

Lemmenjoen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma

Lemmenjoen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma

METSÄHALLITUS

Översättning: Cajsa Rudbacka-Lax
Kansikuva: Matti Mela

© Metsähallitus 2009

ISSN 1796-2943
ISBN 978-952-446-616-5 (nidottu)
ISBN 978-952-446-617-2 (pdf)

150 kpl
Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2009

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	2009
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	28.11.2008
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	4879/623/2007
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA	Kansallispuisto		
ALUEEN NIMI	Lemmenjoen kansallispuisto		
NATURA 2000 -ALUEEN NIMI JA KOODI	Lemmenjoen kansallispuisto (FI 1300201)		
ALUEYKSIKKÖ	Lapin luontopalvelut		
TEKIJÄ(T)	Metsähallitus		
JULKAISUN NIMI	Lemmenjoen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma		
TIIVISTELMÄ	<p>Lemmenjoen kansallispuisto on perustettu vuonna 1956 annetulla lailla (634/1956). Sitä on laajennettu ensin vuonna 1971 (laki 204/1971) ja uudestaan vuonna 1982 (laki 674/1981).</p> <p>Luonnonsuojelulaki (1096/1996) edellyttää, että kansallispuiston hoidon ja käytön järjestämistä varten on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jossa määritellään toimenpiteet puiston perustamistavoitteiden toteuttamiseksi.</p> <p>Tämä on Lemmenjoen kansallispuiston kolmas hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallitus arvioi hoito- ja käyttösuunnitelmat säännöllisesti, ja katsottiin tarpeelliseksi päivittää yli 15 vuotta sitten laadittu Lemmenjoen vanha runkosuunnitelma vastaamaan mm. uudistunutta lainsäädäntöä.</p> <p>Kansallispuiston tärkein tehtävä on suojelu, joka kohdistuu alkuperäisen elottoman ja elollisen luonnon piirteisiin, lajeihin ja eliöyhteisöihin, mutta voi kohdistua myös ihmisen toiminnan tuloksena syntyneisiin perinteisiin ympäristöihin, eliöyhteisöihin, maisemiin ja rakenteisiin. Yleisen suojelun periaatteesta voidaan kansallispuistossa poiketa porotalouden ja paikallisen väestön luontaiselinkeinojen hyväksi, mikäli tästä ei koidu oleellista eikä pysyvää vahinkoa suojelutavoitteiden kannalta.</p> <p>Nykyisessä laajuudessaan (285 790 ha) Lemmenjoen kansallispuisto edustaa monipuolisesti Pohjois-Lapin luontoa ja maisemia. Se on Suomen suurin kansallispuisto, kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävä suojelualue sekä Länsi-Euroopan laajimpia tietömiä metsäerämaita. Lemmenjokilaakson mäntymetsät edustavat eurooppalaisessa suojelualueverkostossa erityisen tärkeiksi luokiteltuja boreaalisia luonnonmetsiä. Kansallispuiston metsät ovat merkittävä osa kansallista ja kansainvälistä suojelualueverkostoa erityisesti laajuutensa ja luonnontilaisuutensa vuoksi.</p> <p>Lemmenjoen kansallispuisto on merkittävää poronhoitoaluetta pääasiassa Sallivaaran paliskunnalle sekä tärkeää metsästys-, kalastus- ja marjastusaluetta paikallisille ihmisille. Suurin osa puistosta on syrjävyöhykettä, joihin ei rakenteilla ohjata retkeilijöitä eikä muita toimintoja, vaan alueet ovat pääasiassa porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen käytössä.</p> <p>Retkeilijän näkökulmasta kansallispuisto on erämaisempi kuin monet Lapin lakisääteiset erämaa-alueet tai useimmat muut kansallispuistot. Lemmenjoen kansallispuistoon tehdään vuosittain vain noin 10 000 käyntiä, pääosin virkistyskäyttövyöhykkeelle: Lemmenjokilaaksoon ja kultamaille.</p> <p>Kultaa Lemmenjoen kansallispuiston alueella on kaivettu jo ennen puiston perustamista, yli 130 vuoden ajan.</p> <p>Suunnitelma on saatavissa kokonaisuudessaan saamenkielisenä.</p>		
AVAINSANAT	Lemmenjoen kansallispuisto, suojelu, poronhoito		
MUUT TIEDOT	Hoito- ja käyttösuunnitelman on toimittanut Elina Stolt.		
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 48		
ISSN	1796-2943	ISBN (NIDOTTU)	978-952-446-616-5
		ISBN (PDF)	978-952-446-617-2
SIVUMÄÄRÄ	208 s.	KIELI	suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	Kopijyvä Oy
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	10 euroa

GOVVIDANSIIDU

ALMMUSTUHTTI	Meahciráddehus	ALMMUSTUHTTINÁIGI	2009
DOAIMBANADDI	Meahciráddehus	DOHKKEHANBEAIVI	28.11.2008
LUHTOLAŠVUOHTA	Almmolaš	DIÁRANUMMIR	4879/623/2007
SUODJANGUOVLO-TIIPA/SUODJALAN-PROGRÁMMA	Álbmotmeahcci		
GUOVLLU NAMMA	Leammi álbmotmeahcci		
NATURA 2000 -GUOVLLU NAMMA JA KODA	Leammi álbmotmeahcci (FI 1300201)		
GUOVLOOVTTADAT	Lappi luonddubálvalusat		
DAHKKI(T)	Meahciráddehus		
PRENTOSA NAMMA	Leammi álbmotmeahcci dikšun- ja geavahanplána		
ČOAHKKÁIGEASSU	<p>Leammi álbmotmeahcci lea vuodduuvvon 1956:s addojuvvon lága (634/1956) vuodul ja viiddiuvvon vuos 1971:s (204/1971) ja oddasit 1982:s (674/1981).</p> <p>Luonddusuodjalanlága (1096/1996) mielde álbmotmeahcci dikšuma ja geavaheami lágidan dihte galgá dahkkojuvvot dikšun- ja geavahanplána, mas meroštallojit doaimmat álbmotmeahcci vuodduanulbmiliid ollašuhttin dihte.</p> <p>Dát lea lea goalmát dikšun- ja geavahanplána Leammi álbmotmeahcci várás. Meahciráddehus árvvoštallá dikšun- ja geavahanplánaid jeavddalaččat ja dan mielas lei dárbu beivet juo badjel 15 jagi dassái dahkkojuvvon Leammi boares ruŋgoplána vástidit ee. odđa láchkamearrádusaid.</p> <p>Álbmotmeahcci deháleamos ulbmilin lea suodjalit álgoálgosaš jápma ja ealli luonddu sárgosiid, šlájaid ja ealánservodagaid, muhto suodjalit sáhtta maiddá olbmo doaimma geažil riegádan árbevirolaš birrasiid, ealánservodagaid, duovdagiid ja rusttegiid. Oppalaš suodjaleami prinsihpas sáhtta álbmotmeahcis spiehkastit boazodoalu ja báikkálaš olbmuid luondduealáhhusaid buorrin, jos dat eai stuorábut dahje bissovaččat čuoze suodjalanulbmiliidda.</p> <p>Leammi álbmotmeahcci dálá viidodagas (285 790 ha) ovddasta mánggabealagit Davvi-Lappi luonddu ja duovdagiid. Dat lea Suoma stuorámuš álbmotmeahcci, riikkadásis ja riikkaidgaskasaččat mearkašahtti suodjalanguovlu ja Oarje-Eurohpá okta viidáseamos geainnuhis mehciin. Leammi-leagi beahcevuovddit ovddastit eurohpálaš suodjalanguovlofierpmádagas erenoamáš dehálažžan juogustuvvon boreála luondduvuvddiid. Álbmotmeahcci vuovddit leat mearkašahtti oassi riikkadási ja riikkaidgaskasaš suodjalanguovlofierpmádagas erenoamážit daid viidodaga ja luonddu-dilálašvuoda dihte.</p> <p>Leammi álbmotmeahcci lea dehálaš boazodoalloguovlu vuosttažettiin Sállevári bálgosii ja báikkálaš olbmuid dehálaš meahcebevdo-, guolástan- ja murjenguovlu. Eanaš oassi álbmotmeahcis gullá boaittoealeavádahkii, gosa eai rusttegiiguin stivre vánddardeaddjiid eaige eará doaimmaid muhto guovllut leat eanaš boazodoalu ja eará luondduealáhhusaid anus.</p> <p>Vánddardeaddji čalmmiiguin geahčadettiin Leammi álbmotmeahcci lea meahccát guovlu go lágasmearriduvvon mánggat meahceguovllut Lappis ja eanaš eará álbmotmeahcit Suomas. Leammi álbmotmeahccái dahkkojuvvot jahkásaččat dušše sullii 10 000 gallestallama, eanaš lusta-geavahanavádahkii; Leammileahká ja golleeatnamiidda.</p> <p>Golli Leammi álbmotmeahcis leat roggan juo ovdal dan vuoddudeami, juo badjel 130 jagi.</p> <p>Plána lea ollásit fidnemis sámegillii.</p>		
ČOAVDDASÁNIT	Leammi álbmotmeahcci, suodjaleapmi, boazodoallu		
EARÁ DIEĐUT	Plána lea čállán Elina Stolt.		
RÁIDDU NAMMA JA NUMMIR	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 48 Meahciráddehusa luonddusuodjalanprentosat. Ráidu C 48		
ISSN	1796-2943	ISBN (NJADDON)	978-952-446-616-5
		ISBN (PDF)	978-952-446-617-2
SIIDOLOHKU	208 s.	GIELLA	suopma
GOASTTIDEADDJI	Meahciráddehus	PRENTENBÁIKI	Kopijyvä Oy
JUOHKKI	Meahciráddehus, luonddubálvalusat	HADDI	10 euro

VALDÄTTÄLLÄMSIJDO

ALMOSTITTEE	Meccihaldättäs	ALMOSTITEMÄIGI	2009
TOOMÄNADELEJEE	Meccihaldättäs	TUHHIITEMPEIVIMEERI	28.11.2008
LUÄTTÄMUŠLÄŠVUOTÄ	Almos	DIAARINUMMEER	4879/623/2007
SUOJÄLEMKUÄVLUTIJPPÄ/ SUOJÄLEMOHJELM	Aalmuglâšmecci		
KUÄVLU NOMMÄ	Lemmee aalmuglâšmecci		
NATURA 2000 -KUÄVLU NOMMÄ JÄ KOODI	Lemmee aalmuglâšmecci (FI 1300201)		
KUÄVLUOHTÄDÄH	Laapi luändupalvâlusah		
RÄHTEE(H)	Meccihaldättäs		
ALMOSTITTEM NOMMÄ	Lemmee aalmuglâšmecci hoittäm- já kevttimvuávám		
ČUÁKÄNKIÄSU	<p>Lemmee aalmuglâšmecci lii vuáđudum ive 1956 adelum lavvâin (634/1956) já vijđedum vistig ive 1971 (204/1971) já uđđâsist ive 1982 (674/1981).</p> <p>Luändusuojälemlaahâ (1096/1996) väätä, et aalmuglâšmecci hoittäm já kevttim ornim várás kalga ráhtid hoittäm- já kevttimvuávám, mast miäruštálluvvojeh tooimah mecci vuáđudemulmij olášutmân.</p> <p>Taat lii kuálmád Lemmee aalmuglâšmecci hoittäm- já kevttimvuávám. Meccihaldättäs árvuštâl hoittäm- já kevttimvuávámijd merikooskâi já keččui tárbulâžžân, et paijeel 15 ihheed tassaaš rahtum Lemmee puáris rungovuávám kalga peividiđ vâi tot västid el. uđâsmittum lahâasättäs.</p> <p>Aalmuglâšmecci tehálmus pargo lii suojâlem, mii čuácá algâalgâlâš elehännää já ellee luándu jiešnaalijd, šlaajâid já iäláánsiärvusâid, mut puáhtá čuoccâđ meiddei ulmuu tooimâ puátusin šoddâm ärbivuávâlâš pirrásâid, iäláánsiärvusâid, enâduvvâid já ráhtusâid. Aalmuglâšmeccist puáhtá spiekâstid almos suojâlem prinsiipest puásuituálu já páihálii aalmug luándu-älättäsâi pyerrin, jis tain ij šoodâ merhâšittee ige pisovâš vaahâg suojâlemulmij tááhust.</p> <p>Lemmee aalmuglâšmecci tááláá vijđesvuodâstis (285 790 ha) oovdâst maangâpiälâsávt Tave-Laapi luándu já enâduvvâid. Tot lii Suomâ stuárráamus aalmuglâšmecci, aalmuglâšt já aalmugij-koskâsávt merhâšittee suojâlemkuávlu já kulá Viestâr-Euroop vijđâsumosâid maadijttis mecci-kuávloid. Lemmee juhâleve pecivyevdih ovdâsteh eurooplâš suojâlemkuávluviärmáduvâst eromâš tehâlâžžân luokittállum boreaallâš luándumeccijd. Aalmuglâšmecci vyevdih láá merhâšittee uási aalmuglâš já aalmugijkoskâsâš suojâlemkuávluviärmáduv eromâšávt toi vijđesvuodâ já puigâvuodâ keežild.</p> <p>Lemmee aalmuglâšmecci lii tehâlâš puásuituálukuávlu nomâlâssân Sallävääri palgâsân sehe tehâlâš meccipivdo-, kuálâsus- já muorjimkuávlu páihâlâš ulmuud. Iänááš uási meccist lii tuárispelestielâs, moos iä ráhtusijguin jođettu vandârdeijeeh iäge ereskin tooimah pic kuávluh láá vâlduášálávt puásuituálu já eres luánduälättäsâi kiävtust.</p> <p>Vandârdeijee uáinimčievâst kejâdijn lii aalmuglâšmecci eenâb meccilub ko maangah eres Laapi lahâasâtlâš meccikuávluh tâi maangah ereskin aalmuglâšmeccih. Lemmee aalmuglâšmiäccán tahhojeh ihâsávt tuše suullân 10 000 jotteenkerdid, iänááš virkosmittemstielâsân; Lemmee juhâliähán já kolle-enâmâid.</p> <p>Lemmee aalmuglâšmecci kuávlust lii koivum kolle jo ovdil mecci vuáđudem, paijeel 130 ive ääigi.</p> <p>Vuávám lii finniimist ollásávt sämikielân.</p>		
ČOOVDÄSÄÄNIH	Lemmee aalmuglâšmecci, suojâlem, puásuituálu		
ERES TIÄDUH	Vuávám lii čáállám Elina Stolt.		
RÁÁIDU NOMMÄ JÄ NUMMEER	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 48 Meahciráđđehusa luonddusuodjalanprentosat. Ráidu C 48 Meccihaldättäs luändusuojâlemalmostitmeh. Ráidu C 48		
ISSN	1796-2943	ISBN (NJOODDUM)	978-952-446-616-5
		ISBN (PDF)	978-952-446-617-2
SIJDOMEERI	208 s.	KIELÄ	suomâkielâ
KUÄSTIDEJEE	Meccihaldättäs	TEDDILEMSAJE	Kopijyvâ Oy
JYEHHEE	Meccihaldättäs, luändupalvâlusah	HADDE	10 euro

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	2009
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	28.11.2008
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	4879/623/2007
TYP AV SKYDDSOMRÅDE/SKYDDSPROGRAM	Nationalpark		
OMRÅDETS NAMN	Lemmenjoki nationalpark		
NATURA 2000 -OMRÅDETS NAMN OCH KOD	Lemmenjoki nationalpark (FI 1300201)		
REGIONENHET	Lapplands naturtjänster		
FÖRFATTARE	Forststyrelsen		
PUBLIKATION	Skötsel- och användningsplan för Lemmenjoki nationalpark		
SAMMANDRAG	<p>Lemmenjoki nationalpark inrättades genom en lag som gavs 1956 (634/1956). Parken utvidgades första gången 1971 (lag 204/1971) och på nytt 1982 (lag 674/1981).</p> <p>Naturvårdslagen (1096/1996) förutsätter att en skötsel- och användningsplan som definierar de åtgärder som behövs för parken ska uppfylla sitt syfte görs upp för skötseln och användningen av nationalparkerna.</p> <p>Detta är den tredje skötsel- och användningsplanen för Lemmenjoki nationalpark. Forststyrelsen utvärderar planerna regelbundet, och det ansågs nödvändigt att uppdatera den över 15 år gamla stomplanen för Lemmenjoki så att den börjar motsvara bl.a. den reviderade lagstiftningen.</p> <p>Nationalparkens viktigaste uppgift är skyddet, som gäller drag hos den ursprungliga icke-levande och levande naturen, arter och organismsamhällen, men som också kan gälla traditionella miljöer, organismsamhällen, landskap och konstruktioner som uppstått som resultat av mänsklig verksamhet. I nationalparken kan man avvika från den allmänna skyddsprincipen till förmån för renskötseln och lokalbefolkningens naturnärings, om detta inte medför väsentlig eller bestående skada för skyddsmålen.</p> <p>I sin nuvarande omfattning (285 790 ha) företräder Lemmenjoki nationalpark naturen och landskapen i norra Lappland på ett mångsidigt sätt. Den är Finlands största nationalpark, ett nationellt och internationellt viktigt skyddsområde och en av de största väglösa skogsödemarkerna i Västeuropa. Lemmenjokidalens tallskogar företräder de boreala naturskogarna, som klassificerats som synnerligen viktiga i det europeiska skyddsområdesnätverket. Nationalparkens skogar utgör en betydande del av det nationella och internationella skyddsområdesnätverket särskilt på grund av sin vidsträcktthet och sitt naturtillstånd.</p> <p>Lemmenjoki nationalpark utgör ett viktigt renskötselområde för i huvudsak Sallivaara renbeteslag samt ett viktigt jakt-, fiske- och bärplockningsområde för lokalbefolkningen. Största delen av parken är avlägsen zon, där det inte finns några konstruktioner som styr vandrare eller annan verksamhet, utan områdena används i huvudsak för renskötsel och andra naturnärings.</p> <p>Ur vandrarens synvinkel är nationalparken mer ödemarksliknande än många andra lagstadgade ödemarksområden i Lappland eller de flesta andra nationalparker. I Lemmenjoki nationalpark företas varje år ungefär 10 000 besök, i huvudsak inom rekreationszonen: Lemmenjokidalen och guldgrävarområdet.</p> <p>Man har grävt guld på området redan innan Lemmenjoki nationalpark inrättades, i mer än 130 år.</p> <p>Planen finns också i sin helhet på samiska.</p>		
NYCKELORD	Lemmenjoki nationalpark, skydd, renskötsel		
ANDRA UPPGIFTER	Skötsel- och användningsplanen har redigerats av Elina Stolt.		
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Metsähallituksen luonnonuojelujulkaisuja. Sarja C 48		
ISSN	1796-2943	ISBN (HÄFTAD)	978-952-446-616-5
		ISBN (PDF)	978-952-446-617-2
SIDANTAL	208 s.	SPRÅK	finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	Kopijyvä Oy
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PRIS	10 euro

Sisällys

1 Johdanto	11
1.1 Alueen sijainti ja yleispiirteet.....	11
1.2 Alueen perustamishistoria.....	11
1.3 Suunnitteluprosessi	15
1.4 Käsitteitä	17
ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ	19
2 Luonto, historia ja nykyinen käyttö	19
2.1 Yleiskuvaus	19
2.2 Lemmenjoen kansallispuiston kasvimaantieteellinen sijainti	20
2.3 Kallioperä ja maaperä.....	21
2.4 Vesistöt.....	22
2.5 Suot	23
2.6 Natura-luontotyytit	23
2.7 Perinnemaisemat	24
2.8 Lajisto.....	24
2.8.1 Kasvillisuus ja kasvisto	24
2.8.2 Nisäkkäät.....	25
2.8.3 Linnusto.....	26
2.8.4 Kalasto.....	27
2.9 Historia.....	28
2.10 Nykyinen käyttö	29
2.11 Aiemman hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuminen	29
2.12 Maankäyttöanalyysi	30
2.13 Yhteenveto tärkeimmistä arvoista suojelun ja käytön kannalta	33
HOITO JA KÄYTTÖ	34
3 Hoidon ja käytön tavoitteet	34
3.1 Luonnonsuojelulliset lähtökohdat	34
3.1.1 Natura 2000 -verkosto.....	35
3.2 Maankäyttö- ja rakennuslaki	35
3.2.1 Kaavoitus	36
3.3 Laki Metsähallituksesta.....	37
3.4 Saamelaiskulttuurin turvaaminen.....	38
3.4.1 YK:n KP-sopimus	38
3.4.2 Biodiversiteettisopimus.....	38
3.4.3 Perustuslaki	38
3.4.4 Laki saamelaiskäräjistä	39
3.4.5 Maankäyttö- ja rakennuslaki	39
3.4.6 Laki Metsähallituksesta.....	40
3.4.7 Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki	40
3.4.8 Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma.....	40
3.4.9 Yhdenvertaisuuslaki	41
3.4.10 Yhdenvertaisuussuunnitelma	41
3.4.11 Saamen kielilaki	41
3.5 Hoidon ja käytön tavoitteet jatkossa	42

4 Vyöhykealuejako	43
4.1 Vyöhykkeistämisen perusteet Lemmenjoen kansallispuistossa	43
4.2 Vyöhykejako	44
4.2.1 Virkistysvyöhyke	44
4.2.2 Syrjävyöhyke.....	47
4.2.3 Rajoitusvyöhyke.....	47
4.2.4 Kulttuurivyöhyke	47
5 Luonto- ja kulttuuriarvot	48
5.1 Luonnonsuojelu ja -hoito	48
5.1.1 Nykytila.....	48
5.1.2 Tavoitteet.....	50
5.1.3 Toimenpiteet	51
5.1.4 Seuranta.....	51
5.2 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito	53
5.2.1 Historia	53
5.2.2 Nykytila.....	56
5.2.3 Tavoitteet.....	62
5.2.4 Toimenpiteet	63
5.2.5 Seuranta.....	64
6 Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu	65
6.1 Retkeily ja muu luonnon virkistyskäyttö	65
6.1.1 Nykytila.....	65
6.1.2 Tavoitteet.....	71
6.1.3 Toimenpiteet	72
6.1.4 Seuranta.....	73
6.2 Luonto-opastus ja opetus.....	73
6.2.1 Nykytila	73
6.2.2 Tavoitteet.....	74
6.2.3 Toimenpiteet.....	75
6.2.4 Seuranta	75
6.3 Luontomatkailu ja muu matkailun yritystoiminta.....	76
6.3.1 Nykytila.....	76
6.3.2 Tavoitteet.....	76
6.3.3 Toimenpiteet	77
6.3.4 Seuranta.....	78
6.4 Palvelurakenteiden huolto	78
6.4.1 Nykytila.....	78
6.4.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	79
6.4.3 Seuranta.....	79
7 Tutkimus	80
7.1 Nykytila.....	80
7.2 Tavoitteet.....	80
7.3 Toimenpiteet	80
7.4 Seuranta.....	81
8 Poronhoito.....	82
8.1 Historia.....	82
8.2 Nykytila.....	82
8.3 Tavoitteet.....	84
8.4 Toimenpiteet	84

9 Maastoliikenne ja muu liikkuminen	86
9.1 Tiestö.....	86
9.1.1 Nykytila.....	86
9.1.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	86
9.2 Maastoliikenne.....	86
9.2.1 Nykytila.....	86
9.2.2 Tavoitteet.....	87
9.2.3 Toimenpiteet	88
9.2.4 Seuranta.....	90
9.3 Veneliikenne	90
9.3.1 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	90
9.4 Ilmailu	91
9.4.1 Nykytila.....	91
9.4.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	91
10 Kalastus	92
10.1 Nykytila.....	92
10.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	93
11 Riistanhoito ja metsästys	94
11.1 Nykytila.....	94
11.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	94
11.3 Seuranta.....	95
12 Luonnontuotteiden keräily	95
12.1 Nykytila.....	95
12.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	95
13 Malminetsintä ja kaivostoiminta	96
13.1 Nykytila ja lainsäädäntöä	96
13.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	96
14 Maa-ainesten otto	99
14.1 Nykytila.....	99
14.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	99
15 Puuston käyttö	100
15.1 Nykytila.....	100
15.2 Tavoitteet.....	100
15.3 Toimenpiteet.....	101
15.4 Seuranta.....	101
16 Toimenpidesuunnitelmat	102
17 Suunnittelualueen ulkopuolinen maankäyttö	102
HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET	103
18 Käytön ohjaus, sopimukset ja järjestyssääntö.....	103
18.1 Hallinta ja resurssit.....	103

18.2 Vuokra- ja käyttöoikeussopimukset	103
18.2.1 Nykytila.....	103
18.2.2 Vuokra- ja käyttöoikeussopimuksien luovuttaminen kansallispuistosta.....	106
18.2.3 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	107
18.2.4 Seuranta.....	107
18.3 Yksityispaikat ja rasiitit.....	108
18.4 Järjestyssääntö.....	108
19 Turvallisuus ja pelastustoiminta.....	110
20 Valvonta	111
20.1 Nykytila.....	111
20.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	112
21 Yhteistyö.....	113
21.1 Nykytila.....	113
21.2 Tavoitteet.....	114
21.3 Toimenpiteet.....	114
22 Resurssit ja aikataulu.....	115
23 Suunnitelman vaikutusten arviointi	116
23.1 Arvioinnin lähtökohdat	116
23.2 Ympäristövaikutukset.....	116
23.2.1 Ekologiset vaikutukset	116
23.2.2 Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset	118
23.2.3 Taloudelliset vaikutukset.....	118
23.3 Yhteenvedo ja johtopäätökset	119
Lähteet.....	120
Liitteet	129
Liite 1 Saamelaiskäräjien arvio suunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin	129
Liite 2 Suunnittelun aloituskokouksissa esille tulleet näkökohdat ja niiden huomioon ottaminen suunnitelmassa.....	141
Liite 3 Suunnitelmaluonnoksen esittelytilaisuuksissa esille tulleet näkökohdat ja niiden huomioon ottaminen suunnitelmassa	148
Liite 4 Lausuntoyhteenvedo ja lausuntokierroksen aikana tulleet palautteet	159
Liite 5 Lemmenjoen kansallispuiston vesistöt ja valuma-alueet	191
Liite 6 Lemmenjoen kansallispuiston Natura-luontotyytit	192
Liite 7 Lemmenjoen kansallispuiston uhanalaiset putkilokasvit, sammalet, jäkälät ja kääväkkäät.....	194
Liite 8 Lemmenjoen kansallispuiston uhanalaiset linnut ja muut erityisvastuulajit.....	196
Liite 9 Lemmenjoen kansallispuiston linnustoselvitys.....	197
Liite 10 Pohjois-Lapin maakuntakaavaote	204
Liite 11 Lemmenjoen kansallispuiston korkeussuhteet ja pinnanmuodot.....	205
Liite 12 Inarin matkailualue ja toiminnallinen painopistealue	206
Liite 13 Ympäristöministeriön vahvistuskirje	207
Erillinen liitekartta: Lemmenjoen kansallispuiston kasvillisuus ja virkistyskäytön rakenteet	
<i>Liitekartta on tilattavissa Metsähallitukselta (yhteystiedot takakannessa).</i>	
<i>Karttoja toimitetaan niin kauan kuin varastoa riittää.</i>	

1 Johdanto

1.1 Alueen sijainti ja yleispiirteet

Lemmenjoen kansallispuiston pinta-ala on 285 790 ha, josta 94 % (268 500 ha) sijaitsee Inarin kunnassa ja 6 % (17 290 ha) Kittilän kunnassa. Vesiä puiston pinta-alasta on noin 1 %, 3 820 ha. Kansallispuisto on Metsähallituksen hallinnassa. Alueen hoidosta ja suunnittelusta vastaa Metsähallituksessa Lapin luontopalvelut.

Lemmenjoen kansallispuisto on Suomen suurin kansallispuisto. Se on myös Länsi-Euroopan laajimpia tiettömiä metsäerämaita. Pisimmillään puistosta löytyy tietöntä erämaataivalta pituussuunnassa 90 km ja leveysuunnassa 50 km. Lännessä puisto rajoittuu Puljun erämaahan ja norjalaiseen Ylä-Inarijoen (Øvre Anárjohka) kansallispuistoon ja idässä Hammastunturin erämaahan. Puljun erämaa puolestaan on välittömässä yhteydessä Pöyrisjärven erämaahan ja Hammastunturin erämaa lähes välittömässä yhteydessä Urho Kekkosen kansallispuistoon. Näistä suojelualueista muodostuu yhdessä miljoonan hehtaarin laajuinen ja itä-länsisuunnassa noin 250 km:n pituinen metsänrajaseutujen suojelualueiden vyöhyke, jota täydentävät alueiden sisällä tai reunoilla sijaitsevat soidensuojelualueet (kuva 1). Lähimmät yhtä laajat tai laajemmat metsäiset suojelualueet löytyvät Venäjältä.

Lemmenjoen kansallispuisto on retkeilijän näkökulmasta erämaisempi kuin monet Lapin lakisääteiset erämaa-alueet ja useimmat muut Suomen kansallispuistot. Pääsyyinä tähän on se, että motorisoitu liikkuminen on kansallispuistossa sallittu vain paikallisille elinkeinonharjoittajille ja lähikylien asukkaille talvella riekon ansapyynnissä tai kalastuksessa.

1.2 Alueen perustamishistoria

Lemmenjoen kansallispuisto on perustettu vuonna 1956 annetulla lailla (634/1956) ja laajennettu ensin vuonna 1971 (204/1971) ja uudestaan vuonna 1982 (674/1981) (kuva 2). Se on merkitty maarekisteriin 6.2.1987.

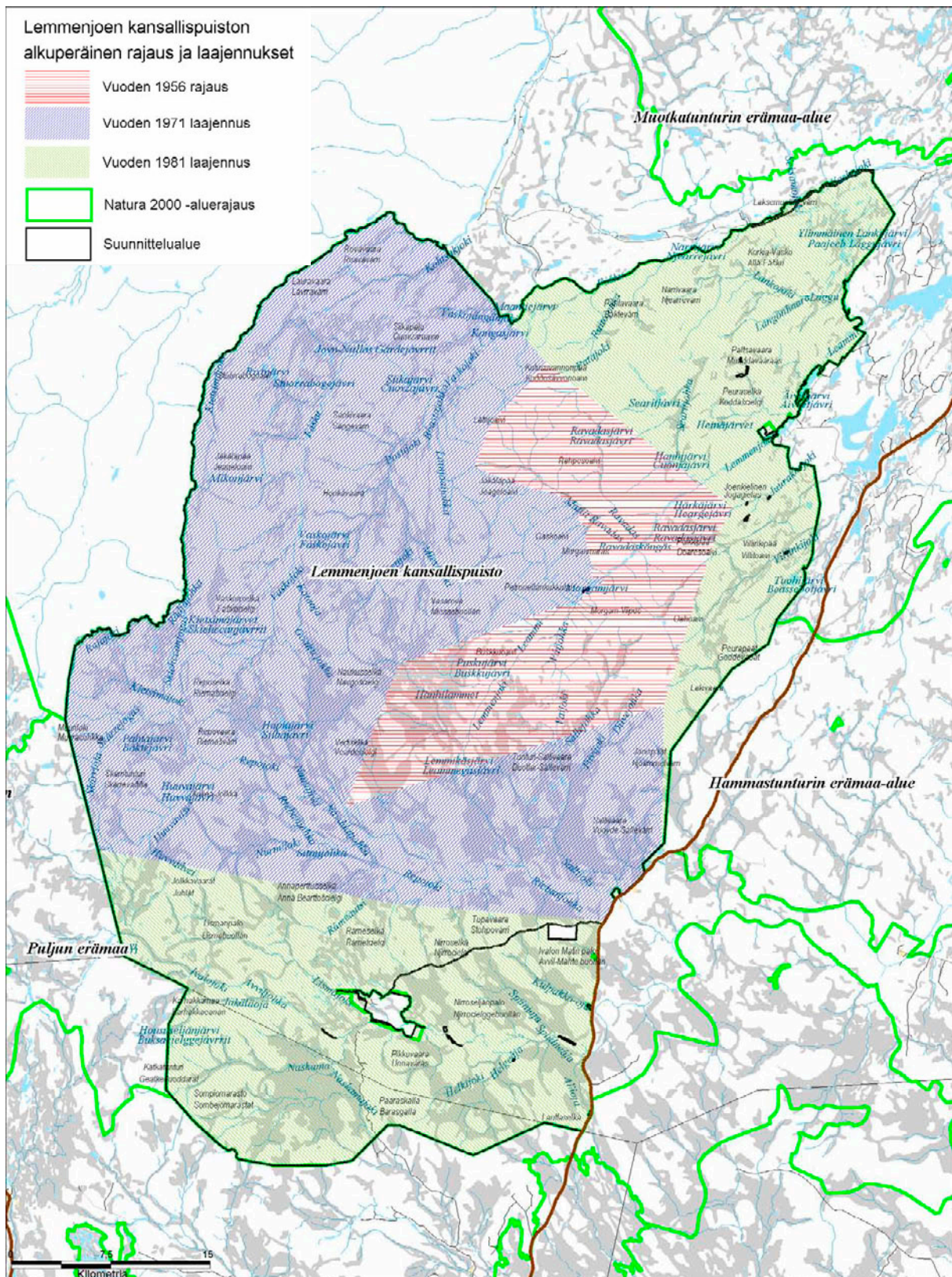
Seuraava katsaus puiston perustamisen historiaan on lyhennelmä **Pertti Veijolan** Lemmenjoki-kirjaan (Kajala 2004) kirjoittamasta luvusta ”Lemmenjoen kansallispuiston perustaminen ja hallinto” (Veijola 2004, s. 84–97).

Lemmenjoen suojeluarvoja pohdittiin jo 1900-luvun alkuvuosina. Luonnon- ja kansallispuistokomitean esitys vuodelta 1953 sisälsi esityksen Lemmenjoen kansallispuiston perustamiseksi. Komitea esitti 511 km²:n suuruista kansallispuistoa perustellen alueen merkitystä jokilaakson vaihtelevalla luonnonkauneudella ja hakkuilta täysin säästyneillä metsillä. Komitea esitti otettavaksi mukaan myös ympäröiviä tuntureita, jotta puistosta muodostuisi riittävä ekologinen kokonaisuus. Metsien rauhoittaminen ei aiheuttanut keskustelua, mutta kullankaivun tulevaisuutta jouduttiin pohtimaan. Komitea katsoi, että kullankaivu voi jatkua eikä toiminta vaaranna suojelutavoitteita, koska se tapahtuu sivupuroilla jokilaakson ulkopuolella. Kullankaivajien yhdistys ei vastustanut suojelualan perustamista mutta edellytti, että heidän laillista toimintaansa ei rajoiteta. Kaivajat viittasivat jo tuolloin koneellisen kaivun näkymiin. Hallituksen esityksessä puiston rajausta oli jonkin verran muuttunut. Tunnetuimmat kulta-alueet jäivät puiston ulkopuolelle. Pinta-ala pieneni 385 km²:iin. Myös puiston muoto oli tästä syystä erikoinen, eikä rajausta noudattanut

luonnollisia rajoja (kuva 2). Puisto perustettiin lailla 634/1956. (Komiteanmietintö 1953, ks. Veijola 2004)

Kuva 1. Lemmenjoen kansallispuiston sijainti ja päämaankäyttö. Aineisto: © Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5293, © Suomen ympäristökeskus 2006.

Kuva 2. Lemmenjoen kansallispuiston kehittyminen. Aineisto: © Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5293, © Suomen ympäristökeskus 2006.

Vaikka vuonna 1956 perustettu puistoverkosto oli edustavuudeltaan vielä varsin heikko, sen kehittämissuunnitelmat etenivät kuitenkin hitaasti. Syrjäisistä Lapin metsistä suuri osa oli vielä käytön ulkopuolella, ja ehkä senkin takia erämaita arveltiin olevan riittävästi. Myös maan taloudellisia mahdollisuuksia suurten suojelualueiden perustamiseen pidettiin rajallisina.

Suomen Luonnonsuojeluyhdistyksen ja Metsähallituksen työryhmä laati vuonna 1968 Pohjois-Suomen valtionmaiden uusien luonnonsuojelualueiden suunnitelman. Useimpien esitysten toteutus jäi myöhempään vaiheeseen, mutta työryhmän esittämä Lemmenjoen kansallispuiston laajennus toteutettiin ainoana luonnonsuojeluvuoden 1970 kunniaksi jo vuonna 1971. Varsinaisesti vasta nyt muodostui rajoiltaan luonnollinen erämainen Lemmenjoen kansallispuisto, kun puisto ulotettiin lännessä Norjan rajalle ja eteläosassa otettiin mukaan laajoja suoalueita. Kokonaisala laajeni 133 000 ha. Lain perusteluissa viitattiin Norjan Ylä-Inarijoen (Øvre Anárjohkan) puiston perustamiseen. Suomen ja Norjan luonnonsuojeluviranomaisten välisissä neuvotteluissa oli todettu tarve laajentaa Lemmenjoen kansallispuistoa. Päätös oli helppo, koska mitään merkittäviä taloudellisia menetyksiä ei ollut nähtävissä. Paikallisen väestön ja retkeilijöiden oikeudet luvattiin säilyttää. Poronhoito, puun käyttö, kullanhuuhtonta ja retkeily saattoivat jatkua. Ensimmäinen laajennus toteutettiin lailla 204/1971.

Valtioneuvoston 1974 asettama kansallispuistokomitea laati vuonna 1976 ensimmäisen perusteellisen ja systemaattisen esityksen Suomen puistoverkoston kehittämiseksi (Komiteanmietintö 1976, ks. Veijola 2004). Komitea esitti Lemmenjoen kansallispuistolle 152 000 ha:n laajennusta tavoitteena saada puistossa olevien jokien valuma-alueet kokonaan puiston sisälle. Pohjoisen laajennusosan ytimenä oli Paadarskaidin mäntymetsäalue, joka ulottuu Vaskojoen pohjoispuolelle asti. Eteläinen laajennusalue sisälsi Kittilän puolen paksusammalkuusikoita ja soita. Sen rajauksessa noudatettiin Paatsjoen ja Kemijoen valuma-alueiden vedenjakajaa. Laajennus ei nyt toteutunut yhtä kivuttomasti kuin vuonna 1971. Intressiristiriita metsätalouden suhteen oli selvä, ja käsittelystä tuli monivaiheinen.

Kansallispuistokomitean esitykseen sisältyvät metsät olivat luonnontilaisia lukuun ottamatta pieniä alueita Pokan tien varressa ja Lisman eteläpuolella. Siellä tehtiin satojen hehtaarien alueella taimikon harvennusta juuri komitean esityksen tullessa. Paadarskaidin metsät ovat melko lähellä Inarin kirkonkylää ja pääteitä. Syynä niiden säilymiseen hakkuiden ulkopuolella olivat Kettu- ja Vaskojoen heikot sillat, jotka eivät mahdollistaneet puutavaran kuljetusta.

Valtioneuvosto teki vuonna 1978 periaatepäätöksen puistoverkoston laajentamisesta, ja maa- ja metsätalousministeriö asetti heti rajaustyöryhmän jatkamaan valmistelua. Ministeriö hyväksyi vuonna 1979 työryhmän esityksen lakiesitysten valmistelun pohjaksi. Kansallispuistokomitean esitystä supistettiin lähinnä Paadarskaidin suunnalla ja Enontekiön puolelle ulottuva osa jätettiin pois. Näin laajennusalueen pinta-alaksi tuli 108 000 ha. Lemmenjoen kansallispuiston toinen laajennus toteutettiin lailla 674/1981. Lain perusteluissa painotettiin porotalouden toimintaedellytysten turvaamista ja todettiin, että paikkakuntalaisten kalastus- ja metsästysoikeudet sekä kotitarvepuun saannin mahdollisuus säilytetään.

Kansallispuiston rajoissa ei tämän laajennuksen jälkeen ole tapahtunut muita muutoksia kuin joidenkin puiston sisällä sijaitsevien yksityismaapalstojen liittäminen puistoon sen jälkeen, kun ne on vapaaehtoisin kaupun tai maanvaihdon hankittu valtiolle.

Valtioneuvosto sisällytti Lemmenjoen kansallispuiston vuonna 1998 Suomen esitykseen Euroopan unionin Natura 2000 -suojelualueverkostoksi. Natura-luontotyyppien ja -lajien tilaa seurataan suojeluohjelman tarpeisiin, mutta suojelun toteutustapa on kansallinen lainsäädäntö – Lemmenjoen kansallispuiston tapauksessa luonnonsuojelulaki (1096/1996).

1.3 Suunnitteluprosessi

Tämä on Lemmenjoen kansallispuiston kolmas hoito- ja käyttösuunnitelma. Puiston ensimmäinen suunnitelma oli varsin suppea, ja sen vahvisti Metsähallitus vuonna 1978 ensimmäisen laajennusvaiheen jälkeiselle, 1 720 km²:n suuruiselle kansallispuistolle (Metsähallitus 1978). Seuraavan, nykyisen laajuisen Lemmenjoen kansallispuiston runkosuunnitelman laadinta aloitettiin vuonna 1984, ja ympäristöministeriö vahvisti suunnitelman vuonna 1988 (Metsähallitus 1988).

Metsähallitus arvioi hoito- ja käyttösuunnitelmat säännöllisesti. Vuonna 2002, noin 15 vuotta aiemman suunnitelman laatimisesta, katsottiin tarpeelliseksi päivittää hoito- ja käyttösuunnitelma vastaamaan mm. uudistunutta lainsäädäntöä. Samassa yhteydessä Metsähallitus uusii myös hoito- ja käyttösuunnitelman perusteella laaditun kansallispuiston järjestyssäännön, joka on annettu 11.3.1988. Luonnonsuojelulain (1096/1996) 20. §:n 1. momentin mukaisesti ”kansallispuistolle on sen käyttäjiä varten laadittava järjestyssääntö, jossa annetaan tarpeelliset 18 §:n 2 momenttiin perustuvat rajoitukset alueen käytölle”. Järjestyssäännöllä voidaan 18. §:n 2. momentin mukaisesti ”kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä, maihinnousua sekä veneen, laivan tai muun kuluneuvon pitämistä. Liikkumis- ja maihinnousukielto tai -rajoitus edellyttää, että alueen eläimistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii.” Metsähallitus vahvistaa kansallispuistojen järjestyssäännöt vahvistetun hoito- ja käyttösuunnitelman perusteella.

Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelun tavoitteena on laatia maankäytön ja luonnonvarojen kokonaissuunnitelma Metsähallituksen hallinnoimille alueille. Metsähallitus asetti vuonna 1999 projektin, jonka tehtävänä oli laatia ensimmäinen luonnonvarasuunnitelma Ylä-Lappiin. Tämä suunnitelma on voimassa vuodet 2001–2010. Vuonna 2006 tehtiin suunnitelman seuranta ja tarkistus. Luonnonvarasuunnitelman linjaukset ovat pohjana tämän suunnitelman esityksissä ja linjauksissa.

Lemmenjoen hoito- ja käyttösuunnitteluprosessin toteuttajana on ollut vuosina 2002–2004 erämaasuunnittelija Liisa Kajala. Vuonna 2005 suunnitelma ei edistynyt henkilövaihdosten vuoksi. Vuonna 2006 suunnitelman teosta laadittiin projektisuunnitelma ja perustettiin Metsähallituksen projektiryhmä. Ryhmän muodostivat Lapin luontopalveluiden suojelubiologit Matti Mela (luonnonsuojelu, eläimet) ja Saara Tynys (luonnonsuojelu, kasvit ja luontotyyppit), ylitarkastaja Irja Mikkonen (kullankaivuasiat), Aimo Leppäkangas (virkistyskäyttö), Markku Seppänen (erätalous) sekä Kimmo Gröndahl (karttatuotanto, paikkatietoaineiston käsittely). Kokonaisvastuu suunnitelman laadinnasta ja kirjoittamisesta kuului Lapin luontopalveluiden erikoissuunnittelija Elina Stoltille. Projektin johtoryhmänä toimi Lapin luontopalveluiden johtoryhmä.

Suunnitteluprojektin tueksi kutsuttiin sidosryhmien edustajat suunnitelman yhteistyöryhmään. Sen tehtävänä oli tuoda sidosryhmien näkemykset suunnitelmaan ja viedä suunnitelmaan liittyvää tietoa edustamilleen tahoille (Liite 3). Yhteistyöryhmään kutsuttiin edustajat seuraavilta tahoilta:

- Sallivaaran paliskunta
- Muotkatunturin paliskunta (ei nimettyä edustajaa)
- Kuivasalmen paliskunta
- Lapin Kullankaivajain Liitto ry

- Lemmenjoen kyläyhdistys
- Pohjois-Lapin Matkailu Oy (ei nimettyä edustajaa)
- Inarin riistanhoitoyhdistys
- Inarin kunta
- saamelaiskäräjät
- Lapin ympäristökeskus
- Inarin Luonnonystävät ry
- Ánara Sámi Searvvi

Kansallispuistosta laaditut alueen luonnon ja käytön perusselvitykset on julkaistu kirjana (Kajala 2004). Toiston välttämiseksi kirjassa julkaistuja asioita on tässä vain lyhyesti referoitu ja viitattu kirjan laajempiin ja usein myös huomattavasti yksityiskohtaisempiin tietoihin.

Saamelaiskäräjien, ympäristöministeriön ja Metsähallituksen neuvotteluissa on päädytty Suunnitelmienv ympäristövaikutusten arviointi -luvun osalta siihen, että koska saamelaisten kulttuuri-itsehallintolain toteuttaminen kuuluu saamelaiskäräjille, saamelaiskäräjät on oikea taho laatimaan suunnitelman sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten vaikutusten arvioinnin siltä osin, kuin tarkastellaan suunnitelman vaikutuksia saamelaisiin. Saamelaiskäräjien arviointiosuus on suunnitelman liitteenä (Liite 1).

Suunnitelman laadinnassa on noudatettu Metsähallituksen suunnitteluohjeita (Metsähallitus 2004, 2005, 2006). Alueen väestöä ja sidosryhmiä on osallistettu suunnittelun eri vaiheissa seuraavasti:

- Syksyllä 2002 suunnittelun tavoitteita esiteltiin Inarin ja Sodankylän kuntien yhteistyöryhmälle ja keväällä 2003 sidosryhmille sekä paikalliselle väestölle (Liite 2).
- Syksyllä 2006 suunnittelua varten perustettiin suunnittelun yhteistyöryhmä, johon kutsuttiin edustajat eri sidosryhmistä. Työryhmässä suunnitelmaa käsiteltiin ensimmäisen kerran marraskuussa 2006. (Liite 3)
- Suunnitelmaluonnosta esiteltiin Inarin ja Sodankylän kuntien yhteistyöryhmälle marraskuussa 2006 (Liite 3).
- Yleisötilaisuuksia järjestettiin maaliskuussa 2007 Inarissa ja Pokassa (Liite 3).

Lisman kylä sijaitsee kansallispuiston keskellä. Kuva Matti Mela.

- Projektiryhmä kokoontui maaliskuussa 2007 heti yleisötilaisuuksien jälkeen.
- Inarin kalatalousneuvottelukunta käsitteli suunnitelmaluonnosta maaliskuussa 2007.
- Inarin ja Sodankylän kuntien yhteistyöryhmä käsitteli suunnitelmaa toukokuussa 2007 (Liite 3).
- Suunnitelman yhteistyöryhmä kokoontui toukokuussa 2007.
- Lakisääteinen neuvottelu saamelaiskäräjien kanssa käytiin 14.8.2007. Neuvotteluun osallistui myös Sallivaaran paliskunnan poroisäntä. (Liite 3)
- Kirjallinen lausuntokierros järjestettiin 4.10.–15.11.2007. Lausuntoyhteenveto ja suunnitelmaan tehdyt muutokset (Liite 4) käsiteltiin Inarin ja Sodankylän kuntien yhteistyöryhmässä 18.12.2007 ja suunnittelun yhteistyöryhmässä 10.1.2008, jossa sovittiin vielä muutamista suunnitelmaan tehtävistä muutoksista (lausuntoyhteenvedon lopussa, Liite 4).
- Lapin luontopalveluiden aluejohtaja hyväksyi suunnitelman 23.1.2007.
- Ympäristöministeriö vahvisti suunnitelman 28.11.2008 (Liite 13).

1.4 Käsitteitä

Tässä suunnitelmassa tarkoitetaan *paikallisella asukkaalla* Inarin tai Kittilän kunnassa henkikirjoitettua henkilöä oman asuinkuntansa alueella. Tässä suunnitelmassa tarkoitetaan *paikallisella luontaiselinkeinojen harjoittajalla* sellaista oman asuinkuntansa alueella toimivaa henkilöä, joka täyttää porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) 3. §:ssä mainitut ehdot.

Liikkumiseen, leiriytymiseen ja tulentekoon liittyviä erivapauksia käyttävän paikallisen asukkaan on vaadittaessa voitava todistaa henkilöllisyytensä.

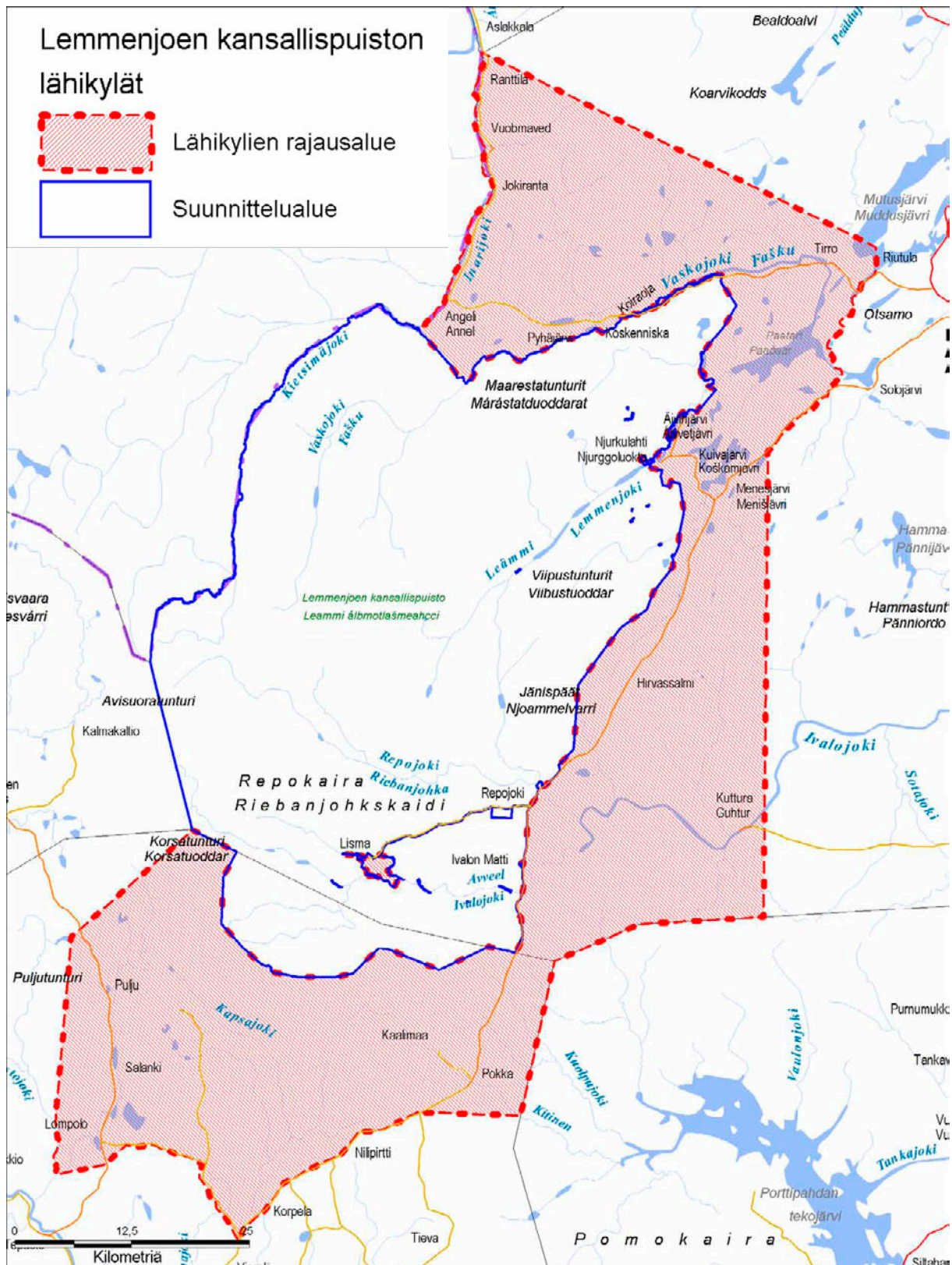
Tässä suunnitelmassa saamelaiskulttuurilla tarkoitetaan laajalti saamelaisten kulttuurimuotoa siihen kuuluvine elinkeinoineen. Saamelaisten kulttuuri perustuu oman alueen ja sen luonnon tuoton monipuoliseen ja kestävään käyttöön. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta sisältää saamelaisten oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Esityksessä todetaan, että säännöksen turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvat saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys (HE 309/1993).

Kansallispuiston lähikylien asukkailla tarkoitetaan paikallisia asukkaita, jotka asuvat vakinaisesti karttaan (kuva 3) piirretyyn rajauksen sisäpuolella, ei kuitenkaan kansallispuiston sisällä. Inarin kunnan alueella lähikyliä ovat Lisma, Repojoki, Lemmenjoki, Äivihjärvi, Kuivajärvi, Menesjärvi, Pyhäjärvi, Koiraaja, Angeli, Ivalon Matti, Tirro ja Kuttura. Kittilän kunnan alueella lähikyliä ovat Pokka, Pulju ja Lompolo.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisessa valtionmaille todetaan, että ”kansallispuistoja suunniteltaessa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, ettei luonnonsuojelualueiden perustamisella loukata paikallisen väestön oikeuksia tai rajoiteta sen toimeentulon mahdollisuuksia”.

Lemmenjoen kansallispuistoon rajoittuvat lähikylät saamelaisten kotiseutualueella ovat perinteisesti saamelaiskylä.

Edellä mainittujen seikkojen perusteella on katsottu, että kansallispuiston lähikylien asukkaat voivat liikkua talviaikana moottorikelkalla kansallispuistossa riekon ansapyynnissä tai kalastamassa ja kesällä moottoriveneellä kansallispuiston vesillä. Lisman kylä sijaitsee puiston keskellä; tämän vuoksi on katsottu, että kyläläisille voidaan luovuttaa polttopuuta myös puiston alueelta.

Kuva 3. Lemmenjoen kansallispuiston lähikylärajauskartta. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ

2 Luonto, historia ja nykyinen käyttö

2.1 Yleiskuvaus

Lemmenjoen kansallispuisto edustaa nykyisessä laajuudessaan monipuolisesti Pohjois-Lapin luontoa ja maisemia. Alueelta saavat alkunsa useat suuret joet: Inarijoki, Vaskojoki, Lemmenjoki, Repojoki ja Ivalojoeki. Niiden välissä levittäytyvät metsä-, tunturi- ja suoalueet. Puisto sijaitsee Maanselän päävedenjakajan pohjoispuolella, Jäämereen laskevilla Teno- ja Paatsjoen vesistöalueilla. Kuusen metsänraja kulkee puiston eteläosassa. Jokilaaksojen välisillä selännteillä kasvaa harvoja männiköitä, joissa runsain puu on usein tunturikoivu. Korkeimpia vaaroja ja tunturipaljakoiden reunoja peittävät tunturikoivikot.

Lemmenjoen kansallispuiston erämaaluonnetta osoittavat myös puiston kohtalaisen vakaat ja runsaat karhu- ja maakotkakannat. Puiston vaihtelevan luonnon ansiosta linnusto on monipuolinen ja edustava. Linnusto on pääosin Metsä-Lapin suo- ja metsälajistoa, mutta lähes kaikki Tunturi-Lapinkin lajit tavataan kansallispuiston alueella ja vanhojen metsien lintulajien kannat ovat elinvoimaisia.

Puiston koillisosalle, erityisesti Lemmenjoen ja Vaskojoen laaksoille tyypillisiä ovat laajat ja komeat, monisatavuotiset mäntymetsät. Kuva Matti Mela.

Luonnonsuojelun lisäksi Lemmenjoen kansallispuistolla on suuri merkitys poronhoidolle, matkailulle, eräretkeilylle ja kullankaivulle. Poronhoidon lisäksi puisto on paikallisille ihmisille tärkeää metsästys-, kalastus- ja hillastusaluetta.

Lemmenjoen kansallispuiston alue oli vanhastaan kalastajasaamelaisten, nykyisten inarisaamelaisten, kalastus- ja metsästysmaita. Villipeuran pyynnistä on vieläkin nähtävillä pyyntikuoppajärjestelmien jäänteitä monissa paikoissa puiston jokivarsilla ja järvikannaksilla. Peuranpyynti menetti merkitystään 1800-luvulla, kun peurakanta taantui ja poronhoito levisi Lemmenjoellekin. Alueen väestörakenne muuttui, kun Utsjoelta tulleet porosaamelaiset eli tunturisaamelaiset ja etelästä tulleet suomalaiset asettuivat Inariin.

2.2 Lemmenjoen kansallispuiston kasvimaantieteellinen sijainti

Lemmenjoen kansallispuisto sijaitsee pohjoisella havumetsävyöhykkeellä, sen pohjoisborealisessa kasvillisuusvyöhykkeessä. Suurimmalta osin puisto sijaitsee mantereisessa, mänty- ja koivumetsien vallitsemassa Metsä-Lapissa, lukuun ottamatta Kietsimä- ja osin Vaskojoen valuma-alueita, jotka kuuluvat mereisempään Tunturi-Lappiin. Soidensa puolesta kansallispuisto kuuluu Metsä-Lapin aapasuovyöhykkeen pohjoisosaan, lähelle Tunturi-Lapin palsasoiden vyöhykerajaa; löytyy yksi palsasuokin.

Ilmaston mantereisuuden ja mereisyyden lisäksi korkeusvaihteluilla on suuri vaikutus kasvillisuuteen. Tunturia ylöspäin mentäessä lämpötila laskee ja kasvukausi lyhenee, mistä seuraa kasvillisuuden vyöhykkeisyyttä. Lemmenjoen kansallispuistossa kasvillisuuden vyöhykkeisyys on hyvin havaittavissa, koska puisto sijaitsee ilmastollisesti Metsä- ja Tunturi-Lapin rajalla ja puiston laajoilla tunturialueilla on huomattavia korkeusvaihteluita (Keränen ym. 2004).

Ilmaston ja korkeuden lisäksi kallio- ja maaperä ovat tärkeitä kasvillisuutta muovaavia tekijöitä. Lemmenjoen, kuten koko Pohjois-Suomen, kallioperässä on pääasiassa happamia kivilajeja, joiden vaikutus heijastuu karuna kasvillisuutena. Emäksisten kivilajien alueilla on kasveille tarjolla ravinteita käyttökelpoisemmassa muodossa. Tällaisia suotuisampia kasvupaikkoja löytyy Lemmenjoelta lähinnä joiltakin puiston länsiosan tunturikankailta. Myös kansallispuiston suot ovat karusta kallioperästä johtuen pääasiassa vähä- tai keskiravinteisia. (Keränen ym. 2004)

Lemmenjoen kansallispuisto rajoittuu lännessä Puljun erämaahan ja norjalaiseen Ylä-Inarijoen (Øvre Anárjohka) kansallispuistoon ja idässä Hammastunturin erämaahan. Puljun erämaa puolestaan on välittömässä yhteydessä Pöyrisjärven erämaahan ja Hammastunturin erämaa lähes välittömässä yhteydessä Urho Kekkonen kansallispuistoon. Näistä suojelualueista muodostuu yhdessä miljoonan hehtaarin laajuinen ja itä-länsisuunnassa noin 250 km:n pituinen metsänrajaseutujen suojelualueiden vyöhyke, jota täydentävät alueiden sisällä tai reunoilla sijaitsevat soidensuojelualueet. Lähimmät yhtä laajat tai laajemmat metsäiset suojelualueet löytyvät Venäjältä.

Kansallispuisto sijaitsee metsänrajavyöhykkeellä, jossa on tuhansia kilometrejä monenlaista metsänrajaa ja niiden vaihtumisvyöhykkeitä: kuusen pohjoinen metsänraja, männyn metsän- ja puurajat sekä tunturikoivun vastaavat rajat havupuuvyöhykkeiden yläpuolella. Alueen metsiä ja muita luontotyypppejä on kuvattu tarkemmin Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto -kirjan sivuilla 176–197 (Keränen ym. 2004, Norokorpi & Kajala 2004, Keränen 2004c, 2004e, 2004f, 2004g).

2.3 Kallioperä ja maaperä

Seuraava tiivistelmä Lemmenjoen maankamaran synnystä ja kehityksestä on Lemmenjoki-kirjasta (Johansson & Manninen 2004, s. 152–172).

Lemmenjoen kansallispuisto on pinnanmuodoiltaan vaihtelevaa. Puistossa on tunturialueita, joilla korkeusvaihtelut ovat suuret, ja toisaalta on lähes tasaisia suoalueita. Lemmenjoen kallioperä koostuu iältään hyvin vanhoista kivilajeista, jotka ovat syntyvaltaan ja koostumukseltaan varsin vaihtelevia, eikä kaikkien kivilajien alkuperä ole vielä täysin tunnettu. Pääpiirteissään puiston kallioperä jakautuu kolmeen toisistaan selkeästi erottuvaan vyöhykkeeseen:

- 1) puiston koillisosan tunturialue kuuluu kokonaisuudessaan granuliittialueeseen, joka koostuu pääasiassa granaattipitoisista kvartsi-maasälpägneisseistä
- 2) granuliittialueen länsipuoleinen granuliittikaaren reunavyöhyke koostuu erityyppisistä gneisseistä, sedimenttisyntyisistä liuskeista ja vulkaanisista kivistä
- 3) puiston länsiosa kuuluu vihreäkivivyöhykkeeseen, joka koostuu lähes yksinomaan vulkaanisista kivilajeista.

Aina ensimmäisistä kultalöydöistä lähtien on etsitty myös irtokullan eli *upakullan* emäkalliota. Pääosa kultavaltauksista Lemmenjoella sijoittuu granuliittialueelle. Syy on siinä, että kullan isäntäkivenä olevia kvartsijuonia on enimmäkseen granuliitissa, eikä kulta raskaana mineraalina ole juuri kulkeutunut kauemmaksi alueelta.

Mannerlaattojen liike, jääkaudet ja eroosio ovat muovanneet Lemmenjoen alueen kallioperää ja pinnanmuotoja voimakkaasti. Esimerkiksi Lemmenjoen laakso on syntynyt ennen jääkautta mannerlaattojen liikkeen tuloksena. Jääkaudet ovat hioneet kulutusta kestävät kalliit hitaasti pyöreälakisiksi tuntureiksi ja vaaroiksi. Pehmeämmät maaperät, kuten jokikurut, ovat eroosion muokkaamia.

Maaperä on kallioperään verrattuna hyvin nuorta. Eri pinnanmuotojen syntyminen alkoi runsaat kaksi miljoonaa vuotta sitten eli kvartäärikaudella. Silloin ilmasto viileni huomattavasti, mikä johti jäätiköiden syntymiseen.

Moreeni on Lemmenjoen alueella yleisin maalaji. Se koostuu lajittumattomasta aineksesta ja sisältää lähes kaikkia raekokoja hienorakeisista aineksista lohkareisiin asti.

Lemmenjoen harjut ovat syntyneet viimeisen jäätiköitymisen sulamisvaiheessa. Harjujaksot kulkevat usein nykyisiä laaksonpohjia myötäillen lounaasta koilliseen. Huomattavin näistä on Lemmikäsängän eteläosasta Vaijoen ja Lemmenjoen laaksojen kautta Äivihjärvelle kulkeva harju.

2.4 Vesistöt

Puistossa on varsin vähän vesistöjä. Niiden kokonaispinta-ala on vain noin 3 800 ha eli 1 % puiston kokonaispinta-alasta. Lemmenjoen alueelle ulottuvat sekä Tenojoen että Paatsjoen vesistöjen latvat (Liite 5). Alueella on vähän järviä, ja ne ovat pieniä, pääosin alle hehtaarin kokoisia. Järvien vähäisyys näkyy veden virtauksen suurena vaihteluna. Tulva-aikaan vesi voi nousta nopeasti, mutta laskee taas nopeasti syksyä kohti (Seppänen 2004). Merkittävimmät joet alueella ovat Lemmenjoki, Kietsimäjoki, Vaskojoki ja Repojoki. Lisäksi Ivalojoen saa alkunsa puistosta. Repojoen ja Ivalojoen väliin jää Lismajoki, joka yhtyy Lisman kylän jälkeen Ivalojokeen.

Veden käyttökelpoisuutta kuvaavan luokituksen mukaan suurin osa Lemmenjoen vesistä kuuluu ensimmäiseen luokkaan (asteikolla 1–5). Luokituksen mukaan vedet ovat siten karuja, kirkasvetisiä tai lievästi humuspitoisia. Vettä voi lähes kaikkialla käyttää turvallisesti talous- ja juomavetenä. Paikoitellen kullankaivun aiheuttama veden samentuminen haittaa veden käyttöä kesällä Posti- ja Vaskojoessa sekä joskus myös Ravadasjoessa. (Seppänen 2004)

Vuoden 2000 lopulla voimaan tullut vesipuitedirektiivi (2000/60/EY) edellyttää, että pinta- ja pohjavesien tulisi olla hyvässä kunnossa vuoden 2015 loppuun mennessä. Vesipuitedirektiivin tarkoituksena on yhdentää Euroopan unionin vesilainsäädäntöä ja tuoda siihen uusia näkökulmia. Vesipuitedirektiivin päätarkoituksena on vesien tilan huononemisen ehkäiseminen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää vesienhoitoalueen eri toimijoiden laajaa yhteistyötä, jonka vetovastuu on alueellisilla ympäristökeskuksilla. Vesien tilaa on perinteisesti arvioitu ihmisen näkökulmasta, mutta direktiivin myötä arviointiin tulee myös ekologinen näkökulma. (Lapin ympäristökeskus 2006)

Lemmenjoki laajenee keskijuoksullaan järvimäisiksi peräkkäisiksi suvannoiksi. Kuva Matti Mela.

2.5 Suot

Lemmenjoen suot ovat Pohjois-Suomelle tyypillisiä aapasoita, jotka ovat laajoja, aukeita ja vetisiä. Ne saavat vetensä ja ravinteensa ympäristöstä valuvista vesistä ja kevättulvista. Aapasoilla vuorottelevat saroja kasvavat märät rimmet ja niiden välissä kulkevat kuivahkot suopursu- ja vaivaiskoivukasvillisuus, jotka peittävät rakkasammalkasvuston. (Johansson & Manninen 2004)

Tunturialueella laaksojen pohjilla, lampien ympärillä ja purojen varsilla sijaitsee kapeita ohuturpeisia paljakkasoita, joissa alla olevat kivet ovat usein näkyvissä. Soistumisen aiheuttavat lumen sulamisvedet sekä rinteillä olevista lähteistä purkautuvat pohjavedet. (Johansson & Manninen)

Tyypillisiä tunturivyöhykkeen palsasoita esiintyy yleisesti Lemmenjoen kansallispuiston länsipuolella Peltotunturin ja Angelin ympäristöissä. Kansallispuistossa matalia palsoja esiintyy pohjoisosassa Vaskojängällä sekä Látnjoaijohkan ja Vaskojoen yhtymäkohdan länsipuolella. (Johansson & Manninen)

2.6 Natura-luontotyypit

Natura 2000 -verkostoon sisältyvä Lemmenjoen kansallispuisto (FI 1300201) sijaitsee sekä alpiinisella että boreaalisella luonnonmaantieteellisellä vyöhykkeellä. Euroopan yhteisöjen komissio on 22.12.2003 tekemällä päätöksellä hyväksynyt Lemmenjoen kansallispuiston alpiinisen alueen ja 13.1.2005 boreaalisen alueen luontodirektiivin (92/43/ETY) mukaiseksi yhteisön tärkeänä pitämäksi alueeksi (SCI-alue). Lemmenjoki on myös ilmoitettu komissiolle lintudirektiivin (79/409/ETY) mukaisena erityisenä suojeluna (SPA-alue). Natura-alueen suojelun toteutuskeinona on luonnonsuojelulaki. Alueen suojelun perusteena ovat siellä esiintyvät 19 luontodirektiivin liitteen I luontotyyppiä, yhteensä viisi liitteen II lajia sekä yhteensä 29 lintudirektiivin liitteessä I mainittua lintulajia.

Luontotyypeistä peittävyydeltään yleisimmät ovat boreaaliset luonnonmetsät (45 %), aapasuot (20 %), alpiiniset ja boreaaliset tunturikankaat (7 %), tunturikoivikot (5 %) ja subarktiset *Salix*-pensaikot (5 %). Alueella tietolomakkeen mukaan esiintyvistä luontotyypeistä EU:n erityisen tärkeiksi määrittelemiä luontotyyppiä ovat aapasuot, palsasuot, puustoiset suot, boreaaliset luonnonmetsät ja tulvametsät. Alueen suurimmat joet ovat Natura-luontotyyppinäkin merkittäviä Fennoskandian luonnontilaisia jokireittejä. (Liite 6)

Vuosina 1996–2000 toteutettu luontokartoitus (Sihvo 2001, 2002) tuotti tarkempaa tietoa Lemmenjoen kansallispuiston luontotyypeistä. Kartoituksen mukaan Lemmenjoen kansallispuistossa on peräti 22 EU:n luontodirektiivin luontotyyppiä (Liite 6). Näistä ensisijaisen tärkeitä ovat edellä mainittujen viiden lisäksi keidassuot ja metsäluhdat (Keränen 2004c).

Luontodirektiivin liitteen II eläinlajeista alueella esiintyvät tietolomakkeen mukaan naali, ahma ja saukko. Putkilokasvilajeista alueelta tunnetaan lettorikko ja lapinleinikki. Luontodirektiivin lajit on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla.

Lemmenjoen kansallispuiston Natura-tietolomakkeessa on alueella ilmoitettu esiintyväksi 29 EU:n lintudirektiivin (79/409/ETY) liitteeseen I kuuluvaa lintulajia, joiden suojelemiseksi on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita. Näistä kuusi on Suomen uhanalaisuusluokituksen mukaan uhanalaisia. Vuonna 2004 kansallispuiston linnustosta tehdyn selvityksen (Osmonen 2004) mukaan alueelta tavattiin EU:n lintudirektiivin liitteeseen I kuuluvia lintulajeja kaksi vähemmän, 27 lajia (luku 2.8.3, Liite 8).

2.7 Perinnemaisemat

Lemmenjoen kansallispuiston historiaan liittyviä vanhan asutuksen merkkejä ovat mm. vanhat asuinkentät, poroerotuspaikat ja kultakämpät. Perinnemaisemina arvokkaita näistä ovat Lemmenjoen kansallispuistossa Sallivaaran poroerotuspaikka, Matti Mustan pihakenttä, Kaapin Jounin kenttä, Nuorgaminsavu sekä puiston ulkopuolella Lisman kentät. Näistä Sallivaaran poroerotuspaikka ja Nuorgaminsavu on luokiteltu maakunnallisesti merkittäviksi perinnemaisemiksi (Kalpio & Bergman 1999).

Sallivaaran poroerotus, Matti Mustan kenttä, Kaapin Jounin kenttä ja Nuorgaminsavu ovat Metsähallituksen aktiivisessa hoidossa olevia perinnemaisemakohteita. Kohteilla huolehditaan maisemallisten arvojen ja perinnebiotooppien, kuten niittyjen, sekä kulttuurisesti arvokkaiden rakennusten ja rakennelmien hoitamisesta ja säilyttämisestä (ks. luku 5.2 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito).

2.8 Lajisto

2.8.1 Kasvillisuus ja kasvisto

Uhanalaiset kasvit

Seuraava teksti on tiivistelmä ja päivitetty versio Saara Keräsen Lemmenjoki-kirjaan kirjoittamasta luvusta ”Kasvisto” (Keränen 2004b).

Perustiedot Lemmenjoen kansallispuiston putkilokasvistosta perustuvat pääosin Turun yliopiston Lapin tutkimusasema Kevon tekemään Inarin Lapin kasvistokartoitukseen. Lemmenjoen kansallispuistossa esiintyy seitsemän valtakunnallisesti vaarantunutta (VU) ja kahdeksan silmälläpidettävää putkilokasvilajia. Lisäksi puistossa esiintyy kuusi alueellisesti uhanalaista putkilokasvilajia (Liite 7). Lapinleinikki ei ole uhanalainen, mutta se on rauhoitettu ja EU:n luontodirektiivin laji. Näillä lajeilla on kansallispuistossa yhteensä 130 havaintopaikkaa (Liite 7). Havaintopaikalla tarkoitetaan tietyn kasvilajin erillistä, maastossa olevaa kohtaa, jossa lajia on havaittu esiintyvän. Uhanalaisten kasvien esiintymäpaikat ovat laajassa kansallispuistossa jokien varsissa, pahoilla sekä rehevillä niityillä ja soilla. Joillakin lajeilla, kuten mykerökukkaisiin kuuluvalla arnikilla, kansallispuiston esiintymät ovat lajin varsinaisen levinneisyysalueen ulkopuolella olevia erillisiä esiintymiä. Laajat alueet Lemmenjoen kansallispuistosta ovat kasvistoltaan tavanomaista mäntymetsää tai karuja soita, joilta ei ole tiedossa uhanalaisten putkilokasvien esiintymiä.

Liitteessä 7 ovat listattuna kaikki tällä hetkellä tiedossa olevat uhanalaiset ja silmälläpidettävät putkilokasvit ja niiden havaintopaikkojen lukumäärä Lemmenjoen kansallispuistossa. Osa havainnoista on vanhoja, eikä niiden nykytilaa ole ehditty tarkistaa. Uhanalaisten kasvien havaintotiedot ovat ympäristöhallinnon Hertta-tietojärjestelmän Eliölajit-osiosta (tilanne 7.9.2007).

Lemmenjoen kansallispuistossa esiintyy myös kansainvälisiä vastuukasvilajeja, joiden säilymistä Suomella on merkittävä kansainvälinen vastuu. Nämä ovat sellaisia lajeja, joiden eurooppalaisesta kannasta on arvioitu olevan Suomessa vähintään noin 20 % (Rassi ym. 2001). Uhanalaisista, silmälläpidettävistä ja EU:n luontodirektiivin putkilokasvilajeista kansainvälisiä vastuulajeja ovat pohjan-, suikea- ja ahonoidanlukko, lettosara, velttosara, idänimarre, serpentiinipikkutervakko, lapinleinikki ja lettorikko. Lisäksi puistossa esiintyviä vastuulajeja, joiden Suomen osuus Euroopan kannasta on vähintään 30 %, ovat vaaleasara, pohjanhoikkaängelmä, kellosinilatva, lapinlunnusilmä ja karvayökönlehti; kaksi viimeksi mainittua saattavat olla melko harvinaisia, tosin tieto niiden yleisyydestä kansallispuistossa on puutteellista.

Lemmenjoen kansallispuiston uhanalaiset ja silmälläpidettävät sammalet, jäkälät ja kääväkkäät on lueteltu liitteessä 7. Kansallispuistossa esiintyy kaksi erittäin uhanalaista (EN) sammallajia ja yksi vaarantunut (VU) sammallaji. Isonuijasammal on EU:n luontodirektiivin laji sekä kansainvälinen vastuulaji, jota kasvaa ravinteisilla soilla koko maassa (Eurola ym. 1992). Lemmenjoen kansallispuiston yksi tiedossa oleva havainto on vuodelta 1880, mutta oletettavasti laji esiintyy puistossa edelleen, koska kasvupaikka ei ole todennäköisesti muuttunut. Inarin Lapissa lajin esiintyminen on huonosti kartoitettu, ja sitä on tiedossa vain muutamalta paikalta. Sammalet ja jäkälät ovat kansallispuistossa puutteellisesti inventoituja.

Kääväkkäissä on myös kaksi erittäin uhanalaista ja kolme vaarantunutta lajia. Lemmenjoen kansallispuistossakin perin puutteellisesti tunnetusta kääväkäs-lajistosta saadaan lisää tietoa keväällä 2007 alkaneen valtakunnallisen lajistuselvytyshankkeen myötä. Inarissa kääväkäs-lajistoa selvitettiin kesällä 2007 useilta laajoilta suojelu- tai erämaa-alueilta Lemmenjoen kansallispuiston lisäksi. Näin saadaan kauan kaivattua perustietoa Inarin kääväkkäistä.

Muu kasvisto

Ihmisen aiheuttamat muutokset puiston kasvistoon ovat rajoittuneet suppeille alueille. Vanhoille asuinkentille on muotoutunut oma kulttuurivaikutteinen kasvilajistonsa. Suurin osa asuinkenttien kasvistosta on kuitenkin alkuperältään luonnonlajistoa, joka on hyötynyt puuston raivauksesta ja piha-alueiden höystymisestä ravinteilla. Varsinaista rikkalajistoa tai viljelykasveja vanhoilta piha-kentiltä ei enää ole löydettävissä. Kullankaivualueella asumusten pihoille ja ehkä joillekin kämppien pihoille ja tulipaikoille retkeilyreittien varrella on voinut kotiutua joitakin viljely- ja koristekasveja sekä rikkaruohoja. Näistä alkuperäiseen lajistoon kuulumattomista lajeista ei ole tehty tarkempia kartoituksia. Retkeilyreittien, polkujen ja mönkijäurien varsilla voivat jotkut tavallisetkin lajit – kuten polkusara ja nurmilauha – menestyä ja runsastua.

2.8.2 Nisäkkäät

Uhanalaiset nisäkkäät

Uhanalaisista nisäkäslajeista Lemmenjoella esiintyy pesivänä ainoastaan ahma (EN). Pohjoinen tunturiahmakanta on puistossa elinvoimainen, mutta vähälukuinen. Vuosittain Lemmenjoella pesii arviolta 3–4 ahmapoikuetta. Lemmenjoen kansallispuistossa on aikoinaan ollut vahva susikanta ja nykyisinkin sutta (EN) tavataan lähes vuosittain, mutta kysymys on enemmänkin vaeltavista yksilöistä kuin pysyvistä kannasta. Moottorikelkan tulo oli tuhoisaa sudelle kaikkialla Lapissa, eikä Lemmenjoella, kuten monessa muussakaan paikassa pohjoisessa, ole nykyisin pysyvää susikantaa. Myös naali (CR) on tavattu satunnaisena Lemmenjoella muutaman kerran, ja lähimmät tunnetut vanhat naalinpesät ovat puiston rajan tuntumassa; mutta Lemmenjoen alueen paljaka-

ovat pysyvälle naalikannalle liian pieniä. Arktisen naalin taantuminen koko Suomessa on harven-
tanut naalihavaintoja entisestään metsäisessä Lemmenjoen puistossa. Lemmenjoella ei ole etsin-
nöistä huolimatta tavattu yhtään vanhaa naalin pesää. Suomen naalialueelta ei ole 1990-luvun
puolivälin jälkeen löytynyt asuttuja pesiä huolimatta tehostuneista tarkastuksista. Yksittäisistä
naaleista on ollut satunnaisia havaintoja myös Lemmenjoelta. Naalin harvinaistumiseen ovat vai-
kuttaneet mm. kettujen runsastuminen ja naalien heikentynyt ravintotilanne – esimerkiksi sopulien
massaesintymisten puuttuminen sitten 1980-luvun.

Euroopan yhteisöjen neuvoston luontodirektiivin liitteen nisäkkäät

Euroopan yhteisöjen neuvoston luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteissä on lueteltu yhteisön tär-
keinä pitämät lajit, joiden suojeluun tulee kiinnittää huomiota. Suomella on poikkeus direktiiviin
suurpetojen osalta poronhoitoalueella. Lemmenjoella liitteen lajeista karhulla (NT) on vahva kan-
ta, ja puistossa arvellaan talvehtivan 15–20 karhua. Tämän lisäksi puiston ympärillä olevista
tunturikoivikoista tulee vuosittain huhtikuussa useita yksilöitä Lemmenjoen hyvälle hirvialueille
täydentämään talven aikana kutistuneita energiavarastojaan. Ilves (NT) on Lemmenjoen kansallis-
puistossa harvinainen ja nykyisin lähinnä tilapäinen vierailija. Ilveshavainnot ovat kuitenkin li-
sääntyneet puistossa, kuten muuallakin Inarin–Utsjoen alueella. Ilmaston lämpeneminen suosisi
ilvestä. Saukkokanta (NT) on Lemmenjoella pohjoisille alueille tyypillisen harva. Puiston alueella
elää arviolta 5–10 saukkoa.

Muut nisäkkäät

Lemmenjoen kansallispuiston alueella sijaitsee kolme riistakolmiota, joiden laskennoissa ylei-
simmiksi lajeiksi on saatu metsäjänis, kettu, näättä ja orava. Muita puistossa eläviä nisäkkäitä ovat
mm. hirvi, lumikko, kärppä ja poro. Metsäkaurista on myös havaittu puiston alueella viime vuosi-
na.

2.8.3 Linnusto

Lemmenjoen kansallispuiston linnusto on monipuolinen ja edustava – metsiä, soita, tuntureita ja
vesistöjä on siivekkäille sopivassa suhteessa. Linnusto on pääosin Metsä-Lapin suo- ja metsä-
lajistoa, mutta lähes kaikki Tunturi-Lapin lajitkin tavataan kansallispuiston alueella (taulukko 1).
Vanhojen metsien lintulajien kannat ovat elinvoimaisia. Jokilaaksojen rehevissä puolilehdoissa
viihtyvät eräät eteläiset varpuslintulajit yhtenäisen levinneisyysalueensa pohjoispuolella (Liite 9).
Arvokkaan linnustonsa vuoksi kansallispuisto on sisällytetty tärkeisiin (FINIBA) lintualueisiin,
jotka ovat suojelun kannalta tärkeiden lintulajien merkittävimmät esiintymisaluet Suomessa.
FINIBA on kansallinen laajennus BirdLife Internationalin maailmanlaajuiseen Important Bird
Areas (IBA) -hankkeeseen, jossa kartoitetaan kaikkien maanosien tärkeimmät lintualueet. IBA-
alueiden tavoitteena on turvata niiden säilyminen linnustolle soveliaina sekä seurata niillä linnus-
ton ja elinympäristön muutoksia.

Lemmenjoen kansallispuistossa on tavattu yhteensä 144 lintulajia. Pesimälajistoon kuuluu 110
lajia, joista monet ovat uhanalaisia, silmälläpidettäviä tai erityisvastuulajeja. (Liite 8, Osmonen
2004).

Liitteessä 9 on kuvattu Lemmenjoen linnustoa eri kasvupaikoilla. Tiivistelmätekstit (Liite 9)
Lemmenjoen linnustosta ovat otteita Lemmenjoki-kirjasta (Osmonen 2004).

Taulukko 1. Lemmenjoen kansallispuiston kymmenen runsaslukuisinta lajia linjalaskentojen perusteella.

Laji	Parimäärä	Osuus
Järripeippo	43 000 – 64 000	24,5 %
Pajulintu	29 000 – 44 000	16,6 %
Keltävästäräkki	13 000 – 20 000	7,2 %
Niittykirvinen	12 000 – 18 000	7,0 %
Punakylkirastas	10 000 – 15 000	5,7 %
Leppälintu	8 000 – 11 000	4,3 %
Urpainen	6 000 – 9 000	3,4 %
Sinirinta	5 000 – 7 000	2,8 %
Kivitasku	4 000 – 7 000	2,3 %
Liro	4 000 – 6 000	2,3 %
Yhteensä	134 000–201 000	76,1 %

2.8.4 Kalasto

Seuraava tiivistelmä Lemmenjoen kalastosta on ote Lemmenjoki-kirjasta (Seppänen 2004, s. 133–136).

Lemmenjoen alueella esiintyy vain yhdeksän kalalajia. Kalasto luokitellaan saapumissuuntansa mukaan joko itä- tai länsikaloiksi. Itäisiin lajeihin luetaan siika, hauki, harjus, ahven ja made. Läntisiin lajeihin luetaan lohi, taimen ja kolmipiikki. Eteläistä lajia edustaa muttu.

Lohi nousee vaelluksillaan aivan Inarijoen latvoille. Kietsimäjokeen lohi nousee riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen mukaan aina Kietsimäjoen ja Rajajoen yhtymäkohtaan saakka. Kietsimäjoki on ruskeavetisempi ja suvantomaisempi kuin Inarijoki. Nousevien lohien määrä on Kietsimäsjoessa Inarijokea vähäisempi.

Taimen on levittäytynyt kaikkiin vesiin puiston alueella aina isommista järvistä pikku puroihin asti. Taimenesta on eri muotoja, jotka ovat sopeutuneet eri ympäristöihin. Lemmenjoen alue on taimenen osalta maamme ainutlaatuisimpia alueita, sillä täältä voi tavata kaikki mahdolliset taimenmuodot. Täällä esiintyvät sekä olosuhteisiin erilaistuneet taimenmuodot että myös elinvoimaiset alkuperäiset ja sekoittumattomat osakannat vesistöittäin.

Harjus on elinympäristönsä suhteen vaateliaskaala. Näiden ominaisuuksien suhteen se on samankaltainen kuin muut lohikalat. Ruokaa etsiessään harjus vaeltaa jokien ylä- ja alapuolisiin suvantoihin. Näin ollen kalastaja voi tavata harjuksen keskellä useita kilometrejä pitkää suvantoa, missä voisi olettaa olevan vain haukia.

Hauki on myös levittäytynyt puiston lähes jokaiseen jokeen ja järveen. Hauella on Lemmenjoen kansallispuistossa runsaasti sen kutemisen kannalta tärkeitä sara- ja heinärantoja. Hauen levinneisyys on maapallonkin mittakaavassa laaja. Hauki kuuluu itseoikeutetusti Lemmenjoen puistoon. Vaikka haukea väheksytäänkin, sillä on ollut merkitystä ruokataloudessa. Luontaistalouksissa sitä on käytetty osana jokapäiväistä ruokaa.

2.9 Historia

Inarin esihistoriaa on hallinnut peuranpyynti. Ensimmäiset asukkaat pyysivät peuroja pääasiassa syksyisin, jolloin kesälaitumilla pulskistuneet peurat vaelsivat suurina laumoina talvilaitumille. Ilmaston lämmitessä kivikauden keskivaiheilla alueelle saapui myös muita nisäkkäitä – hirvi, karhu, majava ja näätä, joita pyydettiin peuran ohella. Kivikauden lopussa peuran kesälaitumet elpyivät, kun tuntureita peittänyt metsikkö alkoi harventua ja paljakka-alueet laajeta. Tuolta ajalta ovat peräisin suuret peuranpyyntiin käytetyt kuoppajärjestelmät. Suurimmassa järjestelmässä on ollut lähes 250 kuoppaa. (Halinen 2004)

Ajanlaskun taitteen jälkeen Lemmenjoella asusti vain satunnaisia kulkijoita. Viikinkiajalta keskiajalle peuroja pyydettiin jousilla ja nuolilla sekä aitojen avulla. Aitapyynti säilyikin tärkeimpänä pyyntimenetelmänä aivan peuranpyynnin loppuun asti 1800-luvulla. Tuliaseita oli alettu käyttää 1600-luvulta lähtien. Nukkumajoen talvikylien asukkaat käyttivät vielä pääasiassa jouta ja nuolta, mutta 1700-luvulla tuliaseita käytettiin jo yleisemmin. (Halinen 2004)

Peuranpyynti menetti merkitystään 1800-luvun aikana, kun peurakanta taantui ja suurporonhoito levisi Inariin. 1700-luvulla alkanut maatalous muutti asumismuotoa ja elinkeinorakennetta niin, että vuotuiskiertojärjestelmästä luovuttiin ja asetuttiin asumaan pysyvästi paikoilleen. Karjanhoidosta tuli tärkeä elinkeino. Inarin väestörakenne muuttui, kun Utsjoelta tulleet porosaamelaiset eli tunturisaamelaiset ja etelästä tulleet suomalaiset asettuivat Inariin. (Halinen 2004)

Inarissa oli vain yksi lapinkylä eli siitä, joka vastaa suurin piirtein nykyistä Inarin kunnan aluetta. Viimeistään 1600-luvulla Inarissa oli neljä kylää: Paadarin, Muddusjärven, Ivalojoen ja Paatsjoen kylät. Lemmenjoen alue kuului Paadarin kylään. Vuonna 1886 valtio katsoi metsälain nojalla omistavansa maa-alueet, joiden ei ollut vahvistettu kuuluvan kenellekään. Inarin kunta perustettiin vuonna 1876. (Halinen 2004)

Lemmenjoen kansallispuiston alueella asui 1800-luvun alussa hyvin vähän ihmisiä pysyvästi. He olivat kalastajasaamelaisia. Heidän tärkein asuinalueensa oli Paadarilla, mutta elinpiiri ulottui myös Lemmenjoelle. Päätoimeentulo saatiin kalastamisesta, mutta myös peuroja ja muita riistaeläimiä metsästettiin. Peuramaat sijaitsivat Lemmenjoella Viipustuntureilla. Metsästämyllä ja kalastamalla ravintonsa hankkinut väestö asui mielellään veden äärellä raikkaan veden ja kalaväestön vuoksi. Hyvältä leiripaikalta on vaadittu samoja asioita kuin nykyisinkin: suojaisuus, pehmeys, kivettömyys, veden läheisyys ja tasaisuus. Samoja paikkoja käytettiin aina uudelleen. (Halinen 2004)

Lemmenjoen ensimmäinen uudistila rakennettiin Lemmenjokisuuhun 1880-luvulla Lemmensuunnimisenä. Hieman ylemmäs Lemmenjoen varteen aiotun Jokelan uudistilan hakemus hylättiin. Ennen vuosisadan vaihdetta Lemmenjoelle perustettiin vielä kaksi kruununmetsätorppaa: Lohilahti ja Riitalan torppa Sotkajärvelle. (Halinen 2004)

Kaikki kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain (295/1963) nojalla rauhoitettuja.

Kulta ja kullankaivu ovat tuoneet Lemmenjoen tietoisuuteen jo ennen kansallispuiston perustamista vuonna 1956. Kultaa on etsitty ja kaivettu yli 130 vuoden ajan. Ensimmäinen arkistoitu tieto Lemmenjoen kullasta on vuodelta 1867. Kesällä 1902 Lemmenjoen laaksoon, Vaijoelle, Ravadasjoelle, Puskuojalle ja muille sivupuroille otettiin kaikkiaan yli 70 valtausta. Tämä ensimmäinen kultaryntäys hiipui, kun kultaa ei liene löydetty. Myös 1930-luvulla ruotsalainen kaivosyhtiö etsi kultaa, mutta tutkimukset eivät johtaneet kaivostoimintaan. 1940-luvun kultalöydöt saivat aikaan ryntäyksen. Vuonna 1950 voimassa olevien valtausten määrä lähenteli sataa. Siitä lähtien alueella

on kaivettu kultaa pysyvästi, ja hiljaiselon jälkeen kullankaivu vilkastui taas uudeksi ryntäykseksi 1980-luvun lopussa. (Partanen 2004)

Kansallispuiston perustamishistoria on kuvattu luvussa 1.2.

2.10 Nykyinen käyttö

Nykyisin suurin osa Lemmenjoen kansallispuistosta kuuluu Sallivaaran paliskuntaan. Puiston pohjoisosat kuuluvat Muotkatunturin paliskuntaan ja etelässä Kittilän kunnan puoleinen osa Kuivasalmen paliskuntaan. Sallivaaran paliskunnan pinta-alasta kolme neljäsosaa sijaitsee nykyisen Lemmenjoen kansallispuiston alueella (kuva 7, s. 83).

Maamme laajimpaan kansallispuistoon tehdään vain noin 10 000 käyntiä vuodessa, ja niistäkin suurin osa puiston suosituimmalle virkistyskäyttövyöhykkeelle, Lemmenjokilaaksoon ja kulta- maille. Tällä alueella on suurin osa puiston palveluista: merkittyjä retkeilyreittejä, auto- ja vuokratupia sekä vuoro- ja tilausveneliikennettä (kuva 6, s. 69). Suurin osa puistosta on syrjä- vyöhykettä, jossa ei ole merkittyjä polkuja eikä muuta retkeilijöitä palvelevaa varustusta muuta- maa autiotupaa lukuun ottamatta (kuva 4, s. 45). Näin ollen luonnonrauhaa ja hiljaisuutta etsivälle puistossa riittää runsaasti rauhallisia alueita nyt ja tulevaisuudessa.

Lemmenjoen kansallispuiston erikoisuuksia ovat kultaa ja kullankaivu. Kullankaivu Lemmenjoella kohdistuu pääasiassa Miessijoelle sekä pääjokeen laskeviin Morgamojaan, Jäkälä-äytsiin, Pusku- ojaan ja Ruittuäytsiin. Kaivospiirejä Lemmenjoella on 26 kpl ja voimassa olevia valtauksia vuo- sittain noin 30.

Alueen käyttöä toiminnoittain käsitellään tarkemmin suunnitelman muissa luvuissa.

2.11 Aiemman hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuminen

Lemmenjoen kansallispuiston hoidolle asetetut erityistavoitteet olivat aiemmassa hoito- ja käyttö- suunnitelmassa (runkosuunnitelmassa) seuraavat (Metsähallitus 1988, s. 3–4, Lemmenjoen kansallispuiston hoidon erityistavoitteet):

- 1) Lemmenjoen kansallispuiston luonne Suomen suurimpana tiettömänä metsäerämaana säilyte- tään.
- 2) Suojelualueen jatkuminen Norjan puolelle Øvre Anárjohkan kansallispuistona otetaan huomi- oon; tämän vuoksi huolehditaan varsinkin puiston länsiosan syrjäisyyden ja erämaisyyden säi- lymisestä.
- 3) Pääosa kansallispuistosta jätetään todelliseksi poluttomaksi erämaaksi, jonne ei järjestetä mi- tään uusia retkeilypalveluja nykyisten autiotupien lisäksi. Eräretkeilyn mahdollisuudet kuiten- kin säilytetään.
- 4) Pääosa palveluista ja opastuksesta keskitetään Lemmenjokilaakson lähiympäristöön.
- 5) Inarin kirkonkylään perustetaan opastuskeskus, jossa esitellään Lemmenjoen kansallispuiston lisäksi muutakin pohjoisen Lapin luontoa ja luonnonsuojelualueita sekä metsähallintoa.
- 6) Lemmenjoen kansallispuiston asema ainoana saamelaisalueen keskellä sijaitsevana kansallis- puistona ja siitä johtuvat erityispiirteet otetaan puiston hoidossa ja opastuksessa korostetusti huomioon.
- 7) Kansallispuiston kuvaan kuuluvat olennaisina osina poronhoito ja eräät muut perinteiset luontaistalouden muodot. Erityistä huomiota kiinnitetään poronhoidon turvaamiseen.

- 8) Kullanhuuhdonnan eräissä paikoissa luomat ympäristöt ovat kansallispuiston nähtävyyksiä ja suojelun kohteita. Mahdollisuus käsin tapahtuvaan kullanhuuhdontaan säilytetään, mutta kaivinkoneiden käyttöä rajoitetaan.

Nämä tavoitteet ovat toteutuneet erinomaisesti. Lemmenjoen kansallispuiston erämaaluonne on säilynyt, ja eräretkeilijät löytävät sieltä kaipaamaansa luonnon rauhaa ja hiljaisuutta (Ukkonen 2002, 2003). Virkistyskäytön palveluvarustusta on kehitetty Lemmenjokilaakson lähiympäristössä ja Sallivaaran alueella. Suurin osa kansallispuistosta on säilynyt poluttomana erämaana, jonne ei ole rakennettu uusia autiotupia. Metsähallitus on kuitenkin ylläpitänyt ja huoltanut vanhoja autiotupia eräretkeilyn edellytysten turvaamiseksi.

Njurkulahdessa aloitti toimintansa vuonna 1994 Lemmenjoen luontotupa, joka opastaa alueen kävijöitä kesäkauden ajan. Inarin kirkonkylään valmistui vuonna 1998 Ylä-Lapin luontokeskus ja saamelaismuseum Siida, joka toimii Lemmenjoen kansallispuiston ympärivuotisena opastuskeskuksena. Lemmenjoen kansallispuiston luonne saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevana kansallispuistona tulee näkyvästi ja luontevasti esille Siidassa, jossa kävijät voivat tutustua saamelaiskulttuurin historiaan ja nykypäivään sekä ihmisen sopeutumiseen pohjoisiin olosuhteisiin. Metsähallitus on toiminut kansallispuistossa muutoinkin saamelaiskulttuurin turvaamiseksi mm. hankkimalla merkittävän saamelaisen kulttuuriperintökohteen, Kaapin Jounin tilan, valtiolle ja liitettäväksi Lemmenjoen kansallispuistoon.

Hoito- ja käyttösuunnitelma voi turvata poronhoidon edellytyksiä lähinnä epäsuorasti, vaikuttamalla muihin käyttömuotoihin. Asetuksen (Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 932/1981, 2 §) mukaisesti ”kansallispuistossa on 1 §:n säännösten estämättä sallittu – – 10) poronhoito, sen edellyttämien kämppien, poroaitojen ja muiden rakenteiden tekeminen, poronhoitoon tarvittavan puun ottaminen sekä poronhoitoon liittyvä leiriytyminen, tulenteko ja moottorikäyttöisillä ajoneuvoilla liikkuminen”.

Muiden perinteisen luontaistalouden muotojen edellytyksiä on turvattu mm. siten, että luontaiselinkeinon harjoittajille ja lähikylien asukkaille on myönnetty maastoliikenteeseen laajemat mahdollisuudet kuin muille kuntalaisille.

Kullankaivu on ainoa vuoden 1988 runkosuunnitelman tavoitteista, jonka osalta säätely ei tapahtunut aivan suunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Koneellisen kullankaivun säätely on muotoutunut nykyiselleen oikeuskäsittelyjen ja säädösmuutosten kautta (asetus 583/1991).

2.12 Maankäyttöanalyysi

Kesäaikainen maastoliikenne jättää jälkiä maaperään (ks. tarkemmin luku 9 Maastoliikenne ja muu liikkuminen). Lemmenjoella liikutaan kesäaikaan maastoajoneuvoilla suhteellisen paljon, jos verrataan Inarin kunnan muita alueita. Alueella liikkuvat poromiehet, Metsähallituksen työntekijät ja kullankaivajat. Uusia mönkijäuria on syntynyt pikkuhiljaa koko ajan lisää. Vaikutuksia voidaan vähentää yhteistyöllä eri käyttäjäryhmien kanssa minimoimalla kesäaikainen maastoliikenne. Myös luvattoman liikenteen valvontaa tulee tehostaa.

Valtausten ja kaivospiirien huolto sekä **Metsähallituksen huoltotoimet** pyritään suorittamaan pääosin lumipeitteiseen aikaan moottorikelkoin vakiintuneita kulku-uria pitkin. Moottorikelkalla liikkuminen loppuu tai ainakin vähenee merkittävästi kelirikon myötä ennen lintujen pesimäaikaa ja porojen vasomisaikaa.

Kesäaikaista maastoliikennettä on tarkoin harkittava kansallispuistossa. Uusia luvattomia mönkijäuria on syntynyt kulta-alueelle lähes vuosittain. Kuva Irja Mikkonen.

Retkeilyn ja luontomatkailun vaikutukset keskittyvät kansallispuiston virkistysvyöhykkeille. Luonnon virkistyskäytön väistämättömänä vaikutuksena on ollut luonnon kuluminen suosituilla alueilla: polkujen leveneminen ja tupien pihapiirien kuluneisuus sekä roskaantuminen. Suurin osa kansallispuistoa on kuitenkin hyvin vähällä virkistyskäytöllä, ja siellä ei kulkijoiden jälkiä juurikaan huomaa.

Lentoliikenne alueella on niin vähäistä, että siitä ei voi sanoa olevan haittaa alueen luonnontilaisuudelle. Laskeutuminen kansallispuistoon vaatii Metsähallituksen luvan.

Porotalous vaikuttaa laiduntamisen kautta koko kansallispuiston alueelle. Laiduntaminen kohdistuu pohja-, kenttä- ja pensaskerrokseen ja puuston nuoruusvaiheisiin. Poronhoito on sallittua koko kansallispuiston alueella, ja siksi porotalouden ympäristövaikutukset ovat hyväksyttäviä niin kauan, kuin laiduntaminen on kestäväällä pohjalla. Perinteisesti talvilaidunten kantokykyä on pidetty esimerkiksi poronhoitolaissa (848/1990) porojen enimmäismäärän määräävänä minimitekijänä. Laidunkiertojärjestelmän tehostamisella on merkittävä vaikutus laidunten kantokykyyn ja sitä kautta ympäristön tilaan.

Luontaiselinkeinoista **kalastuksella** ja **riekonpyynnillä** on vaikutuksia alueen kala- ja riistakantojen runsaussuhteisiin. Kalastuksen vaikutukset keskittyvät pääasiassa jokivesiin, koska alueella ei ole suuria järviä.

Virkistyskalastuksen luvat ovat melko rajoitettuja, joten **virkistyskalastuksen** vaikutus alueen kalakantoihin on varsin vähäinen. Kalanistutukset ovat aikojen kuluessa muuttaneet jonkin verran Lemmenjoen kansallispuiston kalastoja, mutta varsinaisia uusia lajeja alueella ei esiinny.

Metsästys vaikuttaa riistakantoihin. Lemmenjoen alueella metsästetään pääasiassa hirveä ja jonkin verran myös metsäkanalintuja. Ainoastaan Inarin ja Kittilän kuntalaiset saavat metsästyä kansallispuistossa oman kuntansa alueella. Ulkopaikkakuntalaisille ei myönnetä metsästyslupia kansallispuistoon.

Puiston alueelta ei oteta **maa-aineksia**, joten tällä ei ole vaikutuksia.

Kullankaivun vaikutukset kohdistuvat Lemmenjoen kulta-alueella jokien ja ojien varsiin havumetsävyöhykkeestä tunturipaljakalle. Metsäisillä alueilla vaikutukset maisemaan ovat melko vähäisiä, mutta paljakalla esim. Miessijoen ja Jäkälä-äytsin latvoilla maisemalliset muutokset näkyvät kauas.

Koneellisessa kullankaivussa joudutaan yleensä siirtämään pintamaat, jotta päästään käsiksi kultapitoiseen maahan. Konekaivualueita koskevissa ympäristöluvan (ympäristönsuojeluasetus 169/2000, 1 §) lupaehdoissa edellytetään, että kaivualueilta poistettavat pintamaat on varastoitava erillään muista massoista sulkemis- ja maisemointitöissä käyttöä varten. Samoin on mahdollisista uoman siirtämiseksi tehtävistä kanavista poistettava rakentamisvaiheessa hienojakoinen pintamaa ja humuskerros. Käytöstä kokonaan poistettavat kaivualueet on tasattava ympäristöön sopeutuviksi ja päälle on levitettävä pintamaakerros, joka mahdollistaa alueen nopean kasvittumisen. Myös uoma on palautettava entiseen paikkaansa.

Kaivutoiminta vaikuttaa kaivualueiden vesitalouteen ja eliöstöön. Etenkin konekaivualueilla muutokset näkyvät selvästi. Kaivetulla alueella kasvillisuus tuhoutuu yleensä miltei kokonaan. Konekaivualueilla puronuoma muuttaa myös muotoaan. Käsinkaivualueilla vaikutukset ovat lievempiä ja vaikutusalue on yleensä lähellä puron- tai ojanvartta. Kasvillisuuden palautumista ja muutoksia kasvilajistossa Lemmenjoen kulta-alueella ei ole tarkemmin tutkittu. Kasvillisuus palautuu ajan kuluessa, mutta ei täysin alkuperäistä vastaavaksi. Näyttää kuitenkin siltä, että ainakin sarat ja heinät valtaavat melko nopeasti turvepohjaisia alueita.

Kullankaivun vaikutuksia vesistöihin on tutkittu Lemmenjoen kansallispuiston kulta-alueella 1980-luvulta lähtien. Kesällä 2006 tutkittiin kullankaivun vaikutuksia vesistöihin Ravadasjoella ja Jäkälä-äytsissä. Tutkimuksesta kerrotaan tarkemmin luvussa 5.1.4.

Kullankaivun vaikutus porotalouteen on erityisen haitallista silloin, kun syvät kaivumontut jätetään merkitsemättä tai tasoittamatta. Porojen laidunnus ja paimennus vaikeutuu. Tiivis vuorovaikutus alueen kullankaivajien ja poromiesten välillä on tärkeää haittojen minimoimiseksi.

Kämppejä ja muita rakennuksia on Lemmenjoen kansallispuiston alueella kaikkiaan noin 130 kpl. Näistä suurimman ryhmän muodostavat kullankaivajien kämpät, varastot ja saunarakennukset, joita on yhteensä noin 100 kpl. Porokämppejä puistossa on kymmenkunta, samoin retkeilijöiden käytössä olevia autio- ja varaustupia. Metsähallituksen valvontatupia on viisi kappaletta ja rajavartiostolla on kaksi kämppeä. Viimeisten kymmenen vuoden aikana rakennusten määrä kullankaivualueella on lisääntynyt kymmenillä. Rakentamisen hallitsemiseksi tarvitaan selkeämmät pelisäännöt siitä, millä perusteella ja mitä kansallispuistossa voidaan rakentaa (ks. luku 13.2).

Puuta otetaan puiston alueelta jonkin verran poltto- ja kotitarvepuuksi sekä porotalouden tarpeisiin. Puunkäytön vaikutukset alueen luonnontilaisuuteen ovat paikallisesti havaittavissa. Pääasiassa **puunkäyttö** kohdistuu mäntyyn, mutta myös koivua on otettu jossain määrin polttopuuksi.

Lemmenjoen kansallispuistossa esiintyvää mahdollista **tulokaskasvilajistoa** ei ole tarkkaan selvitetty (ks. luku 2.8.1). Tulokaslajit ovat alueille äskettäin tulleita, alkuperäiseen kasvilajistoon kuulumattomia lajeja, joiden esiintyminen alueella on usein satunnaista. Tulokaslajit häviävätkin helposti ihmistoiminnan loputtua. Näihin kuuluu viljelykasveja ja niiden mukana tulleita rikkakasveja sekä koristekasveja. Tulokaslajeja lienee kulkeutunut etenkin asuinkentille, mutta nykyään niitä kulkeutuu ihmisten mukana kämppien piholle ja retkeilyreittien varsille sekä kulkuväyläalueille. Leviäminen tapahtuu yleensä siementen avulla. Tulokaslajien leviäminen Lemmenjoen kansallispuistossa lienee vähäistä. Osa tulokaslajeista voi olla haitallisia, koska ne pyrkivät syrjäyttämään alkuperäisen lajiston ja ovat usein nopeita leviämään. Tulokaslajeista monet eivät selviä pohjoisen ankarissa olosuhteissa, eikä kansallispuistosta ole tähän mennessä jouduttu hävittämään yhtään haitallista lajia.

2.13 Yhteenveto tärkeimmistä arvoista suojelun ja käytön kannalta

Lemmenjoen kansallispuisto on kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävä suojelualue. Kansallispuiston mäntymetsät edustavat eurooppalaisessa suojelualueverkostossa erityisen tärkeäksi luokiteltuja boreaalisia luonnonmetsiä. Kansallispuiston metsät ovatkin merkittävä osa kansallista ja kansainvälistä suojelualueverkostoa erityisesti laajuutensa ja luonnontilaisuutensa vuoksi. Yhdessä muiden ympäröivien suojelu- ja erämaa-alueiden kanssa Lemmenjoen kansallispuisto muodostaa noin miljoonan hehtaarin laajuisen metsänrajaseutujen suojelualueiden vyöhykkeen.

Lemmenjoen kansallispuisto on merkittävä elinympäristö kasvi- ja eläinlajeille. Laaja puisto turvaa eri lajeille paljon soveliaita elinympäristöjä, ja puisto on lajien ja luontotyyppien suojelussa tärkeä osa laajempaa eurooppalaista Natura 2000 -suojelualueverkostoa.

Lemmenjoen kansallispuisto on tärkeää poronhoitoaluetta pääasiassa Sallivaaran paliskunnalle sekä tärkeää metsästys-, kalastus- ja marjastusaluetta paikallisille ihmisille. Suurin osa puistosta on syrjävyöhykettä, johon ei ohjata retkeilijöitä eikä muita toimintoja, vaan alue on pääasiassa porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen käytössä.

Lemmenjoen kansallispuisto on retkeilijän näkökulmasta erämaisempi kuin monet Lapin lakisääteiset erämaa-alueet tai useimmat muut Suomen kansallispuistot.

HOITO JA KÄYTTÖ

3 Hoidon ja käytön tavoitteet

Metsähallituksen määrittelemien luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteiden mukaisesti kansallispuiston tärkein tehtävä on ”suojelu, joka kohdistuu alkuperäisen elottoman ja elollisen luonnon piirteisiin, lajeihin ja eliöyhteisöihin, mutta voi kohdistua myös ihmisen toiminnan tuloksena syntyneisiin perinteisiin ympäristöihin, eliöyhteisöihin, maisemiin ja rakenteisiin. Yleisen suojelun periaatteesta voidaan kansallispuistossa poiketa porotalouden ja paikallisen väestön luontaiselinkeinojen hyväksi, mikäli niistä ei koidu oleellista eikä pysyvää vahinkoa suojelutavoitteiden kannalta”. (Metsähallitus 2007)

3.1 Luonnonsuojelulliset lähtökohdat

Luonnonsuojelulaki (1096/1996, 19 § 1 mom.) edellyttää, että ”kansallispuiston hoidon ja käytön järjestämistä varten on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jossa määritellään toimenpiteet puiston perustamistavoitteiden toteuttamiseksi”. Suunnitelman laatii se viranomainen tai laitos, jonka hallinnassa kansallispuisto on. Lemmenjoen kansallispuisto on Metsähallituksen hallinnassa ja hoidossa ja alueen hoidosta, ja suunnittelusta vastaa Lapin luontopalvelut. Luonnonsuojelulain mukaisesti kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmat vahvistaa ympäristöministeriö. Vahvistettu suunnitelma julkaistaan Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja -sarjassa.

Kansallispuistot ovat lakisääteisiä luonnonsuojelualueita. Tämä tarkoittaa sitä, että luonnonsuojelun tavoitteet ovat ensisijaisia hoidon ja käytön tavoitteita ja kaikki muut tavoitteet sovitetaan niiden asettamiin rajoitteisiin lainsäädännön puitteissa. Lemmenjoen kansallispuiston erityispiirteinä Suomen kansallispuistojen joukossa ovat laajat luonnontilaiset metsät, erämaisuus ja sijainti saamelaisten kotiseutualueella. Nämä seikat on tuotu esille sekä vuoden 1956 perustamislain (Laki eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille 634/1956) esityksen perusteluissa että myöhemmissä laajennuksissa (Laki eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoiksi 674/1981). Kansallispuistoa koskevia määräyksiä on säädetty asetuksessa eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista (932/1981).

Lemmenjoen kansallispuisto (FI 1300201) on liitetty Natura 2000 -suojelualueverkostoon luonto (92/43/ETY) - ja lintudirektiivin (79/409/ETY) perusteella. Tämän suunnitelman tavoitteena on siten myös niiden luontoarvojen turvaaminen, joiden perusteella alue on liitetty Natura 2000 -verkostoon.

Lemmenjoen kansallispuisto on liitetty myös kansainvälisesti merkittävien kosteikkojen luetteloon eli ns. Ramsar-kohteeksi. Suomen Ramsar-alueet on valittu siten, että ne edustavat mahdollisimman hyvin Suomen erilaisia, vesilinnuston kannalta merkittäviä kosteikkoja. Kaikki Suomen Ramsar-alueet kuuluvat Natura 2000 -verkostoon, ja alueiden rajaukset noudattavat Natura-rajauksia. Ramsarin sopimuksen suojelutavoitteet toteutuvat Natura-alueiden suojelutoimien kautta. Näin ollen Lemmenjoen kansallispuiston alueella monipuolisen ja runsaan vesilinnuston säilyttäminen on yksi keskeinen suojelutavoite.

3.1.1 Natura 2000 -verkosto

Natura 2000 -verkoston avulla pyritään säilyttämään luonnon monimuotoisuutta Euroopan unionin alueella. Lemmenjoen kansallispuisto on liitetty EU:n komission 22.12.2003 hyväksymään Suomen Natura 2000 -suojelualueverkostoon luontodirektiivin (92/43/ETY) mukaisena kohteena Lemmenjoen kansallispuisto (FI 1300201) -nimisenä Natura-alueena. Tämän suunnitelman tavoitteena on siten myös niiden luontoarvojen turvaaminen, joiden perusteella alue on liitetty Natura 2000 -verkostoon.

Natura 2000 -suojelualueverkostoon kuuluvilla alueilla on Euroopan yhteisön neuvoston direktiivin (luontodirektiivin 92/43/ETY) 6. artiklan mukaisesti tarvittaessa laadittava tarkoituksenmukainen käyttösuunnitelma.

Luontodirektiivissä on selvitetty suojeluun liittyvät keskeiset käsitteet, päämäärät ja periaatteet. Luontodirektiivin ja lintudirektiivin (79/409/ETY) liitteissä luetellaan erilaisia erityistoimia tai -huomiota vaativat Euroopan unionin tärkeinä pitämät lajit ja luontotyypit. Tavoitteena näiden lajien ja luontotyyppien suojelulle on niiden suotuisan suojelun tason säilyttäminen. Tämä tarkoittaa sitä, että lajien levinneisyys, kannan kehitys ja elinalueen luonnontila pysyvät vakaana tai paranevat ja että luontotyyppien rakenne ja toiminnot säilyvät pitkällä aikavälillä. Luontodirektiivi edellyttää lajien ja luontotyyppien suojelun lisäksi, että suojelutoimenpiteissä otetaan huomioon taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset vaatimukset sekä alueelliset ja paikalliset erityispiirteet.

3.2 Maankäyttö- ja rakennuslaki

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 24. §:n mukaan ”valtion viranomaisten tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja edistää niiden toteuttamista. Valtion viranomaisten on myös arvioitava toimenpiteidensä vaikutuksia valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kannalta. Maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista.”

Valtioneuvoston päätöksen (30.11.2000) tavoitteena on mm. edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön, virkistyskäytön ja luonnonvarojen säilymistä sekä luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityisen merkittävien aluekokonaisuuksien säilymistä. Alueidenkäytön keskeisiä tavoitteita luonnon sekä luonnonkäytön ja kulttuuriperinnön kannalta ovat mm:

- elollisen ja elottoman luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymisen edistäminen
- luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen siten, että turvataan luonnonvarojen saatavuus myös tuleville sukupolville
- kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön säilyminen
- ekologisesti tai virkistyskäytön kannalta merkittävien ja yhtenäisten luonnonalueiden ja niiden käytön ohjaaminen siten, ettei näitä aluekokonaisuuksia tarpeettomasti pirstota
- luonnon virkistyskäytön sekä luonto- ja kulttuurimatkailun edistäminen parantamalla monikäytön edellytyksiä.

Edellä olevaan luetteloon on kirjattu sekä yleis- että erityistavoitteita siltä osin, kuin ne koskevat suunnittelualueita. Yleistavoitteet ovat luonteeltaan alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia periaatteellisia linjauksia. Erityistavoitteet ovat alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia velvoitteita.

Maankäyttö- ja rakennuslain keskeiset tavoitteet saamelaiskulttuurin säilymisen kannalta on kuvattu luvussa 3.4 Saamelaiskulttuurin turvaaminen, 3.4.5 Maankäyttö- ja rakennuslaki.

3.2.1 Kaavoitus

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ohjaavat kaikkea kaavoitusta. Metsähallitus on maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) tarkoittamana viranomaisena velvollinen ottamaan huomioon alueen hoidon ja käytön suunnittelussa näiden kaavojen oikeusvaikutukset.

Lemmenjoen kansallispuiston Inarin kunnan puolella sijaitseva alue sisältyy Pohjois-Lapin maakuntakaavaan (Liite 10). Puiston Kittilän kunnan puoleinen osa kuuluu Tunturi-Lapin seutukaavaan, joka on vahvistettu 23.11.1999.

Näitä kaavoja laadittaessa Lemmenjoen kansallispuisto oli jo nykyisen laajuinen, joten alueella on vain suojelusäädösten sallimia tai edellyttämiä kaavavarauksia ja -määräyksiä – ja niitäkin varsin niukasti. Tunturi-Lapin seutukaavan korvaa jatkossa Tunturi-Lapin maakuntakaava. Kaavan laatiminen on käynnistynyt vuonna 2006.

Pohjois-Lapin maakuntakaava

Lemmenjoen kansallispuiston Inarin kunnan puolella sijaitseva alue sisältyy Pohjois-Lapin maakuntakaavaan (Liite 10). Keskeisiä painopistealueita kaavassa ovat metsien monikäyttö, maa- ja kallioperän aineiden hyödyntäminen, matkailu, liikennejärjestelmä ja teollisuus sekä muuten alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen kehittämisen kannalta tärkeät alueet ja kehittämisperiaatteet. Maakuntakaavan kartalla ja kaavamääräyksillä on vahvoja oikeusvaikutuksia. Ne ovat ohjeena kuntien kaavoitukselle; viranomaisten on otettava maakuntakaava huomioon ja pyrittävä edistämään sen toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteutumista (Lapin liitto 2007). Pohjois-Lapin maakuntakaava on vahvistettu valtioneuvostossa 27.12.2007 (Liite 10).

Maakuntakaavan **aluekuvauksessa** Lemmenjoen kansallispuistoa luonnehditaan luontotyypeiltään monipuoliseksi ja vaihtelevaksi. Kehittämisperiaatteena on, että säilytetään maisema-, luonto- ja kulttuuriarvot. Alue sisältää matkailun vetovoima-alueita. Alueella kehitetään opastettua retkeilyä ja rakenteet toteutetaan korkeatasoisesti luonto- ja kulttuuriarvoihin sovitteina. Lisäksi kehittämisperiaatteena on, että ympäristövaurioiden maisemoinnista huolehditaan.

Lemmenjoen kansallispuistosta Lemmenjokilaakso sisältyy matkailualueeseen Menesjärvi–Lemmenjoki. Kuvauksessa todetaan, että alue on maakunnallisesti merkittävä matkailualue ja sitä kehitetään kansallispuistoon, Lemmenjokeen ja kultaperinteeseen tukeutuvana luontomatkailukohteena.

Kaavamääräyksissä on todettu, että maankäytön suunnittelussa on otettava huomioon arvokkaat luonnonympäristöt, arvokkaat maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt. Luonnonsuojelualueilla poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämis-edellytykset on turvattava.

Lemmenjokilaakso ja osa kulta-alueesta on rajattu matkailun vetovoima-alueeksi, matkailun ja virkistymisen kehittämisen kohdealueeksi. Tämä tarkoittaa sitä, että aluetta tulee kehittää matkailukeskusten, maaseutumatkailun, palveluiden ja reitistöjen yhteistoiminnallisena kokonaisuutena alueen pääkäyttötarkoitusten kanssa yhteensopivalla tavalla.

Osa kulta-alueesta ja Lisman kylän ympäristö on merkitty kaavaan kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeäksi alueeksi. Tällä alueella alueen suunnittelussa on turvattava merkittävien kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen. Maakuntakaavaan on kirjattu muun muassa puistoon suuntautuvat reitit sekä määritelty matkailun painopistealueet puiston vaikutuspiirissä. (Liite 10)

Maakuntakaavaa toteutetaan kansallispuistossa perustamissäädösten, luonnonsuojelulain sekä hoito- ja käyttösuunnitelman reunaehdoin.

3.3 Laki Metsähallituksesta

Metsähallituksen tehtävät on määritelty laissa (1378/2004) ja asetuksessa (1380/2004) Metsähallituksesta. Laki Metsähallituksesta asettaa toiminnan yleiset yhteiskunnalliset velvoitteet (4 § ja 5 §), joista hoidon ja käytön suunnittelua ohjaavat:

- Poronhoitolaissa säädetyt velvoitteet täytetään.
- Luonnonvarojen kestävä hoidon ja käytön olennaisena osana Metsähallituksen on riittävästi otettava huomioon biologisen monimuotoisuuden suojelu ja tarkoituksenmukainen lisääminen metsien ja muiden luonnonvarojen hoidolle, käytölle ja suojelulle asetettujen muiden tavoitteiden kanssa. Metsähallituksen on lisäksi otettava huomioon luonnon virkistyskäytön sekä työllisyyden edistämisen vaatimukset.
- Metsähallituksen toiminnassa otetaan huomioon tutkimuksen, opetuksen, – – ja maankäytön tarpeet.

Metsähallituksen julkisista hallintotehtävistä (1378/2004, 6 §) hoidon ja käytön suunnitteluun vaikuttavat Lemmenjoen kansallispuiston alueella:

- luonnonsuojelulaissa (1096/1996) sekä sen nojalla perustettuja luonnonsuojelualueita koskevissa laeissa säädetyt luonnonsuojelutehtävät sekä luonnonsuojelualueiden hankinta
- kalastuslaissa (286/1982), poronhoitolaissa (848/1990), maastoliikennelaissa (1710/1995), metsästyslaissa (615/1993), jätehuoltolaissa (1072/1993), porotalouden- ja luontaiselinkeinojen rahoituslaissa (45/2000), pelastuslaissa (468/2003) ja järjestyslaissa (612/2003) säädetyt tehtävät
- luonto- ja retkeilypalvelujen tuottaminen
- erävalvonta.

Saamelaiskulttuuriin liittyvät velvoitteet on kuvattu seuraavassa luvussa 3.4 Saamelaiskulttuurin turvaaminen.

3.4 Saamelaiskulttuurin turvaaminen

Saamelaisten kielellistä ja kulttuurista itsehallintoa toteuttaa saamelaiskäräjät (Laki 974/1995), jonka saamelaiset valitsevat vaaleilla neljäksi vuodeksi kerrallaan. Saamelaiskäräjät hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä saamelaisten asemaa alkuperäiskansana koskevia asioita. Metsähallitus on pyytänyt saamelaiskäräjiltä arvioon Lemmenjoen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin (Liite 1). Tällainen arvio pyydetään kaikista saamelaisten kotiseutualueella tehtävistä suojele- ja erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmista.

Saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana turvaavat sekä kansalliset että kansainväliset sopimukset ja säännökset.

Poronhoito, kalastus, metsästys ja pienimuotoinen maatalous sekä käsityöt ja luonnonvaraisten tuotteiden keräily ovat saamelaisten perinteisiä elinkeinoja. Niitä harjoitetaan myös yhdistelmäelinkeinoina, toisinaan myös ns. uudenaikaisten elinkeinojen – kuten matkailun ja muiden palveluelinkeinojen – ohella.

3.4.1 YK:n KP-sopimus

Saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittamista suojaa saamelaisten osalta YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan ihmisoikeussopimuksen (KP-sopimus) 27. artikla, joka on Suomessa voimassa laintasoisesti. Sopimuksen mukainen saamelaiskulttuurin turva edellyttää viranomaisten huolehtivan päätöksenteossaan siitä, että muut käyttömuodot ja käyttäjät eivät merkittävästi heikennä kulttuurin harjoittamisen edellytyksiä ja kulttuurin harjoittamisen taloudellista kannattavuutta. Näistä lähtökohdista erityisesti porolaitumien laajuuteen, yhtenäisyyteen ja laatuun sekä porojen laidunrauhaan vaikuttavat seikat vaikuttavat suoraan saamelaisten kulttuurin harjoittamisedellytyksiin.

3.4.2 Biodiversiteettisopimus

Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus (biodiversiteettisopimus) saatettiin voimaan asetuksella 78/1994. Siinä todetaan muun muassa, että sopijaosapuolet

tunnustavat monien perinteisen elämäntavan omaavien alkuperäis- ja paikallisyhteisöjen läheisen ja perinteisen riippuvuuden biologisista luonnonvaroista, sekä sen, että on toivottavaa jakaa biologisen monimuotoisuuden suojelua ja sen osien kestäväää käyttöä koskevasta perinteisestä tietämyksestä, uudistuksesta ja käytännöstä saatu hyöty oikeudenmukaisesti.

3.4.3 Perustuslaki

Perustuslaki suojaa saamelaisia alkuperäiskansana. Perustuslain (731/1999) 17. §:ssä todetaan, että saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saman lain 121. §:ssä vahvistetaan, että ”saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään”.

3.4.4 Laki saamelaiskäräjistä

Lemmenjoen kansallispuiston Inarin kunnan alueella sijaitseva osa kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen (Laki saamelaiskäräjistä 974/1995). Suomen perustuslaissa (121 § 4 mom.) on turvattu saamelaisille alkuperäiskansana omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto saamelaisten kotiseutualueella sen mukaan, kuin siitä laissa säädetään. Kulttuuri-itsehallintoa toteuttaa saamelaiskäräjälain 9. §:ssä tarkoitettu saamelaiskäräjät.

Laki saamelaiskäräjistä (974/1995) velvoittaa

viranomaisia neuvottelemaan saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualueella – – valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta. – – Neuvotteluelvoituksen täyttämiseksi asianomaisen viranomaisen on varattava saamelaiskäräjille tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella asiasta.

Saamelaiskulttuurin harjoittamiseen lasketaan kuuluviksi perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys.

3.4.5 Maankäyttö- ja rakennuslaki

Saamelaiskulttuurin turvaamista koskevia säännöksiä on myös maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) sekä kyseiseen lakiin perustuvassa valtioneuvoston periaatepäätöksessä (30.11.2000), joiden mukaan tulee saamelaisten kotiseutualueella turvata alueiden käytössä saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kehittämisedellytykset ja sovittaa ne yhteen luonnon kestokyvyn kanssa. Maankäyttö- ja rakennuslain 22. §:n mukaan ”tavoitteet voivat koskea asioita, joilla on – – merkittävä vaikutus kansalliseen kulttuuri- tai luonnonperintöön”.

Alueidenkäytön keskeisiä tavoitteita saamelaiskulttuurin säilymisen kannalta ovat mm:

- saamelaisten kotiseutualueella saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kehittämisedellytysten turvaaminen ja yhteen sovittaminen luonnon kestokyvyn kanssa
- alueiden säilyminen luonto- ja kulttuuriarvojen kannalta erityisen merkittävänä kokonaisuutena siten, että asumisen ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen edellytykset säilyvät
- alueiden erityispiirteiden tunnistaminen ja alueiden käytön sovittaminen mahdollisimman tasapainoisesti yhteen poikkeuksellisten luonnonolojen ja kulttuuriarvojen turvaamiseksi
- luonnonoloihin sopeutuneiden, omaleimaisten kylä- ja kulttuuriympäristöjen säilyttäminen ehjinä.

Yllä olevaan luetteloon on kirjattu sekä yleis- että erityistavoitteita siltä osin, kuin ne koskevat suunnittelualuetta. Yleistavoitteet ovat luonteeltaan alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia periaatteellisia linjauksia. Erityistavoitteet ovat alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia velvoitteita.

3.4.6 Laki Metsähallituksesta

Metsähallitukselle on annettu yhteiskunnallinen velvoite saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytysten turvaamiseksi (Laki Metsähallituksesta 1378/2004). Lain 4. §:ssä todetaan, että yleiset yhteiskunnalliset velvoitteet edellyttävät Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoidon, käytön ja suojelun yhteensovittamista saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan.

Hallituksen esityksessä (HE 154/2004) korostetaan saamelaisen kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen merkitystä sekä Metsähallituksen velvoitteita saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten kotiseutualueella Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu olisi sovittava yhteen siten, että saamelaisille alkuperäiskansana perustuslaissa säädetty oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan olisi mahdollista. Saamelaisten kulttuuriin kuuluviksi katsotaan myös saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, metsästys ja kalastus. Velvoitettavuutta on korostettu nostamalla se suoraan lakiin aiemman asetuksen sijasta.

3.4.7 Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) tavoitteena on edistää ja monipuolistaa porotalouden ja luontaiselinkeinojen elinkeinotoimintaa, parantaa elinkeinojen rakennetta ja toimintaedellytyksiä, edistää uusiutuvien luonnonvarojen kestäväää käyttöä, kehittää poronhoito- ja luontaiselinkeinoaluetta sekä tukea haja-asutusalueiden ja yhdyskuntien kehittämistä poronhoitoalueella ja luontaiselinkeinojen harjoittamisalueella.

Lain mukaisissa toimenpiteissä on kiinnitettävä erityistä huomiota saamelaisten mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoonsa kuuluvia elinkeinoja saamelaisten kotiseutualueella.

3.4.8 Saamelaisten kestäväen kehityksen ohjelma

Saamelaiskäräjät hyväksyi vuonna 1998 Saamelaisten kestäväen kehityksen ohjelman, jota se valmisteli yhdessä ympäristöministeriön kanssa. Ohjelma päivitettiin vuonna 2006. Ohjelman keskeisin tavoite on saamelaisalueen luonnonvarojen käyttö ekologiselta, taloudelliselta, sosiaaliselta ja kulttuuriselta kannalta kestävästi saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseksi. Saamelaisten kestäväen kehityksen ohjelmassa esitetyillä toimenpiteillä on tarkoitus turvata saamelaisten asema maankäytössä ja perinteisten ja uusien elinkeinojen harjoittamisessa saamelaisista lähtökohdista sekä edistää saamelaisen perinteisen tietämyksen asemaa ja saamelaisten sosiaalista hyvinvointia. Ohjelma on otettu huomioon vuonna 2006 hyväksytyssä kansallisessa kestäväen kehityksen strategiassa.

3.4.9 Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslakia (21/2004) sovelletaan sekä julkisessa että yksityisessä toiminnassa mm. silloin, kun kysymys on itsenäisen ammatin tai elinkeinon harjoittamisen edellytyksistä tai elinkeinon tukemisesta. Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslain eduskuntakäsittelyssä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausui mietinnössään (TyVM 7/2003 vp – HE 44/2003 vp) viranomaisten velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta: ”Erityistä huomiota tulee kiinnittää saamelaisten oikeuksiin alkuperäiskansana ja saamelaiskulttuurin tärkeimmän aineellisen perustan eli poronhoidon turvaamiseen. Viranomaisten tulee suunnitelmallisesti edistää saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa poronhoitoa ja hankkia sillä toimeentulonsa.”

3.4.10 Yhdenvertaisuussuunnitelma

Metsähallituksen yhdenvertaisuussuunnitelmassa 3.5.2006 (1821/01/2004) on otettu huomioon työministeriön suositukset (9.9.2004) yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisessa ja sen erityiskysymykset saamelaisten kotiseutualueella. Suunnitelmassa huomioidaan henkilökunnan erityisosaamisen kehittäminen sekä tiedostetaan, että samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuutta. Yleinen periaate on, että Metsähallituksen tavoitteena on toteuttaa saamelaisten positiivista erityiskohtelua Metsähallitus-lain saamelaisten kulttuurin harjoittamisedellytysten turvaamisvelvoitteen lähtökohdista voimassa olevan lainsäädännön sallimissa rajoissa.

Suunnitelman strategia linjaa luontaiselinkeinojen huomioimisen: ”Metsähallitus ymmärtää luontaiselinkeinot sekä niiden ja saamelaiskulttuurin kytkennän ja turvaa niitä yleisillä sekä toimintokohtaisilla säädöksiin perustuvilla menettelyillä.” Saamelaisten erityinen positiivinen huomiointi luontaiselinkeinoissa on perustuslain ja YK:n KP-sopimuksen 27. artiklan mukaan järjestetty siten, että porojen laidunrauhaan, kulkureitteihin ja laitumiin kohdistuvia toimenpiteitä ja niiden haitallisten vaikutusten tasoa saamelaiskulttuuriin arvioidaan erikseen. Näiden tason turvaamiseksi tulee arvioida nykytilaa ja kehittämistarpeita. Neuvotteluvelvollisuudet on esitetty muissa säädöksissä.

3.4.11 Saamen kielilaki

Saamen kielilain (1086/2003) tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

3.5 Hoidon ja käytön tavoitteet jatkossa

Kansallispuiston tärkein tehtävä on suojeleminen. Yleisen suojelun periaatteesta voidaan kansallispuistossa poiketa porotalouden ja paikallisen väestön luontaiselinkeinojen hyväksi, mikäli tästä ei koidu oleellista eikä pysyvää vahinkoa suojelutavoitteiden kannalta. Suojelun sallimissa rajoissa kansallispuiston tehtävänä on myös palvella ympäristökasvatusta, opetusta ja yleistä luonnon tuntemusta. Kansallispuisto palvelee luonnontieteellistä tutkimusta ja ympäristön tilan seurantaan. Lisäksi kansallispuisto palvelee virkistystä yleisenä, kaikille avoimena nähtävyyden kohteena sekä antamalla mahdollisuudet luonnossa tapahtuvaan retkeilyyn ja luontoelämyksen kokemiseen. Hoidon tavoitteena on, että puisto täyttää mahdollisimman hyvin kaikki edellä mainitut tehtävät. Koska kuitenkin suojelutehtävä on ensisijainen, muut toiminnot on sopeutettava siten, ettei suojelutavoite vaarannu. (Metsähallitus 2007)

Lemmenjoen kansallispuiston luonne Suomen suurimpana tietömanä metsäerämaana säilytetään. Suojelualan jatkuminen Norjan puolelle Øvre Anárjohkan kansallispuistona otetaan huomioon; tämän vuoksi huolehditaan varsinkin puiston länsiosan syrjäisyyden ja erämaisyyden säilymisestä.

Pääosa kansallispuistosta jätetään todelliseksi poluttomaksi erämaaksi, jonne ei järjestetä uusia retkeilypalveluja nykyisten autiotupien lisäksi. Eräretkeilyn mahdollisuudet sekä nykyinen autiotupaverkosto kuitenkin säilytetään. Pääosa palveluista ja opastuksesta keskitetään Lemmenjokilaakson lähiympäristöön.

Kansallispuisto tarjoaa mahdollisuuden omaehtoiseen retkeilyyn ja luontoharrastukseen. Hoidon ja käytön tavoitteena on luoda tilanne, jossa kestävä virkistyskäyttö ja pienimuotoinen luontomatkailutoiminta voivat toteutua vaarantamatta suojeluarvoja ja alueen saamelaiskulttuuria.

Paikallisten oikeudet turvataan mm. sallimalla lähikylien asukkaille laajemmat oikeudet kansallispuiston luonnonkäyttöön. Näin tuetaan myös lähikylien matkailuyrittäjien toimintaa. Saamelaisten oikeus oman kulttuurinsa harjoittamiseen turvataan. Lemmenjoen kansallispuiston asema laajana saamelaisten kotiseutualueen keskellä sijaitsevana kansallispuistona ja siitä johtuvat erityispiirteet otetaan korostetusti huomioon puiston hoidossa ja opastuksessa.

Kansallispuistoon kuuluvat olennaisina osina poronhoito ja eräät muut perinteiset luontais- talouden muodot. Porotalouden harjoittaminen kansallispuistossa on sallittu poronhoitolain (848/1990) mukaisesti. Puiston alueella poronhoitoa harjoittavat Sallivaaran, Muotkatunturin ja Kuivasalmen paliskunnat. Metsähallitus toimii paliskuntien kanssa yhteistyössä siten, että muut maankäyttömuodot ja poronhoito eivät ole ristiriidassa keskenään.

Kulttuuriperinnön ja perinnemaisemien suojelua jatketaan ja tehostetaan. Eräät kullanhoidon kohteet (ks. luku 5.2 Kulttuuriperinnön suojeleminen ja hoito) ovat kansallispuiston nähtävyyksiä ja suojelun kohteita.

Kansallispuiston tehtävä on palvella ympäristökasvatusta, opetusta ja tutkimusta. Kansallispuisto tarjoaa paikan ja mahdollisuuden omatoimiseen ja ohjattuun luonnon havainnointiin. Lisäksi se palvelee luonnontieteellistä tutkimusta ja ympäristön tilan seurantaan (Metsähallitus 2004). Luontokeskus Siida Inarissa toimii Lemmenjoen kansallispuiston opastustoiminnan keskuksena yhdessä kesäkaudella avoinna olevan Lemmenjoen luontotuvan kanssa.

4 Vyöhykealuejako

4.1 Vyöhykkeistämisen perusteet Lemmenjoen kansallispuistossa

Vyöhykkeistämisen tavoitteena on ohjata kansallispuiston nykyistä ja tulevaa käyttöä siten, että puiston suojelulle asetetut tavoitteet toteutuvat. Vyöhykkeistämällä ohjataan Metsähallituksen maankäyttöratkaisuja, virkistyskäyttöä ja luontomatkailua sekä niihin liittyviä reittejä, rakenteita, lupapolitiikkaa ja hyväksyttäviä toimintoja olemassa olevan lainsäädännön puitteissa.

Lemmenjoen kansallispuiston erityispiirteenä Suomen kansallispuistojen joukossa ovat laajat luonnontilaiset metsät, erämaisuus ja sijainti saamelaiden kotiseutualueella. Vaikka alueen vyöhykejako on tarkoitettu mahdollisimman pysyväksi ratkaisuksi ja aiempi hoito- ja käyttösuunnitelma (Metsähallitus 1988) on hyvin turvannut puiston erityispiirteiden säilymisen, vanhoihin liikkumismääräyksiä koskeviin vyöhykejakoihin tehdään tässä suunnitelmassa tarpeelliseksi katsottuja muutoksia. Naukussuon rajoitusvyöhyke muutetaan syrjävyöhykkeeksi. Naukussuo ei poikkea erityisesti muista Lemmenjoen lukuisista suurista soista, eikä siihen kohdistu käytöstä johtuvia uhkia. Virkistysvyöhykkeet (ent. perusosat) Paaraskallan alueella, Inari–Kittilä-tien ja Lismantien varressa sekä yksittäisten erämaatupien ympärillä muutetaan syrjävyöhykkeiksi. Näille alueille ei ohjata virkistyskäyttöä uusilla reiteillä tai rakenteilla.

Nykyisen suunnitteluohjeen (Metsähallitus 2007) mukaisesti jatkossa yhdellä vyöhykejaolla säädellään koko alueen käyttöä ja hoitoa. Näin ollen vanhassa suunnitelmassa olleet alueen jako syrjä- ja nähtävyydosaan sekä jako hoidon osa-alueisiin jäävät historiaan. Myös osien nimet ovat muuttuneet (taulukko 2) ja lisää on tullut yksi vyöhyke, kulttuurivyöhyke, jonka tavoitteena on säilyttää perinteiseen käyttöön perustuvat luontotyypit ja rakennettu ympäristö tai palauttaa perinnebiotooppeja tai perinnemaisemia ja näihin perustuvia luontotyyppisiä. Myös arvokkaat rakennukset ympäristöineen kuuluvat kulttuurivyöhykkeeseen.

Taulukko 2. Lemmenjoen kansallispuiston vanhan runkosuunnitelman liikkumismääräyksiltään erilaisten osa-alueiden nimet ja Metsähallituksen uuden suunnitteluohjeen mukaiset vyöhykkeiden nimet.

Vanha nimi	Uusi nimi
perusosa	virkistysvyöhyke
erämaaosa	syrjävyöhyke
rajoitusosa	rajoitusvyöhyke
–	kulttuurivyöhyke

Puiston perustamistarkoituksen huomioon ottaen suurimman osan kansallispuistoa tulee jatkossakin olla syrjävyöhykettä (ent. erämaaosa). Näin turvataan puiston erämaisuus sekä saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen tarpeet. Virkistysvyöhykkeillä (ent. perusosat) puolestaan turvataan sekä omatoimisen että ohjatun luontomatkailun edellytykset ja ohjataan kansallispuiston virkistyskäyttöä siten, että porotaloudelle tai muulle käytölle ei aiheuteta merkittävää haittaa. Vyöhykkeistämisestä riippumatta on poronhoidon ja luontaiselinkeinojen harjoittaminen turvattu kaikkialla kansallispuistossa. Vyöhykkeet eivät myöskään rajoita paikallisten ihmisten perinteisiä oikeuksia, kuten metsästystä ja kalastusta.

Luonnonsuojelulain (1096/1996, 18 § 2 mom.) mukaan

kansallispuistossa – – voidaan – – aluetta koskevaan järjestyssääntöön otettavalla määräyksellä kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä, mairinnousua sekä veneen, laivan tai muun kulkuneuvon pitämistä. Liikkumis- ja mairinnousukiello tai -rajoitus edellyttää, että alueen elämistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii. Järjestyssäännön tulee perustua vahvistettuun hoito- ja käyttösuunnitelmaan.

4.2 Vyöhykejako

Lemmenjoen kansallispuisto jaetaan neljään vyöhykkeeseen, jotka ohjaavat alueen käyttöä, rakenteiden sijoittamista, lupapolitiikka sekä liikkumista ja leiriytymistä (kuva 4). Paikallista väestöä koskee joukko poikkeuksia.

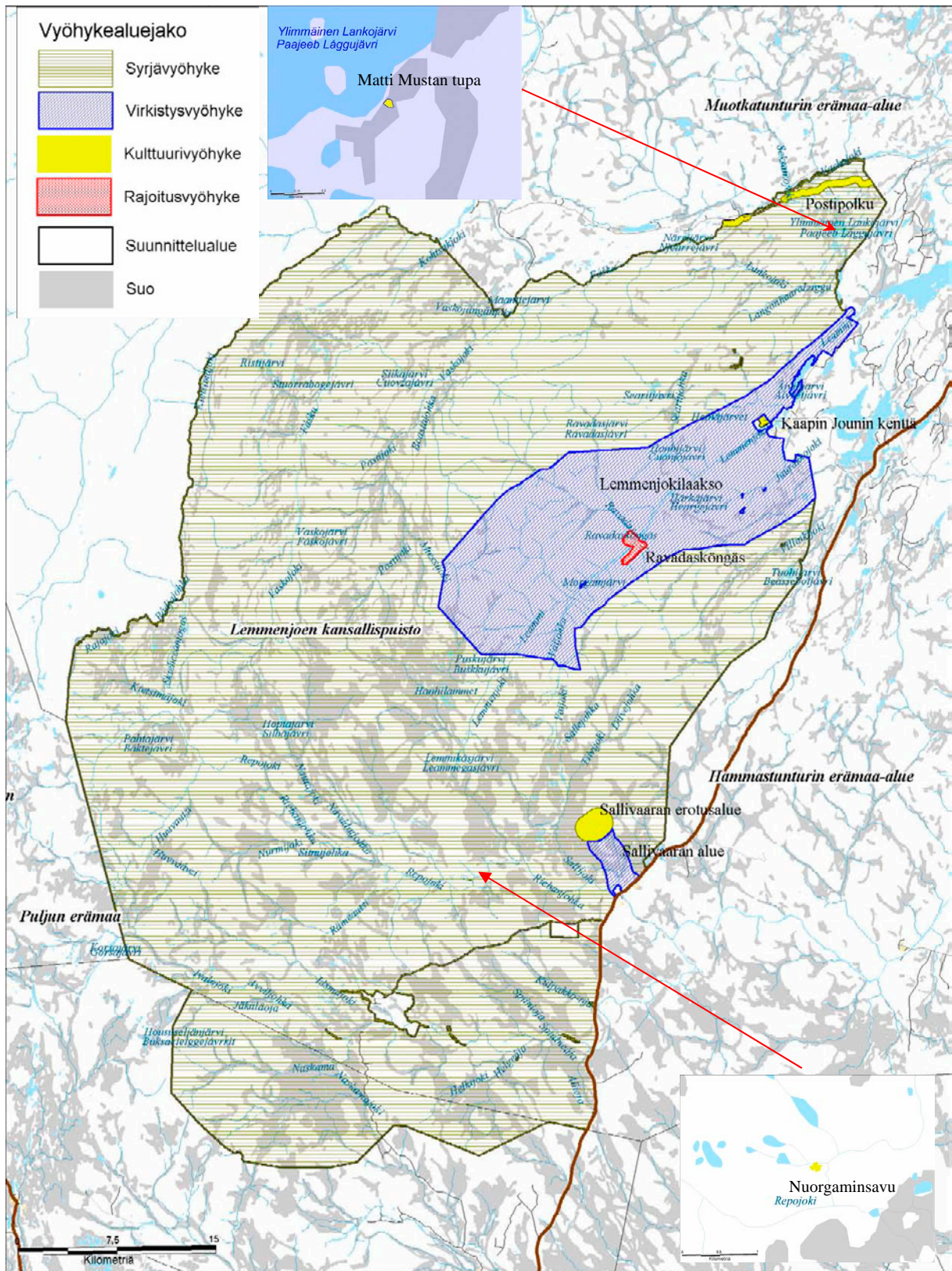
4.2.1 Virkistysvyöhyke

Virkistysvyöhykkeillä (30 592 ha, 11 % puiston pinta-alasta) omin voimin liikkuminen sallitaan, mutta maaston kulumista ohjaillaan polkuverkon avulla. Virkistysvyöhykkeet ovat **Lemmenjokilaakso** (jokilaakso ja sitä ympäröivät tunturit sekä kulta-alue) ja **Sallivaaran alue** (merkitty polku 1 km:n leveydeltä ja autiotuvat). Virkistysvyöhykkeellä sijaitsevat Sallivaaran, Kultahaminan ja Ravadasjärven autiotuvat sekä Morgamojan Kultalan autio-vuokratupa ja Härkäkosken vuokratupa (kuva 4, taulukot 3 ja 4). Virkistysvyöhykkeillä leiriytymispaikan saa valita vapaasti lukuun ottamatta Lemmenjoen vartta, jossa leiriytyminen on sallittua vain osoitetuilla taukopaikoilla. Virkistysvyöhykkeillä tulenteko on sallittua vain tulentekoon osoitetuilla paikoilla.

Aikaisemmin virkistysvyöhykkeisiin (perusosaan) kuuluneet Repojoen–Lisman ja Kittilän–Inarin teiden varret, Paaraskallan sekä Vaskojoen alueet muutetaan syrjävyöhykkeeksi. Retkeilijöille ja matkailijoille suunnatut palvelurakenteet ja opasteet keskitetään virkistysvyöhykkeille.

Taulukko 3. Lemmenjoen kansallispuiston vyöhykejako ja vyöhykkeiden pinta-ala hehtaareina.

Alueen nimi	Pinta-ala ha	Pinta-ala yht. ha
Syrjävyöhyke		253 925
- Pääosa Lemmenjoen kansallispuistosta		
Virkistysvyöhyke		30 592
- Lemmenjokilaakso	29 712	
- Sallivaaran alue	880	
Kulttuurivyöhyke		1 059
- Kaapin Jounin kenttä	46	
- Sallivaaran poroerotuspaikka	545	
- Matti Mustan kenttä	0,2	
- Nuorgaminsavun kenttä	1	
- Angeliin johtava postipolku rakenteineen	467	
Rajoitusvyöhyke		214
- Ravadasköngäs	214	
Yhteensä		285 790

Kuva 4. Lemmenjoen kansallispuiston vyöhykejako. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Taulukko 4. Suunnitelmassa esitetyn vyöhykejaon mukaiset sallitut ja kielletyt rakenteet ja toiminnot Lemmenjoen kansallispuistossa.

Rakenne/Toiminto	Syrjävyöhyke	Virkistysvyöhyke ja kulttuurivyöhyke
Uudet autiotuvat/varaustuvat	Ei	Kyllä
Uudet vuokratuvat	Ei	Kyllä
Metsähallituksen huollon tarvitsemat rakenteet	Ei uusia rakennuksia	Kyllä
Porosafarireitit ja tilapäiset tukikohdat	Kyllä	Kyllä
Huollettu hiihtovaellus ja tilapäiset tukikohdat	Kyllä	Kyllä
Luontomatkailuyrittäjille tarkoitetut varauskohteet (esim. tupa tai kotarakennelma)	Ei	Kyllä
Jokamiehenoikeudet ylittävään leiriytymiseen myönnettyt leiriytymisluvat yleishyödyllisille yhteisöille, esim. partiolaisille, seurakunnalle tai leirikouluille	Kyllä, tapauskohtaisesti	Kyllä, tapauskohtaisesti
Porotalouden tukikohdat ja rakenteet	Kyllä	Kyllä
Muut luontaiselinkeinojen tukikohdat, metsästys- ja kalastustukikohdat	Ei	Ei
Retkeilyn rakenteet uusiin paikkoihin (mm. leiriytymis- ja tulipaikat sekä niiden varusteet, opasteet)	Ei, paitsi olemassa olevien yhteyteen kyllä	Kyllä
Merkityt polut	Ei	Kyllä
Kesäaikaiset maastoliikenneurat valtausten ja kaivospiirien huoltoon	Kyllä	Kyllä
Metsähallituksen valtakunnalliset moottorikelkkaurat tai -reitit	Ei	Ei
Moottorikelkkasafariluvat ohjelmalveluyrittäjille	Ei	Ei
Moottorikelkkaluvat	Ei (poikkeukset ks. luku 9.2)	Ei (poikkeukset ks. luku 9.2)
Koiravaljakkoreitit	Ei	Ei
Koiravaljakolla ajo	Ei	Ei
Vesiskootterilla ajo	Ei	Ei
Ratsastus	Ei	Olemassa olevilla reiteillä kyllä
Pyöräily	Ei	Olemassa olevilla reiteillä kyllä
Pitkospuut ja sillat	Ei	Tarvittaessa
Metsästys	Kyllä, metsästyslain mukaisesti paikkakuntalaisilla on metsästys-oikeus. Lupia ei myydä ulkopaikkakuntalaisille.	Kyllä, metsästyslain mukaisesti paikkakuntalaisilla on metsästys-oikeus. Lupia ei myydä ulkopaikkakuntalaisille.
Kalastus	Kyllä	Kyllä
Keräily	Kyllä	Kyllä
Tilapäinen leiriytyminen (enintään 3 vrk)	Kyllä	Kyllä. Lemmenjoen varressa vain osoitetuilla paikoilla.
Tulenteko	Kyllä. Sallittu oksista, risuista ja pienistä juurakoista. Ei kuitenkaan alle 0,5 km:n etäisyydellä rakennetusta tulipaikasta.	Sallittu vain niille osoitetuilla paikoilla.

4.2.2 Syrjävyöhyke

Syrjävyöhykkeellä (253 925 ha, 88 % puiston pinta-alasta) omin voimin liikkuminen on sallittua. Leiriytymispaikan saa valita vapaasti. Syrjävyöhykkeellä Metsähallitus sallii tulenteon oksista, risuista ja pienistä juurakoista myös muualla kuin rakennetuilla tulipaikoilla, ei kuitenkaan alle puolen kilometrin etäisyydellä rakennetusta tulipaikasta. Retkikeittimien käyttö on suositeltavaa. Syrjävyöhykkeellä sijaitsevat Paaraskallan, Postijoen, Vaskolompolon ja Oahujoen autiotuvat sekä Vaskojoen auto-vuokratupa. Nämä ovat erämaisilla alueilla sijaitsevia yksittäisiä tupia eikä niihin kulje merkittäviä polkuja. Niiden yhteyteen voidaan rakentaa tulipaikkoja tai muuta pienimuotoista retkeilyn palveluvarustusta. Syrjävyöhykkeelle ei nykyisten rakennusten lisäksi sijoiteta uusia rakennuksia, teitä tai merkittäviä polkuja. Metsähallitus voi merkitä erämaisia hiihtovaellusreittejä myös syrjävyöhykkeelle. Porohoidon tai rajavartioinnin välttämättä edellyttämiä tupia, aitoja ja vastaavia rakenteita voidaan rakentaa (kuva 4, taulukot 3 ja 4). Syrjävyöhyke on ennen kaikkea varattu saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen harjoittamista varten. Syrjävyöhykkeellä turvataan porolaitumien laajuutta, yhtenäisyyttä ja laatua sekä porojen laidunrauhaa.

4.2.3 Rajoitusvyöhyke

Rajoitusvyöhykkeitä (214 ha, alle 1 % kansallispuiston pinta-alasta) on yksi. Ravadaskönkään rajoitusvyöhykkeellä (noin 3 km²) liikkuminen sallitaan vain merkityillä poluilla luonnon kuluminen ehkäisemiseksi. Eläimistön tai kasvillisuuden suojelemiseksi Metsähallitus voi tarvittaessa perustaa päätöksellään muitakin rajoitusvyöhykkeitä (Luonnonsuojelulaki 1096/1996, 18 § 2 mom.). Rajoitusosiin annetut liikkumismääräykset eivät koske paikallista luontaistalouden harjoittajaa tai poronhoitotöissä olevaa henkilöä (kuva 4, taulukot 3 ja 4). Leiriytyminen ja tulenteko ei ole sallittua.

4.2.4 Kulttuurivyöhyke

Kulttuurivyöhykkeitä (1 059 ha, alle 0,5 % kansallispuiston pinta-alasta) puistossa ovat **Salli-vaaran erotusaita** rakennuksineen, rakenteineen ja raunioineen, **Matti Mustan** tuvan asuinkenttä (Matti Mustan tupa toimii autiotupana) ja **Angeliin johtava postipolku** rakenteineen, **Kaapin Jounin** kenttä sekä **Nuorgaminsavun** kenttä. Kulttuurivyöhykkeeksi rajatut kohteet ympäristöineen vaativat säilyäkseen aktiivista hoitoa.

Kulttuurivyöhykkeillä liikkuminen, leiriytyminen ja tulenteko ovat sallittuja samalla tavalla kuin puiston virkistysvyöhykkeillä.

5 Luonto- ja kulttuuriarvot

5.1 Luonnonsuojelu ja -hoito

5.1.1 Nykytila

Metsähallituksen määrittelemien luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteiden (Metsähallitus 2007) mukaisesti kansallispuiston perustehtävä on luonnonsuojelu.

Lemmenjoen kansallispuisto on kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävä Pohjois-Lapin erämaa-luonnon monipuolinen suojelualue. Se on nykyisellään, 285 790 ha:n laajuisena, Suomen suurin kansallispuisto ja Länsi-Euroopan laajimpia tietttömiä metsäerämaita. Alue on topografialtaan ja luontotyypeiltään monipuolinen ja vaihteleva havumetsien, tuntureiden, jokilaaksojen ja soiden mosaiikki. Suurimmat korkeusvaihtelut ja laajin tunturialue on Maaresta- ja Viipustunturien alue puiston koillisosassa. Puiston keski- ja eteläosista löytyy laajoja, lähes tasaisia suoalueita (Liite 11).

Lemmenjoella on paljon suuria suoalueita, joissa on edustava suolinnusto. Yksi vaikuttavimmista on Naskamaa-aapa. Kuva Matti Mela.

Lemmenjokilaakson mäntymetsät edustavat eurooppalaisessa suojelualueverkostossa erityisen tärkeiksi luokiteltuja boreaalisia luonnonmetsiä. Kansallispuiston metsät ovat merkittävä osa kansallista ja kansainvälistä suojelualueverkostoa erityisesti laajuutensa ja luonnontilaisuutensa vuoksi. Yhdessä muiden ympäröivien luonnonsuojelu- ja erämaa-alueiden kanssa ne muodostavat noin miljoonan hehtaarin laajuisen ja itä-länsisuunnassa noin 250 km:n pituisen metsänrajaseutujen suojelualueiden vyöhykkeen. (Norokorpi & Kajala 2004)

Kansallispuisto on osa laajempaa Metsä- ja Tunturi-Lapin metsäkasvillisuusvyöhykkeille sekä aapa- ja palsasoiden vaihtumisvyöhykkeelle sijoittuvaa suojelualuekokonaisuutta (Keränen ym. 2004).

Lemmenjoen kansallispuistossa esiintyy seitsemän valtakunnallisesti uhanalaista, kahdeksan valtakunnallisesti silmälläpidettävää ja viisi alueellisesti uhanalaista putkilokasvilajia. Harvinaisten kasvien esiintymispaikat ovat laajassa kansallispuistossa jokien varsilla, rehevillä niityillä, pahdoilla ja ravinteisilla soilla (Keränen 2004). Lemmenjoen kansallispuisto on merkittävä eteläisten ja itäisten lajien sekä pohjoisten tunturilajien kohtaamispaikkana ja leviämisreitteinä. Laaja puisto turvaa näille lajeille paljon soveliaita elinympäristöjä. Alueen laajat, luonnontilaiset havumetsät tarjoavat elintilaa myös lahopuiden hajottajaeliöstölle, mm. kääväkkäille. Puisto on lajien ja luontotyyppien suojelussa tärkeä sekä kansallisesti että osana laajempaa eurooppalaista Natura 2000 -suojelualueverkostoa.

Lemmenjoen kansallispuisto on merkittävä suurpetojen elinympäristö. Puistossa on kohtalaisen vakaat ja runsaat karhu- ja maakotkakannat. Ahma esiintyy ja pesii puistossa säännöllisesti, mutta vähälukuisena, ja ilves ja susi ovat lähinnä tilapäisiä vierailijoita alueella.

Lemmenjoen kansallispuistolla on luonnonsuojelullisista merkitystä myös monipuolisen ja edustavan linnustonsa vuoksi, ja alue onkin siksi liitetty moniin kansainvälisiin linnustonsuojeluohjelmiin. Puisto on Natura 2000 -alue sekä luonto- että lintudirektiivin perusteella, ja se on nimetty kuuluvaksi kansainvälisesti merkittäviin kosteikkoalueisiin (Ramsar-alueet).

Lemmenjoen kansallispuistossa kullankaivu ja retkeilyn sekä maastoliikenteen aiheuttama maaston kuluminen saattavat paikallisesti uhata lajeja ja luontotyyppejä. Em. maankäyttömuotojen vaikutukset kohdistuvat kansallispuistossa rajatulle alueelle Lemmenjokivarteen ja kulta-alueelle. Nykyisellä lainsäädännöllä ja sen perusteella vakiintuneilla käytännöillä pystytään turvaamaan alueen suojeluarvot hyvin.

Nykyisen käytännön mukaan työvoima- ja elinkeinoministeriö vaatii valtaushakemukseen liitettäväksi esteettömyystodistuksen, jossa ilmoitetaan, onko valtaukselle kaivoslain (503/1965) 6. §:n mukaisia esteitä. Metsähallitus antaa omalta osaltaan edellä mainitun esteettömyystodistuksen ja samalla lausunnon liittyen erityisesti suojeltaviin lajeihin (Luonnonsuojeluasetus, liite 4*) ja luontodirektiivin (liite II ja IV) lajeihin. Luontodirektiivin liitteen I luontotyypeistä on annettu lausunto silloin, kun valtaushakemusalue on Natura-alueella. Luonnonsuojelulain 49. §:n nojalla on luontodirektiivin liitteen IV lajien ja luonnonsuojelulain 47. §:n nojalla erityisesti suojeltavien (Luonnonsuojeluasetus, liite 4*) lajien esiintymispaikkojen hävittäminen ja heikentäminen kielletty.

Metsähallitus ei suosittele valtauksen myöntämistä alueelle, jolla on erityisesti suojeltavan tai luontodirektiivin liitteen II tai IV eliölajin esiintymä. Tällä hetkellä Lemmenjoen kansallispuistossa tiedossa olevista uhanalaisten tai luontodirektiivin putkilokasvien, sammalten ja sienilajien esiintymistä ei yhdenkään luonnontila ole uhattuna maankäytön takia. Omassa toiminnassaan Metsähallitus turvaa uhanalaisten lajien ja luontotyyppien säilymistä huomioimalla ne toimenpidesuunnittelussa sekä jättämällä esiintymäalueet toimenpiteiden ulkopuolelle.

5.1.2 Tavoitteet

Luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisesti kansallispuiston tärkein tehtävä on suojelu, joka kohdistuu alkuperäisen elottoman ja elollisen luonnon piirteisiin, lajeihin ja eliöyhteisöihin, mutta voi kohdistua myös ihmisen toiminnan tuloksena syntyneisiin perinteisiin ympäristöihin, eliöyhteisöihin, maisemiin ja rakenteisiin. Koska tämä suojelutehtävä on ensisijainen, muut toiminnot on sopeutettava siten, ettei suojelutavoite vaarannu. Lemmenjoen kansallispuiston perustamislaainsäädännössä on tämän päätavoitteen ohella turvattava porotalouden toimintaedellytykset sekä paikallisen väestön kalastus-, metsästys- ja kotitarvepuunotto-oikeudet. Laajassa kansallispuistossa näiden tavoitteiden yhteen sovittaminen on onnistunut ilman suurempia ristiriitoja.

Lemmenjoen kansallispuistoa koskevan asetuksen (932/1981) 1. §:n mukaisesti puistossa on pääsääntöisesti kielletty ”3) eläinten tappaminen, pyydystäminen, hätyyttäminen sekä eläinten pesien, kasvien ja elävien ja kuolleiden kasvinosien ottaminen ja vahingoittaminen; sekä 4) muut toimenpiteet, jotka saattavat muuttaa alueen luonnontilaa tai vaikuttaa epäedullisesti sen kasvillisuuden tai eläimistön säilymiseen.” Kansallispuistossa on kuitenkin 1. §:n säännösten estämättä sallittu:

2) marjojen ja sienien poiminta sekä, sen mukaan kuin järjestyssäännössä tarkemmin määrätään, tilapäinen leiriytyminen, kuivan puun käyttäminen tilapäiseen tulentekoon, kalastus ja hirven ajaminen metsästyksen yhteydessä; 3) tieteellisessä tai opetuksellisessa tarkoituksessa tapahtuva eläinten tappaminen ja pyydystäminen sekä eläinten pesien, kasvien, elävien ja kuolleiden kasvinosien ja kivennäisnäytteiden vähäinen ottaminen [Metsähallituksen] luvalla; – – 5) liiallisen lisääntymisen vuoksi tai muutoin vahingollisen kasvi- tai eläinlajin yksilöiden vähentäminen [ympäristöministeriön] luvalla; 6) toimenpiteet, jotka ovat tarpeen alueen luonnonsuojelun kehityksen palauttamiseksi; 7) toimenpiteet, jotka ovat tarpeen perinteisten luonnonsuojelumuotojen muovaamien ympäristötyyppien säilyttämiseksi sekä näihin ympäristötyyppisiin liittyvien rakennusten ja rakenteiden entistämiseksi ja kunnossapidämiseksi; – – sekä 14) muut toimenpiteet, jotka ovat tarpeellisia kansallispuiston hoidon tai käytön kannalta ja jotka [ympäristöministeriö] on hyväksynyt. (asetus 932/1981, 2 §)

Suunnitelman luonnonsuojelua koskevilla esityksillä tulee turvata Lemmenjoen kansallispuiston luonnonsuojelulliset arvot. Luonnonsuojelulain perusteella näitä ovat laajat luonnontilaiset metsät ja erämaisuus. Erämaisuuuteen kuuluvat keskeisesti koskemattomien luontotyyppien ja kasvillisuuden lisäksi suurpedot ja linnusto. Natura 2000 -tietolomakkeen perusteella Lemmenjoella ensisijaisen tärkeitä luontotyyppisiä ovat boreaaliset luonnonsuojelut, erityyppiset suot (aapasuot, palsa-suot, puustoiset suot) ja tulvametsät.

Alueen säilyttäminen luonnontilassa turvaa lajiston ja luontotyyppien säilymistä. Joissain tapauksissa lajien ja luontotyyppien suojelua voidaan edistää myös aktiivisesti, kuten hoitamalla perinnebiotooppeja ja ennallistamalla metsiä pystyyn polttamalla.

5.1.3 Toimenpiteet

Luonnonsuojelu ei ole luonnon käytöstä irrallinen ilmiö, vaan kaikkeen käyttöön liittyy myös suojelunäkökohta. Kestävän käytön periaate kuuluu kaikkeen luonnon käyttöön. Seuraavassa esitellään kootusti kaikki luonnon suojelun kannalta keskeisimmät toimenpiteet. Osa esityksistä toistuu myöhemmin muissa luvuissa.

Metsähallituksen luontopalvelut täydentää jatkuvasti laji- ja luontotyyppitietoja hallinnoimiltaan alueilta. Luontotyyppitiedon keruuta tehdään pääasiassa ilmakuvatulkintana ja osin maastotyönä. Luontotyypeistä saatavan tiedon ohella kertyy tietoa myös geologisista muodostumista ja kulttuurikohteista, kuten muinaisjäänöksistä. Luontotyyppitiedot tallennetaan Metsähallituksen paikkatietojärjestelmään ja uhanalaisten kasvilajien esiintymätiedot Hertta eliölajit -tietojärjestelmään. Kattavilla luontotyyppitiedoilla mm. alueiden hoidon ja käytön suunnittelu helpottuu, ja päästään myös tarkempaan Natura 2000 -suojelualueverkoston toteutumisen seurantaan.

Lajiston ja luontotyyppien monimuotoisuuden turvaamiseksi tehdään aktiivisia hoitotoimia. Perinnebiotoopeilla niittylajiston säilyminen turvataan mm. niittämällä ja raivaamalla. Kuloalueita vaativan lajiston säilyminen turvataan metsiä pystyyn polttamalla. Hoidettaville perinnebiotoopeille on laadittu hoitosuunnitelmat. Myös polttopaikoille laaditaan ennallistamissuunnitelma lähivuosina.

Virkistyskäyttäjien ohjaaminen, opastus ja neuvonta on keskeinen osa kansallispuiston luonnontilaisuuden säilyttämistä. Opastustoiminnalla on tärkeä tehtävä retkeilyn ympäristövaikutusten hallinnassa. Luontokeskuksissa, luontotuvilla ja internetsivuilla Metsähallitus opastaa kävijöitä ympäristöä säästävään retkeilyyn. Alueen tuvilla on myös tupakansiot, joissa kerrotaan muun muassa luonnonsuojelusta ja alueen jätehuollosta.

5.1.4 Seuranta

Metsähallitus seuraa kansallispuiston luonnon tilaa ja sen muutoksia sekä ryhtyy tarvittaviin suojelutoimenpiteisiin ja informoi tästä muita luonnonsuojeluviranomaisia. Metsähallitus valvoo alueen luonnonkäyttöä yhteistyössä poliisin ja rajavartiolaitoksen kanssa.

Metsähallitus seuraa kesäaikaisten maastourien (kuva 8, s. 89) kulumista perustamalla seuranta-koealoja. Se ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin, mikäli alueen luonnontilaisuuden säilyttäminen tätä edellyttää.

Tärkeä työkalu luonnontilan seurannassa on Metsähallituksen paikkatietojärjestelmä, josta löytyvät kuviokohtaiset tiedot luontotyypeistä. Luontotyyppitiedot Lemmenjoen kansallispuiston luontotyypeistä ovat peräisin vuosina 1996–2000 tehdystä Ylä-Lapin ja UKK-puiston luontokartoituksesta (Sihvo 2001, 2002) (Liite 6).

Hoidettavilta perinnebiotoopeilta laaditaan hoitopäiväkirjat, joiden perusteella varmistetaan hoitotoimien toteutuminen. Myös tulevat metsien poltot dokumentoidaan. Tiedot tehdyistä toimenpiteistä viedään Metsähallituksen paikkatietojärjestelmään.

Kullankaivun vaikutuksia ympäristöön Lemmenjoen kansallispuistossa seurataan tarkkailemalla vesistöjen tilaa kulta-alueella. Koneellista kullankaivua harjoittavien kaivajien on ympäristölupa-ehtojen mukaisesti seurattava toiminnan vaikutuksia veden laatuun Lapin ympäristökeskuksen hyväksymän tarkkailuohjelman mukaisesti. Vesistöistä seurataan veden laatua keräämällä vesinäytteitä, joista yksityinen laboratorio analysoi mm. kiintoaineksen määrän sekä fosfori-, typpi- ja rautapitoisuuksia. Lapin ympäristökeskus valvoo Lapin Kullankaivajain Liitto ry:n tarkkailuohjelman toteutumista. Lisäksi ympäristökeskus toteuttaa näytteenottoa ja vedenlaatuanalyysseja Ravadaskönkään alapuolelle sijoitetulla kansallisen seurantaohjelman näytepisteellä.

Kesällä 2006 Lapin ympäristökeskus tutki yhteistyössä Lapin Kullankaivajain Liitto ry:n ja Metsähallituksen kanssa kullankaivun vaikutuksia vesistöihin Lemmenjoen kulta-alueella. Tutkimuksessa kerättiin vesi- ja pohjaeläinnäytteitä, arvioitiin pohjan siltaantumista sekä kartoitettiin vesisammalia neljässä eri tutkimuspisteessä Ravadasjoessa ja siihen laskevassa Jäkälä-äytsissä. Vedenlaatu tutkittiin Lapin ympäristökeskuksen laboratoriossa. Vuoden 2006 tuloksista ilmeni, että rauta-, alumiini- ja kiintoainepitoisuudet olivat voimakkaasti koholla kullankaivukenttien alapuolisilla vesialueilla. Myös veden ravinnepitoisuudet (fosfori, typpi) olivat yläpuolisia vesialueita korkeammat. Raudan ja alumiinin pitoisuudet ylittivät talousveden suositusarvot lähes kaikilla niillä pisteillä, jotka ovat kullankaivun vaikutuspiirissä. Vaikka raakaveden suositukset eivät luonnonvesille sellaisenaan sovellukaan, on asia huomionarvoinen, koska retkeilijät ja muut vesialueen käyttäjät ottavat talousvetensä suoraan joesta. Myös veden voimakasta samentumista havaittiin. Alustavien pohjaeläinanalyysien perusteella kullankaivuun vaikutukset näkyvät myös eläinlajistossa sedimenttiä ja pintaleviä syövien lajien runsastumisena. Vesinäytteenottoa jatkettiin kesän 2007 aikana.

Lemmenjoen sivujokien latvoilla harjoitetun kullankaivun suurimmat akuutit haitat kohdistunevat ennen muuta alueen porotalouteen, virkistyskäyttöön ja kaivun alueen läheisiin luontoarvoihin. Mutta vaikka Lemmenjoen sivujoille tyypilliset tulvajaksot keväällä ja syksyllä luultavasti säännöllisesti ”puhdistavat” joen koskialueiden pohjan ihmistoiminnan tuotteena syntyneestä kiintoaineksesta, voi kaivutoiminta pitkään jatkuessaan vaikuttaa pysyvämmin kullankaivun alueiden alapuolisten, sedimentaatioaltaina toimivien jokisuvantojen eliöstöön.

Ympäristöministeriö on vastuuttanut Metsähallituksen tehtäväksi seurata Metsähallituksen hallinnoimien alueiden luonnossa tapahtuvia muutoksia sekä uhanalaisten ja harvinaistuneiden kasvi- ja eläinlajien kantoja ja toimia niiden turvaamiseksi. Metsähallituksen tulee seurata myös riistakantojen kehitystä ja pyrkiä yhteistyössä riistanhoitopiirin ja riistanhoitoyhdistyksen kanssa turvaamaan ne.

Uhanalaisten kasvien ja sienten esiintymiä tarkastetaan maastossa, ja Metsähallitus toteuttaa sille vastuutetut kasvilajiseurannat. Luonnonsuojeluasetuksen (160/1997) mukaan ympäristöministeriön on järjestettävä luonnonvaraisten eliölajien seuranta Suomessa siten, että sen pohjalta voidaan arvioida eri lajien suojelutaso. Erityisesti täytyy huomioida uhanalaiset lajit. Uhanalaisia lajeja seuraavat maassamme useat eri tahot, ja monilla lajeilla on oma seuranta- tai työryhmä. Näistä lajeista osa on sellaisia, joiden esiintymisalueen painopiste on Pohjois-Suomessa. Kääväkaslajien esiintymisen selvittämiseksi käynnistettiin ympäristöministeriön rahoituksella keväällä 2007 valtakunnallinen lajistaselvityshanke, jonka yhtenä osana on hankkia perustietoa suojelun alueiden kääväkkäistä. Myös Inarissa selvitettiin kesällä 2007 useiden suojelu- ja erämaa-alueiden kääväkaslajistoa. Kaikki esiintymätiedot tallennetaan Hertta eliölajit -tietojärjestelmään.

Metsähallitus edistää ja kehittää kasvilajien seurantaan yhdessä Suomen ympäristökeskuksen, alueellisten ympäristökeskusten, yliopistojen kasvimuseoiden ja tutkimuslaitosten sekä Metsäntutkimuslaitoksen kanssa. Metsähallituksen luontopalvelut on mukana kehittämässä EU:n luontodirektiivin (92/43/ETY) lajien ja luontotyyppien suojelua ja seurantaan. Luontopalvelut osallistuu Suomen ympäristökeskuksen vetämään luontodirektiivin liitteen I Suomessa esiintyvien lajien ja luontotyyppien suotuisan suojelun tason arviointityöhön kaudella 2001–2006. Lemmenjoella näistä arvioitavista luontodirektiivin putkilokasveista esiintyvät lapinleinikki ja lettorikko. Metsähallitus seuraa myös luonnonsuojelulain nojalla erityisesti suojeltavan putkilokasvin, arnikin, tilaa.

Metsähallitus organisoii lajien seurannan sekä seuraa yhteistyössä mm. tutkijoiden kanssa maakotkan, merikotkan ja muuttohaukan kantojen kehitystä. Metsähallitus pitää kotkanpesistä pesärekisteriä ja tarkastaa pesät vuosittain. Joka vuosi tavataan paliskuntien edustajat, ja heiltä saadut pesävihjeet tarkastetaan. Lisäksi lukuisat alan harrastajat ovat seuranneet alueen petolintujen pesimistä ja kantojen kehitystä sekä tarkastaneet pesiä.

Edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi Metsähallitus mm. laatii hoitosuunnitelmia, kouluttaa henkilöstöä, toimii sertifioidun ympäristö- ja laatu järjestelmän mukaisesti, ylläpitää uhanalaisten lajien rekistereitä, seuraa säännöllisesti suurpetojen määrää sekä suorittaa riistakolmiolaskentoja.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on tutkinut alueen kalastoa ja porolaitumien tilaa. Vuonna 1996 valmistui tutkimus Pohjois-Lapin paliskuntien talvilaitumien tilasta ja vuonna 1998 tutkimus koko poronhoitoalueen kesälaitumien tilasta (Kumpula ym. 1997, 1999). Viimeisimmästä raportista (Kumpula ym. 2004) käy ilmi, että muutamissa pohjoisimman osan paliskunnissa (myös Sallivaaran paliskunnassa) jäkälän peittävyys on selvästi lisääntynyt, mutta sen sijaan jäkälän pituudessa on tapahtunut voimakas väheneminen. Kyseisiin muutoksiin voidaan etsiä syitä laidunnuksen voimakkuudesta, ajoittumisesta ja kestosta sekä jäkälän luontaisesta uudistumistavasta. Raportissa todetaan, että mikäli laidunnus pysyy riittävän alhaalla jatkossa, saattaa myös jäkälän pituus kasvaa näissä paliskunnissa. Jos poronhoidossa ja muussa maankäytön suunnittelussa kyetään ottamaan entistä aktiivisempi rooli laidunten tilan parantamiseksi, ovat myös pitkäaikaiset edulliset muutokset laidunten tilassa mahdollisia.

Myös Metsäntutkimuslaitos on tutkinut kansallispuiston alueen talvilaidunten kuntoa jo pitkään. Aihetta käsittelee julkaisu Porojen talvilaitumien kunto Ylä-Lapin paliskunnissa (Mattila 2006).

Ilmastonmuutoksen mahdollisesti aiheuttamia muutoksia alueen lajeihin ja luontotyypeihin seurataan.

5.2 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito

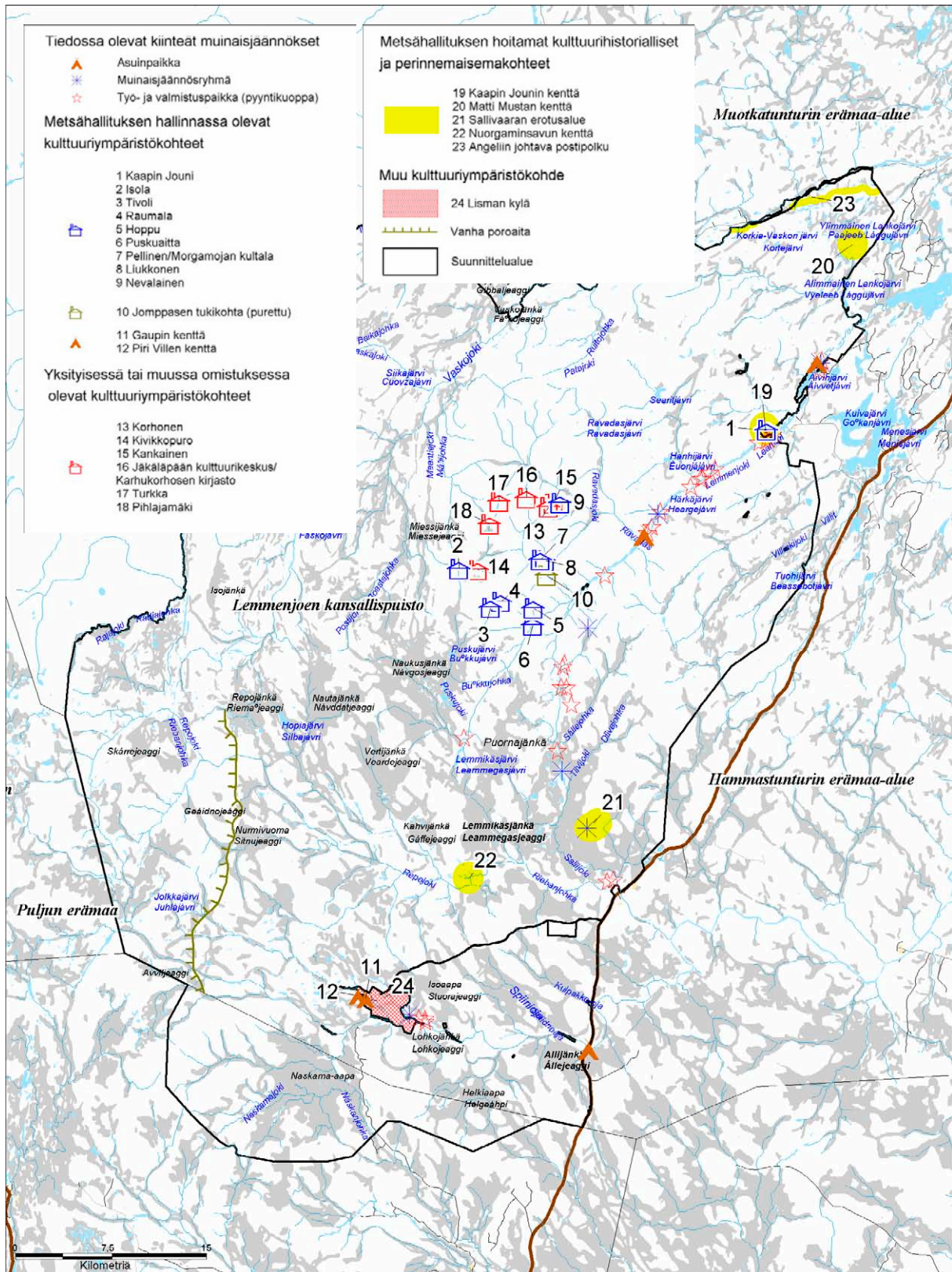
5.2.1 Historia

Ihmisen historia Lemmenjoella on alkanut 11 000 vuotta sitten päättyneen viimeisen jääkauden jälkeen (Halinen 2004). Ihmisen elämisen edellytykset täytyivät vasta muutaman tuhannen vuoden päästä jäätikön väistyttyä, kun oli riittävästi ravinnoksi metsästettäviä eläinlajeja ja kerättäviä kasveja. Tunturipeuran saapuminen alueelle houkutteli ihmisen pyyntiretkille, mutta vasta ilmaston lämmettyä ja eläinlajien määrän lisääntytyä mahdollisuudet selvitä hengissä ympäri vuoden paranivat.

Ihmisen oleskelusta jää jälkiä maastoon. Asumusten paikat ja elämisestä jääneet jäljet näkyvät aikansa maastossa, mutta häviävät vähitellen kasvillisuuden alle ja maan sisään. Museoviraston muinaismuistorekisteriin on tällä hetkellä merkitty Lemmenjoen kansallispuistosta 36 muinaismuistolain (295/1963) nojalla rauhoitettua muinaisjäännöskohdetta. Yhdessä kohteessa saattaa olla useita, jopa kymmeniä yksittäisiä muinaisjäännöksiä. Suurin osa muinaisjäännöskohteista sijaitsee Lemmenjoen ja Vaijoen varsilla sekä Lisman kylän ympäristössä. Kansallispuistosta tunnetaan erityisesti pyyntikuoppakohteita. Suurin pyyntikuoppajärjestelmä on Härkäjärven ja Sotkajärven välisessä maastossa sijaitseva 261 pyyntikuopan jono. Pyyntikuoppien lisäksi alueelta on löydetty muutama kivi- ja/tai metallikautinen asuinpaikka. Ne ovat olleet pääasiassa pienialaisia leiripaikkoja, joissa ei nykyään ole näkyvissä asumusten jäännöksiä. Asuinpaikkoja ei ole tutkittu kaivauksin juuri lainkaan. Ainoa kaivamalla tutkittu kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Njurgulahden etelärannalla. Alueen muinaisjäännöskohteet ja niiden sijainti on esitetty taulukossa 5 sekä kuvassa 5. Kaikki muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain nojalla rauhoitettuja.

Taulukko 5. Lemmenjoen kansallispuiston muinaisjäännöskohteet ja niiden sijainti.

Kohde	Muinaisjäännöstyyppi	Muinaisjäännöstyyppin tarkenne	Ajoitus
Härkäjärvi	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Härkäkoski	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Härkäkoski pohjoinen	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Kusilanto	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Kusilanto luode	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Morgamniva	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Morgam-Viibus	Muinaisjäännösryhmät	Pyyntikuopat ja purnu	Ajoittamaton
Muurahaislampi luode	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Muurahaislampi länsi	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Naukusoja	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Nihasenjoen suu pohjoinen	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Nihasenjoen suu etelä	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Pajjusuvanto	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Pajjusuvanto pohjoinen	Muinaisjäännösryhmät	Asuinpaikka ja pyyntikuoppa	Kivi- ja/tai pronssikautinen
Peärtuskaidi	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Pokantien silta	Asuinpaikka		Kivikautinen
Ravadasjärven autiotupa	Asuinpaikka		Kivikautinen
Ravadasjärvi pohjoinen	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Ravadasjärvi luode	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Sallijoen kuolpuna 1	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Sallijoen kuolpuna 2	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Sallijoki länsi	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Sallijärvi pohjoinen	Muinaisjäännösryhmät	Pyyntikuopat ja purnu	Ajoittamaton
Sallivaara	Muinaisjäännösryhmät	Pyyntikuopat ja latomus	Ajoittamaton
Seärihjoki itä	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Seärihjoki itä 2	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Seärihjoki länsi	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Sotkajärvi etelä	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Sotkajärvi lounas	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Sotkajärvi/Njurkulahti	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Vaijoki 2	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Vaijoki itä	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Äivihjärven luoteispää	Asuinpaikka		Kivikautinen
Äivihjärvi	Muinaisjäännösryhmät	Pyyntikuopat ja asuinpaikka	Kivikautinen
Äivihjärvi Lemmenjoen luusua	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton
Äivihjärvi pohjoinen	Työ- ja valmistuspaikat	Pyyntikuopat	Ajoittamaton

Kuva 5. Lemmenjoen kansallispuiston kulttuurihistorialliset kohteet. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Lapin ympäristökeskus 2007, © Museovirasto, lupa no 34/005/2005, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Inarin asukkaista suurin osa oli saamelaisia vielä 1800-luvun alussa. Lemmenjoen kansallispuiston alueella asui 1800-luvun alussa pysyvästi vain vähän ihmisiä. He olivat kalastaja-saamelaisia eli nykyisiä inarinsaamelaisia. Heidän pääasuinalueensa oli Paadarilla, mutta vuotuis-kiertojärjestelmän puitteissa heidän elinpiirinsä ulottui myös Lemmenjoelle. Lemmenjoki oli hyvä hauki- ja harrijoki. Paadarilaisten peuramaat sijaitsivat Lemmenjoen Viipustuntureilla sekä Appis- ja Hammastuntureilla. (Halinen 2004)

Inarin ensimmäiset uudistilat perustettiin 1700-luvun puolivälissä Muddusjärvelle. Samoihin aikoihin niitä perustettiin myös Ivalojoelle ja Vaskojoelle. Lemmenjoen ensimmäinen uudistila rakennettiin Lemmenjokisuuhun 1880-luvulla Lemmensuu-nimisenä. Lemmenjoen varteen hieman ylemmäs oltiin 1890-luvulla perustamassa Jokelan uudistilaa, mutta tilan omistajan hakemus kuitenkin hylättiin. Ennen vuosisadan vaihdetta Lemmenjoelle perustettiin vielä kaksi kruununmetsätorppaa: Lohilahti ja Riitalan torppa Sotkajärvelle. (Halinen 2004)

Porotalouden historiaa on käsitelty luvussa 8.1.

5.2.2 Nykytila

Lemmenjoen kansallispuiston kulttuuriarvojen suojelusäädöksistä

Kaikki kiinteät muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain (295/1963) nojalla rauhoitettuja, ja niitä jollakin tavalla koskevista toimenpiteistä on aina pyydyttävä lausunto Museovirastolta. Muinaisjäännösten tutkimus edellyttää Museoviraston lupaa. Ilman muinaismuistolain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty. Jos maata kaivettaessa tai muuta työtä suoritettaessa tavataan kiinteä muinaisjäännös, jota aikaisemmin ei ole tunnettu, on työ muinaisjäännöksen kohdalta heti keskeytettävä ja työn johdon viipymättä saatettava asia Museoviraston tietoon tarpeellisia toimenpiteitä varten.

Kansallispuistossa on yksi asetuksella valtion omistamista rakennuksista (480/1985) suojeltu rakennusperintökohde: Sallivaaran erotusalue. Asetuksessa määrätään, että kohdetta tulee hoitaa ja pitää kunnossa huolellisesti. Erotusaitaa ja siihen liittyviä kämppejä ei saa ilman Museoviraston lupaa muuttaa tai käyttää niin, että niiden kulttuurihistoriallinen arvo vähenee. Kaikki rakenteita koskeva korjaussuunnittelu on tehtävä yhteistyössä Museoviraston kanssa.

Lisman kylä ja Sallivaaran proerotusalue ovat valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (Museovirasto 1993). Metsähallituksen tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja edistää niiden toteuttamista. Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen osalta tavoitteet tarkoittavat, että alueilla pyritään säilyttämään rakennukset, rakenteet ja ympäristö mahdollisimman hyvin. Muutokset ja mahdollinen täydennysrakentaminen eivät saa olla ristiriidassa niiden kulttuuriympäristöarvojen kanssa.

Lemmenjoen kansallispuistossa ovat sallittuja ”7) toimenpiteet, jotka ovat tarpeen perinteisten luonnonkäyttömuotojen muovaamien ympäristötyyppien säilyttämiseksi sekä näihin ympäristötyyppisiin liittyvien rakennusten ja rakenteiden entistämiseksi ja kunnossapidämiseksi – – sekä 14) muut toimenpiteet, jotka ovat tarpeellisia kansallispuiston hoidon tai käytön kannalta ja jotka [ympäristöministeriö] on hyväksynyt”. (Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 932/1981, 2 §)

Metsähallituksen ja Museoviraston yhteistyö

Metsähallituksella ja Museovirastolla on puitesopimus yhteistyöstä. Yhteistyön tavoitteena on muun muassa tukea kulttuuriympäristön ja kulttuuriperinnön tunnistamista ja säilymistä sekä kulttuurihistoriallisesti kestävää hoitoa ja käyttöä Metsähallituksen hallinnoimilla alueilla. Metsähallituksella on käytössään Museoviraston ylläpitämän muinaisjäännösrekisterin tiedot suoraan paikkatietojärjestelmissään. Rakennusperinnön osalta on tehty yhteistyötä sekä saamelaiskohteiden että kultakohteiden kunnostamisessa Lemmenjoen kansallispuistossa.

Saamelaiskulttuurin turvaaminen

Saamelaiskulttuurin asemaa säätelevät tietyt kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö, jotka on käyty läpi luvussa 3 Hoidon ja käytön tavoitteet, 3.4 Saamelaiskulttuurin turvaaminen.

Saamelaisilla on ollut vuodesta 1995 lähtien perustuslakiin perustuva oikeus harjoittaa kulttuuriaan kotiseutualueellaan.

Saamelaisten perinteinen kulttuuri perustuu oman alueen ja sen luonnon tuoton monipuoliseen ja kestäväan käyttöön. Saamelaisen luonnonkäytön edellytyksenä on ollut luonnon tunteminen. Poronhoito, kalastus, metsästys ja pienimuotoinen maatalous sekä käsityöt ja luonnonvaraisten tuotteiden keräily ovat saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, joiden harjoittaminen on monille saamelaisille elämäntapa. (Saamelaiskäräjät 2006)

Poronhoitokulttuuri on säilynyt vahvana perinteenä Lemmenjoen kansallispuistossa. Poronhoito on edelleen alueen keskeisin luontaiselinkeino. Aluetta käyttävät luontaiselinkeinojen harjoittamiseen porotalouden harjoittajien lisäksi myös muut lähikylien asukkaat. Kalastuksella, metsästyksellä ja marjastuksella on merkittävä osuus myös muille kuin suoranaisesti luontaiselinkeinoja harjoittaville kotitalouksille: Ne tuovat tärkeän lisän väestön ruokatalouteen. Luonnossa liikkuminen on myös tärkeä vapaa-ajanviettopa paikalliselle väestölle.

Saamelaiskulttuurin turvaamisen kannalta tärkeimmät kysymykset hoito- ja käyttösuunnitelmassa koskevat poronhoitomahdollisuuksien turvaamista. Poronhoito ei ole pelkkä elinkeino, vaan myös alueen saamelaiskulttuurin tärkeä henkinen perusta. Se ylläpitää kielellistä ja kulttuurista jatkuvuutta. Muutokset poronhoidossa heijastuvat muutoksena porosaamelaisten elämäntapaan. Nykyisin saamelaiskulttuuriin vaikuttavat myös monet muut tekijät, kuten mm. markkinatalouden vaatimukset porotalouden kautta.

Alueen eri käyttömuotojen yhteen sovittamiseksi kansallispuisto on jaettu suunnitelmassa vyöhykkeisiin. Tällä pyritään minimoimaan poronhoidolle aiheutuvat maastoliikenteen ja virkistyskäytön tuomat haitat. Vyöhykkeistämällä ei rajoiteta porotalouden ja luontaiselinkeinojen harjoittamista alueella. Muu toiminta ei saa aiheuttaa porotaloudelle merkittävää haittaa ja vahinkoa.

Saamelaiskäräjien mukaan saamelaisten laajasta käyttöalueesta johtuen saamelaisten asumukset ovat olleet joko siirrettäviä (kota) tai alueen eri osissa on ollut useita tilapäisiä asumuksia (turvekota). Näistä asumuksista ja luonnon käyttömuodoista ei ole jäänyt pysyviä merkkejä, joiden mukaan voisi olettaa alueiden olleen saamelaisten käytössä, vaan on voitava luottaa perinnetietoon siitä, kuka ja mitkä suvut ovat hallinneet alueita. Pääväestön kulttuuri puolestaan perustuu pysyvien rakennusten rakentamiseen sekä alueiden raivaamiseen ja viljelemiseen asuinympäristössä. Saamelaiskäräjien mielestä tällainen intensiivinen maankäyttö muuttaa luontoa pysyvästi ihmisen vaatimuksien mukaiseksi. (Saamelaiskäräjät 2006)

Kohteet

Muinaisjäännökset

Lemmenjoen kansallispuistossa ei ole tehty koko alueen kattavaa muinaisjäännösten inventointia, ja siellä on tehty ainoastaan yksi muinaisjäännöksen kaivaustutkimus. Muinaisjäännöksiä tunnetaan lähinnä vilkkaimmilta retkeilyalueilta Lemmenjoen varresta. Tällä hetkellä Lemmenjoen kansallispuistosta tunnetaan 36 muinaisjäännöskohdetta (taulukko 5 ja kuva 5). Kohteita löytyisi varmasti lisää, jos inventoinnit laajennettaisiin koskemaan myös kansallispuiston syrjäisempiäkin osia.

Kaikki muinaisjäännökset on merkitty Metsähallituksen REISKA-tietojärjestelmään.

Kaapin Jounin tila

Kansallispuistossa sijaitseva Kaapin Jounin tila on kulttuurihistoriallisesti arvokas saamelaiskulttuuria edustava kohde, ja tilalla sijaitsee luonnonsuojelullisesti arvokas perinnemaisema. Rakennuskokonaisuus kertoo monimuotoisesta saamelaisesta elämäntavasta, vaiheesta jossa siirryttiin nomadisesta poronhoidosta kiinteään asumiseen. Kokonaisuudella on lisäksi suuri merkitys alueen sukujen identiteetille. Kaapin Jounin asuinkenttä on saamelaisille tärkeä, koska se kuuluu osana Lemmenjoen suunnan saamelaiseen kulttuurimaisemaan. Toistaiseksi (tilanne 9.8.2007) kohdetta ei ole suojeltu millään asetuksella tai lailla. Saamelaisia kulttuurimaisema- ja rakennusperintökohteita on suojeltu toistaiseksi erittäin vähän, joten kohteen suojelulla on myös valtakunnallista merkitystä. (taulukko 6)

Matti Mustan pihakenttä

Ylimmäisen Lankojärven rannalla sijaitseva Matti Mustan pihakenttä on arvioitu vuoden 1997 perinnemaisemien inventointien yhteydessä paikallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Kalpio & Bergman 1999). Kentällä on asuttu vakituisesti vuosina 1903–1917, minkä jälkeen paikka toimi perheen kalastustukikohtana. Metsähallitus kunnosti Matti Mustan tuvan vuonna 1994. Alueelle on rakennettu käymälä, puuliiteri ja tulipaikka. Retkeilijöiden liikkuminen auttaa pihaa pysymään avoimena. Hoitotoimenpiteet alueella on aloitettu vuonna 1994, jolloin raivattiin kentän reunoille levinneitä puita ja pensaita. Kentän niittäminen aloitettiin vuonna 1997. Niittoa ja raivausta jatketaan hoitosuunnitelman mukaan. (taulukko 6)

Sallivaaran poroerotuspaikka

Sallivaaran erotusalue on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (Museovirasto 1993) ja maakunnallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Kalpio & Bergman 1999, Ympäristöministeriö 1992). Pohjois-Lapin maakuntakaavassa (Lapin liitto 2006) Sallivaaran alue on merkitty rakennussuojelualueeksi (Liite 10). Lisäksi rakenteet on suojeltu asetuksella (480/1985) elinkeino- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaina saamelaisen poronhoidon muistomerkeinä. Museovirasto, Metsähallitus ja Sallivaaran paliskunta ovat yhteistyössä kunnostaneet poroerotuspaikan ja rakentaneet alueelle polun pitkospuineen Inari–Kittilä-maantien varresta. Poroerotuspaikkaan kuuluu suuri puusta rakennettu kaarre, jossa on kaksi pidätystä, erotuskaarteessa 22 konttoria. Kämppiä tai niiden jäänteitä erotuspaikan alueella on 17 kpl (Lokio 1997). Kämpistä osa on avoinna yleisölle joko nähtävyytenä tai autiotupana. (taulukko 6)

Taulukko 6. Kulttuuriviyöhykkeellä sijaitsevat kohteet Lemmenjoen kansallispuistossa. MH = Metsähallitus.

Kohde	Toimenpidesuunnitelma (MH:n asianhallintanumero)
Kaapin Jounin kenttä	MH on laatinut esityksen Kaapin Jounin kentän perinne- maiseman ja perinnebiotooppien hoidoksi (2972/40/2005)
Sallivaaran poroerotuspaikka rakennuksineen	Hoitosuunnitelma on laadittu (1026/42/2006)
Matti Mustan tupa ja kenttä	Hoitosuunnitelma on laadittu (1025/42/2006)
Nuorgaminsavu	Hoitosuunnitelma on laadittu (2971/40/2005)
Angeliin johtava postipolku	Selvitetään polun kunto ja mahdollisten toimenpiteiden tarve

Sallivaaran erotusaidan hoitotarvetta ja lajistoa on kartoitettu maastokäynneillä vuosina 1996 ja 2005. Hoitoa on suunniteltu yhdessä Museoviraston kanssa. Vuosina 2003–2005 alueella tehtiin kunnostusraivaus, jossa poistettiin puita ja pensaita. Aluetta niitetään hoitosuunnitelman mukaan. Vesakon raivausta tehdään tarvittaessa. Sallivaaran alueen käyttöä opetuksessa ja opastuksessa on käsitelty luvussa 6.2.

Sallivaaran vanha poroerotusaita oli käytössä 1960-luvulle asti, kunnes Hirvassalmen aita valmistui vuonna 1964. Kuva Matti Mela.

Nuorgaminsavun kenttä

Nuorgaminsavun kenttä sijaitsee Repojoen varrella. Se on arvioitu perinnemaisemien kartoituksessa maakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi (Kalpio & Bergman 1999). Kasvillisuudessa on jäljellä kedoille tyypillisiä lajeja, ja paikan edustavuutta nostavat myöhemmin löydetyt noidanlukot. Kenttää ei ole enää perinteisesti laidunnettu tai niitetty, mutta se on pysynyt avoimena ja melko matalakasvuisena, todennäköisesti tehokkaan porolaidunnuksen ansiosta. Hoitosuunnitelman mukaan kulotusta voisi käyttää ainakin alueen hoitoa aloitettaessa; niitto olisi suositeltavaa.

Lisman kylä

Lapin kulttuuriympäristöohjelmassa (Lokio 1997) Lisman kylästä todetaan, että se on rakennuskannaltaan parhaimmin säilyneitä perinteisiä saamelaiskyläitä. Se on myös tärkeä esimerkki poronhoitoon perustuvasta aidosta saamelaisesta erämaa-asutuksesta. Lisman kylä on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (Museovirasto 1993) ja edustavaksi, arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Ympäristöministeriö 1992).

Kullanhuudontaan liittyvät kohteet

Pääosa Lemmenjoen kulta-alueesta on merkitty Pohjois-Lapin maakuntakaavaan kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeäksi alueeksi. Tämä tarkoittaa sitä, että suunnittelussa on turvattava merkittävien kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen. (Lapin liitto 2006)

Museovirasto on tarkastanut Lemmenjoen kansallispuistossa vanhoja kullanhuudontaan liittyviä tukikohtia, joilla saattaisi olla kulttuurihistoriallista merkitystä. Kohteita tarkastettiin ja luetteloi-
tiin kaikkiaan 44 kpl. Kohteista suurin osa on kämppiä tai kammeja, osa käytöstä jääneitten tuki-
kohtien raunioita ja pari kiinteärunkoista pitkäaikaista telta-asumusta. Näistä Museovirasto esitti
ennen kaikkea rakennushistoriallisin perustein säilytettäväksi seitsemän kohdetta (Museoviraston
lausunto 29.11.1994 Metsähallituksen Ylä-Lapin hoitoalueelle (toimipisteelle) koskien Lemmen-
joen arvokkaimpien kullanhuudontakohteiden säilyttämistä) (kuva 5). Näistä seitsemästä koh-
teesta Liukkosen, Hoppu, Pellinen ja Isola ovat Metsähallituksen hallinnassa; Jomppasen kammi
on purettu, ja Pihlajamäen ja Isolan kämpät ovat yksityisen omistuksessa.

Liukkosen pihapiiri puoliksi maahan kaivettuine kämppineen, ulkouuneineen, kasvimaapengerryksineen ja puronvarsisaunoineen on edustava esimerkki jokitörmän hyväksikäytöstä kullankaivutukikohdan moni-ilmeisessä rakentamisessa. Metsähallitus on entisöinyt kammin vuonna 1997.

Hoppu muistuttaa päällisin puolin Liukkosen kentän ratkaisuja, mutta rakennustekniikassa on merkittäviä eroja. Hopun kämpä on ainoa, jossa on jäljellä törmästä nousevien sivuseinien kivi-
vuoraus. Myös kämpän interiööri on autenttinen, käytön patinoima. Kohteen arvoa lisäävät van-
hasta kämpästä tehty aitta ja maasauna, viimeksi mainittu ainoa laatuaan kulta-alueella. Alueella
toimiva kullankaivaja on vuokrannut kämpän Metsähallitukselta.

Kohteista **Pellisen** kämpä (Morgamojan Kultala) on retkeilijöiden käytössä Metsähallituksen
huoltamana auto-vuokratupana. Metsähallitus purki vanhan kämpän vuonna 1975 ja pystytti tilal-
le retkeilijöiden käyttöön uuden tuvan. Pihapiiriin kuuluu majoitusrakennus, patsasjalka-aitta,
sauna, nuotiopaikka, puukatos ja käymälä. Patsasjalka-aitta on Lapin Kullankaivajain Liitto ry:n
omistuksessa. Kentässä on myös näkyvissä nykyisen kämpän länsipuolella parin kämpän perus-
tukset ja taaempana rinteessä turvekammin pohja.

Isolan siistissä kämppämiljöössä näkyy kämpän rakentajan Jaakko Isolan elämäntapojen säntilli-
syyt, jota leimaavat huolellisesti peitetyt kaivujäljet sekä säännöllisesti ladotut kivireunukset.
Pihapiiriin kuuluu kämpä, savusauna, puusuoja ja käymälä. Metsähallitus on vuokrannut kämpän
Lapin Kullankaivajain Liitolle, ja liitto vuokraa kaivuoikeutta ja kämppää kaivospiiriltä jäsenil-
leen.

Museoviraston perustelujen mukaan **Jomppasen** tukikohta on alueen kymmenistä turveseinäisistä asumuksista ainoa puhdastyylinen saamelainen kammi luonnonkiviipiiseineen ja telttaisine kelleskattoineen. Kämpä on purettu.

Pihlajamäen kämppä on yksihuoneinen, turpeilla ulkopuolelta vuorattu rakennus, joten se on tässä joukossa parinkymmenen vastaavan, laakearantaiselle jokimaisemalle tyypillisen asumuksen edustaja. Tukikohdan muu moni-ilmeinen rakennuskanta patsasjalka-aittoineen, savustamoineen, rantasaunoineen, koirankoppeineen yms. peilaa hyvin Lemmenjoen useimpien kullanhuuhdontatukikohtien perinteisiä rakennuksia ja rakennelmia. Kentällä on myös poikkeuksellisen voimakas henkilöhistoriallinen substanssi, sillä sen valtiaalla Heikki Pihlajamäellä oli ”Miessin Kuvernöörin” epävirallinen, mutta kaivajien parissa tunnustettu arvo. Koska Pihlajamäen kämppä on yksityisomistuksessa, ei Metsähallitus tee esityksiä kohteen suhteen.

Kankaisen kämppä on ainoa autenttisenä säilynyt suuremman kaivausporukan tukikohdaksi rakennettu kausiasunto. Rakennustapa sitoo kullankaivun muihin etäelinkeinojen kausiasumuksiin, kuten savottakämppiin, jotka lienevätkin olleet sen esikuvina. Kankaisen kämppä on romahtanut. Pohjois-Lapin maakuntakaavassa kohde on merkitty rakennussuojelualueeksi (Lapin liitto 2006). Kohde on suojeltu rakennussuojelulla (60/1985). Myös Kankaisen kämppä on yksityisomistuksessa, eikä Metsähallitus tee suunnitelmassa esityksiä kämpän suhteen. Museoviraston mukaan kohde lienee vakavasti uhanalainen, ehkä jo korjauskelvoton.

Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -kohteet

Lapin kulttuuriympäristöohjelman julkaisussa (Lokio 1997) Lemmenjoen alueen arvokkaiksi kulttuuriympäristöiksi on arvioitu Sallivaaran poroerotuspaikka, Lemmenjoen kulta-alue sekä Lisman kylä.

Lapin ympäristökeskuksen EU-hankkeessa on inventoitu Lapin läänin kulttuuriympäristöt (taulukko 7, kuva 5). Rakennusperintöön liittyvä tieto on taltioitu ja kunnostustarpeessa olevat kohteet on määritelty. Hankkeeseen sisältyy myös arkeologisen perinnön osuus. Saamelaisalueelta on laadittu saamelaisen kulttuuri-perinnön käsittävä osio (Elo & Magga 2007, Magga 2007). Kulttuurihistoriallisesti arvokas ympäristö luo edellytyksiä myös matkailun kehittämiseksi sekä mm. vahvistaa alueen vetovoimaisuutta. Kullakin inventointialueella järjestetään inventoinnin valmistuttua kulttuuriympäristöseminaari.

Saamelainen kulttuurimaisema

Lapin ympäristökeskuksen hallinnoimaan Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeeseen sisältyy arkeologinen ja saamelaiskulttuuri-osio. Hankkeen suunnitteluvaiheessa päädyttiin ratkaisuun, jossa saamelaisaluetta käsitellään yhtenä ja itsenäisenä osiona. Koska saamelaisen kulttuuriympäristön käsite on vielä uusi ja vakiintumaton, nähtiin tarvetta asian yhteiselle pohdinnalle ja alustuksille. Aiheesta järjestettiin kolme seminaaria, joiden alustuksista ja luennoista koottiin julkaisu (Lapin ympäristökeskus 2007).

Julkaisussa tarkastellaan monitahoisesti saamelaisen kulttuuriympäristön määrittymistä. Saamelaisen kulttuurimaisemakäsityksen erityinen piirre on se, että ihmistä ei painoteta luonnon muokkaajana ja manipuloidjana, vaan maisema voi näyttää luonnonmaisemalta, mutta silti kantaa kulttuurimaisemaan liitetyt arvot ja merkitykset (Magga 2007).

Taulukko 7. Lapin ympäristökeskuksen Lemmenjoen kansallispuistossa inventoimat kohteet, jotka ovat pääasiassa kullankaivajien asuinpaikkoja jokivarressa. Osa kohteista on samoja kuin Museoviraston inventoimat kohteet.

Kohde	Omistaja
Kaapin Jouni	Metsähallitus
Kivikkopuro	Yksityisomistuksessa
Isola	Metsähallitus, vuokrattu Lapin Kullankaivajain Liitolle
Tivoli	Metsähallitus, vuokrattu kullanhuuhdontatukikohdaksi
Raumala	Metsähallitus, vuokrattu kullanhuuhdontatukikohdaksi
Korhonen	Yksityisomistuksessa
Kankainen	Yksityisomistuksessa
Jäkäläpään kulttuurikeskus / Karhukorhosen kirjasto	Ilmailulaitos ja Lapin Kullankaivajain Liitto
Turkka	Yksityisomistuksessa
Pihlajamäki	Yksityisomistuksessa
Hoppu	Metsähallitus, vuokrattu kullanhuuhdontatukikohdaksi
Puskuaitta	Metsähallitus, huolto- ja valvontakäytössä
Pellinen / Morgamojan Kultala	Metsähallitus, retkeilijöiden käytössä
Liukkonen	Metsähallitus, vuokrattu kullanhuuhdontatukikohdaksi
Gaupin kenttä, ei rakennuksia	Metsähallitus
Piri Villen kenttä, ei rakennuksia	Metsähallitus
Nevalainen	Kämppä palanut

Ei ole olemassa yhtenäistä homogeenistä saamelaista kulttuuriympäristöä. On olemassa alueellisia eroja muun muassa luonnonoloista ja elinkeinoista johtuen, jotka puolestaan ovat vaikuttaneet maankäyttöön ja asumismalleihin. Aineisto osoittaa, kuinka monimuotoisia jo pelkästään kohde-tyyppi ”Asumiseen liittyvät kohteet” saamelaisalueella ovat (Magga 2007).

Sellaiset kiinteät muinaisjäännökset, jotka joko kokonaan tai osin ovat maastossa nähtävissä, on helppo mieltää osaksi kulttuuriympäristöä. Suuri osa muinaisjäännöksistä kuitenkin kätkeytyy luontoon näkymättömiin. Tämän kätkössä olevan arkeologisen perinnön esiintuominen tapahtuu näitä kohteita koskevan tiedon välittämällä ja kertomisella. (Sarkkinen 2007)

5.2.3 Tavoitteet

Kulttuuriarvojen suojelun tavoitteena on alueen menneisyydestä kertovien esihistoriallisten ja historiallisten kohteiden säilyttäminen. Kulttuuriperintökohteet tarjoavat tietoa menneisyyden elinkeinoista ja elämäntavasta. Kansallispuiston alueen kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää myös luonto-opastuksessa ja -opetuksessa.

Monipuolista kulttuuriperintöä vanhoine asuinkenttineen ja kullankaivukohteineen vaalitaan kansallispuistossa mahdollisuuksien mukaan. Perinteisiin käyttömuotoihin ei ole paluuta, mutta joitakin kohteita hoidetaan perinteiden mukaan hoitosuunnitelmien edellyttämällä tavalla. Alueen kulttuurihistoriaa pyritään taltioimaan edelleen, ja osaa kohteista voidaan kunnostaa ja hoitaa kulttuuri- ja luonnonhoitokohteina. Retkeilyperinnettä ja kullankaivuperinnettä ylläpidetään, ja arvokkaita kohteita pidetään kunnossa.

Saamelaiskulttuuriin olennaisesti liittyvän poronhoidon harjoittamisen mahdollisuudet turvataan kansallispuiston alueella. Saamelaiskulttuuriin liittyviä kohteita hoidetaan yhteistyössä saamelais-tahojen kanssa.

Virkistysvyöhykkeellä ja merkittyjen reittien varrella sijaitseville muinaisjäännöksille tehdään kuntokartoituksia ja arvioidaan niiden kulutuskestävyyttä sikäli, kuin resurssit antavat myöten.

5.2.4 Toimenpiteet

Kansallispuistossa olevia yksittäisiä rakennelmia tai niiden jäännöksiä – kuten eränkayntiin liittyneitä rakenteita, asuinkenttiä, kämppiä, kammeja, laavuja, suovia, vanhoja poroaitoja ja kulta-kaivoksia – suojataan ja kunnostetaan mahdollisuuksien mukaan. Muinaisjäännösten hoidossa noudatetaan Metsähallituksen kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opasta (2002). Muinaisjäännösten ja kulttuuriperintökohteilla sijaitsevien perinnebiotooppien hoitosuunnitelmiin haetaan aina Museoviraston hyväksyntä. Kohteiden inventointia, nähtävyyshoiteiksi muodostettavien muinaisjäännösten valintaa sekä niiden erityssuunnitelmia ja opasteita tehdään edelleen yhteistyössä Museoviraston kanssa. Saamelaiskulttuuriin liittyvien kohteiden hoidosta ja käytöstä neuvotellaan saamelaistahojen kanssa.

Jos kansallispuiston alueelle on suunnitteilla maaperään vaikuttavia toimenpiteitä, tarkistetaan ennen toimenpiteiden aloittamista, onko alueella muinaisjäännöksiä. Alueelle mahdollisesti suunniteltavat uudet reitit ja rakenteet sijoitetaan niin, että ne eivät kulje muinaisjäännösalueiden halki, ja jo mahdollisesti syntyneet vauriot pyritään korjaamaan.

Luontopalvelut tekee yhteistyötä saamelaisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi toimien yhteistyössä saamelaismuseon kanssa. Kohteiden arvottamiseen käytetään apuna valtakunnallisia inventointeja: Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Ympäristöministeriö 1992), Valtakunnallisesti arvokkaat kulttuurihistorialliset ympäristöt (Museovirasto 1993) ja Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelukokonaisuudet (Sisäasiainministeriö 1983).

Kulttuurikohteet, varsinkin polkujen varsilla sijaitsevat kohteet, varustetaan tarpeen mukaan paikasta ja sen historiasta kertovin kohdeopastein. Kulttuurikohteiden rakennuksia voidaan luovuttaa porotalouden, luontaiselinkeinonharjoittajien tai kullankaivajien käyttöön. Niitä voidaan käyttää myös opastettujen retkien nähtävyyshoite- ja huoltotukikohtina. Kohteisiin rakennetaan tarpeen mukaan pistopolkuja ja opastustauluja.

Perinnebiotooppien ja maisemien hoidosta tehdään hoitosuunnitelmat, jotka hyväksytetään Museovirastolla, jos alueella on muinaisjäännöksiä tai muita kulttuurikohteita. Niitto ja raivaus ovat tavallisimmin käytetyt toimenpiteet perinneympäristöjen hoidossa. Niitto voisi olla joillain kohteilla myös osa Metsähallituksen sopimusyrittäjän luontomatkailuohjelmaa.

Saamelaiskäräjät, saamelaismuseo ja Metsähallitus tekivät vuonna 2002 ympäristöministeriölle esityksen Kaapin Jounin tilan hankkimisesta valtiolle ja liittämistä Lemmenjoen kansallispuistoon. Samalla sovittiin, että esityksen mahdollisesti toteutuessa tilalle perustetaan hoitokunta, johon kuuluvat mainittujen tahojen edustajat. Kauppa toteutui ja tila liitettiin kansallispuistoon vuonna 2004. Hoitokunta perustettiin. Siihen kuuluvat saamelaiskäräjien, saamelaismuseon, Metsähallituksen sekä Lemmenjoen kylän edustajat. Hoitokunta päättää tilan ja siihen kuuluvien rakennusten entisöimisestä, käytöstä ja hoidosta päämääränään alueen arvokkaan saamelaiskulttuurihistorian ja perinnemaiseman säilyttäminen. Luontopalvelut hoitaa Kaapin Jounin kenttää siten, että sen luonne perinteisenä asuinkenttänä säilyy. Luontopalvelut on laatinut alueelle hoitosuunnitelman. Kentän niittylajistoa ylläpidetään niittämällä aluetta. Kaapin Jounin kentän rakennuksista on tehty kuntoarvio (Mäkelä 2004). Luontopalvelut selvittää rakennusten entisöimistarpeen ja -mahdollisuudet ja laatii entisöimissuunnitelman. Kaapin Jounin asuinkentän hoitoon ja käyttöön liittyvät toimenpiteet vaativat Kaapin Jounin tilan hoitokunnan hyväksymistä. Luontopalvelut selvittää, onko mahdollista käyttää Kaapin Jounin asuinkentän tilaa paikallisten yrittäjien varauskohteena.

Museoviraston säilytettäväksi esittämistä kullanhuuhdontaan liittyvistä vanhoista tukikohdista osa on jo hyvin huonossa kunnossa. Metsähallitus esittää Museovirastolle, että kohteiden nykytila selvitetään ja kohdeluettelo päivitetään sen mukaisesti. Työssä voisivat olla mukana Lapin Kullankaivajain Liitto ry ja Lapin ympäristökeskus. Yksityisomistuksissa oleviin kohteisiin Metsähallitus ei tee esityksiä suunnitelmassa.

Kultamuseon ja Lapin Kullankaivajain Liitto ry:n esityksen mukaisesti kultahistoriallisen museoreitin toteuttaminen on mahdollista yhteistyössä Metsähallituksen, Lapin Kullankaivajain Liitto ry:n, Kultamuseon ja Museoviraston kanssa. Museoreitin tulee tukeutua jo olemassa olevaan virkistyskäytön reitistöön. Koneellisen kullankaivun merkittävimpiä kohteita ja kalustoa voidaan taltioida kaivajien suostumuksella muutamalla Miessijoen ja Jäkälä-äytsin kaivospiirillä.

5.2.5 Seuranta

Kulttuurikohteiden säilymisen tai kunnan seurantaohjelma suunnitellaan ja liitetään kansallispuiston reitit ja rakenteet (REISKA) -tietojärjestelmään.

6 Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu

6.1 Retkeily ja muu luonnon virkistyskäyttö

6.1.1 Nykytila

Retkeily on alueen maankäyttömuodoista nuorimpia, ja sen kehitys liittyy alueen kultahistoriaan. Lemmenjoki tuli laajemmin retkeilijöiden tietoisuuteen vasta viime vuosisadan puolivälin tienoilta, Lemmenjoen ensimmäisen kultaryntäyksen myötä.

Suurin osa retkeilijöistä kulkee kansallispuistoon Njurkulahden kautta. Njurkulahdessa sijaitsee Metsähallituksen luontotupa, ja sieltä on saatavana myös majoitus- ja ravitsemuspalveluita. Kyllästä on lisäksi vuorovenekuljetuksia Lemmenjokea pitkin Ravadasjärvelle ja Kultahaminaan.

Maamme pohjoisimman ja laajimman kansallispuiston käyntimääräksi on vakiintunut noin 10 000 käyntiä vuodessa. Suurin osa käynneistä suuntautuu puiston suosituimmalle virkistysvyöhykkeelle, Lemmenjokilaaksoon ja kultamaille, mille alueelle myös puiston palvelut ja retkeilyrakenteet suurimmalta osin keskittyvät. Verrattuna muihin Lapin kansallispuistoihin Lemmenjoen käyntimäärät ovat vähäiset; kuitenkin viipymät ovat pidempiä. Vuonna 2006 Pallas-Yllästunturin kansallispuistossa oli 310 000 käyntiä, Pyhä-Luostolla 103 500 käyntiä ja Urho Kekkosen kansallispuistossa 170 000 käyntiä.

Lemmenjoen kansallispuisto on selkeästi retkeilyn kesäkohde. Retkeilysezonki ajoittuu juhannuskesästä ruskaan – eli kestää vain kolme kuukautta. Muun osan vuodesta kansallispuisto on lähes tyhjä retkeilijöistä. Syynä erittäin selvään kesäsezonkiin on se, että kansallispuiston lähellä ei ole mitään matkailukeskusta, joka toisi talvilomailijoita alueelle. Hiihtoreitit, laskettelurinteet, huvittelupaikat ym. vetovoimatekijät puuttuvat. Syynä hiljaiseen talvikauteen voi olla myös se, että tämän alueen matkailuyrittäjät ovat yleensä poromiehiä tai jollain lailla sidoksissa poronhoitoon. Elinkeinot istuvat yhteen siten, että talvikaudella keskitytään poronhoitotöihin ja kesällä pienimuotoiseen matkailutoimintaan.

Valtaosassa puistoa ei ole merkittäviä polkuja eikä muuta retkeilijöitä palvelevaa varustusta muutamaa autiotupaa lukuun ottamatta. Näin ollen luonnonrauhaa ja hiljaisuutta etsivälle puistossa riittää runsaasti rauhallisia alueita. Kansallispuiston laajuus ja vähäiset palvelurakenteet vaikuttavat osaltaan siihen, että alueelle hakeutuu pääasiassa omatoimisia, kokeneita eräretkeilijöitä, kalastajia ja vesiretkeläjiä. Lemmenjoen kansallispuisto on retkeilijän näkökulmasta erämaisempi kuin monet Lapin lakisääteiset erämaa-alueet. Pääsyy tähän on sijainti syrjässä matkailukeskuksista ja valtaväylistä.

Lapin luontopalveluissa on tehty tarkastelu Lapin matkailualueiden, virkistyskäytön toiminnallisten kokonaisuuksien ja luontopalveluiden vetovoimaisten retkeily- ja matkailukohteiden osalta. Strategiatyön taustalla on hallituksen vuonna 2003 hyväksymä ns. VILMAT-ohjelma, jonka tavoitteena on luoda työtä ja toimeentuloa kasvattamalla luontoon perustuvaa matkailua.

Luvussa 6.3 Luontomatkailu ja muu matkailun yritystoiminta on esitetty tarkastelu Lemmenjoen jokilaakson osalta.

Lapin ympäristökeskuksen vetämässä Natura 2000 -alueet Lapin voimavaraksi -projektissa vuonna 2005 laaditussa Lapin Natura 2000 -verkoston hoidon ja käytön yleissuunnitelmassa Lemmenjoen kansallispuisto on myös luokiteltu virkistyskäytöltään eri luokkiin. Lemmenjoen kansallispuisto on myös paikallisille tärkeä metsästys- ja kalastusalue.

Kävijätutkimus

Lemmenjoelta tehtiin alueen virkistyskäyttöä selvittävä kävijätutkimus kesäkaudella 2001 (Ukkonen 2002, 2003). Se toteutettiin kyselytutkimuksena, jossa käytettiin soveltuvin osin Metsähallituksella valtakunnallisesti käytössä olevia kysymyksiä. Vastanneita oli yhteensä 1 107 ja vastausprosentti 86. Seuraavien kappaleiden tiedot perustuvat tähän tutkimukseen (Ukkonen 2002, 2003).

Kävijätutkimuksen mukaan Lemmenjoen kansallispuistossa on noin 10 000 kävijää vuodessa ja viiptyvuorokausia noin 30 000. Kävijät viiptyvät siis yleensä keskimäärin kolme vuorokautta kansallispuistossa. Puiston perusosan kävijöistä hieman yli puolet (55 %) oli miehiä. Perusosalla vastanneet kävijät olivat keski-ikältään 43 vuotta, kun erämaaosassa vastaajat olivat keski-ikältään nuorempia, 37-vuotiaita.

Suurin osa kansallispuiston kävijöistä oli kotoisin Etelä- tai Keski-Suomesta. Erämaaosan retkeilijät liikkuvat hieman useammin yksin ja pitivät muita vastanneita useammin tärkeänä mahdollisuutta olla itsekseen. Suurin osa kävijöistä liikkui kaikissa puiston osissa pienissä, 2–5 hengen ryhmissä. Puistoon tultiin useimmiten oman perheen kanssa; noin kolmannes seurueista oli tullut kansallispuistoon oman perheen jäsenten kanssa.

Virkistysmotiivit olivat kaikissa kansallispuiston osissa samankaltaiset. Tärkeimmät syyt Lemmenjoen kansallispuistossa vierailuun olivat luonnon kokeminen, maisemat, henkinen hyvinvointi, poissa melusta ja saasteesta oleminen sekä rentoutuminen. Vähiten merkityksellisiä virkistysmotiiveja Lemmenjoella vierailun aikana olivat uusiin ihmisiin tutustuminen ja jännityksen kokeminen.

Lemmenjoen kansallispuisto oli matkan ainoa tai tärkein kohde 80 %:lle erämaaosan kävijöistä. Erämaaosaan tultiin ennalta suunnittelematta hyvin harvoin. Perusosan kävijät ilmoittivat Lemmenjoen kansallispuiston yhtä usein matkansa ainoaksi tai tärkeimmäksi kohteeksi kuin yhdeksi matkan suunnitelluista kohteista.

Harrastukset olivat kaikkien kansallispuiston osien kävijöiden välillä hyvin samankaltaisia. Suosituimmat harrastukset ovat kävely tai lenkkeily, retkeily, luonnon tarkkailu, luontokuvaus ja vaellus. Njurkulahdessa vastanneet olivat osallistuneet ymmärrettävästi jokiveneilyyn muita kävijöitä useammin. Tärkeimmäksi harrastukseksi kävijät ilmoittivat kaikissa kansallispuiston osissa vaelluksen. Retkeily oli toiseksi tärkein ja luonnon tarkkailu kolmanneksi tärkein aktiviteetti.

Kävijöistä valtaosa on käynyt vierailullaan Lemmenjokilaaksossa. Ravadaksen putouksella vieraili reilu puolet ja kulta-alueella lähes puolet kävijöistä. Suurin osa Lemmenjoen kansallispuiston kävijöistä yöpyi puistossa vähintään yhden yön. Perusosassa päiväkävijöitä oli 37 %, kun taas erämaaosalla vastanneissa ei päiväkävijöitä ollut lainkaan. Käynnin pituudessa oli hyvinkin suuria eroja puiston eri alueiden välillä. Perusosan kävijät olivat Lemmenjoen kansallispuistossa selvästi muita useammin ensimmäistä kertaa. Erämaaosassa ensi kertaa vierailevia ja uudelleen vierailevia oli lähes yhtä paljon.

Kävijöiden ennakko-odotukset Lemmenjoen kansallispuiston palveluista, harrastusmahdollisuuksista ja luonnonympäristöstä vastasivat todellisuutta melko hyvin. Kansallispuiston kaikkien osien kävijöiden mielestä ennakko-odotukset luonnonympäristöstä vastasivat parhaiten todellisuutta.

Tutkimuksessa tiedustelluista asioista maaston kulumisen häiritsi Lemmenjoen kansallispuiston kaikkien osien kävijöitä eniten. Toiseksi eniten oli häirinyt luonnonympäristön käsittely. Vapaa-muotoisen palautteen perusteella tällä tarkoitetaan useimmiten kullankaivua ja sen jättämiä jälkiä tai mönkijöiden ja moottoripyörien kuluttamia uria.

Kävijätyytyväisyyden osatekijöiden (häiriötekijät, odotukset, ympäristö, palvelut) perusteella laskevien kävijätyytyväisyysindeksien perusteella Lemmenjoen kansallispuiston kävijät olivat varsin tyytyväisiä vierailuunsa alueella. Myös vapaa-muotoisten palautteiden perusteella kävijät olivat tyytyväisiä Lemmenjoen kansallispuiston palvelurakenteisiin. Nykyinen rakenteiden määrä katsottiin useimmiten riittäväksi, sillä alue haluttiin säilyttää erämaisena.

Runkosuunnitelman toteutuminen

Alueen palveluvarustusta on rakennettu runkosuunnitelman (Metsähallitus 1988) mukaisesti. Palveluvarustus on enimmäkseen riittävä. Poluilla on tarpeellisissa paikoissa siltoja, pitkoksia, portaita ja venelosseja. Pääosin 1970–80-luvulla tehdyt rakenteet alkavat monelta osin olla peruskorjauksen tarpeessa. Seuraavassa kuvataan alueen nykyinen palveluvarustus (kuva 6 sekä taulukot 8 ja 9).

Autiotuvat, tulentekopaikat, sääsuojat ja telttailualueet sekä muut rakenteet

Kansallispuistossa on kahdeksan autiotupaa, kaksi autio-vuokratupaa, yksi vuokratupa ja yksi päivätupa (kuva 6). Autiotuvista viisi sijaitsee syrjävyöhykkeellä, neljä virkistysvyöhykkeellä ja yksi kulttuurivyöhykkeellä. Vuokratuvista yksi sijaitsee syrjävyöhykkeellä ja kaksi virkistysvyöhykkeellä (taulukko 8). Kultahaminan autiotupa on Lapin Kullankaivajain Liiton omistuksessa ja hallinnassa, mutta Metsähallitus huolehtii tuvan polttopuu- ja jätehuollosta. Kaikkien vuokratupien yhteydessä on saunat. Kansallispuistossa on 18 tulipaikkaa (kuva 6), joista kolme on katetuja. Lemmenjoen varressa on 11 laituria ja kaksi venelossia.

Taulukko 8. Lemmenjoen kansallispuistossa sijaitsevat autiotuvat, autio-vuokratuvat ja vuokratuvat vyöhykkeittäin.

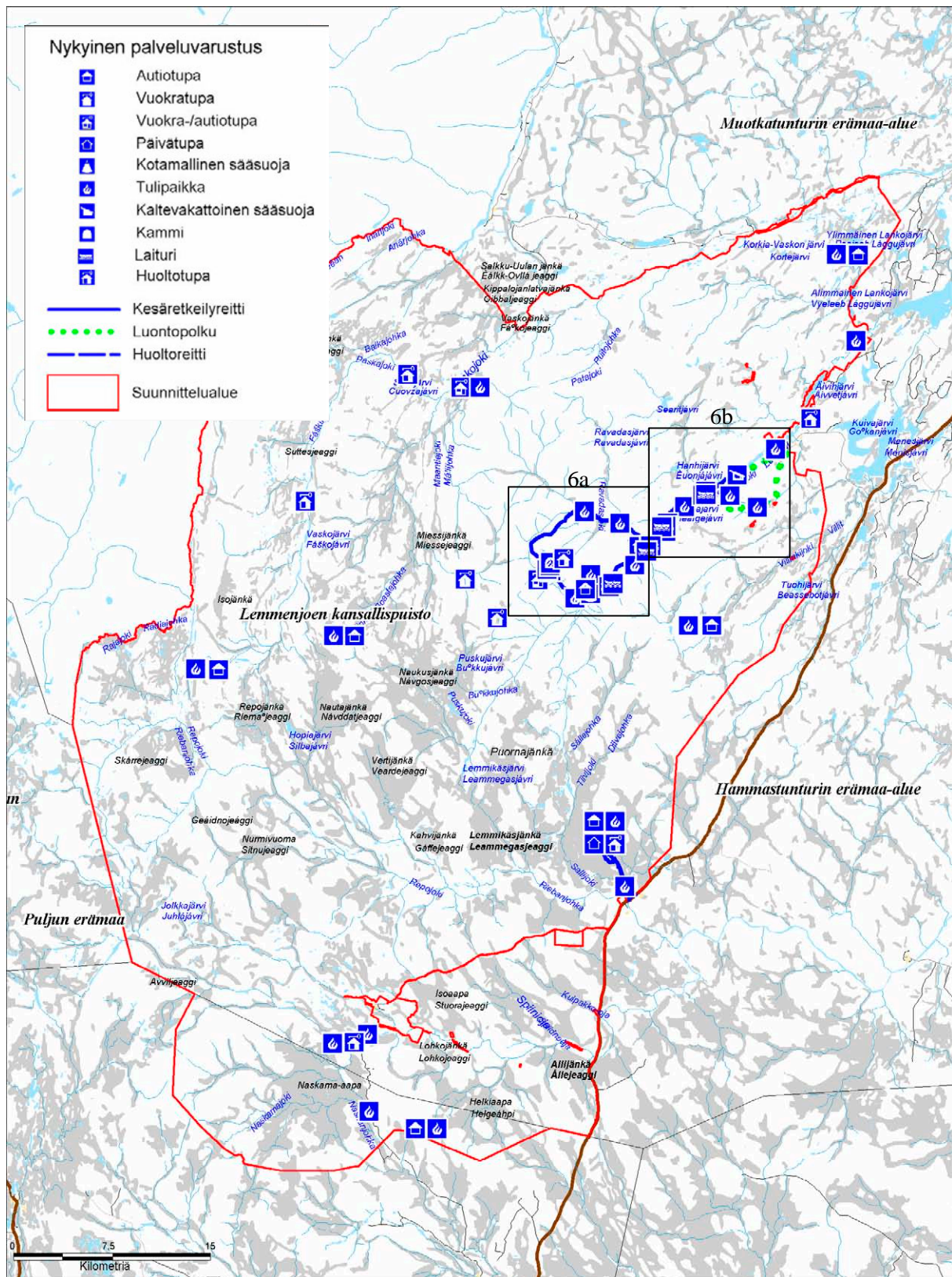
Tupa	Virkistysvyöhyke	Syrjävyöhyke	Kulttuurivyöhyke
Autiotuvat			
Paaraskalla		x	
Sallivaara			x
Postijoki		x	
Vaskolompolo		x	
Kultahamina	x		
Ravadasjärvi	x		
Oahujoki		x	
Matti Mustan tupaa			x
Kruununtupa	600 m kansallispuiston ulkopuolella		
Autio-vuokratuvat			
Vaskojoki		x	
Morgamojan Kultala	x		
Vuokratuvat			
Härkäkoski	x		

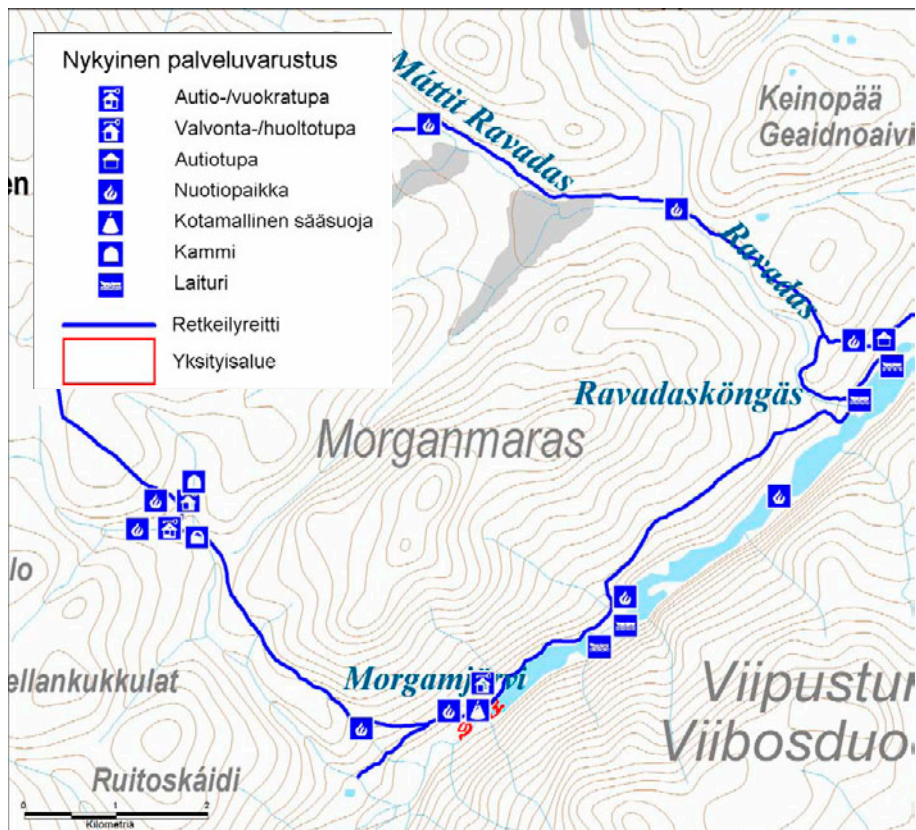
Oahujoen autiotupa sijaitsee Lemmenjoen kansallispuiston syrjävyöhykkeellä puiston itäosassa Viibustuntureiden itäpuolella. Kuva Matti Mela.

Taulukko 9. Lemmenjoen kansallispuiston retkeilyreitit.

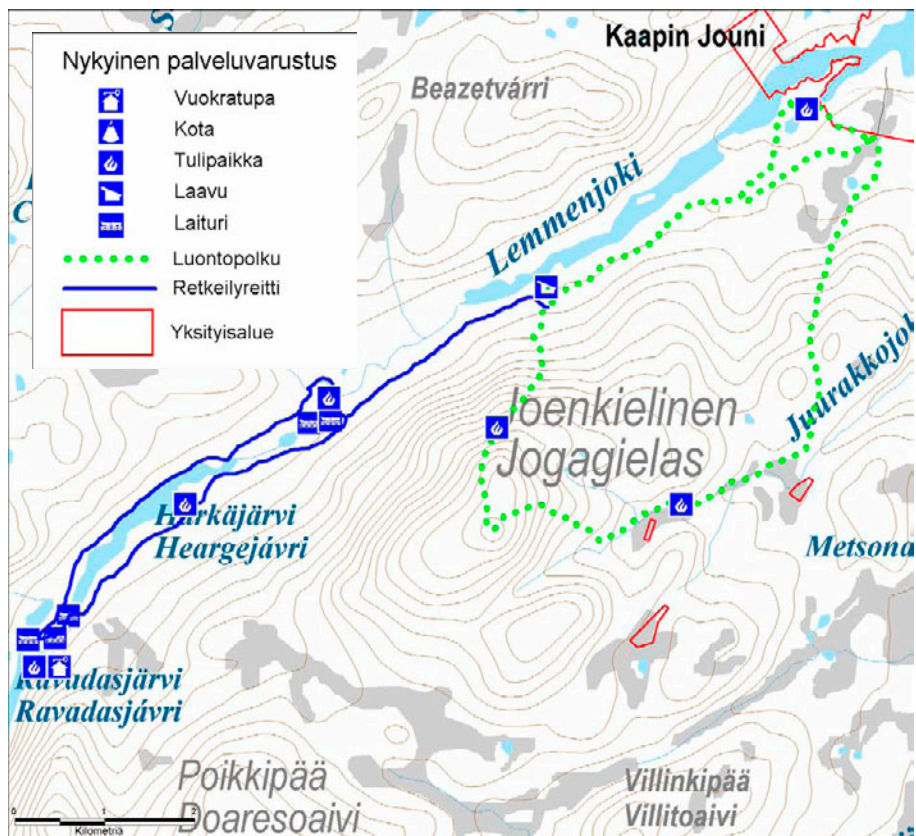
Reitti	Matkan pituus	Palvelut
Polut		
Lemmenjoen luontopolku	4,5 km	- Tulentekopaikka, luontopolkutaulut
Joenkielisen kierros	18 km	- Neljä tulentekopaikkaa ja kota
Njurkulahti–Ravadasjärvi	15 km	- Kuusi tulentekopaikkaa, Ravadasjärven autiotupa, Härkäkosken vuokratupa. Vuorovenekuljetus välillä Njurkulahti–Ravadasjärvi–Njurkulahti
Ravadasjärvi–Morgamojan Kultala –Kultasatama–Ravadasjärvi	26,5 km	- Tulentekopaikkoja ja telttailualueita, autiotuvat Ravadasjärvellä, Morgamojan Kultalassa ja Kultasatamassa sekä vuokratupa Morgamojan Kultalassa. Morgamojan Kultalassa kullankaivuun historiasta kertova opastuspaikka. Vuorovenekuljetus välillä Njurkulahti–Ravadasjärvi–Kultasatama
Sallivaaranpolku (lähtee Repojoelta Inari–Kittilätien varresta kohti Sallivaaran erotusaitaa; paluu aidalta tapahtuu samaa polkua pitkin)	12 km edes-takaisin	- Lähtöpaikalla Sallivaaran historiasta kertova opastetaulu. Sallivaarassa autiotupa.
Vesiretkeilyreitit (Lemmenjokea voi lähteä melomaan tai soutamaan Njurkulahdesta kahteen suuntaan)		
Njurkulahti–Kultasatama	noin 20 km suuntaansa	Reitti käyttää samaa väylää kuin vuoroveneliikenteen jokiveneet.
Njurkulahti–Paadarjärvi		Lemmenjokea koilliseen

Kuva 6. Lemmenjoen kansallispuiston nykyiset palvelurakenteet. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Kuva 6a. Lemmenjoen kansallispuiston nykyiset palvelurakenteet. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Kuva 6b. Lemmenjoen kansallispuiston nykyiset palvelurakenteet. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Retkeilyreitit

Lemmenjoen kansallispuiston perusosassa on merkittyjä retkeilyreittejä noin 68 km (kuva 6, taulukko 9). Erämaaosassa ei ole merkittyjä reittejä. Kansallispuiston merkityt reitit Sallivaaran polkua lukuun ottamatta lähtevät Njurkulahden kylästä, puiston rajalla sijaitsevalta pysäköinti-alueelta. Sallivaaran polku lähtee Inari–Kittilä-tien (no 955) varresta Repojoelta.

6.1.2 Tavoitteet

Metsähallitus on laatinut vuonna 2006 valtakunnallisen strategian luontomatkailun ja virkistyskäytön kehittämiseksi. Strategiassa on määritelty luontomatkailualueet ja muut retkeilyn ja luontomatkailun kannalta keskeiset alueet. Kun em. määrittely on tehty, on samalla määritelty alueet, joille ei panosteta. Määrittelyn perusteena on ollut ensisijaisesti nykyinen ja odotettavissa oleva palveluiden kysyntä. Aluetarkastelussa Lemmenjoen kansallispuiston Lemmenjokilaakson katsottiin kuuluvan voimakkaasti kehitettävään Inarin matkailualueeseen. Muu osa kansallispuistosta on sen sijaan tarkoitus jättää erämaiseksi, eikä sinne ole tarkoitus tehdä uusinvestointeja.

Lemmenjoen kansallispuiston virkistyskäytön tärkein tavoite on retkeilyn ja liikkumisen ohjaaminen ja edellytysten ylläpitäminen siten, että kävijät saavat hakemansa luontoelämyksen ja että luonto-, maisema- ja kulttuuriarvot säilyvät.

Puiston kehittäminen on kaksisuuntaista. Virkistyskäyttövyöhykettä (Lemmenjokilaakso ym.) kehitetään alueena, jossa kokemattomallekin retkeilijälle on tarjolla monenlaisia palveluja: esimerkiksi venekuljetukset, merkityt reitit opasteineen, taukopaikat ja tuvat. Palveluja tarjoavat Metsähallituksen ohella yrittäjät. Alueeseen tutustuminen ei edellytä erityisempiä retkeilytaitoja ja -varusteita. Alueeseen voi tutustua päiväkäynnilläkin. Nykyisen palveluvarustuksen laatua parannetaan, ja uusinvestointeja tehdään käyntimäärien kasvun niin vaatiessa.

Edellä mainitun ”palveluiden alueen” vastapainona on laaja erämainen syrjävyöhyke. Vyöhyke säilytetään vaativana, jopa erittäin vaativana eräretkeilyalueena. Sen nykyinen, varsin vähäinen palveluvarustus ylläpidetään osana alueen vanhaa erä- ja retkeilykulttuuria. Alueelle ei juuri suunnata uusia investointeja. Täysin poissuljettuja ne eivät kuitenkaan ole. Alueen nykyisin erittäin vähäistä talviretkeilyä voidaan esimerkiksi edistää merkitsemällä talviajaksi autiotupien välille hiihtoreitit.

Tavoitteena on parantaa esteetöntä pääsyä liikuntarajoitteisille Lemmenjokilaakson alueella.

Tavoitteet virkistyskäyttövyöhykkeellä

Lemmenjokilaaksossa on 7 300 käyntikertaa vuodessa. Näistä päiväkäyntejä on noin 2 700. Vauraudutaan siihen, että määrä nousee 11 000 käyntikertaan vuoteen 2015 mennessä ja keskimääräinen viipymä alueella pitenee. Suurin kasvuodotus on talvikäytön lisääntyminen nykyisestä yhdestä prosentista 15 %:iin. Tämä tarkoittaisi sitä, että Lemmenjokilaaksossa olisi talvikäyntikertoja yli 1 500, kun nyt talvella käyntikertoja on alle 100. Kansainvälisten kävijöiden määrän odotetaan myös kasvavan. Tavoitteena on nostaa hieman koululaisten osuutta.

Sallivaaran entisöity poroerotuspaikka ja alueen kunnostetut kämpät on nykyisin varsin vähäisesä käytössä. Käyntimääriä ei ole mitattu, mutta arvio on 200 käyntiä vuodessa. Sallivaaran tulosijoilla varustetut kämpät mahdollistavat useamman vuorokauden viipymisen alueella myös talvella. Käyntimäärät voivat kasvaa kestävästi hyvin huomattavastikin.

Sallivaaran rakenteet mahdollistavat hyvin myös ohjattujen, paikalliseen saamelaiskulttuuriin perustuvien matkailupalvelujen tarjoamisen talvella. Tämä voi edellyttää järjestettyjä kuljetus- ja huoltopalveluja moottorikelkalla, koska erotusaita sijaitsee kaukana tiestä. Lapsiperheiden, vanhusten ja eri syistä liikuntarajoitteisten kannalta paikka on nyt saavuttamaton. Tavoite edellyttää, että löytyy yksityinen yritys tai yrityksiä sitä toteuttamaan.

Tavoitteet syrjävyöhykkeellä

Metsähallituksen tavoitteena ei ole lisätä kävijöiden määrää kansallispuiston syrjävyöhykkeellä. Joskaan Metsähallituksen tavoitteena ei ole ponnistella syrjäosan retkeilymäärien kasvattamiseksi, ei tavoitteena myöskään ole kävijöiden määrän rajoittaminen, jos se jostakin syystä lähtisi kasvaan. Syrjäosan autiotupien käyttöaste on nykyisin alhainen, ja kävijöiden määrän moninkertaistuminenkaan ei aiheuta ahtautta. Rajoituksiin ei ole myöskään luonnonsuojelullisia syitä.

Pohjois-Lapin maakuntakaavaan (vahvistettu valtioneuvostossa 27.12.2007) (Liite 10) on merkitty ulkoilureittivaraus Lemmenjokilaaksoon sekä kulta-alueelle. Näin ollen tämän hoito- ja käyttösuunnitelman linjaus virkistyskäyttövyöhykkeiden sijainnista tukee Pohjois-Lapin maakuntakaavan linjausta virkistyskäytön ohjauksesta.

Yhteenvedo kansallispuiston virkistyskäytön tavoitteista vuoteen 2015 mennessä:

- varautuminen käyntimäärien huomattavaan kasvuun virkistyskäyttövyöhykkeellä
- ulkomaalaisten kävijöiden osuuden kasvattaminen
- palvelutason nostaminen virkistyskäyttövyöhykkeellä painopistealueella
- palvelutason säilyttäminen nykyisellään syrjävyöhykkeellä
- talviretkeilyn edistäminen
- Lemmenjoen luontotuvan aukioloaikojen optimointi kysynnän mukaan
- koululaisten osuuden lisääminen
- kaikessa toiminnassa perustana ovat kestävän käytön periaatteet.

6.1.3 Toimenpiteet

Nykyinen palveluvarustus peruskorjataan ja pidetään kunnossa. Palveluvarustuksen tasoa nostetaan keskeisimmillä paikoilla mm. rakentamalla laavuja ja sääsuojia. Polku Kultahaminasta Morgam-Viipukselle voidaan muuttaa merkityksi poluksi ja varustaa se tarvittavilla portailta, pitkoksilla, sääsuojalla ja joenylitysrakenteilla. Reitistön parantamisessa painotetaan maaston kulumisen ehkäisemistä.

Metsähallitus huoltaa alueen virkistyskäytön tuvat, opasteet, rakenteet ja reitit. Tupien ylläpidolla sekä puu- ja jätehuollolla on suuri merkitys alueen virkistyskäyttöön ympäristövaikutuksien kannalta. Jos virkistyskäytön rakenteita ja reittejä ei pidettäisi kunnossa tai puu- ja jätehuolto laiminlyötäisiin, tämä näkyisi välittömästi alueen luonnontilaisuudessa sekä ympäristön siisteydessä ja viihtyisyydessä. Tupien ja perinnerakennusten huoltamisessa ja peruskorjaamisessa kiinnitetään huomiota kulttuuriperinnön säilyttämiseen.

Lemmenjoen kansallispuistossa saa liikkua jokamiehenoikeudella omin voimin. Kuitenkin Ravadaskönkään rajoitusvyöhykkeellä liikkuminen on sallittu ainoastaan merkityillä poluilla. Metsähallituksen tupien käyttö ei kuulu jokamiehenoikeuksiin, vaan Metsähallituksella on oikeus päättää erikseen niiden käytösäännöistä.

Leiriytyminen on sallittua koko puiston alueella, lukuun ottamatta Lemmenjoen vartta ja rajoitusvyöhykettä. Lemmenjoen varressa leiriytyminen on sallittua vain osoitetuilla taukopaikoilla. Virkistys- ja kulttuurivyöhykkeillä tulenteko on sallittua vain niille osoitetuilla paikoilla. Syrjävyöhykkeellä tulenteko on sallittua käyttäen paikalta löytyviä kuivia oksia, risuja ja pieniä juurakoita, ei kuitenkaan alle 0,5 km:n etäisyydellä huolletusta tulipaikasta.

Moottorikelkalla tapahtuvaan opastettujen hiihtoretkien huoltoon voidaan myöntää lupia yleishyödyllisille toimijoille – mm. oppilaitoksille, seurakunnille, partiolaisille. Myös luontomatkailuyrittäjille voidaan myöntää tällaisia huoltolupia (ks. tarkemmin luku 6.3.3 Toimenpiteet).

Koiravaljakolla ei saa liikkua Lemmenjoen kansallispuistossa. Perusteena kiellolle on poronhoidon ja saamelaiskulttuurin turvaaminen. Ratsastus ja polkupyöräily sallitaan olemassa olevilla merkityillä kesäretkeilyreiteillä (kuva 6).

6.1.4 Seuranta

Metsähallitus seuraa Lemmenjoen kansallispuiston virkistyskäytön kehitystä Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatu järjestelmässä sovituin mittarein. Näistä kansallispuiston alueelle soveltuvia mittareita ovat polttopuun kulutus, jätemäärät ja käyntimäärät. Asiakaspalautetta kerätään jatkuvasti Ylä-Lapin luontokeskuksessa sekä kesäisin auki olevalla Lemmenjoen luontotuvalla. Kävijätutkimus pyritään uusimaan 5–10 vuoden välein.

6.2 Luonto-opastus ja opetus

6.2.1 Nykytila

Inarin kirkonkylälle vuonna 1998 valmistunut Ylä-Lapin luontokeskus ja saamelaismuseum Siida toimii Lemmenjoen kansallispuiston ympärivuotisena opastuskeskuksena. Njurkulahdessa on vuonna 1994 rakennettu Lemmenjoen luontotupa, joka opastaa alueen kävijöitä kesäkauden ajan. Vanhan runkosuunnitelman tavoitteet ovat näiltä osin toteutuneet erinomaisesti. Lemmenjoen luonne saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevana kansallispuistona tulee näkyvästi ja luontevasti esille Siidassa, jossa kävijät voivat tutustua saamelaiskulttuurin historiaan ja nykypäivään sekä ihmisen sopeutumiseen pohjoisiin olosuhteisiin. Lemmenjoen opastuspalvelut ovat riittävät. Monipuolista tietoa luonnosta on saatavilla.

Puiston perusosilla on merkittäviä kesäreittejä Lemmenjokilaaksossa, kulta-alueella ja Sallivaarassa yhteensä noin 60 km. Puiston perusosissa on keskeisillä paikoilla ulko-opasteita (taulukko 10). Taulujen sijoittelu ja aihepiirit poikkeavat jossain määrin siitä, mitä vanhassa runkosuunnitelmassa (Metsähallitus 1988, s. 10) suunniteltiin, mutta pääpiirteissään vanhan suunnitelman esitykset on toteutettu. Toteuttamatta on jätetty lähinnä sellaisia tauluja, jotka olisivat opastaneet retkeilijöitä maastoon paikoista, joissa ei ole merkittäviä polkuja, suoraan puiston syrjäosalle.

Alueen autio- ja vuokratuvilla on lisäksi tupakansiot, joissa on tietoa alueen luonnosta ja käytöstä, järjestyssääntö sekä muita ohjeita kulkijoille. Luonto-opastuksen nykytilanne sopii hyvin kansallispuiston luonteeseen, eikä muutostarpeita ole päivitys- ja ylläpitotarpeita lukuun ottamatta.

Taulukko 10. Lemmenjoen kansallispuiston ulko-opastetaulut.

Opastetaulun sijainti	Koko	Aihe
Lemmenjoen luontotupa	4xA0	Puiston kartta, säännöt, polut
Lemmenjoen luontotupa	2xA0	Njurkalahden kylän kartta ja palvelut
Njurkulahti, puiston pysäköintialue, josta lähtevät puiston polut	4xA0	Puiston kartta, säännöt, polut
Njurkalahden luontopolku	13xA2	Luontopolun kohdeopasteet
Repojoki, Sallivaaran polkujen lähtöpaikka	4xA0	Puiston kartta, säännöt, Ylä-Lappi
Repojoki, Sallivaaran polkujen lähtöpaikka	6xA0	Sallivaaran poroerotuspaikan historiaa
Sallivaaran poroerotuspaikka	1xA1	Karttapiirros alueesta
Ravadasjärven autiotupa	2xA0	Jokivarren reittikartta ja Ravadaksen kohdeopaste
Ravadasköngäs, putous	3xA2	Rajoitusosan "Pysy polulla" -opasteita
Kultahamina	2xA0	Jokivarren reittikartta ja Kultahaminan kohdeopaste
Morgamoja	4xA0	Jokivarren reittikartta ja kullankaivun historiaa

Lemmenjoen kansallispuistosta on julkaistu A3-taiteellinen suomen, saamen, englannin ja saksan kielillä. Lemmenjoen luontopolun opasteet ovat suomeksi ja englanniksi. Lisäksi niistä on vihkot, joissa teksti on saameksi, ruotsiksi ja saksaksi. Metsähallituksen luontoon.fi-sivuilta löytyy tietoa Lemmenjoen kansallispuistosta ja siellä olevista kohteista. Edellä mainitut sivut on suomenkielen lisäksi tehty saameksi, englanniksi ja ruotsiksi.

Metsähallituksen määrittelemien luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteiden mukaisesti kansallispuiston yksi tärkeä tehtävä suojelun lisäksi on palvella ympäristökasvatusta, opetusta ja yleistä luonnontuntemusta tarjoamalla paikka ja mahdollisuudet omatoimiseen ja ohjattuun luonnon havainnointiin (Metsähallitus 2007).

Lemmenjoen kansallispuisto voi tarjota puitteet luonnon ja paikalliskulttuurin ehdoilla tapahtuvaan opetukseen sekä ympäristö- ja kulttuurikasvatukseen, esimerkiksi eräopaskoulutukseen. Ylä-Lapin luontokeskus Siida on luonto-opetuksen kannalta keskeinen paikka.

Vanhassa runkosuunnitelmassa esitetään, että "Kansallispuistossa varataan mahdollisuus luontoleirien ja telttailuun perustuvien leirikoulujen pitämiseen. Tällaisia ryhmiä varten osoitetaan rauhallinen erillinen telttailualue Njurkalahden läheisyydestä." Tämä esitys on toteutunut, joskin sillä erolla, että Njurkalahden läheisyydestä ei ole ollut tarpeen osoittaa erillistä telttailualueita ryhmille. Puistoon suuntautuvat luontoleirit, leirikoulut, rippikoululeirit, partioleirit ja eräopaskurssit ovat yleensä vaelluksia, jotka eivät viivy monta yötä samassa paikassa, joten erillisiä lupia ei ole tarvittu. Toisaalta esimerkiksi Inarin ala-asteen 5. luokalla on jo perinteeksi muodostunut jaksuinen viikon pituinen leirikoulu Sallivaaran paliskunnan tuvalla Aitavaarassa.

Sallivaaran entisöity poroerotuspaikka on kulttuurihistoriallisesti arvokas ja sopiva ympäristö luonto- ja kulttuurikasvatukseen. Sallivaarassa sijaitseva Metsähallituksen opastustupa voisi toimia leirikoulujen opetustilana. Muitakin Sallivaaran kämppiä voisi hyödyntää esim. leirikoulu-käytössä. Aluetta ei kuitenkaan ole merkittävästi käytetty opetuksessa.

Muun muassa hoito- ja käyttösuunnittelun perustaksi laaditut, kirjana (Kajala 2004) julkaistut alueen luonnon ja käytön perusselvitykset ovat käyttökelpoista opetusmateriaalia.

6.2.2 Tavoitteet

Lemmenjoen kansallispuiston luonto-opastuksen tavoitteena on tukea kansallispuiston perustamistarkoituksen toteutumista ohjaamalla kävijöitä alueen luontoa ja historiaa kunnioittavaan, alueen perinteiset käyttömuodot huomioon ottavaan virkistytymiseen.

Kansallispuiston opetuskäyttöä kehitetään edelleen yhdessä lähiseudun koulujen ja muiden opetusalan ammattilaisten kanssa. Tavoitteena on luoda puitteita ja toimintamahdollisuuksia monipuoliseen luonto- ja kulttuurikasvatukseen. Saamelaisten ja muun paikallisen väestön perinteistä tietämystä tulisi olla käytettävissä rinnan tutkimustiedon kanssa. Opetuksen pääkohderyhmä ovat jatkossakin nuoret ja lapset.

Mikäli opastusta suunnitellaan aktiivikäytössä olevalle kulta-alueelle, tehdään se yhteistyössä kullankaivajien kanssa. Sallivaaran entisöidyn poroerotuspaikan opetuksellista käyttöä pyritään tehostamaan. Opetusryhmät koetetaan tavoittaa, ennen kuin ne menevät puiston alueelle, ja yritetään saada heidät käymään puiston opastuspisteessä, joko Ylä-Lapin luontokeskuksessa Siidassa tai Lemmenjoen luontotuvalla. Tavoitteena on talvimatkailun ja -retkeilyn kasvun myötä pidentää Lemmenjoen luontotuvan aukioloaikoja.

6.2.3 Toimenpiteet

Ylä-Lapin luontokeskus Siida toimii Lemmenjoen kansallispuiston opastustoiminnan keskuksena ympärivuotisesti. Lemmenjoen luontotupa opastaa alueen kävijöitä kesäkaudella. Myös muut Metsähallituksen luontokeskukset ja -tuvat sekä Metsähallituksen verkkosivut (luontoon.fi) antavat tietoa alueen luonnosta, käytöstä ja virkistysmahdollisuuksista. Lemmenjoen asema laajana saamelaisten kotiseutualueen keskellä sijaitsevana kansallispuistona ja siitä johtuvat erityispiirteet otetaan jatkossakin puiston hoidossa ja opastuksessa korostetusti huomioon.

Alueen maasto-opasteet, kirjallinen esitemateriaali ja verkkosivut pidetään ajan tasalla ja kunnossa. Opastus keskitetään pääasiassa puiston virkistysvyöhykkeille. Uusia opastustauluja voidaan sijoittaa sellaisiin paikkoihin, joissa ilmenee, että kävijöillä on puutteelliset tiedot puiston säännöistä. Tällaisia paikkoja voisivat olla esimerkiksi Lisman kylä ja Angeli.

Vaellusleirit ovat osa puiston normaalia käyttöä, johon ei vaadita erillistä lupaa, mikäli leiri järjestetään jokamiehenoikeuksien sallimissa rajoissa. Metsähallitus viestii kuitenkin entistä aktiivisemmin mm. internetin kautta tietoa siitä, että puiston opastuspisteet ovat opetuksellisesti käytettävissä ja suosittelee, että opintoleiriläiset ja muutkin suuret ryhmät kävisivät jossakin puiston opastuspisteessä ennen maastoon lähtöään.

Kansallispuistosta pyritään ylläpitämään ajan tasalla olevaa materiaalia luontokasvatuksen ja -opetuksen tarpeisiin. Mikäli luonto-opetuksessa on tarkoitus ottaa näytteitä, on tästä sovittava erikseen Metsähallituksen Lapin luontopalveluiden kanssa.

6.2.4 Seuranta

Metsähallitus seuraa kansallispuiston luonto-opastuksen toteutumista osana Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatu järjestelmän seuranta. Inarin kunnan mittakaavassa seurattavia asioita ovat uusien opastaulujen ja kohdeopasteiden määrä, niihin käytetty vuotuinen työpanos (hvt) ja rahamäärä, vuotuisten asiakaskontaktien määrä asiakaspalvelupisteittäin sekä asiakkaiden tyytyväisyys: myönteisen ja kielteisen palautteen määrät. Asiakaspalautetta kerätään jatkuvasti Ylä-Lapin luontokeskuksessa sekä kesäisin auki olevalla Lemmenjoen luontotuvalla. Kävijätutkimus pyritään uusimaan 5–10 vuoden välein.

6.3 Luontomatkailu ja muu matkailun yritystoiminta

6.3.1 Nykytila

Valtioneuvoston vuonna 2003 hyväksymän ns. VILMAT-ohjelman tavoitteena on luoda työtä ja toimeentuloa kasvattamalla luontoon perustuvaa matkailua. Ohjelmassa korostetaan myös luonnonsuojelualueiden, varsinkin kansallispuistojen, merkitystä luontomatkailun vetovoimatekijöinä. Tämä koskee erityisesti Lappia, jossa matkailulla on jo nykyisellään muuta maata suurempi osuus alueen taloudesta ja työllisyydestä. Useissa tutkimuksissa luonto on todettu matkailun tärkeimmäksi vetovoimatekijäksi. Lapin liiton vuonna 2004 laatiman Lapin matkailun strategian tavoitteena on matkailun vahva kasvu. Kasvutavoitteet pohjautuvat ennen kaikkea ulkomaiseen kysyntään. Strategia painottaa matkailukeskusten merkitystä matkailun vetureina. Metsähallituksen omissa maankäyttösuunnitelmissa (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma LVS) panostetaan myös matkailun painopistealueisiin. Lapissa ne ovat pääasiassa matkailukeskusten lähi-alueita, jotka tukevat keskuksia.

Kansallispuistosta Lemmenjoen jokilaakson alue kuuluu Metsähallituksen luontomatkailun painopistealueisiin, sisältyen laajempaan Inarin aluekokonaisuuteen. Aluekokonaisuudella tarkoitetaan Metsähallituksen luontopalvelujen hallinnassa ja hoidossa olevista alueista, kohteista ja palveluita muodostuvaa toiminnallista kokonaisuutta, jonka virkistys- ja luontomatkailukäyttöä on tarkoituksenmukaista suunnitella ja kehittää yhteisistä lähtökohdista ja yhteisin tavoittein. Matkailun painopistealueita ovat ne aluekokonaisuudet, joihin kohdistuu nyt tai vuoteen 2015 mennessä suurin kotimainen ja ulkomainen luontomatkailun kysyntä. (Liite 12)

Lemmenjoen kansallispuistossa on jonkin verran matkailuyrittäjien harjoittamaa opastustoimintaa. Lemmenjoen alueen yrittäjät järjestävät erilaisia ohjelmapalveluita kansallispuistossa: mm. kullankaivuohjelmia ja jokiveneristeilyjä sekä säännöllisiä vuorovenekuljetuksia.

6.3.2 Tavoitteet

Matkailutoiminnan kansallispuistossa tulee olla pienimuotoista ja ohjattua. Toiminta ei saa haitata luonnonsuojelutavoitteiden toteutumista. Metsähallituksen tavoitteena on, että saamelaisen kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan sekä poronhoitolaissa (848/1990) säädetyt velvoitteet täytetään (Laki Metsähallituksesta 1378/2004).

Luontomatkailua kehitetään yhteistyössä alueen yrittäjien kanssa. Metsähallitus pyrkii tekemään yhteistyösopimukset kaikkien puiston alueella toimivien yrittäjien kanssa. Palveluvarustuksen käyttö edellyttää lupaa tai sopimusta, kun yritystoiminta ylittää tavanomaisen jokamieskäytön. Sopimukset laaditaan Metsähallituksen kestäväen luontomatkailun periaatteiden mukaisesti.

Pohjois-Lapin maakuntakaavan tavoitteissa todetaan, että aluetta kehitetään kansallispuistoon, Lemmenjokeen ja kultaperinteeseen tukeutuvana matkailukohteena (ks. Luku 3.2.1 Kaavoitus).

Yhteenvedo kansallispuiston luontomatkailun tavoitteista vuoteen 2015 mennessä:

- yhteistyön lisääminen alueen luontomatkailuyrittäjien kanssa
- kaikki matkailun ohjelmapalvelut yhteistyösopimusten piiriin
- matkailun valtakunnallinen vetovoimakohde
- reitit pidetään hyväkuntoisina ja turvallisina

- palvelutason lisääminen painopistealueella
- varautuminen käyntimäärien kasvuun
- talvikäytön lisääntyminen
- kaikessa toiminnassa perustana ovat kestävän käytön periaatteet
- tupien ja perinnerakennusten käytön tehostaminen.

6.3.3 Toimenpiteet

Luontomatkailun kehittämistä laaditaan tarvittaessa erillinen kestävän luontomatkailun suunnitelma, jossa tarkennetaan tavoitteita sekä määritellään toimenpiteet ja seuranta.

Ohjelmalveluyrittäjät voivat käyttää autiotupia taukopaikkoina esim. ruokailuun tai tulisteluun edellyttäen, että heillä on lupa tai sopimus Metsähallituksen kanssa. Yritystoiminnassa autiotupia ei voi käyttää yöpymiseen. Yritystoiminta ei sulje pois jokamiesretkeilijän tupien käyttöä. Palveluvarustuksen käyttö yritystoimintaan edellyttää aina erillistä lupaa tai sopimusta. Yrittäjältä peritään suojelun alueen tarjoamista palveluista (esim. kämpät, huolletut tulipaikat, jätehuolto) omakustannushintaan perustuva maksu.

Metsähallitus pyrkii aitoon vuorovaikutteiseen yhteistyöhön alueen luontomatkailuyrittäjien kanssa. Yhteistyön keskeiset periaatteet konkretisoidaan yhteistyösopimuksissa. Ne pyritään tekemään kaikkien puiston alueella toimivien yrittäjien kanssa. Yrittäjä saa mm. markkinointihyötyjä, maksutonta koulutusta, alueeseen liittyviä selvityksiä, luontotietoa ja perehdytystä ympäristöasioihin. Yrittäjän raportoinnilla saadaan tietoa asiakkaiden tarpeista ja odotuksista. Metsähallitus kerää myös itse asiakastietoa sekä seuraa luontomatkailun ympäristövaikutuksia alueella.

Metsähallitus voi rakentaa tarvittaessa uusia varauskohteita (korkeintaan 3 kpl) – esim. laavuja tai kämppiä – virkistyskäyttövyöhykkeelle Lemmenjokivarteen. Metsähallitus voi myös tarjota luontomatkailuyrittäjien käyttöön kulttuurikohteilla sijaitsevia rakennuksia (esim. Kaapin Jounin tila ja Sallivaaran alue).

Lähikylien asukkaat, joilla on moottorikelkkalupa luonnonhyödyntämistarkoitukseen ja jotka toimivat alueella matkailuyrittäjinä, voivat saada luvan tai tehdä Metsähallituksen kanssa sopimuksen varusteiden kuljetuksista moottorikelkalla virkistyskäyttövyöhykkeellä sijaitseville autio-, varaus- tai vuokratuville. Mahdollisuuksien mukaan kuljetuksiin tulee käyttää olemassa olevia huoltoreittejä. Asiakkaiden rekikuljetukset Repojoelta ja Njurkulahdesta Sallivaaraan ovat myös mahdollisia. Lupiin tai sopimukseen kirjataan yrittäjien velvollisuus olla yhteydessä paliskuntaan (pidemmät reitit). Lupia ei myönnetä 15.2. jälkeen uhanalaisten petolintujen pesäpaikkojen läheisyyteen.

Lähikylien asukkaat, joilla on moottorikelkkalupa luonnonhyödyntämistarkoitukseen ja jotka toimivat alueella matkailuyrittäjinä, voivat saada luvan tai tehdä Metsähallituksen kanssa sopimuksen opastettujen hiihtovaellusten ja porosafarien moottorikelkalla tapahtuvaan huoltoon. Samoin näihin liittyvään jokamiehenoikeudet ylittävään leiriytymiseen voidaan myöntää lupia tai tehdä sopimuksia tapauskohtaisesti kaudeksi kerrallaan koko puiston alueelle, ei kuitenkaan rajoitusosalle. Myös muille yksittäisten opastettujen talvivaellusten järjestäjille moottorikelkalla tapahtuvaan huoltoon voidaan myöntää lupia. Lupiin tai sopimukseen kirjataan yrittäjien velvollisuus olla yhteydessä paliskuntaan (pidemmät reitit). Lupia ei myönnetä 15.2. jälkeen uhanalaisten petolintujen pesäpaikkojen läheisyyteen.

Moottoriveneiden käytöstä maksullisiin tilaus- ja vuorovenekuljetuksiin voidaan tehdä sopimuksia alueella toimivien matkailuyrittäjien kanssa. Koiravaljakkoyrittäjille ei myönnetä lupia kansallispuistoon.

6.3.4 Seuranta

Luontomatkailun tilannetta seurataan jatkuvalla ja säännöllisellä yhteydenpidolla luontomatkailuyrittäjien, paliskuntien ja Metsähallituksen välillä.

Alueen sopimukset tallennetaan Metsähallituksen tietojärjestelmään. Voimassa olevien sopimusten avulla voidaan seurata alueella tapahtuvia muutoksia. Matkailuyrittäjiltä ja asiakkailta saatua palautetta hyödynnetään alueen toiminnan suunnittelussa.

Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun vaikutuksia seurataan voimassa olevan ohjeistuksen mukaisesti. Ohjeistus ja mittaristo perustuvat LAC-menetelmään (Limits of Acceptable Change – hyväksyttävän muutoksen rajat). Menetelmä nojautuu luontomatkailun yleisiin periaatteisiin, joiden toteutumista mitataan yhteisesti sovitulla mittareilla ja mittaustavalla.

Yleisiä periaatteita on kahdeksan:

- 1) luontoarvot säilyvät ja toiminta edistää luonnonsuojelua
- 2) ympäristöä kuormitetaan mahdollisimman vähän
- 3) asiakkaiden arvostus ja tietämys luonnosta ja kulttuurista lisääntyvät
- 4) asiakkaiden mahdollisuudet luonnossa virkistäytymiseen paranevat
- 5) asiakkaiden henkinen ja fyysinen hyvinvointi vahvistuvat
- 6) vaikutetaan myönteisesti paikalliseen talouteen ja työllisyyteen
- 7) viestintä ja markkinointi on laadukasta ja vastuullista
- 8) toimintaa suunnitellaan yhteistyössä.

6.4 Palvelurakenteiden huolto

6.4.1 Nykytila

Puiston auto- ja vuokratuvat sekä tulenteko- ja leiriytymispaikat ovat Metsähallituksen polttopuu- ja jätehuollon piirissä. Toimintaa ohjaavat Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmä sekä rakentamisen ja rakennuttamisen periaatteet. Tupien yhteydessä on sekajäteastiat, ekopisteet lajitteluastioineen ja siistit ulkokäymälät. Sekajätteet ja käymäläjätteet kuljetetaan maastosta talvella puuhuollon paluukuormina.

Lemmenjoen virkatalo toimii kansallispuiston huollon tukikohtana. Muut kansallispuiston huoltoa, valvontaa ja lajistoseurantoja palvelevat rakennukset sijaitsevat Kotaojalla, Vaskojärvellä, Siikajärvellä, Naskamajoella sekä Puskuojan suulla ns. Puskun aitta (kuva 6). Kansallispuiston huoltoa ja valvontaa palvelevat rakennukset pidetään kunnossa ja näiden toimintojen käytössä.

6.4.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Huollon tärkeimpänä tavoitteena on toteuttaa kansallispuiston hoito siten, että luonnonsuojelulliset tavoitteet toteutuvat. Toisena tärkeänä tavoitteena on alueen retkeilyn edellytysten ylläpito sekä palveluvarustuksen huolto, kunnostus ja rakentaminen kestävän käytön periaatteiden mukaisesti. Palvelurakenteiden huollossa pyritään rajoittamaan siihen tarvittava maastoliikenne mahdollisimman vähäiseksi ja vakiintuneille huoltourille. Palveluvarustusta uusittaessa pyritään pitkäikäisiin ratkaisuihin, esim. reiteillä kivirakenteisiin.

Polttopuu- ja rakennuspuuhuolto

Kuten luvussa 15 Puuston käyttö todetaan, kansallispuiston taukopaikoilla tarvittava polttopuu toimitetaan puiston ulkopuolelta. Tuvilla ja tulipaikoilla tarvittava poltto- ja rakennuspuu tuodaan jatkossa kansallispuiston ulkopuolelta. Paliskunnan kämpillä tarvittavaa polttopuuta voidaan luovuttaa kämppien läheisyydestä.

Polttopuun lisäksi puiston tuvilla käytetään kaasua keittämiseen. Kaasun käyttö vähentää polttopuun tarvetta, päästöjä ja kustannuksia.

Puiston polttopuuhuolto suunnitellaan yksityiskohtaisemmin osana puuhuoltosuunnitelmaa (ks. luku 16 Toimenpidesuunnitelmat).

Jätehuolto

Jätehuollosta ja tupien käytöstä ylläpidetään tupakansioissa ajan tasalla olevat ohjeet. Tavoitteena on vähentää jätteen syntymistä tehokkaalla viestinnällä, mutta toisaalta käsitellä asianmukaisesti syntynyt jäte. Sekajätteen keräilyä pyritään jatkossa vähentämään ohjaamalla retkeilijöitä roskatomaan retkeilyyn – eli vähentämään jätteen syntymistä ja tuomaan itse jätteet puiston lähtöpaikoissa oleviin lajittelupisteisiin.

Sekajäte toimitetaan kunnalliseen keskitettyyn jätteidenkeräyspisteeseen. Käymäläjäte kuljetetaan pois kansallispuistosta asianmukaiseen jatkokäsittelyyn.

Huoltotoimet pyritään toteuttamaan niin, että toimenpiteistä aiheutuva haitta tai häiriö luonnolle ja alueen kävijöille on mahdollisimman vähäinen. Huoltoliikenne alueella keskittyy kevättalveen, jolloin liikkumiseen voidaan käyttää moottorikelkkaa. Kesäaikana maastoajoneuvoja käytetään mahdollisimman vähän.

Rajavartiolaitoksella on puistoalueella vuonna 2007 kaksi vartiotupaa, joiden käytöstä ja huollosta se itse vastaa. Lapin rajavartioston kanssa on hyvä ja toimiva yhteistyö raja-alueen kämppien vastavuoroisesta käytöstä valvonnan yhteydessä, ja sen kanssa pyritään sopimaan yhteistyöstä jatkossakin.

6.4.3 Seuranta

Ongelmajätteistä pidetään kirjaa ympäristö- ja laatu järjestelmän mukaisesti. Huollon kuljetuksista ja matkustamisesta aiheutuvia hiilidioksidipäästöjä sekä jätehuollon kokonaisuutta seurataan ja tilastoidaan vuosittain. Polttopuun ja kaasun kulutusta sekä jätemäärien kertymistä seurataan valitsevan käytännön mukaisesti.

7 Tutkimus

7.1 Nykytila

Lemmenjoen kansallispuistoa sivuavia laajempien alueiden tutkimuksia on runsaasti. Ne ovat kuitenkin tuottaneet melko yleisen tason tietoa. Sen sijaan puistoon tai sen osaan kohdistuvia tutkimuksia on viime vuosiin asti ollut melko vähän. Alueella tähän mennessä tehtyä eri alojen tutkimustoimintaa on esitelty alueen luonnon ja käytön perusselvityksessä (Kajala 2004).

Vanhassa runkosuunnitelmassa (Metsähallitus 1988, s. 31) todetaan, että

Metsähallitus osallistuu eri tavoin niitä tutkimusaloja käsittäviin tutkimustoimiin, jotka lisäävät perustietoa puistosta tai palvelevat puiston hoitoon tarvittavan tiedon lisäämistä. Luonnon kulumiseen liittyvä seuranta aloitetaan kiireellisesti. Metsähallitus myöntää tutkimusluvut kansallispuistoon. Asetuksen 932/1981 2 §:n 13 kohdassa mainittuihin tutkimustoimiin toimenpiteet, jotka ovat välttämättömiä lennätin-, puhelin- tai radio-toimintaa taikka geologista tutkimusta ja malminetsintää varten on saatava [ympäristöministeriön] lupa. Puistossa suoritetuista ja tekeillä olevista tutkimuksista pidetään ajan tasalla olevaa rekisteriä.

Nämä linjaukset ovat edelleen hyvä lähtökohta uuden suunnitelman toimenpidesuunnittelulle. Luonnon kulumiseen liittyvä seuranta on käsitelty tämän suunnitelman luvussa 5.1 Luonnon-suojelu ja -hoito.

7.2 Tavoitteet

Tavoitteena on alueen perustamistarkoituksen toteutumista edistävän ja luonnonsuojelulain mukaisen tutkimuskäytön tukeminen Metsähallituksen tutkimusstrategian mukaisesti. Metsähallitus pyrkii tukemaan kansallispuiston kulttuuriperinnön tutkimusta.

7.3 Toimenpiteet

Metsähallitus osallistuu tutkimuksiin ja tukee tutkimuksia, joissa selvitetään ja seurataan alueen eläimistön ja kasviston esiintymistä, lisääntymistä ja sopeutumista pohjoisiin ympäristöoloihin sekä luonnontilaa ja siinä tapahtuvia muutoksia.

Metsähallitus osallistuu tutkimuksiin ja tukee tutkimuksia, joissa selvitetään saamelaisten ja alueen muun väestön perinteistä luontotietämystä. Saamelaisen kulttuuriperinnön tutkimuksen osalta tehdään yhteistyötä saamelaismuseo Siidan ja mahdollisesti myös Giellagas-instituutin kanssa.

Metsähallitus myöntää tutkimuslupia ja niihin liittyviä maastoliikennelupia ainoastaan hyvin perusteltujen maasto- ja kenttätöiden suorittamiseen. Kaikkien luonnontilaan vaikuttavien tutkimusten maastotöiden ja aineiston keruun suorittamisen edellytyksenä on kirjallinen tutkimussuunnitelma, josta käyvät ilmi mm. tutkimuksen aikataulu ja tavoitteet, tutkimuskohteet ja kerättävä aineisto sekä arvio tutkimuksen ympäristövaikutuksista. Hakijana tulee olla tutkimuslaitos, tai hakemukseen on liitettävä tutkimusalaa edustavan tutkimuslaitoksen tai yliopiston laitoksen lausunto hankkeen tieteellisistä perusteista.

Lapin Kullankaivajain Liitto ry on aloittanut kesällä 2007 Lemmenjoen alueen ympäristöluvanmukaisen kullankaivun yhteistarkkailun. Tarkkailussa toiminnan vesistövaikutuksia seurataan laaditun tarkkailuohjelman mukaan 12:sta eri pisteestä kaksi kertaa kaivukauden aikana otettavien vesinäytteiden avulla. Vesinäytteiden lisäksi kerätään kaikilta toiminnanharjoittajilta vuosittain tiedot toiminnan laadusta ja määrästä. Näiden tietojen pohjalta laaditaan vuosittain yhteenvetoraportti tarkkailun tuloksista. Yhteistarkkailu tapahtuu Lapin ympäristökeskuksen hyväksymällä tavalla ja sitä voidaan tarvittaessa muuttaa.

Lapin ympäristökeskus, Lapin Kullankaivajain Liitto ry ja Metsähallitus ovat tehneet Ravadasjoella ja Jäkälä-äytsissä vuonna 2006 tutkimuksen koneellisen kullankaivun ympäristövaikutuksista. Alueella on tehty silmämääräisiä havaintoja veden samentumisesta sekä tarkempia vedenlaadun ja pohjan liettymisasteen mittauksia. Lisäksi alueella on inventoitu biologisia laatu-tekijöitä: vesikasvillisuutta ja pohjaeläimistöä.

Ympäristölupa velvoittaa konekaivajan maisemoimaan kaivunalueen konekaivun päätyttyä. Kaivajan on toimitettava ympäristökeskukselle maisemointisuunnitelma ennen toiminnan loppumista. Lapin ympäristökeskus valvoo maisemoinnin toteutumista. Metsähallitus on osallistunut yhteistarkastuksiin maisemoitavilla alueilla Lapin ympäristökeskuksen sekä työvoima- ja elinkeinoministeriön kanssa.

Jos kulta-alueella ja sen vaikutuspiirissä olevien jokien – kuten Posti- ja Vaskojoen – varsilla liikuttaessa havaitaan veden samentumista tai retkeilijöiltä tulee ilmoituksia, kirjataan havainnot ylös ja ilmoitetaan niistä Lapin ympäristökeskukselle.

7.4 Seuranta

Kansallispuistossa seurataan muun muassa riista-, nisäkäs- ja kalalajien esiintymistä ja runsautta.

Kävijöiden määrää ja tyytyväisyyttä vierailuihinsa seurataan säännöllisesti toistettavilla kävijätutkimuksilla. Kävijätutkimukset toistetaan noin 10 vuoden välein; Lemmenjoella viimeisin ja tähän mennessä ainoa on tehty vuonna 2001.

Kullankaivun vaikutuksia ympäristöön Lemmenjoen kansallispuistossa seurataan etenkin tarkkailemalla veden laatua kulta-alueen vesistöissä veloitettarkkailuohjelman mukaisesti. Ympäristökeskus valvoo veloitteen ja tarkkailuohjelman toteutumista. Ympäristökeskus, Metsähallitus ja Lapin Kullankaivajain Liitto ry ovat yhteistyössä seuranneet kullankaivun vaikutuksia.

Ympäristökeskus valvoo myös kullankaivussa maisemoinnin toteuttamista ympäristöluvan ehtojen mukaan. Metsähallitus ei tällä hetkellä tee varsinaista seurantaa, vaan voi avustaa vesinäytteiden kuljetuksessa sekä välittää havaintotietoja kullankaivun ympäristövaikutuksista ja retkeilijöiltä tullutta asiakaspalautetta.

8 Poronhoito

8.1 Historia

Poronhoidon varhaisimpia muotoja olivat houkutuseläinten sekä taakka- ja ajohärkien kesyttäminen. Suurempien poroelajien pitäminen yleistyi ensin 1500–1600-luvuilla Ruotsin saamelaisalueen pohjoisosissa, josta suurporonhoito levisi vähitellen ympäri Saamenmaan. Tästä kehkeytyi vähitellen täyspaimentolainen poronhoito.

Jutava poronhoito loppui Suomesta vuoden 1852 rajasulun myötä. Rajasulusta aiheutuneet muutot alueilta toisille aiheuttivat laiduntyhjiöitä, kuten kävi nykyisen Sallivaaran läntisille alueille. Nykyinen Länsi-Sallivaaran alue oli aiemmin Koutokeinon alueen jutavien porosaamelaisten talvilaidunalueita. Pian kuitenkin tyhjiö alkoi täyttyä uusien muuttajien myötä. Ensimmäinen muuttaja saapui Karasjoelta 1870-luvulla. (Sara & Sara 2004)

Ennen nykyistä muotoansa Sallivaaran paliskunnan alue on kahteen kertaan jaettu. Vuonna 1962 Lapin lääninhallitus määräsi Kyrön paliskunnan jaettavaksi siten, että välirajan länsipuolisesta alueesta muodostettiin Sallivaaran paliskunta ja itäosasta Hammastunturin paliskunta. Paadarin ja Sallivaaran paliskunnat yhdistettiin korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä vuonna 1973 Länsi-Inarin paliskunnaksi. Yhdistäminen teki poronhoitotöiden järjestelyn mahdottomaksi, ja seurauksena paliskunta jaettiin vuonna 1976 Lapin lääninhallituksen päätöksellä Sallivaaran ja Muotkatunturin paliskunniksi. (Sara & Sara 2004)

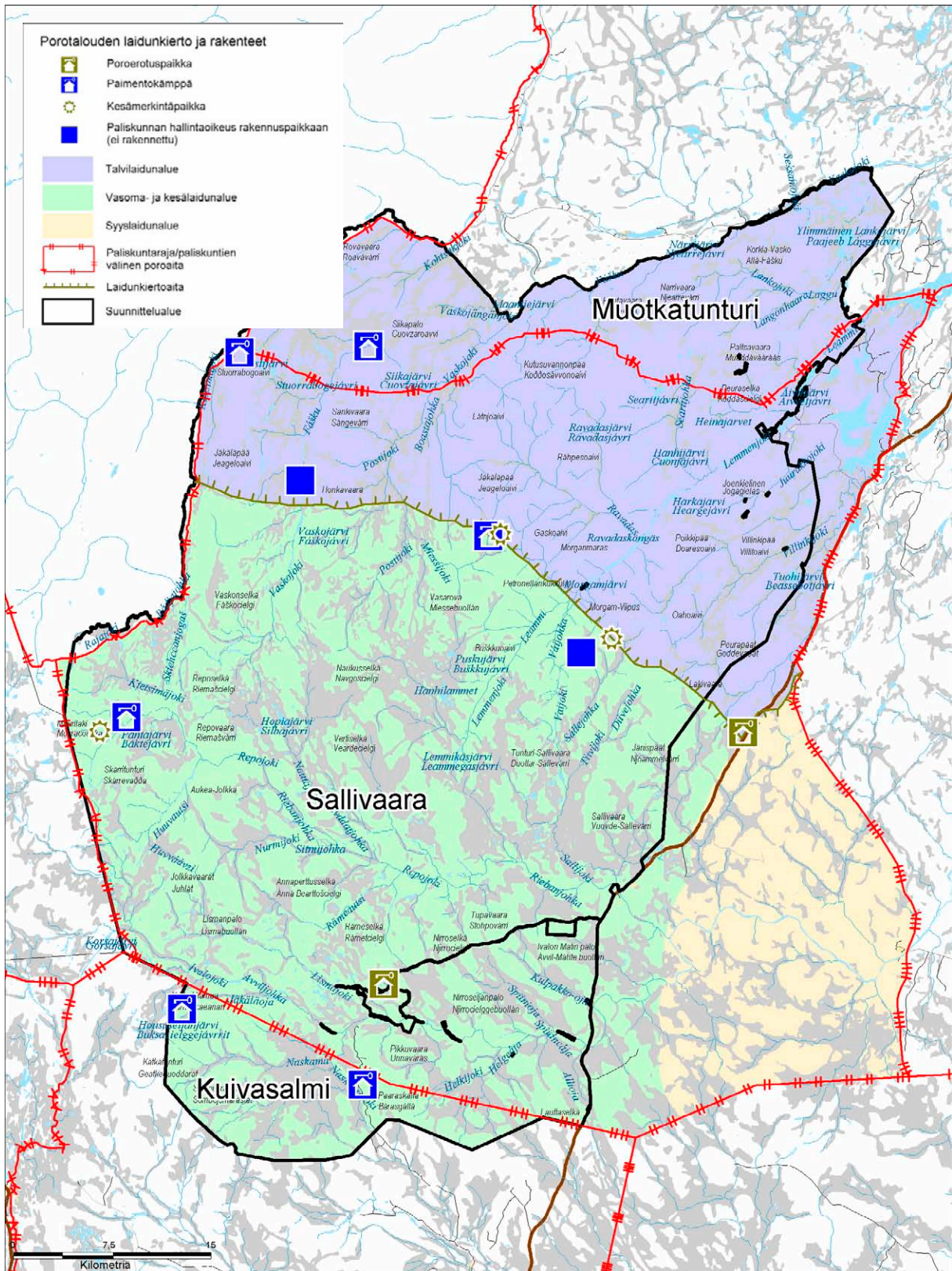
8.2 Nykytila

Suurin osa – neljä viidesosaa – Lemmenjoen kansallispuistosta kuuluu Sallivaaran paliskuntaan. Puiston pohjoisosat kuuluvat Muotkatunturin paliskuntaan ja etelässä Kittilän kunnan puoleinen osa Kuivasalmen paliskuntaan. Sallivaaran paliskunnan pinta-alasta peräti kolme neljäsosaa sijaitsee nykyisen Lemmenjoen kansallispuiston alueella (kuva 7).

Kaikkien puistoalueella toimivien paliskuntien poronhoito perustuu laidunkiertoon. Paliskunnassa on aidoilla erotettu kevätpaimennusmaat, kesälaidunmaat ja erotusten ajan syystalven laidunalueet. Poronhoitovuosi alkaa vasanmerkityksestä ja päättyy vaatimien vasottamiseen. Sallivaaran paliskunnan talvilaitumina ovat puiston pohjoisosan metsät sekä Viipuksen ja Maraston tunturi-alueet. Vasotus- ja kesälaidunalueena on paliskunnan eteläinen osa. Syyskesällä ja syksyllä porot ovat idempänä, kansallispuiston ulkopuolella (kuva 7). (Sara ja Sara 2004)

Poronhoidolla on puistossa kuudella alueella paimennuskämppä tai kämppiä. Yhdellä erotusalueella on vain varasto. Kämpät sijaitsevat kesämerkityspaikoilla tai porotilain mukaisilla paimentopaikoilla (kuva 7). Sallivaaran paliskunnan kämpät sijaitsevat Morgamojan latvalla (useampi rakennus), kesämerkityspaikalla Pahtajärvellä (useampi rakennus) ja lähellä Norjan rajaa, Storrabohkissa. Kuivasalmen paliskunnalla on paimennuskämppä Kittilän puolella Housuselässä sekä Naskama-aavalla ja Muotkatunturin paliskunnalla Vaskojoen pohjoispuolella Paskaojalla.

Poronhoito on alueen saamelaiskulttuurin perusta. Saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevien Sallivaaran ja Muotkatunturin paliskuntien osakkaista suurin osa on saamelaisia. Vuonna 2007 Sallivaaran poronomistajista saamelaisia perheitä oli 100 %.

Kuva 7. Lemmenjoen kansallispuiston alueella sijaitsevat paliskunnat ja porotalouden rakenteet sekä paliskuntien laidunkierro. Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Sallivaaran paliskunnan pääerotuspaikka on nykyisin Hirvassalmi. Kuva Matti Mela.

8.3 Tavoitteet

Poronhoidon toimintaedellytykset alueella säilytetään myös tulevaisuudessa. Kansallispuiston alue on saamelaisen poronhoidon ydinaluetta. Kansallispuiston tavoitteena on toimia paliskuntien kanssa vuorovaikutteisesti neuvotellen siten, että poronhoito on kestävä käytön mukaista ja eri maankäyttömuodot on sovitettu yhteen mahdollisimman hyvin.

8.4 Toimenpiteet

Metsähallitus ottaa toimissaan ja suunnitelman maankäyttöön liittyvissä esityksissä ja suosituksissa huomioon poronhoidon harjoittamisen edellytykset. Poronhoidon yksityiskohtainen ohjaus ei kuulu Metsähallitukselle, joten Metsähallitus ei tee tässä yhteydessä porotalouden järjestelyitä – kuten rakenteita, laidunnusta ja poromääriä – koskevia esityksiä.

Porojen laiduntaminen ja siihen liittyvä muu poronhoitotyö on kansallispuistossa sallittua poronhoitolain (848/1990) ja kansallispuiston käyttöä koskevan asetuksen (932/1981) 2. mom. 10. kohdan mukaisesti kansallispuistossa muutoin vallitsevien liikkumis-, tulenteko- ja leiriytymiskieltojen estämättä.

Porokoirien käyttö poronhoitotyössä on sallittua. Samoin on sallittua maastossa leiriytymisessä tarvittava poronhoitolain mukainen puunotto. Kämppien ym. rakennusten puuhuoltoon, aitojen rakentamiseen tms. poronhoitoa varten tarvittavaan puunottoon on hankittava Metsähallituksen lupa (Poronhoitolaki 848/1990, 40 §). Kansallispuiston puuhuoltosuunnitelmassa osoitetaan ne alueet, joilta voidaan ottaa puuta paliskuntien tarpeisiin.

Poronhoitotöissä on sallittua moottorikäyttöisillä ajoneuvoilla ja moottoriveneellä liikkuminen sekä helikopterin ja lentokoneen käyttö. Poronhoitotyössä moottoriajoneuvolla liikkuvien on vaadittaessa osoitettava, että he ovat kansallispuiston alueella poronhoitotehtävissä, ja heillä on oltava poroisännän valtuutus työtehtävään (ks. luku 9.2 Maastoliikenne ja muu liikkuminen, 9.2.3 Toimenpiteet).

Porojen ruokkiminen valtion hallinnassa olevien vesistöjen päällä ja vesistöjen välittömässä läheisyydessä on kielletty. Ruokinnan aiheuttamat jätteet saattavat joutua vesistöön ja aiheuttaa vesi- ja ympäristölain mukaista pilaantumista. Kuivaa heinää voidaan kuitenkin käyttää apuna jääpeitteisellä vesialueella ja vesistöjen välittömässä läheisyydessä porojen kokoamiseksi erotuksiin ja porojen siirtämistä varten. Toiminnan tulee olla lyhytkestoista eikä siitä saa aiheutua ympäristön pilaantumista tai muuta haittaa luonnon käytölle. Porojen kokoamiseen käytetyt heinät on siivottava välittömästi toiminnan jälkeen, jos heinää jää merkittävästi vesistöjen päälle.

Porojen maastoruokinnasta ei ole säännöksiä poronhoitolaissa, joten sen suhteen toimitaan luonnonsuojelulain (1096/1996), jätehuoltolain (1072/1993) roskaamiskiellon ja Natura-säännösten mukaan. Siten vieraslajeja ei saa päästää rehun mukana maastoon eikä maastoa tai vesistöjä saa roskata tai rehevöittää tähteeksi jäävällä rehulla ja ruokintapaikoille kertyvillä ulosteilla. Kansallispuistoon sijoitettavista porojen talviruokintapaikoista sovitaan erikseen Metsähallituksen kanssa.

Määräykset poronhoidon yhteydessä tapahtuvasta liikkumisesta koskevat voimassa olevan rajasopimuksen mukaisesti myös kansallispuistoalueella poronhoitotehtävissä liikkuvia Norjan kansalaisia (asetus 30/1983, laki 471/1952, uudistettu lailla 29/1983).

9 Maastoliikenne ja muu liikkuminen

9.1 Tiestö

9.1.1 Nykytila

Kansallispuistoalueelle on rakennettu ennen puiston perustamista kolme tietä. Puiston pohjoisosan kautta kulkee puistoalueella noin 10 km:n matkan Vaskojokea noudatteleva Tirrosta Angeliin johtava yleinen tie no 9553. Kittilästä Inariin johtavalta maantieltä erkanee Repojoella Lisman kylään johtava noin 20 km:n pituinen polkutie. Se toimii ainoana Lisman kylään johtavana yleistä liikennettä palvelevana kulkuväylänä ja on Tiehallinnon hoidossa. Kolmas puistoalueella kulkevista teistä on Metsähallituksen hallinnassa oleva ns. Paaraskallan tie, joka kulkee Yrjänänharjulta eteenpäin puiston alueella, yhteensä noin 9 km:n matkan päättyen Ivalojoen rantaan lähelle Lisman kylää Ivalojoen eteläpuolelle.

Pääasiassa Lemmenjoen kansallispuisto on luonteeltaan tietön metsäerämaa. Pisimmillään puistosta löytyy tietöntä erämaataivalta pituussuunnassa 90 km ja leveysuunnassa 50 km.

9.1.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Kansallispuistoon ei rakenneta uusia teitä. Puiston ympäristön mahdollisten uusien teiden tai muiden liikenneyhteyksien suunnitteluun pyritään vaikuttamaan siten, että puiston suojeluarvot ja erämaisuus säilyvät. Uusia pysäköintipaikkoja voidaan rakentaa ja muita liikennejärjestelyjä toteuttaa puiston läheisyydessä matkailun kehittämiseksi, palvelemaan retkeilijöiden tarpeita ja parantamaan liikenneturvallisuutta. Edellytyksenä on, että maisema- ja suojeluarvot eivät vaarannu.

Kansallispuiston sisällä kulkeva Paaraskallan tie suljetaan Inarin ja Kittilän kunnan rajalta Kuivasalmen ja Sallivaaran paliskuntien välisen raja-aidan läheisyydestä Kuivasalmen paliskunnan puolelta 5 km:n päästä puiston rajasta. Alue ei sisälly Metsähallituksen virkistyskäytön painopiste-alueisiin eikä kalastuksen lupa-alueisiin.

Mahdolliset teialueisiin kohdistuvat, turvallisuus- ym. näkökohtien vuoksi tarpeelliset toimenpiteet sallitaan. Kansallispuiston sisällä olevien teiden hoidossa ja kunnostuksessa ei tule käyttää ympäristölle ja vesistöille haitallisia aineita.

9.2 Maastoliikenne

9.2.1 Nykytila

Kulkuyhteyksiä ja liikkumista ohjaavia säädöksiä löytyy ainakin luonnonsuojelulaista (1096/1996), vesilaista (264/1961), laista yksityisistä teistä (358/1962), kiinteistöjen muodostamislaista (554/1995), maastoliikennelaista (1710/1995) ja ilmailulaista (281/1995) sekä niihin liittyvistä asetuksista.

Jokamiehenoikeudet ovat voimassa kansallispuistossa, ellei niitä ole erikseen rajoitettu luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla annetulla järjestyssäännöllä. Luonnonsuojelulain 18. §:n 2. momentin mukaan ”kansallispuistossa ja muulla luonnonsuojelualueella voidaan joko alueen perustamispäätökseen tai aluetta koskevaan järjestyssääntöön otettavalla määräyksellä kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä, mairinnousua sekä veneen, laivan tai muun kulkuneuvon pitämistä. Liikkumis- ja mairinnousukiello tai -rajoitus edellyttää, että alueen eläimistön ja kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii.”

Maastoliikennelain (1710/1995) 4. §:n mukaan moottorikäyttöisellä ajoneuvolla ei saa liikkua maastossa maa-alueella ilman maanomistajan tai haltijan lupaa. Lain 8. §:n mukaan alueellinen ympäristökeskus voi antaa alueellisia kieltoja tai rajoituksia.

Maastoliikennelain 28. §:n mukaan ”alueellinen ympäristökeskus voi hakemuksesta myöntää henkilölle, jonka liikuntakyky on iän, vamman tai sairauden vuoksi rajoittunut, luvan poiketa 4 §:ssä tai 8 §:ssä säädetystä kiellosta tai rajoituksesta”. Maastoliikennelain 4. §:n mukaan joillakin erityisryhmillä on oikeus liikkua maastoajoneuvoilla kansallispuiston alueella ilman erillistä Metsähallituksen lupaa (ks. luku 9.2.3 Toimenpiteet). Kansallispuiston oma henkilökunta liikkuu myös alueella maastoajoneuvoilla valvonta-, huolto-, suunnittelu- ym. tehtävissä.

Inarin ja Kittilän kuntien alueen moottorikelkkailu keskittyy moottorikelkkailu-urille ja -reiteille. Inarin kunnan alueella paikkakuntalaisille myönnetään pidempiaikaisia lupia kelkkailuun valtionmaalla lukuun ottamatta kansallis- ja luonnonpuistoja. Lemmenjoen kansallispuistossa maastoliikenne talvella ja kesällä on sallittu lähikylien asukkaille tietyin periaattein (ks. 9.2.3 Toimenpiteet). Lisäksi Metsähallitus on myöntänyt alueen valtausten ja kaivospiirien huoltoon maastoliikennelupia huoltouraa pitkin.

Kansallispuistossa on puiston huoltoa, kaivospiirien huoltoa, tutkimustoimintaa, valvontaa ja porotaloutta palvelevia vakiintuneita kesäaikaisia huoltoreittejä. Kansallispuistossa oleville yksityistiloille kuljetaan rasiitena määriteltyjä tai sovittuja uria pitkin. Yksityistilan haltijalla ei ole maastoliikenneoikeutta rasiitteen ulkopuolella kansallispuiston alueella.

Ajoneuvolain (1090/2002) 16. §:n mukaan maastoajoneuvo on henkilöiden tai tavaran kuljetukseen taikka muita ajoneuvoja vetämään valmistettu jäällä, lumessa tai vajottavassa maastossa taikka maahan tukeutuen kulkemaan valmistettu moottorikäyttöinen ajoneuvo, kuten moottorireki tai ilmatyynyalus. Maastoajoneuvoksi ei kuitenkaan katsota ajoneuvoa, joka on tarkoitettu kuljettavaksi moottorikelkkailureitin lisäksi myös muulla tiellä.

9.2.2 Tavoitteet

Maastoliikenteen aiheuttamia haittoja ja häiriöitä pyritään vähentämään alueen luonnontilaisuuden säilyttämiseksi ja maaston kulumisen ehkäisemiseksi.

Virkistysvyöhykkeellä, jonne matkailupaineet suuntautuvat, kiinnitetään erityisesti huomiota kesäaikaisesta maastoliikenteestä aiheutuvien vaurioiden kunnostamiseen. Pyritään vahvistamaan yhteistyötä Lapin Kullankaivajain Liiton kanssa siten, että toiminnanharjoittajat sitoutuisivat tarvittaessa talkootyöhön.

Metsähallituksen kesäaikainen maastoajo minimoidaan tekemällä huolto- ja muut työt mahdollisimman paljon lumipeitteen aikaan.

9.2.3 Toimenpiteet

Lemmenjoen kansallispuistossa saa liikkua jokamiehenoikeudella omin voimin. Kuitenkin Ravadaskönkään rajoitusvyöhykkeellä liikkuminen on sallittu ainoastaan merkityillä poluilla. Metsähallituksen tupien käyttö ei kuulu jokamiehenoikeuksiin, vaan niiden käyttösäännöistä Metsähallituksella on oikeus päättää erikseen.

Koiravaljakolla ei saa liikkua Lemmenjoen kansallispuistossa. Perusteena kiellolle on poronhoidon ja saamelaiskulttuurin turvaaminen. Polkupyörällä ajaminen ja ratsastaminen on sallittu ainoastaan merkityillä kesäretkeilyreiteillä (kuva 6). Moottorikelkkailu-uria tai -reittejä ei perusteta kansallispuistoon.

Poronhoitotöissä on sallittua moottorikäyttöisillä ajoneuvoilla (Maastoliikennelaki 1710/1995) ja moottoriveneellä liikkuminen sekä helikopterin ja lentokoneen käyttö. Tämä liikkumisoikeus koskee Norjan kansalaisia heidän liikkuessaan kansallispuistossa poronhoitotehtävissä. Metsähallituksen myöntämät paliskunnan ulkopuolisten pororenkien maastoliikenneluvat ovat maksuttomia.

Poliisin, tullilaitoksen tai rajavartiolaitoksen virkatehtäviin tai sairaankuljetukseen taikka palo- ja pelastustoimen tehtäviin ei tarvita Metsähallituksen lupaa. Myöskään muihin virkatehtäviin, energia- tai tietoliikennelaitteiden huoltotöihin tai liikkumiseen näissä tehtävissä erityisen tärkeätä syystä ei tarvita Metsähallituksen lupaa. Samoin vaikeasti liikuntavammaisen henkilön ja hänen avustajansa moottoriajoneuvolla liikkuminen maastossa on maastoliikennelain (1710/1995) 4. §:n mukaisesti sallittu ilman Metsähallituksen lupaa. Ainoastaan rajoitusvyöhykkeellä liikkuminen rajoitetaan polulle. Vaikeasti liikuntavammaisten henkilöiden moottorikelkkakuljetuksiin voidaan myöntää lupia.

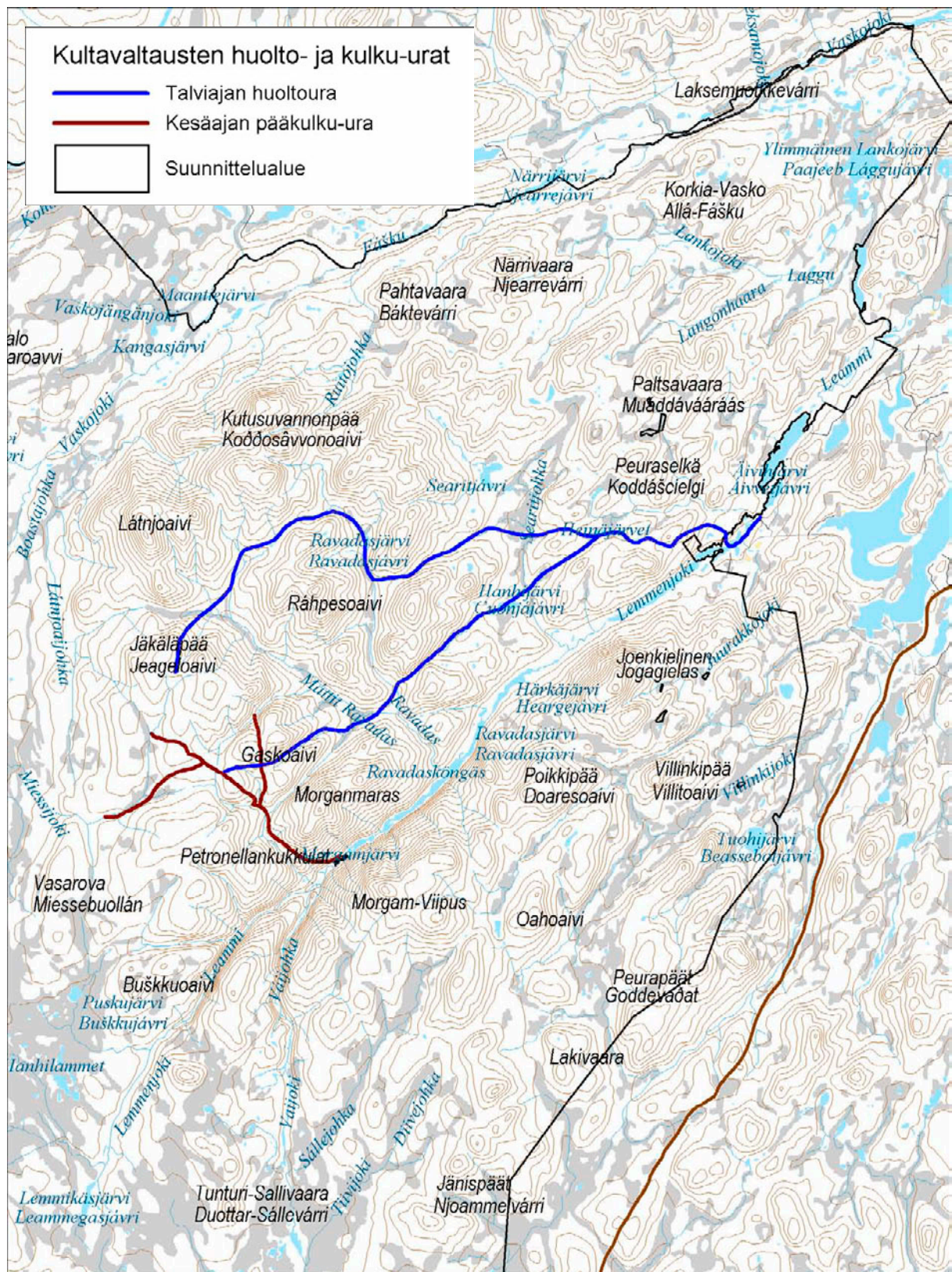
Inarin kunnan lähikylien asukkaat saavat luvan hankittuaan liikkua moottorikelkalla kansallispuistossa oman asuinkuntansa alueella riekon ansapyyntiin tai kalastukseen (luonnonhyödyntämiseen) liittyen. Paikalliselle asukkaalle voidaan myöntää lupa liikkua moottorikelkalla puiston alueella hirven- ja karhunmetsästyksen järjestelyjä ja saaliin noutamista varten. Aseen kuljettamisessa on noudatettava sitä, mitä on erikseen säädetty. Puistoalueelle kaadetun hirven tai karhun noutamista varten voidaan antaa kertaluonteinen lupa ajaa lumettoman maan aikana puiston alueella sovitulla reitillä.

Niiden lähikylien asukkaiden kanssa, joilla on maastoliikennelupa luonnonhyödyntämiseen (riekon ansapyyntiin tai kalastukseen) ja jotka toimivat alueella matkailuyrittäjinä, voidaan tehdä sopimus tai he voivat saada luvan pienimuotoiseen matkailutoimintaan liittyvään (mm. varusteiden kuljetus, poro- ja hiihtosafarien huolto, asiakkaiden rekikuljetukset tietyillä reiteillä) maastoliikenteeseen talviaikana moottorikelkalla (ks. tarkemmin luku 6.3 Luontomatkailu ja muu matkailun yritystoiminta, 6.3.3 Toimenpiteet).

Opastettujen hiihto- ja pororetkien moottorikelkalla tapahtuvaan huoltoon voidaan myöntää lupia yleishyödyllisille toimijoille: mm. oppilaitoksille, seurakunnille, partiolaisille. Myös luontomatkailuyrittäjille tällaisia huoltolupia voidaan myöntää (ks. tarkemmin luku 6.3 Luontomatkailu ja muu matkailun yritystoiminta, 6.3.3 Toimenpiteet). Ennen luvan myöntämistä kuullaan ao. alueen paliskuntia.

Pyritään siihen, että valtausten ja kaivospiirien huolto tehdään pääosin talvella. Lupia myönnetään Metsähallituksen lupaohjeen mukaisesti. Talvihuolto tapahtuu perinteistä talvihuoltoreittiä pitkin:

Njurkulahti–Heinäjärvi–Hanhijärvi–Gaskoaivi–valtaus/kaivospiiri tai Njurkulahti–Heinäjärvi–Paanneäytsi–Ravadasjärvi–Karakorvenkuru–valtaus/kaivospiiri. Talvihuoltoreitti pyritään merkitsemään talveksi epäselvien kohtien osalta (kuva 8).

Kuva 8. Lemmenjoen kansallispuiston kultavaaltauksen talviajan huoltourat ja kesäajan pääkulku-urat. © Metsähallitus 2007, © Genimap, Lupa L5293.

Kesäaikana maastoliikennelupia valtausten ja kaivospiirien huoltoon myönnetään Metsähallituksen lupaohjeen mukaisesti. Lupia myönnetään pääasiassa konekaivajille ja vain erityisin perustein lapiokaivajille. Metsähallitus voi myöntää harkinnan mukaan erityisin perustein myös muita maastoliikennelupia kansallispuiston toimintaan soveltuvaan tarkoitukseen.

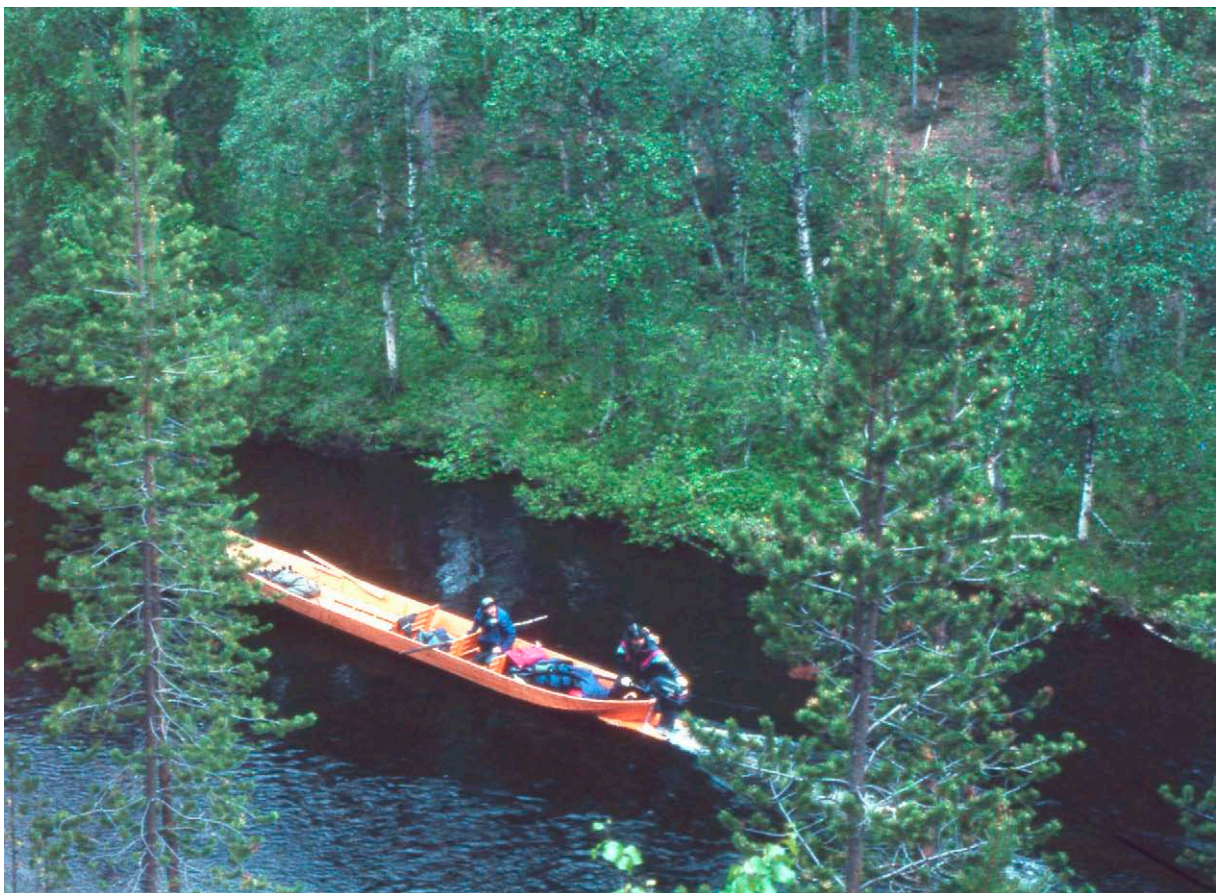
9.2.4 Seuranta

Metsähallitus seuraa maaston kulumista puistossa. Mikäli maaston kulumisen estäminen välttämättä vaatii, Metsähallitus ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin.

9.3 Veneliikenne

9.3.1 Tavoitteet ja toimenpiteet

Moottoriveneen käyttö sallitaan kansallispuistossa ilman lupaa silloin, kun se liittyy asetuksessa 932/1981 (Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista) 2. §:n 12. kohdassa mainittuihin tehtäviin: palovartiointiin, pelastuspalveluun, rajavartiointiin, valvontaan sekä kartoitus- ja maanmittaustöihin.

Kansallispuiston huollosta ja valvonnasta vastaa Lapin luontopalveluiden henkilöstö. Kuva Matti Mela.

Moottoriveneen käyttö on sallittu Lemmenjoen puiston lähikylien asukkaille. Myös muille paikallisille (Inarin tai Kittilän kuntalaisille) luontaiselinkeinon harjoittajille voidaan myöntää moottoriveneen käyttöluupa puistossa. Moottoriveneen käyttöluupa voidaan myöntää matkailuyrittäjille maksullisia venekuljetuksia varten (ks. luku 6.3.3 Luontomatkailu ja muu matkailun yritystoiminta, 6.3.3 Toimenpiteet). Inarin ja Kittilän kunnan asukkaille myönnetään moottoriveneen käyttöluupa hillastukseen ja kalastukseen liittyvään kulkuun jokiosuuksille Ivalojoen silta –Korsajärvi ja Naskamajoki–Ivalojoeki.

Valtausten ja kaivospiirien huoltoon liittyen voidaan myöntää tapauskohtaisesti yksittäisiä lupia moottoriveneen käyttöön Lemmenjoella. Veneenpitolupa voidaan sisällyttää samaan lupaan, moottoriveneen käyttöluupa koskevaksi ajaksi. Vesiskootterilla ajoa varten ei myönnetä lupia kansallispuistoon. Venelupaharkinnassa ja -ohjeistuksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota turvallisuusnäkökohtiin.

9.4 Ilmailu

9.4.1 Nykytila

Kansallispuistossa sallitaan ilma-aluksen laskeutuminen ilman erillistä lupaa silloin, kun se liittyy asetuksessa 932/1981 (Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista) 2. §:n 12. kohdassa mainittuihin tehtäviin – palovartiointiin, pelastuspalveluun, rajavartiointiin, valvontaan sekä kartoitus- ja maanmittaustöihin – sekä poronhoitotöissä poronhoitolain mukaisesti.

Ilmailulaitos ei enää toimi Jäkäläpään ja Martiniiskonpalon valvomattomien lentopaikkojen pitäjänä. Metsähallitus voi tehdä Lapin Kullankaivajain Liiton kanssa käyttöoikeussopimukset lentopaikkojen rakennusten maa-alueista (ks. luku 18.2 Vuokra- ja käyttöoikeussopimukset, 18.2.3 Tavoitteet ja toimenpiteet).

9.4.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Ilma-aluksella ei ole oikeutta laskeutua kansallispuiston alueelle ilman lupaa, lukuun ottamatta Jäkäläpään ja Martiniiskonpalon olemassa olevia laskeutumispaiikkoja, jotka säilytetään erämaan lentopaikkoina. Niille voi laskeutua omalla vastuulla ja lentäjän harkinnan mukaan, sillä lentopaikkoja ei enää jatkossa huolla mikään taho. Muualle kansallispuistoon laskeutuminen vaatii Metsähallituksen luvan (Ilmailulaki 281/1995, 40 §). Rajoitukset eivät kuitenkaan koske poronhoitotöissä liikkuvia eivätkä viranomaistoimia.

10 Kalastus

Lemmenjoen kansallispuisto oli aikoinaan kalastajasaamelaisten, nykyisten inarinsaamelaisten, kalastus- ja metsästysmaita. Ulkopaikkakuntalaisten harjoittama kalastus on lisääntynyt retkeilyn ja lisääntyneen vapaa-ajan myötä.

10.1 Nykytila

Kalastusta järjestettäessä otetaan huomioon kalastuslain 1. §:n periaatteet vesialueiden mahdollisimman suuresta pysyvästä tuottavuudesta, ja että kalakantaa käytetään hyväksi järkiperaisesti, huomioidaan kalataloudelliset näkökohdat sekä huolehditaan kalakannan hoidosta ja lisääntymisestä. Kalastusta mitoitettaessa otetaan huomioon Inarin kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma.

Paikkakuntalaisilla on lakisääteisesti (Kalastuslaki 286/1982, Laki kalastuslain muuttamisesta 1212/1997, 12 §) ulkopaikkakuntalaisia laajemmat oikeudet saada kalastuslupa. Lupien saannissa eri väestöryhmät ovat tasavertaisia. Lupien myöntämisessä noudatetaan yhdenvertaisuusperiaatetta. Ensi sijassa otetaan huomioon ammattikalastajien ja luontaiselinkeinon harjoittajien etu.

Kuntalaiset katsotaan vähintäänkin kotitarvekalastajiksi. Ammattikalastuslupa myönnetään henkilöille, joille saaliin myyminen ansiotarkoituksessa on toimeentulon kannalta merkittävää. Luontaiselinkeinon harjoittamiseen perustuva lupa myönnetään luontaiselinkeinoista toimeentulon hankkiville. Ammattikalastukseen ja luontaiselinkeinojen harjoitukseen perustuvat luvat myönnetään erillisen hakemuksen perusteella lupakausittain.

Ulkopaikkakuntalaiset voivat kalastaa Lemmenjoen lupa-alueella, jonne myydään kalastuslupia Metsähallituksen toimipisteissä, luontokeskuksissa sekä paikallisissa matkailuyrityksissä. Metsähallituksen virkistyskalastuslupa oikeuttaa kalastamaan laajemmalla alueella kuin läänikohtainen viehelupa. Virkistyskalastuslupaan kuuluu myös virtavesiä. Tarkemmat ajantasaiset tiedot saa luvan lunastamisen yhteydessä Metsähallituksesta. Ajankohtaista tietoa löytyy runsaasti myös internetistä.

Onkiminen ja pilkkiminen ovat jokamiehenoikeuksia kansallispuistossakin. Läänikohtainen viehekalastuslupa, kuten onkiminen ja pilkkiminenkin, oikeuttaa kalastamaan vain puiston järvi- vesissä. Inari–Kietsimäjoki kuuluu lohijokena Tenon kalastuslupa-alueeseen, jolle lupia myydään Teno- ja Inarijoen matkailuyrityksissä.

Kaikilla 18–64-vuotiailla kalastajilla tulee olla varsinaisen kalastusluvun lisäksi maksettuna kalastuksenhoitomaksu, kun kalastetaan muuten kuin onkimalla tai pilkkimällä.

10.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Edellä on kuvattu puiston kalastusta koskeva puiston lainsäädäntö sekä todettu paikallisten asukkaiden laajemmat oikeudet. Koska nämä ovat osoittautuneet toimiviksi linjauksiksi, säilytetään vakiintunut käytäntö ennallaan myös tässä suunnitelmassa.

Inarin kunnan lähikylien asukkaat saavat luvan hankittuaan liikkua moottorikelkalla kansallispuistossa oman asuinkuntansa alueella kalastukseen liittyen. Paikallisten asukkaiden kalastusmahdollisuuksia on turvattu laajemmilla oikeuksilla moottoriveneen käyttöön. Se on kuvattu luvussa 9.3 Veneliikenne.

Suunnitelma ei aiheuta muutoksia nykyisiin ulkopaikkakuntalaisten kalastuslupajärjestelyihin (ks. kpl 10.1 Nykytila).

Kansallispuiston alueelle ei myönnetä porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) mukaista erityistä etuutta sijoittaa tukikohta metsästystä tai kalastusta varten valtionmaalle.

11 Riistanhoito ja metsästys

11.1 Nykytila

Asetuksen eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista (932/1981) 1. §:n mukaan kansallispuistossa ei saa pyydystää, tappaa tai hätyyttää luonnonvaraisia selkärankaisia eläimiä tai hävittää niiden pesiä. Asetuksen 2. §:n mukaan tästä kiellosta saadaan kuitenkin poiketa. Kansallispuiston perustamistarkoitusta vaarantamatta voidaan pyydystää tai tappaa eläimiä tutkimusta tai muuta tieteellistä tarkoitusta tai opetusta varten Metsähallituksen luvalla (932/1981, 2 § 3 mom.).

Suurpetojen metsästys edellyttää riistanhoitopiirin myöntämän suurpedon pyyntiluvan tai maa- ja metsätalousministeriön myöntämän suurpedon tappoluvan. Maa- ja metsätalousministeriö voi sallia pyynnissä käytettävien kiellettyjä pyyntivälineitä ja menetelmiä, kuten moottorikäyttöistä ajoneuvoa (moottorikelkkaa tai mönkijää) sekä ampua moottorikäyttöisestä ajoneuvosta tai sen suojasta, mutta ajoneuvolla liikkumista varten on hankittava Metsähallitukselta erillinen maasto-liikennelupa. Suurpetojen metsästys on asetuksen (932/1981) mukaan sallittu vain paikkakuntalaisille.

Ympäristöministeriön luvalla voidaan vähentää eläinlajin yksilöiden lukumäärää, jos laji on tullut liian runsaslukuiseksi tai käynyt muutoin vahingolliseksi (932/1981). Kansallispuiston alueella saavat metsästä Inarin ja Kittilän kunnissa vakituisesti asuvat oman kuntansa alueella. Metsästys on sallittu metsästyslain (615/1993) mukaisesti. Tärkein saaliseläin on hirvi; lisäksi metsästetään kanalintuja ja vesilintuja.

11.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Hirven- ja karhunmetsästyksen järjestelyihin em. riistaeläinten saaliin noutoon voidaan myöntää maastoliikennelupia moottorikelkalle riittävän lumipeitteen vallitessa. Aseen kuljettamisessa on noudatettava sitä, mitä on erikseen säädetty. Puiston alueelle kaadetun karhun tai hirven noutamista varten voidaan antaa kertaluonteinen lupa ajaa kesäaikana puiston alueella sovitulla reitillä. Inarin kunnan lähikylien asukkaat saavat luvan hankittuaan liikkua moottorikelkalla kansallispuistossa oman asuinkuntansa alueella riekon ansapyyntiin liittyen.

Paikallisilla, jotka saavat metsästä kansallispuistossa, on oikeus ansarisujen ottoon puisto-alueelta. Metsästykseseen liittyvä tilapäinen leiriytyminen ja tulenteke käyttäen kuivia oksia, risuja ja pieniä juurakoita vyöhykejaon mukaisin periaattein on sallittua kansallispuiston alueella. Metsästyksen yhteydessä voidaan ottaa tilapäiseen leiriytymiseen tarvittavia muutamia ohuita mänty-riukuja laavun ruodepuiksi (asetus 932/1981, 3 §).

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) mukaista erityistä etuutta sijoittaa tukikohta metsästä tai kalastusta varten valtionmaalle ei myönnetä kansallispuiston alueelle. Metsästykseseen ja riistanhoitoon liittyviä rakenteita (hirvitornit yms.) ei rakenneta kansallispuistoon. Nuolukivien asettamiseen ei myönnetä lupia kansallispuistoon.

Metsästyslaissa (615/1993) säädetään koiran kiinnipitovelvollisuudesta. Lemmenjoen kansallispuistossa koira on pidettävä kytkettynä muulloin kuin käytettäessä metsästykseseen (Luonnon-suojelulaki 1096/1996, 13 §).

11.3 Seuranta

Metsästystä seurataan ja valvotaan kansallispuiston muun valvonnan yhteydessä ja erillisillä tarkastuksilla. Lemmenjoen kansallispuistossa sijaitsee kolme riistakolmiota.

12 Luonnontuotteiden keräily

12.1 Nykytila

Marjojen ja sienten poimiminen on kansallispuiston alueella sallittu, elleivät liikkumisrajoitukset sitä estä (asetus 932/1981, 2 § 2. kohta). Muutoin kasvien sekä elävien ja kuolleiden kasvinosien keräily on kielletty (asetus 932/1981, 1 § 3. kohta).

Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauksissa (332/1955) antaa maa- ja metsätalousministeriölle mahdollisuuden rajoittaa poimintaa. Lain mukaan ”sellaisilla alueilla Lapin läänissä, joilla metsämarjojen tai muiden niihin verrattavien luonnonvaraisten tuotteiden keräilyllä valtion maalta on paikallisen väestön toimeentulon kannalta huomattava taloudellinen merkitys, voi maatalousministeriö, kun sanotun väestön etu sitä vaatii, päätöksellään kieltää muilta mainitun keräilyn”.

Paikallisella asukkaalla on rajoitusvyöhykkeitä koskevia poikkeuksia lukuun ottamatta marjastusta ja sienestystä harjoittaessaan puistoalueella vapaa liikkumis- ja leiriytymisoikeus. Tulentekoon saa käyttää risuja, kuivia oksia sekä pieniä juurakoita. Paikallisilla luontaiselinkeinojen harjoittajilla sekä lähikylien asukkailla on oikeus kenkäheinien ottoon puistoalueelta (asetus 932/1981, 2 § 14. kohta, Metsähallitus 1988).

Alueen yleisten eliölajien ja geologisten näytteiden ottoon opetus- ja tutkimustarkoitukseen voidaan myöntää lupia. Näytteenottotavoista ja otettavista näytteistä on aina sovittava etukäteen Metsähallituksen Lapin luontopalveluiden kanssa.

12.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Turvataan lain sallimien luonnontuotteiden keräilyn mahdollisuudet vaarantamatta puiston suojelutavoitteita.

Yllä on kuvattu puiston luonnontuotteiden keräilyä koskeva puiston lainsäädäntö sekä vanhan runkosuunnitelman ja järjestyssäännön mukaiset paikallisten asukkaiden laajemmat oikeudet. Koska nämä ovat osoittautuneet toimiviksi linjauksiksi, säilytetään vakiintunut käytäntö ennallaan myös tässä suunnitelmassa.

13 Malminetsintä ja kaivostoiminta

13.1 Nykytila ja lainsäädäntöä

Lemmenjoen kansallispuistossa on pääsääntöisesti kielletty ”1) ojitus ja maa-ainesten ottaminen – – sekä 4) muut toimenpiteet, jotka saattavat muuttaa alueen luonnontilaa tai vaikuttaa epäedullisesti sen kasvillisuuden tai eläimistön säilymiseen” (asetus 932/1981, 1 §). Kansallispuistossa on kuitenkin 1. §:n säännösten estämättä sallittu: ”3) kivennäisnäytteiden vähäinen ottaminen [Metsähallituksen] luvalla – – 13) toimenpiteet, jotka ovat välttämättömiä – – geologista tutkimusta tai malminetsintää varten edellyttäen, että [ympäristöministeriö] on ne hyväksynyt; sekä 14) muut toimenpiteet, jotka ovat tarpeellisia kansallispuiston hoidon tai käytön kannalta ja jotka [ympäristöministeriö] on hyväksynyt” (asetus 932/1981, 2 §).

Työvoima- ja elinkeinoministeriö myöntää kullankaivua varten tarvittavan valtausoikeuden. Huhdonta-kultavaltauksen laajuus saa olla enintään 7 ha. Lemmenjoen kansallispuistossa on 10.9.2007 voimassa 24 kaivospiiriä ja 33 valtausta (kuva 9). Kaivoslakiin vuonna 1997 tehdyn muutoksen (589/1997) myötä uusille, muutoksen voimaantulon jälkeen perustetuille kulta-valtauksille ei myönnetä kaivospiirioikeuksia.

Lemmenjoella kultaa kaivetaan sekä lapiolla että koneilla. Vuonna 1991 Lemmenjoen kansallispuistoa koskevan asetuksen (932/1981) muutoksella (583/1991) kiellettiin koneellinen kullankaivu. Sitä sai kuitenkin jatkaa asetuksen voimaan tullessa olemassa olevilla kaivospiireillä ja valtauksilla. Mahdollisia konekaivualueita on Lemmenjoella 19 kpl. Koneellinen kullanhuhdonta vaatii ympäristölupaviraston myöntämän ympäristöluvan. Vuonna 2007 voimassa olevia koneellisen kaivun ympäristölupia on Lemmenjoen kansallispuistossa 14 kpl (tilanne 10.9.2007). Joillakin kaivospiireillä vain osassa aluetta on mahdollista kaivaa koneella (kuva 9).

Lemmenjoen kansallispuistossa valtauksille ja kaivospiireille rakentamiseen tarvitaan aina Metsähallituksen lupa (Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 583/1991) sekä kunnan rakennuslupaviranomaisen myöntämä rakennuslupa (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999). Valtauksille rakentaminen vaatii myös työvoima- ja elinkeinoministeriön luvan (Kaivoslaki 503/1965). Vuonna 2007 kansallispuistossa oli noin 100 kullankaivajien rakennusta (asuinkämppejä, saunoja, varastoja).

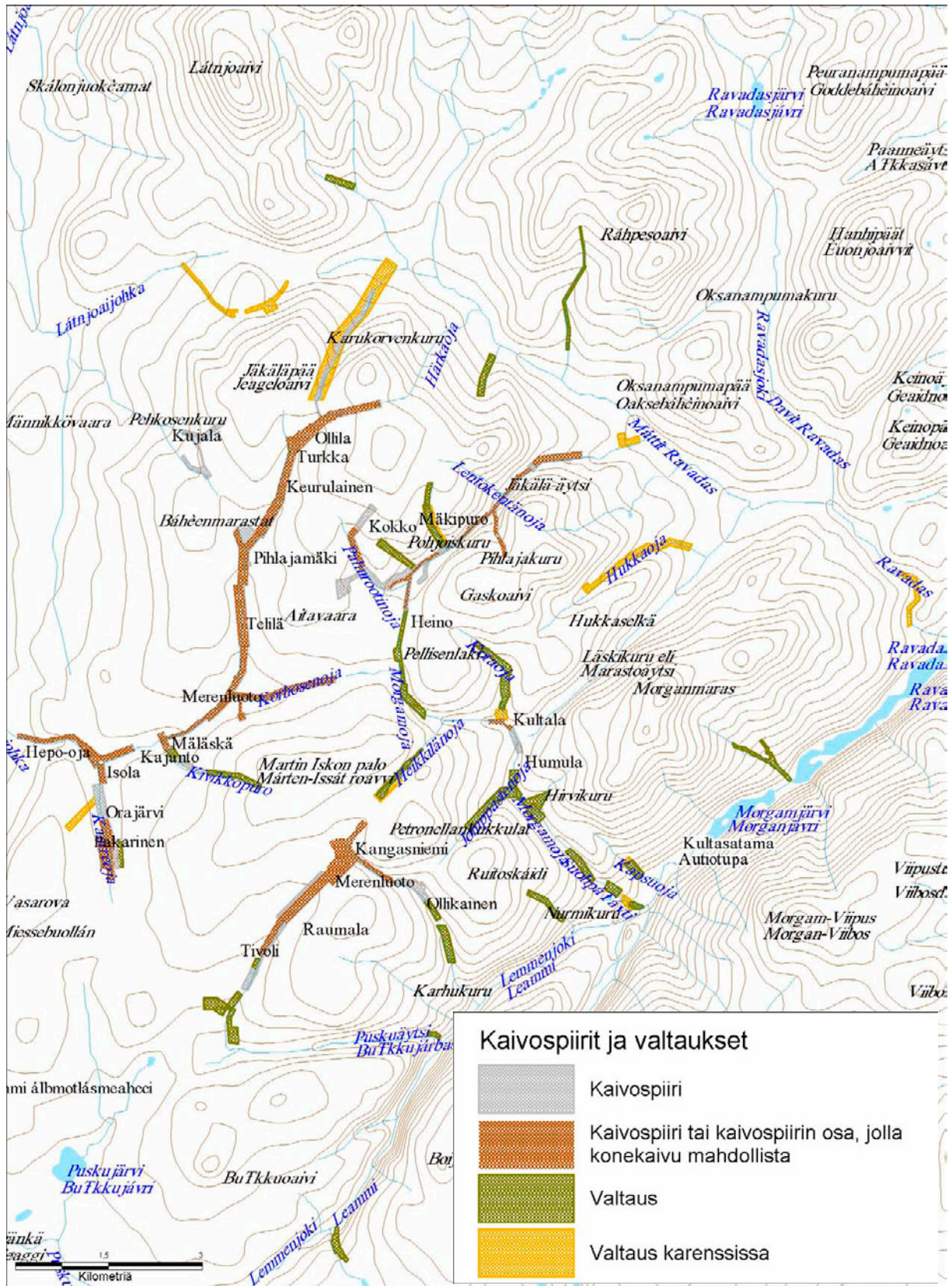
Lemmenjoen kansallispuistossa muu kuin valtausten ja kaivospiirien alueella tapahtuva geologinen tutkimustyö ja malminetsintä on sallittua ainoastaan ympäristöministeriön luvalla (Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 932/1981).

13.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Kullankaivua harjoittavan on ennen töiden aloittamista jätettävä Metsähallitukselle kaivusuunnitelma kaivoslain (503/1965) 15. §:n mukaisen vakuuden määräämistä varten.

Pyritään siihen, että valtausten ja kaivospiirien huolto tehdään pääosin talvella. Lupia myönnetään Metsähallituksen lupaohjeen mukaisesti. Talvihuolto tapahtuu perinteistä huoltoreittiä pitkin: Njurkulahti–Heinäjärvi–Hanhijärvi–Gaskoaivi–valtaus/kaivospiiri tai Njurkulahti–Heinäjärvi–Panneäytsi–Ravadasjärvi–Karakorvenkuru–valtaus/kaivospiiri. Talvihuoltoreitti pyritään merkit-

semään talveksi epäselvien kohtien osalta. Kesäajan maastoliikennelupia myönnetään pääasiassa konekaivajille ja vain erityisin perustein lapiokaivajille. Tarvittaessa voidaan myöntää huoltolupia moottoriveneen käyttöön Lemmenjoella (ks. luku 9.3 Veneliikenne).

Kuva 9. Lemmenjoen kansallispuiston kaivospiirit ja valtaukset (tilanne 10.9.2007). © Metsähallitus 2007, © Maanmittauslaitos 1/MYY/07, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Lemmenjoen kansallispuistossa valtauksille ja kaivospiireille rakentamiseen tarvitaan aina Metsähallituksen lupa (Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 583/1991) sekä kunnan rakennuslupaviranomaisen myöntämä rakennuslupa (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999). Valtauksille rakentaminen vaatii myös työvoima- ja elinkeinoministeriön luvan (Kaivoslaki 503/1965, 12 §).

Metsähallitus voi myöntää määräaikaista lupia kaivospiireillä kullankaivua varten tarvittavia rakennuksia varten. Lupaharkinnassa tärkein kriteeri on toiminnan ammattimaisuus ja rakennuksen välttämättömyys toiminnan kannalta. Metsähallitus pyytää uusista majoitusrakennushankkeista lausunnot työvoima- ja elinkeinoministeriön kaivostoimistosta, Lapin ympäristökeskukselta ja alueen paliskunnalta. Valtauksille, joilla toiminta on ammattimaista ja joille työvoima- ja elinkeinoministeriö on katsonut rakentamisen tarpeelliseksi, voidaan myöntää määräaikaista lupia. Luvan edellytyksiä harkittaessa otetaan huomioon tarpeellisten tutkimustöiden määrä, laatu ja kesto (Kaivoslaki, 12 §). Pääsääntöisesti majoitusrakennuksen koon tulee olla enintään 15m². Perustellusta syystä lupa voidaan myöntää myös isomman majoitusrakennuksen rakentamiselle.

Kullankaivajien polttopuuhuolto turvataan myymällä heille polttopuuta Njurkulahdesta (ks. luku 15 Puuston käyttö).

Pääosin koneellista kullankaivua esittelevän kultahistoriallisen museoreitin toteuttaminen on mahdollista (ks. luku 5.2 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito).

Lemmenjoen kansallispuistossa kaivetaan kultaa myös koneellisesti. Kuva Miessijoelta. Kuva Helifoto Oy.

14 Maa-ainesten otto

14.1 Nykytila

Lemmenjoen kansallispuiston alueella ei ole soranottopaikkoja. Kansallispuiston vieressä Tiivivaarassa sijaitsee vanha Tielaitoksen soramonttu, johon Metsähallitus on hakenut pienotto-oikeuden. Tämä tarkoittaa sitä, että siitä voidaan ottaa vuosittain noin 500 m³ maa-ainesta pienimuotoiseen tienkorjaukseen yms. Myös Njurkulahden kyläläiset ovat ottaneet tarvitsemansa maa-aineksen Tiivivaaran montulta.

14.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Maa-ainesten ottoa ei pääsääntöisesti sallita kansallispuistosta. Pienimuotoinen paikallinen luvanvarainen soranotto on mahdollista tapauskohtaisen harkinnan mukaan.

15 Puuston käyttö

15.1 Nykytila

Vanhan runkosuunnitelman (Metsähallitus 1988) mukaisesti

paikallinen asukas – – saa ostaa omassa taloudessa tai vähäiseen käsityötarpeeseen tarvitsemaansa puuta asuinpaikkansa läheisyydessä puuhuoltosuunnitelmassa – – tähän tarkoitukseen osoitetulta alueelta. Samoilta alueilta saa vuokramies tai käyttöoikeuden saanut henkilö ostaa polttopuuta puistoalueella sijaitsevan vuokra- tai käyttöoikeussopimusalueen, sekä rajavartiolaitos puistoalueella sijaitsevien vartiotupien tarpeita varten. Lupien myöntämisessä edellä määritellyn puun moottoriajoneuvoilla tapahtuviin maastokuljetuksiin noudatetaan sitä mitä kohdissa [veneliikenne ja maastoajoneuvoliikenne] on määrätty.

Polttopuuta on otettu puiston alueelta pääasiassa kahdesta paikasta, Kuusilahdesta ja Hukka- selästä. Osa puista on mennyt kultavaltauksille ja kaivospiireille (25 m³ vuonna 2006), osa poro- elinkeinolle, jonkin verran lähikylien asukkaille sekä iso osa virkistyskäytön tarpeisiin (150 m³ vuonna 2006). Virkistyskäytön polttopuista kolme neljäsosaa (100 m³) on käytetty virkistys- vyöhykkeen tuvilla ja tulipaikoilla. Syrjävyöhykkeen autiotupien polttopuut (50 m³) on tehty tupi- en läheltä. Rajavartiosto vie nykyisin polttopuut omaan käyttöönsä puiston ulkopuolelta.

Kansainvälinen arviointi Suomen suojelualueiden hoidon tehokkuudesta toteutettiin Metsä- hallituksen tilauksesta vuonna 2004. Arvioinnin kohteina olivat toimintaympäristön ja suojelu- alueiden tilan lisäksi suunnittelu, voimavarat, toimintatavat, tulokset ja vaikuttavuus.

Lemmenjoen kansallispuisto oli yksi arvioinnin kohteena olevista suojelualueista. Arviointiryhmä esitti tehokkuuden parantamiseksi joukon suosituksia. Ryhmä suositteli, että kävijöiden aiheutta- mien vaikutusten vähentämistä tulisi kehittää. Edelleen suosituksissa todettiin, että jotta poltto- puun käyttöä saataisiin vähenemään, pitäisi polttopuuhuollon kustannuksista kertoa kävijöille selvemmin. Arviointiryhmä esitti lisäksi suosituksissaan, että polttopuut tulisi mieluummin tehdä puista, joita ei ole kaadettu kansallispuiston alueelta. Metsähallituksen vuoden 2006 tulos- tavoitteeksi asetettiin, että Metsähallitus ottaa toimintaa kehittäessään huomioon kansainvälisen arvioinnin suositukset Suomen luonnonsuojelualueiden hoidon tehokkuudesta.

15.2 Tavoitteet

Kansallispuiston alueelta ei jatkossa hakata polttopuuta kuin erityisen painavista syistä puuhuolto- suunnitelman mukaan. Puuston käyttömahdollisuudet lähikylien asukkaille ja niihin liittyvät kulkuoikeudet turvataan siinä määrin, kuin on tarpeen kansallispuiston tarkoituksenmukaisen hoi- don tai käytön kannalta (asetus 932/1981, 2 § 14. kohta).

15.3 Toimenpiteet

Kansallispuistossa tarvittava polttopuu otetaan pääsääntöisesti puiston ulkopuolelta. Kansallispuiston Metsähallituksen huoltamilla tuvilla ja tulipaikoilla tarvittava poltto- ja rakennuspuu tuodaan jatkossa kansallispuiston ulkopuolelta.

Porokämppien ym. rakennusten puuhooltoon, aitojen rakentamiseen tms. poronhoitoa varten tarvittavaan puunottoon on hankittava Metsähallituksen lupa (Poronhoitolaki 848/1990, 40 §). Kansallispuiston puuhoルトosuunnitelmassa osoitetaan ne alueet, joilta puuta voidaan ottaa paliskuntien tarpeisiin. Kullankaivajille ja paikallisille lähikylien asukkaille turvataan polttopuun saanti tuomalla puuta puiston ulkopuolelta esim. Njurkulahteen.

Lisman kylän asukas saa ostaa omassa taloudessa tai vähäiseen käsityötarpeeseen tarvitsemaansa puuta asuinpaikkansa läheisyydessä puuhoルトosuunnitelmassa tähän tarkoitukseen osoitetulta alueelta myös kansallispuiston alueelta. Metsähallitus laatii erillisenä toimenpidesuunnitelmana puuhoルトosuunnitelman, jossa määritellään puunottoalueet ja otetaan huomioon se, etteivät toimenpiteet heikennä niitä luontotyyppisiä tai lajeja, joiden perusteella alue on otettu Natura 2000-suojelualueverkostoon.

Tulenteko sallitaan puiston syrjävyöhykkeellä, ei kuitenkaan alle 0,5 km:n etäisyydellä rakennetusta tulipaikasta. Tulentekoon voi käyttää paikalta löytyviä risuja, kuivia oksia ja pieniä juurakointa. Virkistyskäyttö- ja kulttuurivyöhykkeillä tulenteko on sallittu ainoastaan merkityillä tulentekopaikoilla niille varatuista polttopuista. Retkeilijöille tai muille virkistyskäyttäjille ei myydä maatai pystypuita kansallispuiston alueelta.

15.4 Seuranta

Metsähallitus seuraa puun kulutusta kansallispuistossa ja puuston käytön vaikutuksia alueen luontotyyppisiin ja lajeihin erikseen laadittavassa puuhoルトosuunnitelmassa esitetyn mukaisesti.

16 Toimenpidesuunnitelmat

Toimenpidesuunnitelmat ovat hoito- ja käyttösuunnitelman täydentämiseksi tarvittavia erillisiä suunnitelmia. Ne laaditaan tämän hoito- ja käyttösuunnitelman periaatteiden mukaisiksi noudattaen valtakunnallista ohjeistusta.

Metsähallitus vahvistaa seuraavat erikseen laadittavat toimenpidesuunnitelmat:

- Puuhuoltosuunnitelma. Suunnitelmassa esitetään Lemmenjoen poltto- ja rakennuspuutarve sekä puiden kuljettaminen puiston tuville ja tulipaikoille.
- Perinnemaisemien hoitosuunnitelmat (pois lukien Kaapin Jounin tilan hoitosuunnitelma, jonka vahvistaa tilan hoitokunta). Hoitosuunnitelmat on laadittu Matti Mustan tuvan kentälle, Sallivaaran vanhalle erotusaidalle sekä Nuorgaminsavun kentälle (ks. 5.2 Kulttuuriperinnön suojeleminen ja hoito).
- Metsien ennallistamissuunnitelma (ks. luku 5.1.3).

Erytysuunnitelmia laadittaessa on kuultava niitä puistoaluetta käyttäviä osapuolia, joita suunnitelmissa esitetyt toimenpiteet koskevat.

Osallistutaan Lemmenjoen kansallispuiston pelastuspalvelusuunnitelman päivittämiseen keväällä 2008 ennen kansallispuiston huoltotöiden aloittamista sekä sen jälkeen säännöllisesti pelastuspalvelusuunnitelman tarkistukseen.

17 Suunnittelualan ulkopuolinen maankäyttö

Lemmenjoen kansallispuisto rajoittuu lännessä Puljun erämaa-alueeseen ja norjalaiseen Ylä-Inarijoen (Øvre Anárjohka) kansallispuistoon sekä idässä Hammastunturin erämaa-alueeseen. Puljun erämaa on puolestaan välittömässä yhteydessä Pöyrisjärven erämaa-alueeseen ja Hammastunturin erämaa-alue puolestaan lähes välittömässä yhteydessä Urho Kekkosen kansallispuistoon. Näistä suojelualueista muodostuu yhdessä noin miljoonan hehtaarin laajuinen ja itä-länsisuunnassa noin 250 km:n pituinen metsänrajaseutujen suojelualueiden vyöhyke, jota täydentävät alueiden sisällä tai reunoilla sijaitsevat soidensuojelualueet. (Kajala 2004)

Erämaa-alueille on laadittu ja laaditaan erämaalain velvoittamana hoito- ja käyttösuunnitelmat, jotka ohjaavat näiden alueiden käyttöä.

Lemmenjoen kansallispuiston etelä-, pohjois- ja osittain itäpuolille rajoittuu valtion ja yksityisiä talousmetsiä. Näillä alueilla hakkuutoiminta ulottuu puiston rajalle saakka.

HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET

18 Käytön ohjaus, sopimukset ja järjestyssääntö

18.1 Hallinta ja resurssit

Lemmenjoen kansallispuiston hoidosta vastaa Metsähallituksen luontopalvelut. Suunnittelu- tarpeen ja tutkimushankkeiden – kuten perusselvitysten – täydentämiseen sekä puiston hoitoa palvelemaan tutkimustoimintaan tarvitaan työpanosta ja tutkimustyövoimaa. Lisäksi luonto- palveluiden työpanoksesta Ylä-Lapin luontokeskuksessa mm. opastusmateriaalin tuottamisesta, Ivalossa mm. henkilöstöhallinnasta ja kirjanpidosta sekä luontopalveluiden suunnittelijoiden teh- tävistä osa kohdentuu Lemmenjoen kansallispuistoon.

Puiston perustoimintojen kehittämisessä on tärkeää, että luontokeskuksessa ja luontotuvalla on osaava henkilöstö ja henkilöstön ammattitaitoa ylläpidetään. Kansallispuiston suunnittelu- tehtävissä, luonnonseurannassa ja huollon toteuttamisessa on myös tärkeää olla ammattitaitoinen henkilöstö. Työntekijöiden osaamista parannetaan ja erikoistumista tuetaan sekä kehitetään työn- tekijöiden kielitaitoa.

Lemmenjoen kansallispuisto on merkitty maarekisteriin 6.2.1987.

18.2 Vuokra- ja käyttöoikeussopimukset

18.2.1 Nykytila

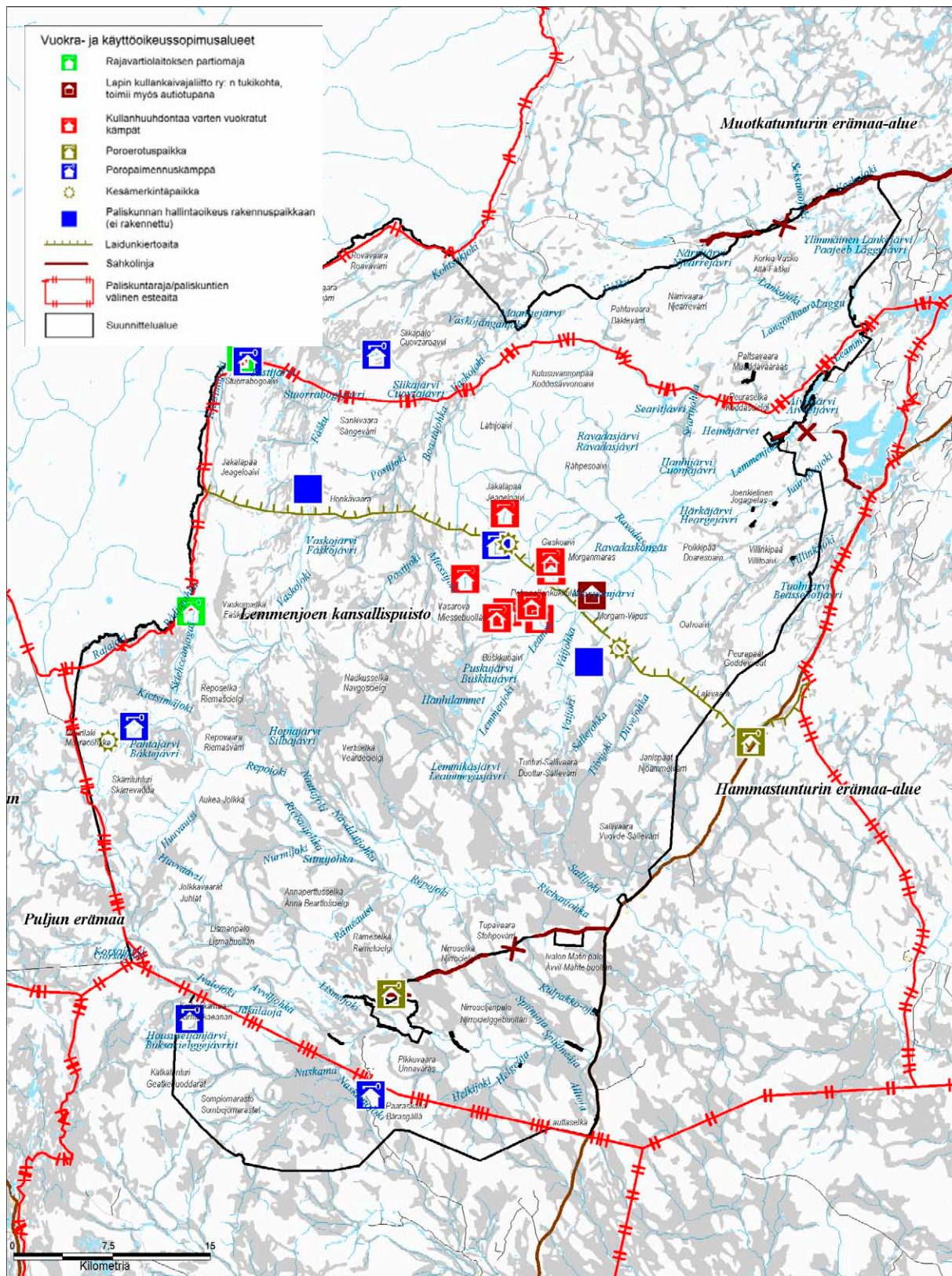
Sallivaaran paliskunnalla on alueella paimennuskämpäpaikkoja Morgamojan latvalla Aita- vaarassa (Morgam-Viibus, porotilalaki), kesämerkityspaikalla Pahtajärvellä ja lähellä Norjan ra- jaa, Stuorrahokissa (vuokrasopimus) sekä Jäkäläpäällä (porotilalaki). Kuivasalmen paliskunnalla on paimennuskämpä Kittilän puolella Housuselässä ja Muotkatunturin paliskunnalla Vaskojen pohjoispuolella Paskaojalla. Se on vanha rajavartiolaitoksen tupa, joka siirtyi Metsähallituksen kautta Muotkatunturin paliskunnalle vuonna 2002. Lisäksi paliskunnilla on alueilla sopimuksia paliskuntien välisistä esteaidoista sekä laidunkierto-, kesämerkintä- ja erotusaidoista. (taulukko 11 ja kuva 10)

Koska Norja huolehtii Lemmenjoen kansallispuiston länsirajalla kulkevasta valtakuntien välisestä poroaidasta, Paliskuntain yhdistyksellä ei ole alueella aitatyön tukikohtia. Rajavartiolaitoksella on sopimukset kahteen partiomajan vuokra-alueeseen: Stuorrahoktiin ja Tupavaaraan (Tupalaki) (kuva 10, taulukko 11).

Lapin Kullankaivajain Liitto ry:llä on käyttöoikeussopimus taukotilaan ja varastorakennuksen sijoituspaikkaan Kultahaminassa. Kultahaminan tupa on avoin kaikille kulkijoille, ja Metsä- hallitus huolehtii tuvan polttopuu- ja jätehuollosta. Varasto on lukittu. (kuva 10, taulukko 11)

Taulukko 11. Lemmenjoen kansallispuistossa voimassa olevat käyttöoikeus- ja vuokrasopimukset sekä paliskuntien porotilalain (590/1969; kumottu porotalouslailla 161/1990) 7a §:n mukaiset paimentopaikat (tilanne 9.1.2008).

Paikka	Kohde	Haltija	Vuokra-aika
Stuorraboggi	partiomaja	Rajavartiolaitos	puitesopimus
Tupalaki	partiomaja	Rajavartiolaitos	puitesopimus
Lankojoki–Skietsimäjoki	paliskuntien välinen esteaita	Muotkatunturin ja Sallivaaran paliskunnat	31.12.2010
Morgam-Viibus	kesämerkintä- ja tilapäinen erotusaita, 4 ha (aita rakennettu, ei kämppiä)	Sallivaaran paliskunta	31.12.2017
Morgam-Viibus	paimentopaikka, hallintaoikeus rakennuspaikkaan (ei rakennettu)	Sallivaaran paliskunta	porotilalaki
Aitavaara	porojen kesämerkintä- ja tilapäinen erotusalue, 5 ha (aita rakennettu)	Sallivaaran paliskunta	31.12.2017
Stuorraboggi	poropaimennuskämppä, 0,1 ha (kämppä rakennettu)	Sallivaaran paliskunta	31.12.2017
Peltotunturi	porojen kesämerkintäalue (aita rakennettu)	Sallivaaran paliskunta	31.12.2017
Lisman seutu	poroerotuspaikka (varasto rakennettu)	Sallivaaran paliskunta	12.2012
Rajajänkä (Vaskojoki)	paimentopaikka, hallintaoikeus rakennuspaikkaan, ei rakennettu	Sallivaaran paliskunta	porotilalaki
Morgamojan latvapuro	paimentopaikka, hallintaoikeus rakennuspaikkaan (useampi rakennus)	Sallivaaran paliskunta	porotilalaki
Korsatunturi–Näätäselkä	paliskuntien välinen esteaita, 23 ha	Kuivasalmen ja Sallivaaran paliskunnat	31.12.2023
Inarijoen Käyräkurkkio – Vaskojärvi–Aitavaara–Vaijokisuu–Hirvassalmi	laidunkiertoaite, 52 km	Sallivaaran paliskunta	31.12.2017
Pahtajärvi, Inari	paimennuskämppä (useampia rakennuksia)	Sallivaaran paliskunta	31.12.2021
Naskama, Kittilä	paimentopaikka, hallintaoikeus rakennuspaikkaan (kämppä)	Kuivasalmen paliskunta	porotilalaki
Housuselkä, Kittilä	paimentopaikka (kämppä)	Kuivasalmen paliskunta	porotilalaki
Paskaoja, Vaskojoen pohjoispuolella	poropaimennuskämppä (vanha rajavartiolaitoksen tupa)	Muotkatunturin paliskunta	31.12.2012
Kultasatama (Kultahamina)	taukotila (veneliikenne), varasto	Lapin Kullankaivajain Liitto ry	31.12.2015
Tirro–Koskenniska (Närijärvi)	sähkölinja	Inergia Oy	1.1.2000–toistaiseksi
Lisman polkutien eteläpuoli	sähkölinja	Inergia Oy	
Järvikäinen–Njurkulahti–Kaapin Jounin tila	20 kV johto, johdon pituus 9 559 m, leveys 10 m	Inergia Oy	1.1.2001–toistaiseksi
Isolan kämppä	kullanhuuhdontatukikohta	Metsähallitus	31.12.2010
Tivoli	kullanhuuhdontatukikohta	Metsähallitus	31.12.2007
Raumalan kämppä	kullanhuuhdontatukikohta	Metsähallitus	31.12.2008
Hoppu	kullanhuuhdontatukikohta	Metsähallitus	31.12.2010
Liukkonen	kullanhuuhdontatukikohta	Metsähallitus	31.12.2010
Keurulaisen kämppä	kullanhuuhdontatukikohta	Metsähallitus	31.12.2007
Flinkin kammi	kullanhuuhdontatukikohta	Metsähallitus	23.11.2009
Ollikaisen kämppä	kullanhuuhdontatukikohta	Metsähallitus	31.12.2010

Kuva 10. Lemmenjoen kansallispuiston alueella sijaitsevat vuokra/käyttöoikeussopimusalueet ja kohteet (tilanne 9.1.2008). Aineisto: © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Metsähallitus on vuokrannut kullanhuhdontatukikohdiksi kahdeksan kämppää kulta-alueelta (kuva 10, taulukko 11). Alueella ei ole luontaiselinkeinolain mukaisia tukikohtia.

Museovirasto on luovuttanut Sallivaaran poroerotusalueen erotusaidan ja rakennukset Metsähallitukselle. Vuosina 1990 ja 1993 Museoviraston, Metsähallituksen ja Sallivaaran paliskunnan välisissä neuvotteluissa sovittiin, että Metsähallitus tekee erotusaidan kämpistä entisten omistajien kanssa korvauksettomat käyttöoikeussopimukset, joissa yksilöidään kämpän käyttäjät. Muutamista kämpistä tehtiin tuolloin sopimus viiden vuoden määräajaksi. Sopimuksille ei haettu jatkoa, joten vuonna 2007 ei ollut yhtään voimassa olevaa sopimusta.

Lemmenjoen kansallispuiston pohjoisosan poikki kulkee noin 11 km:n matkan Riutula–Angeli-maantie. Tiealue on Tiehallinnon hallinnassa. Lisäksi tiealueen eteläpuolella kulkee sähkölinja. Sähkölinja-alue on vuokrattu Inergia Oy:lle ja linjan leveys on 10 m. Lisman kylään kulkee Tiehallinnon polkutie ja tien eteläpuolella Inergia Oy:n sähkölinja.

18.2.2 Vuokra- ja käyttöoikeussopimusten luovuttaminen kansallispuistosta

Lemmenjoen kansallispuistossa on pääsääntöisesti kielletty ”2) rakennusten, teiden ja laitteiden rakentaminen – – sekä 4) muut toimenpiteet, jotka saattavat muuttaa alueen luonnontilaa tai vaikuttaa epäedullisesti sen kasvillisuuden tai elämistön säilymiseen” (asetus 932/1981, 1 §). Kansallispuistossa on kuitenkin 1. §:n säännösten estämättä sallittu:

- 1) sellaisten rakennusten, laitteiden, teiden ja polkujen rakentaminen ja kunnossapito, jotka ovat tarpeen puiston valvontaa, yleisön opastamista, retkeilyä, tutkimustoimintaa ja luonnonharrastusta varten – – 7) toimenpiteet, jotka ovat tarpeen perinteisten luonnokäyttömuotojen muovaamien ympäristötyyppien säilyttämiseksi sekä näihin ympäristötyyppihin liittyvien rakennusten ja rakenteiden entistämiseksi ja kunnossapitämiseksi; 8) toimenpiteet alueella olevien teiden sekä sähkö- ja puhelinlinjojen kunnossapitämiseksi; – – 10) poronhoito, sen edellyttämien kämppien, poroaitojen ja muiden rakenteiden tekeminen; – – 12) toimenpiteet, jotka ovat tarpeen palovartiointia, pelastuspalvelua, valtakunnan rajojen vartiointia ja valvontaa sekä kartoitus- ja maanmittaustöitä varten; 13) toimenpiteet, jotka ovat välttämättömiä lennätin-, puhelin- tai radiotoimintaa taikka geologista tutkimusta tai malminetsintää varten edellyttäen, että [ympäristöministeriö] on ne hyväksynyt; sekä 14) muut toimenpiteet, jotka ovat tarpeellisia kansallispuiston hoidon tai käytön kannalta ja jotka [ympäristöministeriö] on hyväksynyt. (asetus 932/1981, 2 §)

Vuokraus ja käyttöoikeuksien luovutus tulevat suojelualueilla kysymykseen lähinnä silloin, kun suojelualueella sijaitseville rakennuspaikoille on ennen suojelupäätöstä kohdistunut tällaisia oikeuksia ja suojelusäädösten mukaan niiden jatkaminen on mahdollista – tai esim. kalastus- tai muun perinteen säilyttämiseksi jopa toivottavaa.

18.2.3 Tavoitteet ja toimenpiteet

Puistoalueelle voidaan tehdä käyttöoikeuden luovuttamiseen liittyviä sopimuksia kansallispuistoa koskevan asetuksen (932/1981) sallimia tarpeita varten. Samoin voidaan jatkaa jo voimassa olevia sopimuksia. Käyttöoikeuden luovuttamisesta on aina tehtävä kirjallinen sopimus, jossa kansallispuiston erityisasema ja tarpeet sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmä otetaan huomioon. Siten sopimukseen kirjataan myös tarpeelliset ympäristöasiat, esim. jätehuollon järjestäminen. Matkailun yritystoimintaa koskevia käyttöoikeussopimuksia on kuvattu luvussa 6.3 Luontomatkailu ja muu matkailun yritystoiminta.

Metsähallitus jatkaa alueella sijaitsevien rajavartiolaitoksen tupien vuokrasopimuksia. Kansallispuistoa koskevan asetuksen (932/1981, 2 § 12. kohta) mukaisesti Lemmenjoen kansallispuistossa on sallittu ”toimenpiteet, jotka ovat tarpeen – – valtakunnan rajojen vartiointia ja valvontaa – – varten”.

Metsähallitus jatkaa voimassaolevia porotalouden harjoittamiseen liittyviä vuokra- ja käyttöoikeussopimuksia tarpeen mukaan. Kansallispuistoa koskevan asetuksen (932/1981, 2 § 10. kohta) mukaisesti Lemmenjoen kansallispuistossa on sallittu ”poronhoito, sen edellyttämien kämppien, poroaitojen ja muiden rakenteiden tekeminen”. Poronhoidon tarvitsemat uudet rakennelmat keskitetään pääsääntöisesti olemassa olevien rakennusten tai rakennelmien yhteyteen. Paimentopaikkojen sijaintia voidaan tarvittaessa muuttaa paliskunnan esityksen mukaisesti.

Kansallispuiston alueelle ei myönnetä porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) mukaista erityistä etuutta sijoittaa tukikohta metsästystä tai kalastusta varten valtionmaalle.

Metsähallitus jatkaa Lapin Kullankaivajain Liiton sopimusta Kultahaminan tuvan ja varaston sijoituspaikasta. Metsähallitus jatkaa kullanhuuhdontatukikohtien vuokrausta kullankaivajille, joilla on kaivospiiri tai valtausoikeus kansallispuistossa. Lemmenjoen kansallispuistossa valtauksille ja kaivospiireille rakentamiseen tarvitaan aina Metsähallituksen lupa (ks. luku 13 Malminetsintä ja kaivostoiminta, 13.2 Tavoitteet ja toimenpiteet).

Ilmailulaitos ei enää toimi Jäkäläpään ja Martiniiskonpalon valvomattomien lentopaikkojen pitäjänä. Metsähallitus voi tehdä Lapin Kullankaivajain Liiton kanssa käyttöoikeussopimukset lentopaikkojen rakennusten maa-alueista.

Sallivaaran vanhan erotusalueen kämpille ei ole vuonna 2007 voimassa olevia käyttöoikeussopimuksia. Niille voidaan jatkossa tehdä käyttöoikeussopimuksia kämppien nykyisten omistajien kanssa. Elleivät omistajat käytä kämppää, sopimuksia voidaan tehdä myös alueen matkailuyrittäjien kanssa. Myös muiden palvelurakenteiden käytöstä voidaan tehdä matkailuyrittäjien kanssa sopimuksia tai myöntää lupia.

Kansallispuiston alueelle luvatta rakennetut rakennukset ja rakennelmat poistetaan.

18.2.4 Seuranta

Vuokrasopimuksia ylläpidetään Metsähallituksen tietojärjestelmässä. Metsähallitus seuraa Lemmenjoen kansallispuiston käyttöoikeuksien vuokrausta ja luovutusta Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmässä sovituin mittarein, joista kansallispuiston alueelle sopivia ovat hakemukset ja niiden käsittelyajat sekä Metsähallituksen Inarin ja Sodankylän kuntien yhteistyöryhmän arviot.

18.3 Yksityispaikat ja suojat

Alueella ei ole ympärivuotista asutusta – lukuun ottamatta Lisman kylää sekä Ivalojoen Saarisuvannon kuolpunassa sijaitsevia yksityistiloja. Puiston rajojen sisällä on ollut alkujaan useita yksityisten maanomistajien omistamia tiloja ja paikoja. Osalle yksityistiloista ja -paikoista on rakennettu. Yksityistilat eivät kuulu kansallispuistoon, mutta mikäli ne hankitaan valtion hallintaan, ne liitetään kansallispuistoon alueen perustamislainsäädännön (634/1956) ja luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisesti. Ympäristökeskuksen mukaan kaikkia yksityistiloja ei ole ollut luonnonsuojelullisista syistä tarpeen liittää kansallispuistoon. Yksityismaista on hankkimatta valtiolle liitettäväksi kansallispuistoon 17 tilaa; yhteensä 291,8 ha (tilanne 9.8.2007). Pinta-alallisesti kaksi suurinta ovat porotilojen metsäpaikoja (110,3 ha ja 113,9 ha) Lisman tien varressa. Näissä suojelu pyritään toteuttamaan yksityisinä suojelualueina (YSA). Lopuille 15 pienemmälle (0,4–18,3 ha; yhteensä 67,6 ha) tilalle esitetään joko rauhoitussopimusta tai neuvotellaan hankinnasta tai tilusvaihdosta. Rakennettujen yksityispaikojen osalta suojelu on myös tarkoitus toteuttaa yksityisinä suojelualueina. Paikojen omistus ei siis muutu, mutta alueelle tullaan määrittämään suojelumääräykset, joilla turvataan suojeluarvot. Kämpin käyttö ei pääsääntöisesti muutu, ja normaalit kunnostustoimet ovat mahdollisia. Yksityispaikoille on yleensä kiinteistönmuodostamislain (554/1995) mukainen kulkuoikeus. Myös yksityismaat kuuluvat Natura 2000-suojelualueverkostoon.

18.4 Järjestyssääntö

Lemmenjoen kansallispuistolle annetaan uusi järjestyssääntö (Luonnonsuojelulaki 1096/1996, 20 § 1 mom.), joka on alueen käyttäjille ja kävijöille tarkoitettu ohjeisto. Järjestyssäännössä annetaan alueen käyttäjiä koskevia määräyksiä, jotka perustuvat luonnonsuojelulakiin, kansallispuiston perustamislakiin ja -asetukseen, muihin säädöksiin sekä hoito- ja käyttösuunnitelmaan. Järjestyssäännöllä ohjataan liikkumista, tulentekeä ja leiriytymistä eri käyttövyöhykkeillä. Metsähallitus antaa järjestyssäännön sen jälkeen, kun hoito- ja käyttösuunnitelma on vahvistettu ympäristöministeriössä.

Järjestyssäännössä kielletään liikkuminen Ravadaskönkään rajoitusvyöhykkeellä muualla kuin merkityillä poluilla. Kiellon perustana on alueen kulumisherkkyys ja luonnonsuojelullisten arvojen vaarantuminen.

Järjestyssäännössä kielletään ratsastus ja maastopyöräily muualla kuin merkityillä reiteillä. Lisäksi kielletään koiravaljakolla ajaminen koko puiston alueella. Näiden kieltojen perusteena on kulumisen ja häiriön aiheuttama haitta alueen luonnonsuojelullisille arvoille sekä poronhoidolle.

Leiriytyminen syrjävyöhykkeellä ja virkistysvyöhykkeellä sallitaan vapaasti, lukuun ottamatta Lemmenjoen vartta, jossa leiriytyminen sallitaan vain osoitetuilla taukopaikoilla. Syrjävyöhykkeellä Metsähallitus sallii tulenteon oksista, risuista ja pienistä juurakoista myös muualla kuin rakennetuilla tulipaikoilla, ei kuitenkaan alle 0,5 km:n etäisyydellä rakennetusta tulipaikasta. Virkistysvyöhykkeellä tulenteke sallitaan vain sille osoitetuilla paikoilla.

Kansallispuistossa sallitaan maastoliikenne vain erityisin perustein. Kullankaivajille myönnetään valtausten ja kaivospiirien huoltolupia pääsääntöisesti talvella tapahtuvaan huoltoon. Konekaivajille ja erityisin perustein myös lapiokaivajille voidaan myöntää kesäaikaisia huoltolupia.

Lähikylien asukkaille voidaan myöntää lupia talvella tapahtuvaan maastoajoon moottorikelkalla luonnonhyödyntämistarkoituksessa sekä turistien varusteiden kuljettamiseen moottorikelkalla sekä matkailijoiden kuljettamiseen Njurgulahdesta Sallivaaraan. Poro- ja hiihtoretkien huoltoon voidaan myöntää yksittäisiä lupia. Paikalliselle asukkaalle voidaan myöntää lupa talvella moottorikelkalla ajoon hirvenmetsästyksen järjestelyjä varten. Kesäaikana lupa voidaan myöntää saaliin noutoa varten.

Lähikylien asukkaille, matkailuyrittäjille maksullisia venekuljetuksia varten sekä valtausten ja kaivospiirien huoltoon voidaan myöntää lupia ajaa moottoriveneellä kansallispuiston vesillä. Muille kunnan asukkaille veneellä ajolupia voidaan myöntää määrätyille osille Ivalojokea.

Kansallispuistossa kalastus on sallittu kalastuslain ja Metsähallituksen lupaehtojen mukaisesti. Metsästys on sallittu paikallisille asukkaille. Poronhoito on sallittua koko kansallispuiston alueella poronhoitolain mukaisesti.

19 Turvallisuus ja pelastustoiminta

Lemmenjoen kansallispuistossa liikkuminen vaatii kävijältä omatoimisuutta ja erätaitoja. Poikkeuksena on osallistuminen valmismatkalle, esimerkiksi jokiveneristeilylle, jolloin yrittäjä huolehtii matkailijan turvallisuudesta ja hyvinvoinnista.

Kansallispuistoon tehdään vuosittain 8 500–10 000 käyntiä. Todennäköisimmät riskit ovat yksittäisille retkeilijöille sattuvat sairauskohtaukset tai tapaturmat. Lisäksi onnettomuuksia voi sattua kullankaivutyömailla koneiden kanssa työskennellessä. Myös eksymiset ovat mahdollisia. Pääosin liikutaan merkityillä reiteillä, mutta jonkin verran myös niiden ulkopuolella.

Liikkuminen kansallispuistossa on kävijöiden omalla vastuulla. Metsähallitus vastaa rakentamiensa ja ylläpitämiensä palvelurakenteiden turvallisuudesta Metsähallituksen ympäristö- ja laatu-järjestelmän mukaisesti. Metsähallitus antaa ajantasaista tietoa alueen luonnonoloista ja palveluvarustuksesta Lemmenjoen luontotuvalla, Ylä-Lapin luontokeskuksessa Siidassa ja internetissä osoitteessa www.luontoon.fi Lemmenjoen kansallispuiston sivuilla. Kulkijoiden vastuulle kuitenkin jää ottaa huomioon, että pohjoisessa erämaaluonnossa sääolosuhteet ja siten myös esimerkiksi puiston jokivesien korkeus muuttuvat nopeasti, ja tilanne maastossa voi olla jo toinen kuin maastoon lähettäessä.

Pelastuspalvelusta vastaavat alueen kunnat. Pelastustehtävissä johtovastuu on asianomaisen kunnan palopäälliköllä.

Metsähallitus huolehtii kansallispuistossa työskentelevien työntekijöiden turvallisuudesta työturvallisuuslainsäädännön mukaisesti. Puiston vaativat työskentelyolosuhteet asettavat korkeat laatuvaatimukset työntekijöiden suojavaatetukselle ja työskentelyvälineille. Työsuojelukatselmuksia ja -auditointeja tehdään kansallispuistonkin alueella säännöllisesti. Puutteellisiin varusteisiin tai turvalaitteisiin puututaan heti.

Kansallispuiston laajuuden ja tietömyyden vuoksi puistolle on vanhassa runkosuunnitelmassa esitetty laadittavaksi kulontorjunta- ja pelastuspalvelusuunnitelma. Tällainen on laadittu paloviranomaisten, Metsähallituksen ja sidosryhmien yhteistyönä ja hyväksi todettua käytäntöä on syytä jatkaa. Suunnitelma tarkistetaan säännöllisesti paloviranomaisten ja Metsähallituksen Lemmenjoen kansallispuiston vastaavan edustajan kanssa. Myös välitarkastuksia voidaan ja on suotavaa tehdä, mikäli esim. yhteystiedoissa tapahtuu muutoksia.

20 Valvonta

20.1 Nykytila

Metsähallitus valvoo luonnonsuojelualueiden käyttöä viranomaisena ja alueiden haltijana. Luonnonsuojelualueiden valvonnan järjestäminen on Metsähallituksen velvollisuus. Metsähallituksen valvontatoiminnan koordinoinnista ja organisoinnista alueilla vastaavat erätarkastajat. Lapin luontopalveluilla on vuonna 2007 kolme erätarkastajan virkaa. Erätarkastajien toimivaltuudet perustuvat lakiin Metsähallituksen erävalvonnasta (1157/2005). Erävalvonta kuuluu myös poliisin ja rajavartioston virkatehtäviin. Rajavartiostolle kuuluu lisäksi luonnonsuojelulain valvonta luonnonsuojelualueilla.

Erätarkastajien toimenkuvaan kuuluu koordinoita valvontayhteistyötä yhteistyöviranomaisten ja Metsähallituksen oman henkilöstön kanssa. Valvontayhteistyöviranomaiset ovat pääasiassa poliisi, rajavartiolaitos, tulli, TE-keskus, ympäristökeskus, kalastusalueet, riistanhoitoyhdistykset ja riistanhoitopiiri. Osalle yhteistyöviranomaisten henkilöstöä on kirjoitettu Metsähallituksen valvontakortti, joka antaa valtuudet tarkastaa toiminnan luvallisuuden valtion alueilla myös vapaa-aikana. Metsähallituksen henkilöstö tekee luontovalvontaa oman työn ohessa omaan toimialaan liittyen. Osa henkilöstöstä on perehtynyt erävalvontaan laajasti. Jokaisen velvollisuus on vähintäänkin ilmoittaa havaitsemistaan rikkeistä erätarkastajalle.

Valvonnan yhteistoimintaa tehdään käytännössä yhteisellä suunnittelulla, yhteispartioinnilla, valvontatapahtumilla ja tietoja vaihtamalla. Yhteistoiminnalla saadaan toimintaa tehostettua yhdistämällä ja kohdentamalla resursseja oikeisiin kohteisiin. Yhteistoiminnalla saadaan myös näkyvyyttä valvontaan.

Valvonnalla on tärkeä ennaltaehkäisevä vaikutus rikosten ja luvattoman toiminnan ehkäisyyn. Metsähallituksen valvonnan tärkeät pääpainoalueet Lemmenjoen kansallispuistossa sekä laillisuuden että luvallisuuden valvonnassa ovat seuraavat:

- metsästyksen, kalastuksen, luonnonsuojelulain ja maastoliikennelain valvonta
- suurpetoihin kohdistuvien laittomuuksien valvonta
- käyttöoikeus- ja vuokrasopimusten noudattaminen
- kullankaivutoimintaan liittyvä maanhaltijan edunvalvonta
- jäte- ja ympäristönsuojelulakien säädöksiin valvonta
- jokamiesoikeuksien valvonta
- luonnossa liikkuvien opastaminen kestäväan ja ympäristötietoiseen luonnonkäyttöön
- uhanalaisten eläinlajien pesinnän tarkastus ja seuranta (mahdollisten häiriötekijöiden valvonta).

Laajojen luonnonsuojelualueiden valvonta Lapissa kolmen erätarkastajan voimin on erittäin haastava tehtävä, eikä onnistu ilman tehokasta yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Metsähallituksen vakituisten erätarkastajien määrän lisääminen edellyttäisi lisärahoitusta. Ensisijainen keino alueiden valvonnan tehostamisessa on tällä hetkellä yhteistyön tiivistäminen ja nykyisten resurssien tarkka kohdentaminen. Nykyisellään rajavartiosto tarjoaa kiinteää yhteistyötä Metsähallituksen henkilöstölle, jolla on hyvä paikallistuntemus ja luonnonsuojelualueen säädösten tuntemus.

20.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Edellä mainittujen valvonnan pääpainoalueiden valvonta tulee saada järjestettyä Lemmenjoen kansallispuistossa toistuvaksi ja säännölliseksi.

Lemmenjoen kansallispuiston valvontaresursseja pyritään lisäämään ensisijassa viranomaisvalvontayhteistyötä tehostamalla sekä Metsähallituksen oman henkilökunnan muun työn ohella tekemää valvontaa tehostamalla.

Erätarkastaja vastaa luonnonsuojelualueen valvonnan koordinoinnista ja organisoinnista yhteistyössä Metsähallituksen henkilöstön ja valvontaviranomaisten kanssa.

Edellä mainituilla toimenpiteillä turvataan kansallispuiston luonnonsuojelulliset arvot ja status, poronhoidon edellytykset sekä viihtyisä ja turvallinen retkeily-ympäristö.

21 Yhteistyö

21.1 Nykytila

Lemmenjoen kansallispuisto on laaja, kahden kunnan ja kolmen paliskunnan alueelle sijoittuva suojelualue, jossa vaikuttaa useita eri sidosryhmiä. Tärkein yhteistyön keino ovat erilaiset sidosryhmä- ja yleisötilaisuudet.

Vanhassa runkosuunnitelmassa esitetään, että ”kansallispuiston käyttöä ja hoitoa seuraamaan ja sen toiminnan tueksi Metsähallitus perustaa Lemmenjoen kansallispuiston neuvottelukunnan. Siihen kutsutaan paikallisen väestön, kuntien ja paliskuntien sekä muiden kansallispuiston kannalta tärkeiden viranomaisten ja järjestöjen edustajat”. (Metsähallitus 1988, s. 31) Tällaista neuvottelukuntaa ei kuitenkaan nähty tarpeelliseksi, sillä pian suunnitelman vahvistamisen jälkeen perustettiin Metsähallituksen Inarin ja Sodankylän kuntien yhteistyöryhmä, josta muodostui vähintään kaksi kertaa vuodessa kokoontuva, Lemmenjoen kansallispuistonkin asioita käsittelevä elin. Ryhmään valitsevat edustajansa Inarin ja Sodankylän kunnat, saamelaiskäräjät ja Metsähallitus.

Tämän suunnitelman laadintaan perustettiin yhteistyöryhmä, johon keskeisimmät tahot nimesivät edustajansa (Liite 3). Keskeisimmät sidosryhmät, joiden kanssa pidetään kokouksia tai joiden kokouksissa puiston asioita käsitellään tarpeen mukaan:

- Sallivaaran paliskunta
- Muotkatunturin paliskunta
- Kuivasalmen paliskunta
- Lemmenjoen kyläyhdistys
- saamelaiskäräjät
- Inarin ja Sodankylän kuntien yhteistyöryhmä (n. 2 krt vuodessa)
- Kittilän kunta
- Lapin ympäristökeskus
- Inarin Luonnonystävät ry
- Lapin Kullankaivajain Liitto ry
- Inarin kalastusalue
- Inarin kalatalousneuvottelukunta (n. 2 krt vuodessa)
- Kaapin Jounin tilan hoitokunta
- Inarin riistanhoitoyhdistys
- Kittilän riistanhoitoyhdistys
- Lapin rajavartiosto
- poliisi
- tulli

Vuosittain järjestetään saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien ja Metsähallituksen yhteistoimintapäivä, johon osallistuvat paliskuntien poroisännät ja Metsähallituksen edustajia. Erävalvonnassa yhteistyö Lapin rajavartioston, poliisin ja tullin kanssa on tiivistä.

Lemmenjoen kansallispuiston kenttähenkilöstöllä on säännöllistä yhteistyötä Norjan luonnonsuojeluvieraiden kanssa. Tämä on välttämätöntä molempien puistojen suojelutavoitteiden saavuttamiseksi, sillä esimerkiksi suurpedot ja hirvet ylittävät valtakunnan rajoja vapaasti. Tietoja niiden liikkumisesta vaihdetaan säännöllisesti. Näitä tietoja tarvitaan sekä Suomessa että Norjassa muun muassa uhanalaisten lajien seurantaan, petokorvauksiin, hirvenmetsästyslupamääristä päättämiseen ja luonnonsuojeluvierontaan. Yhteistyöllä on saatu myös tehostettua näiden laajojen ja syrjäisten puistojen valvontaa. Yhteistyökielenä on toistaiseksi ollut pohjoissaame.

21.2 Tavoitteet

Metsähallitus pyrkii omassa toimintansa suunnittelussa ja toteutuksessa yhteistyöhön kansallispuiston alueella toimivien tahojen kanssa. Eri käyttäjäryhmien tarpeita pyritään toteuttamaan säästöjen ja resurssien puitteissa sekä muiden käyttäjien tarpeet huomioiden.

Yhteistyötä alueella toimivien matkailuyrittäjien kanssa pyritään tiivistämään entisestään. Puiston alueella toimivat matkailuyrittäjät pyritään saamaan Metsähallituksen kanssa tehtävien yhteistyösopimusten piiriin.

Saamelaista kulttuuriperintöä vaalitaan yhteistyössä saamelaisten toimijoiden kanssa.

Kansainväliseen yhteistyöhön osallistutaan tiiviisti, erityisesti norjalaisten ja venäläisten kanssa. Pidetään yhteistyö tiiviinä norjalaiseen Ylä-Inarijoen (Øvre Anárjohka) kansallispuistoon.

Metsähallitus pyrkii tutkimusyhteistyöhön yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa kansallispuiston hoitoon ja käyttöön liittyvissä kysymyksissä.

21.3 Toimenpiteet

Sidosryhmäyhteistyötä ja yleisötilaisuuksia jatketaan vakiintuneen ja toimivan mallin mukaisesti.

Osallistutaan Kaapin Jounin tilan hoitokunnan työskentelyyn.

Hyvin toimivaa ja tärkeää puistopariyhteistyötä norjalaiseen Ylä-Inarijoen (Øvre Anárjohka) kansallispuistoon jatketaan kenttähenkilöstön tasolla ja tiivistetään entisestään asiantuntijatasolla.

22 Resurssit ja aikataulu

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttamisen aikataulu noudattaa Metsähallituksen luontopalveluiden vuotuista toiminta- ja taloussuunnitelmaa. Kustannukset ja investoinnit on koottu taulukkoon 12. Lemmenjoen kansallispuiston kustannuksia kasvattavat lähitulevaisuudessa mm. opasteiden uusiminen ja palvelurakenteiden kunnostukset.

Lemmenjoen kansallispuisto ei muodosta Metsähallituksen yhteiskunnallisia tehtäviä hoitavassa Luontopalvelut-tulosyksikössä itsenäistä yksikköä, vaan sitä hoidetaan osana laajempaa aluetta. Suunnitelman toteuttamisen aikataulu määräytyy viime kädessä Metsähallituksen luontopalvelujen vuotuisen toiminta- ja taloussuunnitelman sekä mahdollisen erillisen hankerahoituksen mukaisesti. Sen vuoksi suunnitelman toteuttamiselle ei esitetä aikataulua. Oheisessa taulukossa on esitetty arvio toimenpiteiden vaatimista investointikustannuksista sekä ylläpitokustannukset henkilötyökuukausina seuraavien kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 12. Lemmenjoen kansallispuiston vuotuiset käyttökustannukset henkilötyökuukausina ja investoinnit. Ylläpitokustannukset on esitetty henkilötyökuukausina (htkk) / vuosi.

Vuotuiset käyttökustannukset	Ylläpito-kustannukset
Huolto (jäte- ja polttopuuhuolto), palvelurakenteiden ylläpito	20 htck
Valvonta (erävalvonta ja muu henkilöstön suorittama valvonta)	15 htck
Työnjohto	2 htck
Opastus (Lemmenjoen luontotupa ja luontokeskus Siida)	15 htck
Kävijäseurannat	1 htck
Tutkimus, luonnonhoito ja seuranta	1 htck
Opasteiden suunnittelu	1 htck
Hallinto ja suunnittelu	2 htck
Perinnebiotooppien hoito	1,5 htck
Kalavesien hoito	0,5 htck
Ennallistaminen (palojatkumot)	0,5 htck
Lajistoseurannat ja -inventoinnit	1 htck
Investoinnit	Investointi € 2007–2017
Uudet palvelurakenteet	125 000
Reitistöjen ja palvelurakenteiden kunnostus	376 000
Kävijätutkimus	25 000
Toimenpidesuunnitelmat	20 000
Opasteiden uusiminen	10 000
Kalustohankinnat	95 000
Kulttuurikohteiden kunnostus (Kaapin Jounin tila, Matti Musta jne.)	100 000

23 Suunnitelman vaikutusten arviointi

23.1 Arvioinnin lähtökohdat

Kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen ei kuulu niihin hankkeisiin, joista ns. YVA-lain (Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 468/1994) mukaan tulee laatia ympäristövaikutusten arviointi. Lain viidennessä luvussa, joka käsittelee yleistä selvitysvelvollisuutta, todetaan kuitenkin, että ”ympäristövaikutukset on selvitettävä ja arvioitava riittävässä määrin viranomaisen valmistellessa sellaisia suunnitelmia ja ohjelmia, joiden toteutumisella saattaa olla merkittäviä ympäristövaikutuksia, mutta joihin ei sovelleta 2 luvun säännöksiä arviointimenettelystä”.

Varsinaiseen YVA-hankkeeseen verrattuna tässä on se ero, että hoito- ja käyttösuunnitelmissa riittää yhden vaihtoehdon, lopullisen esityksen, esittäminen. Tässä arvioinnissa selostetaan, mihin hoito- ja käyttösuunnitelman esitykset perustuvat sekä tuodaan esiin esitysten hyödyt ja haitat. Ympäristövaikutuksia syntyy yleensä ainoastaan suunnitelmassa esitetyistä toimenpiteistä eli asioista, joita suunnitelma muuttaa verrattuna suunnittelua edeltäneeseen tilanteeseen. Siten jos jostakin kansallispuiston käyttötavasta ei ole esitystä, ei suunnitelmalla ole siihen myöskään ympäristövaikutusta.

Suunnitelmilta odotetaan usein konkreettisia hankkeita – kuten rakentamista, kaivamista, luonnonvarojen hyödyntämistä tms. Luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelussa ei useinkaan ole näin, vaan monesti tilanne on juuri päinvastoin.

YVA-lain ”tavoitteena on edistää ympäristönäkökohtien huomioonottamista [ja] – – lisäksi edistää kansalaisten, yhteisöjen ja viranomaisten mahdollisuuksia osallistua suunniteluun sekä parantaa edellytyksiä sovittaa yhteen tavoitteita ja näkökantoja suunnitelmia valmisteltaessa” (Ympäristöministeriö 1998). Metsähallitus on tietoisesti toteuttanut tätä tavoitetta koko hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan ajan kuulemalla paikallisen väestön ja sidosryhmien tietoja, näkemyksiä ja toiveita. Suunnitelman luvussa 1.3 Suunnitteluprosessi on tarkempi kuvaus osallistamisprosessista.

23.2 Ympäristövaikutukset

Suunnitelma perustuu kestävän kehityksen periaatteisiin pyrkien sovittamaan yhteen taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja ekologisia tavoitteita. Seuraavassa tarkastellaan erikseen, miten suunnitelma vaikuttaa näihin tekijöihin.

23.2.1 Ekologiset vaikutukset

Lemmenjoen kansallispuiston luonnonsuojellusala on tällä hetkellä hyvä, ja suunnitelman lähtökohdana on, että tämä hyvä tila pyritään säilyttämään. Tämän vuoksi suunnitelmassa ei juurikaan esitetä aktiivista puuttumista asioihin tai suuria muutoksia nykytilaan.

Hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuminen vaikuttaa alueen ekologisiin arvoihin ja suojelutavoitteiden toteutumiseen myönteisesti turvaamalla alueen mahdollisimman luonnontilaisen kehittymisen. Kallioperä ja muut geologiset muodostumat säilyvät koskemattomina ja rakentamattomina kunnan kaivuaalueita lukuun ottamatta.

Seuranta ja valvonta ovat tärkeä osa suunnitelman tavoittelemien myönteisten ekologisten vaikutusten toteutumisessa. Tehokkaan seurannan avulla voidaan reagoida ajoissa alueen ekologisessa tilassa tapahtuviin ei-toivottuihin muutoksiin. Esimerkiksi kesäaikaisten maastoliikenneurien kulumista seurataan ja uria rakennetaan tarvittaessa kestävämmiksi.

Kansallispuiston vilkkaimmin käytetyillä reiteillä ja niiden ympäristössä on havaittavissa kulumisvaurioita. Reittien pitkostamisella tai muulla pohjustamisella ja maisemointitoilla voidaan estää uusien vaurioiden syntyminen. Opastuksella ja asianmukaisilla rakenteilla voidaan vähentää kävijöiden ekologisia ympäristövaikutuksia, vaikka käyntimäärät lisääntyisivätkin.

Suunnitelman vaikutukset niihin luontotyyppeihin ja lajeihin, joiden perusteella alue on otettu Natura 2000 -suojelualueverkostoon

Lemmenjoen kansallispuiston kuuluminen Natura 2000 -suojelualueverkostoon merkitsee, että luonnonsuojelulain (1096/1996) 65. ja 66. §:ssä säädetyt oikeusvaikutukset ovat tulleet alueilla noudatettaviksi. Mikäli tietty hanke tai suunnitelma joko yksistään taikka tarkasteltuna yhdessä muiden hankkeiden tai suunnitelmien kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää niitä Natura-alueen luonnonarvoja, joiden perusteella alue on liitetty Natura 2000 -suojelualueverkostoon, on hankkeen toteuttajan arvioitava vaikutukset (LsL 65 §). Viranomaisen ei saa myöntää lupaa eikä hyväksyä suunnitelmaa, jos vaikutusten arviointi- ja lausuntomenettely osoittavat, että hanke tai suunnitelma merkittävästi heikentää niitä Natura-alueen luonnonarvoja, joiden perusteella alue on liitetty Natura-verkostoon (LsL 66 §). Em. luonnonsuojelulain tarkoittama merkittävän heikentämisen kynnys ja sen kohdistaminen nimenomaan alueen Natura-verkostoon liittämisen perusteena oleviin luonnonarvoihin mahdollistaa yleensä alueen tavanomaisen käyttämisen, ellei esimerkiksi luonnonsuojelulakiin perustuvasta toteuttamisesta yksittäistapauksissa muuta johdu. Lemmenjoen kansallispuiston osalta Natura 2000 -verkoston toteutuskeinona on luonnonsuojelulaki.

Asetuksessa eräistä valtion maille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista (932/1981) on määritelty kielletyt ja sallitut toimenpiteet, eikä Natura-päätös tuo tähän asiaan käytännössä mitään erityistä muutosta. Tämä on todettu myös valtioneuvoston päätöksessä (Vn 20.8.1998) esimerkiksi kalastuksen, metsästyksen ja muiden luontaiselinkeinojen osalta.

Ne luontotyypit ja lajit, joiden perusteella alue on liitetty Natura 2000 -suojelualueverkostoon, on kuvattu tämän suunnitelman luvussa 5.1 Luonnonsuojelu ja -hoito. Alueen nykyinen käyttö ei uhkaa näitä luontotyyppisiä ja lajeja. Suunnitelma pyrkii turvaamaan Natura-verkoston luontotyyppien ja lajien säilymistä jatkossakin mm. maastoliikenteen ohjauksella, asianmukaisella opastus- ja palveluvarustuksella sekä alueen luonnontilan seurannalla.

Yhteenvedona voidaan todeta suunnitelman edistävän Lemmenjoen kansallispuisto -nimisen Natura-alueen luonnonarvojen säilymistä. Suunnitelma on siten tärkeä osa Natura 2000 -suojelualueverkoston toteutumista.

23.2.2 Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset

Suunnitelmassa ei rajoiteta paikallisen väestön elinkeinonharjoittamismahdollisuuksia verrattuna nykytilanteeseen. Paikallisen väestön kotitarvemetsästys, -kalastus ja -keräily saavat jatkaa samoin kuin aiemman runkosuunnitelman aikaan. Polttopuun käyttöä puiston alueelta vähennetään ja kesäaikaista maastoliikennettä puiston alueella rajoitetaan.

Suunnitelma turvaa luontaiselinkeinojen harjoittamisen vähintään samalla tasolla kuin suunnitelman uusimisen käynnistyessä, mm. maankäyttöä ja maastoliikennettä ohjaamalla. Alue säilyy tiettömänä lukuun ottamatta jo olemassa olevia Tirro–Angeli-tietä ja Lisman polkutietä. Motorisoitu liikkuminen alueella on tiukasti rajoitettua.

Palvelurakenteiden ylläpito ja huolto sekä luonnontilaisen virkistysympäristön turvaaminen vahvistavat osaltaan alueen matkailuun perustuvaa elinkeinotoimintaa. Suunnitelman esitykset tukevat myös maakuntakaavassa esitettyjä kehittämisperiaatteita matkailun ja virkistyksen kehittämisyöhykkeellä.

Suunnitelmassa turvataan saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytyksiä. Tärkein keino on vyöhykejako. Kansallispuiston syrjävyöhyke (88 % kansallispuiston pinta-alasta) on varattu ennen kaikkea saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen harjoittamista varten. Syrjävyöhykkeellä turvataan porolaitumien laajuutta, yhtenäisyyttä ja laatua sekä porojen laidunrauhaa. Syrjävyöhykkeellä muut käyttömuodot ja käyttäjät eivät siis heikennä kulttuurin harjoittamisen edellytyksiä ja taloudellista kannattavuutta.

Lemmenjoen kansallispuistosta 94 % – Inarin kunnan puoleinen osa – sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella. Suunnitelma mahdollistaa saamelaisille perustuslaissa turvatun oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan myös kansallispuiston alueella. Saamelaiskäräjien, ympäristöministeriön ja Metsähallituksen välillä käydyissä keskusteluissa sekä saamelaiskäräjien ja ympäristöministeriön neuvotteluissa 2.10.2003 on päädytty tämän luvun osalta siihen, että saamelaiskäräjät on kulttuuri-itsehallintolakia toteuttavana elimenä oikea taho laatimaan erämaa-alueiden ja muiden laajojen pohjoisten suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten vaikutusten arvioinnin siltä osin, kuin tarkastellaan suunnitelman vaikutuksia saamelaisiin. Saamelaiskäräjien arviointiosuus on suunnitelman liitteenä (Liite 1).

23.2.3 Taloudelliset vaikutukset

Suomen luonnonsuojelualueilla ja etenkin kansallispuistoilla on kansantaloudellinen imago-merkitys. Kansainvälisten suojelutavoitteiden toteuttamisessa pohjoisen laajoilla luonnonsuojelualueilla on tärkeä osansa. Suunnitelman taloudellisten vaikutusten tarkastelu lähtee kuitenkin aluetalouden näkökulmasta, sillä koko maan talouteen tällä Lemmenjoen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmalla ei ole kovin suurta merkitystä. Koko maan kannalta tärkeät ratkaisut – kuten kaivostoiminnan rajoitukset – on sisällytetty säädöksiin.

Kuten sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten arvioinnin yhteydessä todettiin, suunnitelmassa ei rajoiteta paikallisen väestön elinkeinonharjoittamismahdollisuuksia verrattuna nykytilanteeseen. Tämän vuoksi suunnitelmalla ei ole taloudellista vaikutusta alueen elinkeinoihin, vaan jos elinkeinojen tuottavuus muuttuu, se tapahtuu jostakin muusta syystä.

Alueen vetovoimaisuuden säilyttäminen ylläpitämällä palvelurakenteita, luonnontilaisuutta ja erämaisuutta tuo välillisesti tuloja alueen matkailuyrittäjille (esim. venekuljetukset sekä majoitus- ja ohjelmapalvelut). Lisäksi rajoitetun luontomatkailuyrittämisen salliminen kansallispuistossa turvaa suoraan alueen matkailuyritysten toimintaedellytyksiä.

Kansallispuiston hoito ja hallinto työllistävät vakituisia työntekijöitä yhteensä noin kolme henkilötyövuotta vastaavan määrän ja tilapäisiä kahta henkilötyövuotta vastaavan määrän. Tämä kertyy hallinnosta, suunnittelusta, asiakaspalvelusta, valvonnasta, palvelurakenteiden ylläpidosta ja huollosta sekä alueen hoitoon liittyvästä tiedonkeruusta, seurannasta ja tietojen ylläpidosta vastaavista henkilöistä.

23.3 Yhteenveto ja johtopäätökset

Metsähallitus noudattaa suunnittelussa kaikkia voimassa olevia lakeja ja asetuksia sekä pyrkii olemaan esityksissään oikeudenmukainen. Kansallispuistoissa lähtökohtina ovat luonnonsuojelulaki sekä alueen perustamislainsäädäntö. Metsähallitus tunnustaa saamelaiden perustuslailliset oikeudet kulttuurinsa mukaisten elinkeinojen harjoittamiseen kotiseutualueellaan. Lemmenjoen kansallispuistossa korostuvat saamelaiskulttuurin, porotalouden ja virkistyskäytön tarpeiden yhteensovittaminen. Alueella on tärkeä merkitys paikallisten asukkaiden toimeentulossa, kulttuurissa ja virkistytymisessä.

Lemmenjoen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma ei merkittävästi muuta alueen käyttöä tai luonnonsuojelullista tilaa. Suunnitelman pääpaino onkin erilaisten uhkien torjumisessa, niihin varautumisessa ja seurannan tehostamisessa, jotta luonnonsuojelulain ja aluetta koskevan erillislainsäädännön tavoitteet toteutuvat myös pitkällä aikavälillä. Vyöhykkeistäminen on keskeisin työkalu virkistyskäytön ja luontomatkailun kanavoimisessa siten, että haitat muille käyttömuodoille minimoituvat ja kansallispuiston luonto säilyy. Suunnitelma ei aiheuta olennaisia muutoksia Inarin tai Kittilän kuntien kulttuuriseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen tilanteeseen verrattuna tilanteeseen, joka vallitsi vanhan runkosuunnitelman (Metsähallitus 1988) aikaan. Suunnitelma turvaa saamelaiskulttuurin perustana olevan porotalouden harjoittamisedellytykset, sillä se mm. ohjaa varsin tiukasti kesäaikaista maastoliikennettä.

Kaiken kaikkiaan suunnitelma pyrkii turvaamaan alueen nykyisten elinkeinojen toimintaedellytykset ja tukemaan kestäviä luontomatkailumahdollisuuksia. Suunnitelma parantaa paikallistalouden edellytyksiä saattamalla ajan tasalle ja ylläpitämällä Lemmenjoen kansallispuiston luontomatkailun infrastruktuuria ja pelisääntöjä. Näin ollen suunnitelman esitykset edistävät osaltaan maankäyttö- ja rakennuslain sekä kyseiseen lakiin perustuvan valtioneuvoston periaatepäätöksen valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista asettamien tavoitteiden toteutumista.

Luonnonsuojelun näkökulmasta suunnitelman esitykset edistävät Lemmenjoen kansallispuiston ja siten osaltaan myös Natura 2000 -suojelualueverkoston luonnonarvojen säilymistä.

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa asetetaan alueen hoidolle ja käytölle tavoitteet, periaatteet ja rajoitteet. Suunnittelun yhteydessä tehty alueen nykytilanteen kartoittaminen mahdollistaa tavoittelavien ympäristövaikutusten toteutumisen seurannan tulevaisuudessa. Metsähallituksen Inarin ja Sodankylän kuntia koskevalla yhteistyöryhmällä sekä alueen paliskunnilla on keskeinen rooli seurannassa. On tärkeää, että paikalliset asukkaat ja muut sidosryhmät voivat osallistua suunnitelman toteutumisen seurantaan ja että heillä on mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman lisäksi sen toteuttamiseen. Valvonta on olennainen osa suunnitelman esitysten toimeenpanoa ja seurantaa.

Lähteet

Ajoneuvolaki 1090/2002.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 932/1981.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 583/1991.

Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta 480/1985.

Bagge, P., Lehtovuori, M. & Lindqvist, O. 1963: Havaintoja Inarin ja Enontekiön Lapin linnustosta kesällä 1961. – *Ornis Fennica* 40(1): 21–31.

Elo, T. & Magga, P. (toim.) 2007: Eletty, koettu maisema. Näkökulmia saamelaiseen kulttuuri- maisemaan. – *Suomen ympäristö* 34. Lapin ympäristökeskus.

Euroola, S., Bendiksen, K. & Rönkä, A. 1992: Suokasviopas. – *Oulanka Reports* 11. 205 s.

Euroopan unionin lintudirektiivi 79/409/ETY. – Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi luonnonvaraisten lintujen suojelusta.

Euroopan unionin luontodirektiivi 92/43/ETY. – Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta.

Euroopan unionin vesipuitedirektiivi 2000/60/EY. – Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi yhteisön vesipolitiikan puitteista.

Frantzen, B., Dransfeld, H. & Hunsdal, O. 1991: Fugleatlas for Finnmark. – Trykkforum AS, Vadsö. 226 s.

Granit, O. 1938: Versuch zur quantitativen Untersuchung der Vogelfauna einer Fjedgedend in Nordfinnland. – *Ornis Fennica* 15: 53–65.

Gustavsen, H. G. & Timonen, M. 1999: Lapin suojametsäalueen männiköiden rakenne, kasvu ja käsittely. – *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 748. 54 s.

Haartman, L., von Hilden, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1966: Pohjolan Linnut värikuvin 6. – Helsinki. s. 345–493.

—, von Hilden, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1971: Pohjolan Linnut värikuvin 11. – Helsinki. s. 865–984.

Haila Y., 1983: Colonisation of islands in a north-boreal Finnish lake by land birds. – *Annales Zoologi Fennici* 20: 179–197.

Halinen, P. 2004: Esi- ja varhaishistoria. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – *Metsähallitus*. s. 16–43.

Havas, P. (toim.) 1980: Suomen Luonto. Suot. – *Kirjayhtymä*, Helsinki. 347 s.

- Helle, T. & Aspi, J. 1983: Effects of winter grazing by reindeer on vegetation. – *Oikos* 40: 337–343.
- , Kajala, L., Niva, A. & Särkelä, M. 1998: Poron laidunnuksen vaikutus tunturikoivikoiden rakenteeseen. – Teoksessa Hyppönen, M., Penttilä, T. & Poikajärvi, H. (toim.): Poron laidunnuksen vaikutus metsä- ja tunturiluontoon. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 678: 132–141.
- Hilden, O. 1987: Tunturikiuru katoamassa Suomesta. – *Lintumies* 22: 51–59.
- Hyttiä, K., Kellomäki, E. & Koistinen, J. 1983: Suomen Lintuatlas. – Suomen Lintutieteellisen Yhdistyksen Lintutieto, Helsinki. 520 s.
- Hämet-Ahti, L. 1963: Zonation of the mountain birch forests in northernmost Fennoscandia. – *Ann. Bot. Soc. Vanamo* 34(4): 1–127.
- 1988: Suomen kasvimaantieteellinen sijainti. – Teoksessa Suomen kartasto, Vihko 141–143. Elävä luonto, luonnonsuojelu. Maanmittaushallitus & Suomen maantieteellinen seura. 32 s.
- Ilmailulaki 281/1995.
- Jensen, Ø. W. 2004: Luontoa ja elämää rajan takana. Ylä-Inarijoen kansallispuisto. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 242–257.
- Johansson, P. & Manninen, T. 2004: Maankamaran synty ja kehitys. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 150–173.
- Jokimäki, J. 1985: Lämmin kevät toi sirittäjiä Lappiin. Sirittäjätihentymä Inarin Lemmenjoella. – *Kokko* 8: 49.
- & Punnonen, P. 1984: Lemmenjoen kansallispuiston linnustoselvitys 27.6.–9.7.1984. – *Moniste. Metsähallitus.* 26 s.
- Järjestyslaki 612/2003.
- Jätehuoltolaki 1072/1993.
- Kaipiainen, H., Kemppainen, E., Peltonen, S. L. & Alanen, A. (toim.) 1997: Uhanalaisuuden arviointiperusteet. – Suomen Ympäristökeskuksen moniste 68. Suomen Ympäristökeskus, Helsinki. 79 s.
- Kaivoslaki 503/1965. – Muutettu (589/1997).
- Kajala, L. (toim.) 2004: Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. 335 s.
- & Norokorpi, Y. 2004: Kuusen metsänrajalla. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 186–188.

Kalastuslaki 286/1982.

Kallio, P. 1954: Turun Eläin- ja Kasvitieteellisen seuran Lapin retki v. 1954. – Luonnon Tutkija 58: 145–151.

Kalpio, S. & Bergman, T. 1999: Lapin perinnemaisemat. – Alueelliset ympäristöjulkaisut 116. Lapin ympäristökeskus & Metsähallitus, Rovaniemi. 236 s.

Karhu, H. & Osmonen, O. 2000: Inarin Lapin Linnut. Faunistisia lintutietoja Inarin Lapista, erityisesti vuosilta 1985–1999. – Kokko 15: 3–126.

Karhu, O. & Kunttu, P. 1999: Naukussuon linnustokartoitus. – Moniste. Metsähallitus. 8 s.

Keränen, S. 2004a: *Arnica Angustifolia* Vahl. ”Tunturin auringonkukka”. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 206.

— 2004b: Kasvisto. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 198–205.

— 2004c: Lemmenjoen kansallispuiston luontotyypit ja Euroopan unioni. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 179–181.

— 2004d: Perinnemaisemia Lemmenjoen kansallispuistossa. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 207.

— 2004e: Suot. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 189–192.

— 2004f: Tunturit. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 193–195.

— 2004g: Vaskojoki. Lopulta virta vie Jäämereen. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 196–197.

—, Kajala, L. & Norokorpi, Y. 2004: Ympäristö muokkaa kasvillisuutta. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 176–179.

Kiinteistönmuodostamislaki 554/1995.

Klinga, J. 1998: Ylä-Lapin kaakkurikannan (*Gavia stellata*) nykytilanne. – Moniste. Metsähallitus. 12 s.

Kojo, R. 2004: Matkailu ja retkeily. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 98–128.

Kokko, P. & Leiviskä, M. 1987: Lemmenjoen kansallispuiston länsiosan linnustosta 1987. – Moniste. Metsähallitus. 9 s.

- Komiteanmietintö 1953: Luonnon- ja kansallispuistokomitean mietintö. – 47 s.
- Komiteanmietintö 1976: Kansallispuistokomitean mietintö. – Komiteanmietintö 88. 199 s.
- Kujala, V. 1962: Ivalojoen ja sen varsien kasvistosta. – Arch. Soc. Vanamo 16: 163–193.
- Kulmala, H. 1999: Kasvihavaintoja Kietsimä- ja Repojoen latvoilta Inarista. – Lutukka 15: 27–29.
- Kumpula, J., Colpaert, A., Kumpula, T. & Nieminen, M. 1997: Suomen poronhoitoalueen talvilaidunvarat. – Kala- ja riistaraportteja nro 93. Riistan- ja kalantutkimus. 42 s. + liitteet.
- , Colpaert, A. & Nieminen, M. 1999: Suomen poronhoitoalueen kesälaidunvarat. – Kala- ja riistaraportteja nro 152. Riistan- ja kalantutkimus, Kaamanen. 40 s. + liitteet.
- , Colpaert, A., Anttonen, M. & Nieminen, M. 2004: Poronhoitoalueen pohjoisimman osan (13 paliskuntaa) talvilaidun uusintainventointi vuosina 1999–2003. – Kala- ja riistaraportteja nro 303.
- Laine, U., Lindgren, L. & Mäkinen, Y. 1955: Havaintoja Utsjoen pitäjän länsiosan kasvistosta. – Arch. Soc. Vanamo 9: 120–135.
- Laki eräiden uusien luonnonsuojelualueiden perustamisesta valtionmaille 634/1956.
- Laki eräiden valtion omistamien alueiden muodostamisesta kansallispuistoiksi ja luonnonpuistoiksi 674/1981.
- Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauksissa 332/1955.
- Laki Metsähallituksen erävalvonnasta 1157/2005.
- Laki Metsähallituksesta 1378/2004.
- Laki saamelaiskäräjistä 974/1995.
- Laki yksityisistä teistä 358/1962.
- Laki ympäristövaikutusten arvioinnista 468/1994. – YVA-laki.
- Lapin maakuntaohjelma 2006: Saamelaiskulttuuriosio Lapin maakuntaohjelmassa kaudella 2007–2010. – Moniste. Hyväksytty saamelaiskäräjien hallituksessa 7.9.2006. 22 s.
- Lapin seutukaavaliitto 1994: Pohjois-Lapin kiinteät muinaisjäännökset. – Julkaisu n:o 136. Sarja A. 276 s. + liitteet.
- Lapin ympäristökeskus 1996: Lapin kulttuuriympäristöohjelma. – Toim. Jarmo Lokio. Moniste. 289 s. + liitteet.
- Lapin ympäristökeskus 2007: Eletty, koettu maisema. Näkökulmia saamelaiseen kulttuuri-maisemaan. – Toim. Elo, T. & Magga, P. Suomen ympäristö 34.
- Laurila, J. 2002: Kotkanpojilla hyvä kesä. – Suomen Luonto 61: 14–15.

- Leivo, M., Asanti, T., Koskimies, P., Lammi, E., Lampolahti, J., Mikkola-Roos, M., & Virolainen, E. 2002: Suomen tärkeät lintualueet FINIBA. – BirdLife Suomen julkaisuja (No 4), Kuopio. 142 s.
- Lokio, J. 1997: Lapin kulttuuriympäristöohjelma. – Diplomityö. Lapin ympäristökeskus, Rovaniemi. 289 s. + liitteet.
- Lounamaa, J. & Vuokko, S. 1978: Kasvit kallioperän indikaattoreina Lapissa. – Acta Lapponica Fenniae 10: 122–128.
- Luonnonsuojelulaki 1096/1996.
- Maa- ja metsätalousministeriö & ympäristöministeriö 1996: Suomen maasuorpetokannat ja niiden hoito. – Suorpetotyöryhmän raportti. MMM:n julkaisuja 6/1996. Maa- ja metsätalousministeriö & ympäristöministeriö, ympäristö- ja luonnonvarainneuvosto. 41 s. + liitteet.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.
- Maastoliikennelaki 1710/1995.
- Magga, P. 2007: Birrasis. Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeen saamelaisosion loppuraportti. – Oulun yliopiston Giellagas-instituutti.
- Mattila, E. 2006: Porojen talvilaitumien kunto Ylä-Lapin paliskunnissa vuonna 2004. – Metlan työraportteja 28.
- Mattus, I. 2004: Paikannimistö luonnon ja kulttuurin kuvaajana. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 258–335.
- Merikallio, E. 1958: Finnish Birds. Their distribution and numbers. – Fauna Fennica 5: 1–181.
- Mela, M. 2004a: Lemmenjoen hirvet. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 239–241.
- 2004b: Suorpetojen valtakunta. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 229–239.
- Metsähallitus 1978: Kansallispuistojen käytön yleisohje. Kansallispuistojen osa-alueet. Lemmenjoen kansallispuiston runkosuunnitelma. – Monisteessa: Metsähallituksen hallinnassa olevien kansallispuistojen käyttö. Yleisohje ja runkosuunnitelmat. s. 1–20 + liitteet.
- 1988: Lemmenjoen kansallispuiston runkosuunnitelma. – SU 4:91/200. 52 s.
- 1997: Lemmenjoen kansallispuisto. Sallivaaran poroerotuspaikka. – Esite. Metsähallitus, luonnonsuojelu.
- 2000: Lemmenjoen kansallispuisto. – Esite. Metsähallitus, luonnonsuojelu.
- 2002: Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 64. 40 s.

- Metsähallitus 2004: Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat. – Metsähallitus, luonnonsuojelu. 21.5.2004.
- 2006a: Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2006–2010. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 57. 175 s.
- 2006b: Metsähallituksen yhdenvertaisuussuunnitelma. – Metsähallituksen asianhallinta 1821/01/2004. Metsähallitus, luontopalvelut. 3.5.2006.
- 2007a: Hoito- ja käyttösuunnittelun ohje. – Versio 2.0. Metsähallitus, luontopalvelut. 11.1.2007.
- 2007b: Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. – Metsähallituksen asianhallinta 2545/623/2007. Metsähallitus, luontopalvelut. 24.9.2007. 67 s.
- Metsästyslaki 615/1993.
- Mossberg, B., Stenberg, L. & Ericsson, S. 1992: Den nordiska Floran. – Sjätte tryckningen. Wahlström & Widstrand. 696 s.
- Muinaismuistolaki 295/1963.
- Museovirasto 1993: Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. – Rakennushistorian osaston julkaisu 16.
- Mäkelä, P. 2004: Kaapin Jounin kenttä. Rakennusten kunnonarvioinnit. – Metsähallituksen asianhallinta 799/71/2005. Metsähallitus, Ylä-Lapin luonnonhoitoalue, luontopalvelut. 6.9.2004.
- Mäkinen, Y. 1981: Inarin Lapin kasvistokartoitus. – Luonnon Tutkija 85: 84–90.
- & Kallio, P. 1979: The vascular plants of Inari Lapland, Finland. – Kevo notes 4: 1–45.
- , Kallio, P., Laine, U. & Nurmi, J. 1998: Vascular flora of Inari Lapland 6. *Nymphaeaceae* – *Papaveraceae*. – Reports of the Kevo Subarctic Research Station 22: 25–86.
- Mäkitalo, K., Sutinen, R., Hyvönen, E., Pulkkinen, E., Pänttjä, M. & Sutinen, M.-L. 1994: Määräkö maaperä kuusen polaarisen metsänrajan Pohjois-Lapissa? – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 539: 35–48.
- Norokorpi, Y. 1994: Havumetsänrajan sijainnin määräytyminen Suomessa. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 539: 7–15.
- & Kajala, L. 2004: Metsät. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 182–186.
- Nurmi, J. 1975: Lemmenjoen kansallispuiston kasviharvinaisuuksia. – Luonnon Tutkija 79: 118–119.
- Oksanen, L., Moen, J. & Helle, T. 1995: Timberline patterns in northernmost Fennoscandia. – Acta Botanica Fennica 153: 93–105.

- Osmonen, O. 2004: Lemmenjoen kansallispuiston linnusto. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 210–228.
- Partanen, S. J. 2004: Taistelu Lemmenjoen kullasta. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 64–83.
- Pelastuslaki 468/2003.
- Poronhoitolaki 848/1990.
- Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki 45/2000.
- Porotilalaki 590/1969. – Kumottu porotalouslailla 161/1990.
- Purma, M. 1966: Havaintoja Lemmenjokilaakson linnustosta 1.–24.8.1964. – Molekyyli 23: 16–17.
- Rakennussuojelulaki 60/1985.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.
- , Alanen, A., Kemppainen, E., Vickholm, M. & Väisänen, R. (toim.) 1986: Uhanalaisten eläinten ja kasvien suojelutoimikunnan mietintö I–III. – Komiteamietintö 1985: 43. Ympäristöministeriö, Helsinki.
- , Kaipiainen, H., Mannerkoski, I. & Ståhls, G. 1992: Uhanalaisten eläinten ja kasvien seuranta-toimikunnan mietintö. – Komiteamietintö 1991: 30. Ympäristöministeriö, Helsinki. 328 s.
- Rautava, E. 1964: Über die Wasservegetation des Flusses Vaskojoki im nördlichsten Finnland. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 1964: 69–93.
- Roivainen, H. 1923: Tietoja kasvillisuudesta sekä putkilo- ja lehtisammalkasvistosta keskisen Luttojoen seudulla. – Ann. Soc. Vanamo 1: 229–300.
- Ruuhijärvi, R. 1960: Über die regionale Einteilung der nordfinnischen Moore. – Ann. Bot. Soc. Vanamo 31(1): 1–360.
- 1988: Suokasvillisuus. – Teoksessa Suomen kartasto, Vihko 141–143. Elävä luonto, luonnon-suojelu. Maanmittaushallitus & Suomen maantieteellinen seura. 32 s.
- Saamelaiskäräjät 2006: Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma. – Valmisteltu yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa. Hyväksytty saamelaiskäräjien kokouksessa 28.2.2006. 30 s.
- Saamen kielilaki 1086/2003.
- Sara, I. & Sara, I.-A. 2004: Porosaamelaiset Lemmenjoen kansallispuistossa. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 44–63.

- Sandström, O., Vaara, I., Heikkuri, P., Jokinen, M., Kokkonen, T., Liimatainen, J., Loikkanen, T., Mela, M., Osmonen, O., Salmi, J., Seppänen, M., Siekkinen, A., Sihvo, J., Tolonen, J., Tuohisaari, O., Tynys, T., Vaara, M. & Veijola, P. 2000: Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38. 246 s.
- Sarkkinen, M. 2007: Arkeologinen perintö osana saamelaisalueen maisemaa. – Teoksessa Elo, T. & Magga, P. (toim.): Eletty, koettu maisema. Näkökulmia saamelaiseen kulttuuri-maisemaan. Suomen ympäristö 34. Lapin ympäristökeskus.
- Seppänen, M. 2004: Erämaavirtojen maa. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 129–149.
- Sihvo, J. 2001: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti, osa 1. Projektikuvaus. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 130. 76 s.
- 2002: Ylä-Lapin ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti, osa 2. Ylä-Lapin luontotyypit. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 137. 175 s.
- Sisäasiainministeriö 1983: Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelualuekokonaisuudet. – Tiedotuksia 3/1983. Sisäasiainministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Suomen perustuslaki 731/1999.
- Tenovuo, R. 1955: Havaintoja Inarin ja Enontekiön Lapin linnustosta kesinä 1938 ja 1954. – *Ornis Fennica* 32: 40–59.
- Tikkanen, E. 1995: Kuolan saastepäästöt Lapin metsien rasiitena. Itä-Lapin metsävaurioprojektin loppuraportti. – Gummerus, Jyväskylä. 232 s.
- Tuominen, S., Eeronheimo, H. & Toivonen, H. 2001: Yleispiirteinen biotooppiluokitus. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 57. Metsähallitus, Vantaa. 60 s.
- Ukkonen, K. 2002: Lemmenjoen kävijätutkimus. – Moniste. Metsähallitus. 138 s.
- 2003: Lemmenjoen kansallispuiston kävijätutkimus. – Julkaisematon opinnäytetyö. Rovaniemen ammattikorkeakoulu, metsätalouden koulutusohjelma. 177 s.
- Vasander, H. (toim.) 1998: Suomen suot. – Suoseura ry, Helsinki. 168 s.
- Veijola, P. 1998: Suomen metsänrajametsien käyttö ja suojelu. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 692. 171 s.
- 2000: Piirteitä metsänrajan luontaisesta dynamiikasta Fennoskandiassa. – Teoksessa: Stolt, E. (toim.): Ympäristö ja tutkimus Ylä-Lapissa 1990-luvulla. s. 44–52.
- 2004: Lemmenjoen kansallispuiston perustaminen ja hallinto. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Lemmenjoki. Suomen suurin kansallispuisto. The largest national park in Finland. – Metsähallitus. s. 84–97.
- Vesilaki 264/1961.

Väisänen, R., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otava, Helsinki. 567 s.

Yhdenvertaisuuslaki 21/2004.

Ympäristöministeriö 1992: Arvokkaat maisema-alueet. – Mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto.

- 1994a :Ympäristövaikutusten arviointi. Parempaan suunnitteluun. – Ympäristöministeriö. 19 s.
- 1994b: YVA-lain toimeenpano. Yhteysviranomaisen tehtävät. – Työryhmän mietintö 3. Ympäristöministeriö, ympäristöpolitiikan osasto. 56 s.
- 1998: Ohjeet suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista. – Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. 37 s.
- 1999: Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotus. – Suomen ympäristö 299. 111 s.
- 2002a: Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. – Suomen ympäristö 535. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto, Helsinki. 48 s.
- 2002b: Natura 2000 -alueiden hoito ja käyttö. – Työryhmän mietintö. Suomen ympäristö 597. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto, Helsinki. 88 s.